

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

EĞİTİME GİRİŞ

Doç. Dr. İbrahim Ethem Başaran

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://ranney.org>

EĞİTİME GİRİŞ

SEVİNÇ MATBAASI
OFSET veya TİFO Tesislerinde Üretilmiştir
23.211-231/07 Ankara

Doç. Dr. İBRAHİM ETHEM BAŞARAN

EĞİTİME GİRİŞ

**Kızılay P.K. 77
ANKARA**

**Bu kitap
beni yetiştiren
ÖÖRETMENLERİME
adanmıştır.**

EÖÖĞİTİME GİRİş

İbrahim Ethem BAşARAN

Her hakkı yazarınıdır.

Birinci bası, Ekim, 1975.

İkinci bası, Ocak 1977 (Geliştirilmiş).

Üçüncü bası, Mayıs, 1978.

Dördüncü bası, Temmuz, 1983 (Yeniden Yazılmış).

Beşinci bası, Kasım, 1984

Kapak : Belma Ağdemir

Sevinç Matbaası

S U N U

Bu kitap, eğitimi kendine meslek olarak seçen adaylara eğitim alanını genel çizgileriyle tanıtmak amacıyla hazırlanmıştır.

Eğitim alanında çalışan pek çok eğitim bilimi vardır. Bunların sunduğu bilgiler bulgular, kitaplar dolduracak çokluktadır. Eğitime Giriş kitabının amacı bunları ya da bunlardan bir kesimini okuyucuya sunmak değildir. Amaç, bunların da ötesinde eğitimi kuşbakışıyla öğrencilere tanıtmaktır.

Ders kitabı yazarlarını iki önemli durum sınırlandırır. Birincisi öğrencinin gelişim düzeyi, ikincisi de öğretim için ayrılan süredir. Bu yüzden ders kitabı yazarı, öteki yazarlar gibi bir tezi savunmak için bulduklarını bildiklerini sınırsızca yazamaz; öğrencilerin öğrenmesini gerekli gördüğünü yazmak zorunda kalır.

Bu kitap Türkiye'deki eğitimi, Türk Eğitim Sistemini konu edinmektedir. Türk eğitiminin başka ülkelerin eğitimiyle kuşkusuz ilişkisi vardır. Ama bu ilişki, öbür eğitim bilimlerinde ele alınacağı için bu kitaba alınmamıştır.

Bu kitap yedi üniteden oluşmaktadır.

Birinci ünite eğitim alanı, tanımı, değeri ile eğitim alanında çalışan eğitim bilimleri ele alınmıştır. Ayrıca eğitimde araştırma konusu da kısaca açıklanmıştır.

Bundan sonraki beş ünite eğitim toplumsal, felsefi, psikolojik, ekonomik ve yönetsel temelleri tanıtılmıştır. Bu ünitelerde sunulan bilgiler, bu konuları inceleyen eğitim bilimlerinden seçilmiştir, ama bu bilimlerin bulgularının bir özeti değildir. Bu yüzden bu bilgiler ileride yinelense bile eğitimin temelleri niteliğindedir. Bunları daha başlangıçta, eğitimi çalışma alanı olarak seçen öğren-

cilerin bilmesi gereklidir. Çünkü bunlar bilinemediğinde, öğrencilerin hem eğitimi bütün olarak görmeleri engellenir hem de bunların üstüne konulacak konuları öğrenmeleri zorlaşır.

Son ünite de eğitim sistemi ve işleyişi tanıtılmıştır. Bu ünite de eğitimin yönetimine ilişkin en az düzeyde sayılacak bilgiler verilmiştir. Her konu işlenirken tanıtmanın yanı sıra sorunlar da ele alınmıştır. Geleceğin eğitimcilerinin şimdiden sorunları bilerek öğrenimlerini sürdürmelerinin yararlı olduğu düşünülmüştür.

Her ünitenin sonuna Türkçe kitaplardan seçilen bir okuma listesi konulmuştur.

Eğitimle ilgili temel kavramlar, kavramın geçtiği yerde geniş olarak açıklanmıştır. Ayrıca kitapta açık, temiz bir dil kullanılmaya çalışılmıştır.

Yazar, bu kitabın bundan önceki basılarını inceleyerek değerli katkılarda bulunan bütün meslektaşlarına teşekkür eder.

İ. E. B.

İ Ç İ N D E K İ L E R

1. EĞİTİMİN NİTELİĞİ	11
Eğitim Alanı	12
Planlı eğitim. Okul. Hizmet içi eğitim. Halk eğitimi. Eğitim teriminin anlamları.	
Eğitimin Tanımı	15
İçerik tanımları. Süreç tanımları. Eğitim. Davranış. Yaşantı. Amaç. Süreç.	
Eğitimin Değeri	21
Değişen Dünya. Eğitimin Görevi. Eğitime duyulan gerekseme. Eğitimin insanı değiştirme gücü. Eğitimde yenileşmeler.	
Eğitim Bilimleri	27
Eğitim yönetimi ve teftişi. Eğitim ekonomisi ve planlaması. Eğitim istatistiği ve araştırma. Halk eğitimi. Eğitim hukuku. Eğitim psikolojisi. Psikolojik danışma ve rehberlik. Özel eğitim. Program geliştirme. Eğitim teknolojisi. Eğitimde ölçme ve değerlendirme. Eğitim sosyolojisi. Eğitim felsefesi. Eğitim tarihi. Teknik eğitim. Güzel sanatlar eğitimi. Eğitimin yararlandığı bilimler.	
Eğitimde Araştırma	36
Eğitim bilimlerinin çalışma yolu. Araştırma. Sorun çözme. Deney. Gözlem. Görüşme. Soruşturma. Çözümleme. Eğitimde araştırma yapmanın güçlüğü.	
Özet	45
Okuma Listesi	46

2. EĞİTİMİN TOPLUMSAL TEMELLERİ	47
Toplum ve Eğitim	48
Toplumun üyeleri ve işlevleri. Toplumun çevresi. Toplumsal kurumlar. Toplumun yaşama kaynağı. Toplumun kültürü. Kültürel değerler. Eğitimin toplumsal işlevi.	
Toplumun Eğitime Etkisi	56
Aile. Kırsal aile. Gecekondu aile. Kentsel aile. Ailenin toplumdaki yeri. Toplumsal katmanlar. Yerleşim. Nüfus. Çalışma. Sağlık. Eğitim. Toplumsal ilişkiler.	
Toplumsal Değişme ve Eğitim	71
Toplumsal değişimin nedenleri. Toplumsal değişimin niteliği. Türklere toplumsal değişim. Toplumsal değişimin sürdürülmesi. Eğitimin toplumsal değişmeye etkisi.	
Özet	78
Okuma Listesi	80
3. EĞİTİMİN FELSEFİ TEMELLERİ	81
Eğitenler ve Eğitim	83
Eğitim felsefesi ne demektir? Eğitim uzmanı. Yönetmen. Öğretmen. Dışardan kişiler. Eğitimin felsefi işlevi.	
Kültürü Merkez Alan Eğitim Görüşleri	87
Felsefesi. Eğitimin amacı. Eğitimin içeriği. Eğitimin süreci. Eğitimin yönetimi.	
Bilgiyi Merkez Alan Eğitim Görüşleri	90
Felsefesi. Eğitimin amacı. Eğitimin içeriği. Eğitimin süreci. Eğitimin yönetimi.	
Beceriye Merkez Alan Eğitim Görüşleri	93
Felsefesi. Eğitimin amacı. Eğitimin içeriği. Eğitimin süreci. Eğitimin yönetimi.	
Çevreye Uyumu Merkez Alan Eğitim Görüşleri	97
Felsefesi. Eğitimin amacı. Eğitimin içeriği. Eğitimin süreci. Eğitimin yönetimi.	
İnsanı Merkez Alan Eğitim Görüşleri	100
Felsefesi. Eğitimin amacı. Eğitimin içeriği. Eğitimin süreci. Eğitimin yönetimi.	

Siyasal Partilerin Eğitim Görüşleri	103
MSP. MHP. DP. AP. TİP. CHP.. TBP.	
Özet	110
Okuma Listesi	111
4. EĞİTİMİN PSİKOLOJİK TEMELLERİ	113
Eğitilen ve Eğitim	114
İnsan, İnsanın çevresi, İnsanın yaşama kaynağı, Eğitimin insana etkisi, Eğitimin kişisel işlevi.	
Kişilik	120
Kişiliğin tanımı, Kişiliğin niteliği, Gelişim çağları.	
Öğrenme	127
Uyaran - karşılık kuramları, Bilişsel kuramlar, Güdülenme - kişilik kuramları, Öğrenmenin tanımı, Öğrenmenin türleri, Öğrenme süreci.	
Öğretme	136
Eğitilene tanımı, Öğretimin planlanması, Öğretme ilkeleri, Rehberliğin önemi, Öğrenmede başarı.	
Özet	140
Okuma Listesi	141
5. EĞİTİMİN EKONOMİK TEMELLERİ	143
Ekonomi ve Eğitim	143
Eğitimde ekonomiye gereklilik, Ürün olarak eğitim, Eğitimin tüketimi, Eğitimin üretimi, Eğitimin maliyeti, Eğitimin etkililiği, Eğitimin ekonomik işlevi.	
Ekonominin Eğitime Etkisi	150
Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik kabı, Cumhuriyet dönemi, Endüstriyel yapı, Tarımsal yapı, Gelir dağılımı, Bölgelerin gelişim dengesi.	
Eğitimin Ekonomiye Etkisi	159
Eğitimin ekonomik değeri, Ekonomik kalkınma sorunu, İnsan gücü planlaması, İnsan gücü yetiştirme, Tutumluluk eğitimi.	
Özet	167
Okuma Listesi	168

6. EĞİTİMİN YÖNETSEL TEMELLERİ	169
Devlet ve Eğitim	170
Devlet, Hükümet, Yönetim biçimi, Eğitim hakkı, Eğitimin siyasal işlevi.	
Eğitimin Tarihi Kaynağı	176
Selçuklular'dan önceki çağ. Selçuklular çağı. Osmanlı yükselme çağı. Osmanlı gerileme çağı. Tanzimat dönemi. Mutlakîyet dönemi. Meşrutîyet dönemi. Cumhuriyet çağı.	
Eğitimin Yasal Dayanağı	185
Eğitim hukuku. Anayasa. Yasalar. Kalkınma planları, Diğer yasal belgeler.	
Eğitim Kurulları	193
Millî Eğitim Şurası. Yükseköğretim Kurulu. Meslekî ve Teknik Öğretim Yüksek Danışma Kurulu. Türk Dili Yüksek Danışma Kurulu.	
Özet	197
Okuma Listesi	198
7. EĞİTİM SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİ	199
Eğitim Sistemi	200
Örgün eğitim. Yaygın eğitim. Eğitim örgütü.	
Eğitimin Yönetimi	207
Planlama. Örgütlenme. İletişim. Eşgüdüm. Denetleme, değerlendirme.	
Eğitim Programları	210
Eğitimin amacı. Eğitim teknolojisi. Eğitsel kollar. Eğitim programının değerlendirilmesi.	
Öğrenci Hizmetleri	214
Devam işleri. Sağlık işleri. Rehberlik. Özel eğitim. Disiplin.	
Eğitim İşgörenleri	217
Öğretmen. Yönetmen. Denetmen. Uzman. Eğitime yardımcı görevliler.	
Genel Hizmetler	221
Okul yapımı ve donatımı. Okulun bakımı ve temizliği.	
Eğitimin Bütçesi	222
Genel bütçe. İl özel idare bütçesi. Köy bütçesi. Diğer kaynaklar.	
Özet	224
Okuma Listesi	226
TÜRKÇE KİTAPLAR	227
KAYNAKLAR	235
KONU DİZİNİ	236

Eğitimin Niteliği

İnsan eğitimsiz yaşayamaz. Yaşamını sürdürmek için insanın doğuştan getirdiği hemen hiçbir davranışı yoktur. Emme, solunum, tutunma gibi birkaç tepkisinin dışında insan hemen her davranışını öğrenmek zorundadır. Başkalarının etkisi, kılavuzluğu olmadan insanın kendi kendine öğrendiği davranışları vardır. Ama bunların sayısı başkalarının etkisi, kılavuzluğu ile öğrendiklerinden daha azdır. İnsan, davranışlarının çoğunluğunu başkalarının etkisiyle öğrendiğinde başkalarınca eğitiliyor demektir. Davranışların çoğunluğunun başkalarından öğrenilmesi ise ömür boyu sürer. Böylece insan yaşam boyu eğitim sürecinin içinde bulunur.

Bu ünite de beş bölüm yer almaktadır. Birinci bölümde eğitimin alanı tanıtılmaktadır. Bu kitabın konusu planlı yapılan eğitimidir. Planlı eğitimi oluşturan okul, hizmet içi eğitim ile halk eğitimi kısaca açıklanmıştır. Eğitim sözcüğü değişik anlamlarda kullanılmaktadır. Bu anlamlar bu bölümün sonunda sıralanmıştır.

İkinci bölümde eğitimin tanımı ele alınmıştır. Eğitimin pek çok tanımı vardır. Bunlar tek tek sayıl-

mamış ama içerik ve süreç tanımları olarak iki kümede tanıtılmıştır. Bunların ardından bu kitapta kullanılan eğitim tanımı verilmiş ve bu tanımın içinde geçen davranış, yaşantı, amaç, süreç kavramları açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde eğitimin değeri üzerinde durulmuştur. Değişen dünya içinde eğitimin görevi, eğitime duyulan gerekseme, eğitimin insanı değiştirme gücü, eğitimde yenileşmeler tartışılmıştır.

Dördüncü bölümde eğitim alanında çalışan bilimlerin tanıtılmıştır. Eğitim biliminin tek olduğunu savunanlar olduğu gibi bunun pek çok olduğunu savunanlar da vardır. Burada Üniversitelerarası Kurulun saptadığı on altı bilim dalı ele alınarak kısaca tanıtılmıştır. Ayrıca eğitimin yararlandığı diğer bilimlere de kısaca değinilmiştir.

Beşinci bölümde eğitimde araştırma ele alınmıştır. Eğitim bilimlerinin çalışma yolu kısaca tanıttıldıktan sonra araştırma ile sorun çözme yöntemleri ve deney, gözlem, görüşme, soruşturma, çözümleme teknikleri açıklanmıştır. Eğitimde araştırma yapmanın neden güç olduğuna da kısaca değinilmiştir.

EGİTİMİN ALANI

Eğitim, aslında başkalarının etkisiyle insanın kendi davranışında değişimler oluşturmaları demektir. Böyle bir oluşum insanın doğumundan ölümüne kadar tüm yaşam boyu süren bir oluşumdur. Ancak eğitim dendiğinde, çoğunlukla bu denli genel ve geniş sınırları olan bir anlam akla gelmez. Bu sınırın içine giren aile eğitimi, toplumsal denetim, usta - çırak ilişkisi gibi eğitimsel etkiler, eğitim kavramı içinde olsalar bile eğitim alanından sayılmazlar. Bunlar planlı olarak yapılan eğitim değildir. Eğitim dendiğinde, genel olarak planlı yapılan eğitim akla gelir.

Planlı Eğitim

İnsan, gereksinmelerini doyurmak, gidermek için uğraşır. Her gereksinme ortaya çıktığında bunun ortadan kaldırılması insan için bir amaç olur. Bu amaca ulaşmada insanın yeterli bilgisi, becerisi varsa, sorununu çözmek için olumlu tutum içinde ise ona yardıma gerek yoktur. Ama insan amacına ulaşacak yeterlikte değilse, onun bu sorununu çözebilmesine yardım edecek bilgi, beceri ve tutumu kazanması gerekir.

İnsan karşılaştığı sorunları çözmeye gerekli öğrenmeyi kendi kendine her zaman yapamaz. Bunun için başkalarının kendine bakan yeterlikleri kazandırmasını ister. Bilinmeyen bilenden öğre-

nilmesine bu yüzden gereklilik duyulur. Bilen kişinin bilmeyen kişiye belli yeterlikleri kazandırmaya çalışması daha önceden, inceden inceye düşünülmüş planlanmış bir öğretme-öğrenme ortamının yaratılmasını, bu ortamda öğrenmenin gerçekleştirilmesini gerektirir. Bu tür öğretme-öğrenme sürecine planlı eğitim denir.

Planlı eğitim Türk Eğitim Sistemindeki örgün ve yaygın eğitimi içine alır. Örgün eğitimin içine anaokulundan üniversiteye kadar örgütlenmiş tüm okullar girer. Bu yüzden örgün eğitim dendiğinde okul akla gelir. Yaygın eğitim ise daha geniş ve değişik eğitim biçimlerini kapsar. Bunlar da iki kümede toplanabilir. Bir işyerinde, bir kurumda, bir meslekte çalışan kişiler için açılan hizmet içi eğitim türleri birinci kümeyi oluşturur. İkinci kümeyi ise geniş kitlelere yapılan halk eğitimi oluşturur.

Okul

İnsanların eğitim gereksinmesi büyük ölçüde okullarca sağlanır. Bu yüzden okul bir toplumda eğitimin pazarlandığı yerdir. Okul, yüzyıllar süren bir gelişim sonucunda toplumun ortaya çıkardığı vazgeçilmez bir toplumsal kurumdur. Zaman zaman okulun niceliğinde ve niteliğinde köklü değişimler yapılabilir. Ama okulun kendisinden vazgeçildiği şimdiye dek

hemen hiç görülmemiştir. Eğitim ya da eğitim sistemi dendiğinde ilk akla gelen okuldur. Çünkü okul eğitim hizmetinin üretildiği işliktir.

Okulun topluma yararsız olduğunu söylemek güçtür. Okul üzerinde yapılan araştırmalar okulun topluma yarar sağladığını göstermektedir. Çocuğu için okulu gereksiz gören ana - babanın sayısı da giderek azalmaktadır. Okulun gereksiz olduğu üzerinde artık pek tartışılmamaktadır.

Tartışmalar okulun görev alanı, eğitim programı, işleyiş biçimi, topluma getirdiği yük ve sağladığı yararlar gibi konularda yapılmaktadır. Bu tartışmaların okulun gelişmesi ve toplumun isteklerine uyacak bir yapıya ulaşması yönünden kuşkusuz büyük yarar olmaktadır. Bu yüzden okullar öğrencilerini karşılaştıkları sorunları çözmeye daha çok yeterli olacak biçimde yetiştirmeye yönelmektedir.

Hizmet İçi Eğitim

Bilimin yeni bulguları teknolojiyi hızla değiştirmektedir. Okulu bitirerek işe giren bir meslek adamı, bu hızlı değişme yüzünden okulda öğrendiklerinin kısa sürede eskidiğini görmektedir. İnsanın çalıştığı alanda başarılı olabilmesi için yeni teknolojiyi öğrenmesi gerekmektedir. Teknolojideki değişme durmadığı için bu gereklilik, insanın mesleğinde kaldığı sürece sürüp gitmektedir. Bu yüzden,

işyeri, kurum ve benzeri yerlerde hizmet içi eğitim yapmak, bu eğitimi sürekli kılmak bir zorunluluk olmaktadır.

Eğitim alanında çalışanların hizmet içi eğitime gereksinimleri, diğer meslek alanlarına bakarak oldukça yüksek düzeydedir. Hem eğitimdeki bilimsel ve teknolojik yenilikler hem de toplumdaki hızlı değişme öğretmenlerin, eğitim yönetmenlerinin, eğitim uzmanlarının hizmet içinde sürekli eğitimlerini gerektirmektedir.

Halk Eğitimi

Değişen çevreden ve teknolojiden etkilenen yalnız okuldaki öğrenci ile bir işyerinde çalışan insan değildir. Böyle bir değişimin etkisi her insanda kendini yüksek derecede göstermektedir. Toplumun sancısız bir değişmeye uyum sağlayabilmesi için eğitim yoluyla insanlara yardım edilmesi gerekmektedir. Okulun ve işyerinin yaptığı eğitimin dışında insanların yardımına koşan bu tür eğitime ise halk eğitimi denir.

Ekonomik bunalımlar insana çevre ve teknoloji değişimlerinden daha çok etki yapmaktadır. İşsiz kalan insan sayısı topluma büyük zarar verecek düzeye çıkmaktadır. İnsanın sürekli teknolojik değişme içinde olan eski mesleğinde ya da yeni edineceği bir meslekte iş bulabilmesi yine eğitimin ona el uzatmasına bağlı kalmaktadır. Bu yüzden halk eğitimi iş bul-

malarında, iş değiştirmelerinde insana yardım edecek, onun yeterli eksikliklerini giderecek önemli bir eğitimidir.

Halk eğitimi insana yalnız değişen çevreye uyumu için ya da iş edinmesi için yardımda bulunmaz. Bunların yanı sıra halkın ülke sorunlarına yardım etmesi, siyasal yönetime katılması, boş zamanlarını değerlendirmesi gibi konularda da eğitim gereksinmelerini karşılayarak onlara yardım eder.

Eğitim Teriminin Anlamları

«Eğitim» sözcüğü 1940'lardan beri dilimize yerleşen bir terimdir. Bu tarihlerden önce «eğitim» yerine Arapça «terbiye» sözcüğü kullanılırdı. Günümüzde eğitim terimi, yazı dilinde ve konuşmalarda genellikle aşağıdaki anlamlarda kullanılmaktadır (Ertürk, 1972).

Eğitim bir bilim alanıdır. Eğitim alanını inceleyen bilime eğitim bilim (eğitibilim, pedagoji) denir. Çoğu zaman eğitim bilimi yerine eğitim sözü kullanılır. Bu anlamda eğitim bir bilimi (disiplini) anlatır. Ayrıca eğitimi birçok bilimler konu edinmiştir. Bunların hepsine eğitim bilimleri denir.

Eğitim toplumsal bir hizmettir. Devlet, eğitim hizmetlerini topluma sunmakla yükümlüdür. Eğitim sistemi ve okullar bu hizmeti halka sunmak için kurulmuşlardır. Eğitim hizmetlerini anlat-

mak için doğrudan eğitim sözü de kullanılır. Bu anlamda eğitim sözü bir toplumsal hizmeti anlatır.

Eğitim sözü, kişinin geçmiş yaşantılarını anlatmak için kullanılır. Kişinin davranışlarının istenilen nitelikte olduğunu söylemek için şu konuda eğitilmiş, eğitim görmüş denir. Bu anlamda eğitim kişinin kazandıklarını anlatır.

Kişinin nerede eğitim gördüğü, hangi düzeyde eğitim gördüğü sorulduğunda eğitim sözü öğrenim karşılığında kullanılmaktadır.

Eğitim bir ulusun yüzyıllar boyu süren kültürünün ürünüdür. Bu anlamda eğitim bir toplumsal kurumdur. Tıpkı din, töre, siyasa ve benzerleri gibi eğitim sözü de bir toplumsal kurumu anlatır.

Eğitim terimi başka sözcüklerle yanyana kullanılarak anlamında sınırlamalar, değişimler oluşturulur. Bunlara bazı örnekler şöyle gösterilebilir :

Eğitim terimi bazen yapılan eğitimin konusunu belirler. Trafik eğitimi, çıraklık eğitimi, cinsel eğitim, çocukları suçlardan koruma eğitimi gibi. Bu tür kullanımda, kişiye verilecek alışkanlıkların kişide yerleşik olabilmesi için daha etkili bir eğitim sürecinden geçmesi istenmektedir. Daha uzun sürede elde edilecek alışkanlıklar için eğitim terimi özellikle kullanılmaktadır. Sözelimi, beslenme eğitimi, küçük yaşlardan başlayarak daha uzun sürede elde edilen

alışkanlıklar dizisini içerir. Ahlak eğitimi, iş eğitimi, güzel sanatlar eğitimi gibi deyimler bu amaçla kullanılır.

Eğitim terimi eğitilecek kitleyi içerecek biçimde kullanılabilir. Halk eğitimi, yetişkinler eğitimi, çocuk eğitimi, özel eğitim, korumayı gereksinen çocuklar eğitimi ve benzerleri gibi. Eğitimin bu tür kullanılmasında eğitilecek kitle ve çağ belirlenmektedir. Yine yapılacak eğitimin daha geniş sınırlı olması ve uzun süreyi alması, eğitimin bu tür deyimlerle kullanılmasına yol açmaktadır.

Eğitim terimi eğitimin aracını gösterecek biçimde de kullanılır. Televizyonla, radyo ile eğitim, oyunla eğitim, gör - işitsel araçlarla eğitim gibi. Bu tür kullanmada, eğitimin konusundan, eğitimi yapılacak kişilerin durumundan çok, eğitimin yapılacağı araç belirlenmektedir.

Eğitim terimi kimi kez, daha önceki eğitimi tamamlayıcı anlamda kullanılır. İşbaşında eğitim, hizmet içi eğitim, olgunlaşma eği-

timi, uyarılama eğitimi, geliştirme eğitimi, alıştırma eğitimi gibi deyimler, bir mesleğin gerektirdiklerinde kişilerin daha yeterli olabilmesi için yapılacak eğitimi belirlemektedir.

Kimi kez eğitim terimi bir sistemi belirlemek için kullanılır. Örgün eğitim ve yaygın eğitim deyiminde; okulöncesi eğitim, temel eğitim deyimlerinde olduğu gibi, eğitim sözü sistem anlamında kullanılmaktadır.

Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı «Eğitim Terimleri Sözlüğü» incelendiğinde, yukarıda sayılan biçimler gibi, eğitim sözcüğünün daha başka deyimler içinde de kullanıldığı görülecektir.

Genel görünümü ile, dilimizde eğitim terimi, öğretim sözünden daha geniş ve daha kapsamlı olarak kullanılmaktadır.

Yukarıdaki anlamlarından da anlaşıldığı gibi eğitim geniş bir alandır. Aynı anda eğitim, toplumdaki her insanla ilişkisi olan bir alandır. Bu denli sınırları geniş, ilişkileri çok bir alanın tanınması da oldukça zordur.

EĞİTİMİN TANIMI

Eğitim alanında çalışan her bilim adamının, eğitimle uğraşan her eğitimcinin, her öğretmenin kendine özgü geliştirdiği bir eğitim tanımı vardır. Eğitim alanında yazılmış her kitapta, her yazıda eğitimin değişik biçimde yapılmış tanımlarına rastlanır. Sözlüklerde bile eğitimin değişik tanımları bu-

lunur. Eğitimin, geniş bir alan olması yüzünden değişik yönlerden görülmesi, bu görünüşe göre de değişik tanımlarının yapılması doğaldır. Bu tanımların yanlış olduğu da söylenemez.

Değişik kaynaklarca yapılan eğitim tanımları iki kümede top-

bir karşıtına yapacağı tepki, bunlara ilişkin düşüncesi, tutumu, duygusu değiştirildiğinde, o kişi değişmiş olmaktadır. Başka bir deyişle o kişi eğitilmiş demektir.

İnsan davranışı her istendiğinde değiştirilemez. İnsanın davranışının değiştirilebilmesi için şu koşulların yerine gelmesi gerekir.

1. Davranışı değiştirilecek kişi, istenilen davranışı yapabilecek gelişim düzeyine ulaşmış olmalıdır.

2. Davranışın oluşabilmesi için eğitilenin içinde bulunduğu ortam davranış değişikliğine elverişli olmalıdır.

3. Eğitilen kişi değiştirilecek ya da yeniden kazandırılacak davranışı yapmaya istekli olmalıdır.

4. Yeni davranış için gereken bilgi, beceri ve tutum eğitilence yeterli düzeyde öğrenilmiş olmalıdır.

Bu koşullar, istenilen davranışı eğitilene kazandırabilecek düzeyde gerçekleşemediğinde yapılan eğitim amacına ulaşamaz. Bunlar uygun olduğunda eğitilen kişi istenen davranışı yaşayarak kazanmış olur. Bu anlamda yaşamak eğitim görmekle özdeştir. Bu yüzden yaşantı eğitimin özünü oluşturur.

Yaşantı

İnsan davranışlarını, yaşantısı yoluyla kazanır ve değiştirir. Yeni davranışların kazanılması,

istenmeyen eski davranışların istenilen davranışlara çevrilmesi insanın yaşantısına dayanır. Eğitimin olabilmesi, yaşantının olabilmesine bağlıdır.

Yaşantı, insanın çevresindeki karşıtı ile etkileşim içinde bulunmasıdır. İnsanın çevresinde bulunan karşıtı canlı, cansız varlıklar, toplumsal olaylar olabilir. İnsan karşıtına etki yaparak, kendisi etkin olabilir; karşıtıdan gelen etkileri kabul ederek edilgin olabilir; ya da insan karşıtı ile hem edilgin hem etkin etkileşimde bulunabilir. Bir kitabı okuyan insan, kitabın kendine yaptığı etki altındadır. Bir kimse ile bir konuda tartışan kişi hem karşıtının etkisini kabul etmekte, hem de karşıtına etki yapmaktadır. Bir konuyu bir kimseye anlatan kişi, karşıtını etkilemektedir.

İnsana gelen etkiler dışardan olduğu kadar içerden de gelebilir. Geçmişteki anıların etkisi altında kalarak bazı davranışlar yapılabilir. Bu durumda insanın etkileştiği karşıtı yine kendisidir.

İnsanın etkileşim içinde olduğu dış karşıtı, kendisinin dışındaki her şeydir. İnsanın giysileri, onu çevreleyen hava, içinde bulunduğu oda, oturduğu iskemle, kullandığı kalem, kâğıt ve daha uzaklara doğru çevresinde bulunan bütün olaylar, varlıklar onun karşıtıdır. İnsan bu karşıtları ile etkileşim süreci içinde bulunduğu, yaşantı başlar.

İnsanın yaşantı kazanması için en azından karşıtı ile yaptığı etkileşimin kendinde bir etki bırakması ve bu etkinin bir süre kendinde kalması gerekir. Karşıtı ile yapılan etkileşim sonucunda insanda kalan etki insanın bilgi, beceri ve tutum kazanması ile sonuçlanır. İnsana bilgi, beceri ve tutum kazandırmayan karşıtı etkileşim, yaşantı olma düzeyine ulaşamamıştır. Böylesine etkileşim ya hiç anımsanamaz ya da kısa sürede unutulur. Sonuçta, insanın davranışının değişmesi de söz konusu olamaz.

Karşıtı ile etkileşim sürecinde, insanın algılarında sürekli değişimler oluşur. Algılardaki bu değişim iki yönlü bir etki alışverişi ile gerçekleşir. Etkileşimin birinci yönüne özümleme denir. İnsan, yeni algılarını eski algılarına sındırdığında ve benzettiğinde özümleme yoluyla algılarını değiştirmiş olmaktadır. Özümleme ile algılar değiştiğinde, öğrenilen yeni bilgi, beceri ve tutumlar, daha çok, eski davranışların pekiştirilmesine yardım eder.

Etkileşimin ikinci yönüne ise uyuşum denir. İnsan, eski algılarını yeni algılarına uydurduğunda ve benzettiğinde uyuşum yoluyla algılarını değiştirmiş olmaktadır. Uyuşum ile algıların değişmesinde ise, öğrenilen yeni bilgi, beceri ve tutumlar, daha çok, yeni davranışların kazanılmasına, eski davranışların değiştirilmesine yardım eder.

Böylece, insanın karşıtı ile yeterli düzeyde etkileşimi, özümleme ve uyuşum yoluyla algılarını değiştirip yeniden örgütleyerek, onda yaşantının oluşumunu sağlar. Davranışı kazanmanın, pekiştirmenin ve değiştirmenin yolu ise yeterli düzeye ulaşan yaşantılardır.

Eğitim yönünden önemli olan eğitimin amaçlarına göre eğitilenlerde istenilen davranış değişikliğini gerçekleştirmektir. İstenilen davranışları kazandırmak ve beğenilen davranışlarını pekiştirmek için, önceden planlanmış yaşantıların onlara yeterli düzeyde kazandırılması gerekir.

Amaç

Eğitim amaçsız yapılamaz. Rastgele yapılan eğitimlerde bile eğitenin belli bir amacı vardır. Planlı yapılan örgün ve yaygın eğitimlerde, eğitimin amaçları önceden belirlenir. Eğitim eğitilenleri, önceden belirlenmiş eğitim amaçlarına ulaştıracak biçimde planlanır.

Türk Eğitim Sisteminde eğitimin amaçları yasalarda ve eğitim programlarında gösterilmiştir. Hiçbir eğitim etkinliği, Türk Milli Eğitim Amaçlarına aykırı olarak yapılamaz. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 17. maddesinde bu konuda şu hüküm yer almaktadır.

«Milli eğitimin amaçları yalnız resmi ve özel eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda evde,

çevrede, işyerlerinde, her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır.»

«Resmi, özel ve gönüllü her kuruluşun eğitimle ilgili faaliyetleri, Milli Eğitim amaçlarına uygunluğu bakımından, Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetimine tabidir.»

Milli eğitimin, yasalara göre amaçlarının neler olduğu 7. ünitenin eğitim programlarına ilişkin bölümünde sayılmıştır.

Eğitimin çağdaş görevi eğitilenlerin sorunlarının çözülmesine yardım etmektir. Eğitim artık süs olsun diye, zevk için insanlara gereksinilmemektedir. İnsanlar sorunlarına çözüm yolu bulmak, daha iyi koşullar içinde yaşamak, bir meslekte başarı göstermek için eğitimi gerekmektedir. Bu gereksemeyi karşılamak için eğitimin hem nitelikçe değişmesi hem de herkese kapılarını açması gerekmektedir.

Bu yüzden çağdaş eğitimin amaçları bir tek amaç içinde özetlenebilir. O da, eğitimin eğitilenin sorun çözme gücünü geliştirmesidir. Böylece eğitilen, hem içinde bulunduğu sorunlarını çözerek daha iyi yaşayabilecek, hem de bu gücünü gelecek yaşamında kullanabileceğine inanarak geleceğe güvenle bakabilecektir. Bu tür bir eğitim, eğitileni hem şimdiki yaşayışına hem de gelecek yaşayışına hazırlayacaktır. Bu da eğitimden çağımızın beklediği görevdir.

Eğitileni şimdiki ve gelecek yaşamına hazırlayacak eğitimin amaçları şunlar olmalıdır :

1. Eğitim, eğitilen kişinin duyguları, düşünce, gereksinme ve sorunlarını türlü araçlarla anlatabilmesi için ona iletişim yeterliği kazandırmalıdır.

2. Eğitim eğitilenin, demokratik yaşayışın gerektirdiği biçimde toplumsallaşabilmesi, diğer insanlarla olumlu ilişkiler kurabilmesi, ortaklaşılacak amaçlar için birlikte çalışabilmesi için ona, işbirliği yeterliği kazandırmalıdır.

3. Eğitim, eğitilenin sorunlarını çözebilmesi için gereken bilgiyi toplayabilmesi, becerileri kazanabilmesi, sorunlarına olumlu ve yapıcı bir tutumla savaşım açabilmesi için ona öğrenme ve araştırma yeterliği kazandırmalıdır.

4. Eğitim, eğitilenin kendi bedenine bakabilmesi, onu koruyabilmesi, çevre sağlığı için gerekenleri yapabilmesi, başkalarının sağlığını tehlikeye atmaması için ona sağlıklı yaşama yeterliği kazandırmalıdır.

5. Eğitim, eğitilenin kendine ve toplumuna hizmet edebilmesinde temel öge olan bir mesleği seçebilmesi, mesleği başarıyla yürütebilmesi, kazandıklarını tutumlu olarak kullanabilmesi, yurt zenginliğini kendi mesleği içinde değerlendirebilmesi için ona üretim yeterliği kazandırmalıdır.

Bu sayılanlar eğitilenleri yaşam sorunlarını çözmeye hazırla-

yan eğitimin amaçlarıdır. Bu amaçların gerçekleştirilmesini sağlayacak dersler ve derslerin konuları eğitimin türüne göre değişebilir. Bunların neler olacağı kuşkusuz eğitim programlarında gösterilir.

Süreç

Buraya kadar açıklanan konularda eğitimin süreç olduğu sık sık yinelandı. Sözlüklere göre süreç oluşum yoluyla, bir halden diğer hale geçerek ortaya çıkan şey olarak tanımlanmaktadır. Süreç değişim içinde olan bir nesnenin, olayın, düşüncenin belli bir düzen içinde bir amaca doğru gelişme-

sini anlatmak için kullanılan bir kavramdır. Süreç'in Arapçası «v-tire», Lâtincesi ise «process»dir.

Eğitmek eylemi, sürekli değiştirmek eylemidir. Eğitilen kimse bir amaca doğru sürekli olarak değiştirilmeye çalışılır. Eğer eğitilen kimsede bir değişme yok ise eğitme eylemi de yok demektir.

Eğitimin sürecini eğiten kimse (eğitmen) düzenler. Eğitimin sürecini düzenlemek zor bir iştir, uzmanlık ister. Bu yüzden eğitmenlik yapacak öğretmenin, uzmanın, yönetmenin, öğretim üyesinin ve benzerlerinin bu meslekte iyi yetişmiş olmaları zorunludur.

EĞİTİMİN DEĞERİ

Tarihteki bilinebilen başlangıcından bu yana, eğitimin değeri azalmamış, çoğalmıştır. Başlangıçta toplum içinde soylu sayılan zengin ailelerin çok az sayıda çocuğu eğitilirken zamanla eğitimden yararlananların toplum içindeki sayısı çoğalmıştır. Eğitim kimi kez hem soyluluk, yücelik göstergesi olarak sırf zevk için alınmıştır. Kimi kez de eğitim daha çok ve iyi üretim için yapılmıştır.

Hangi türde olursa olsun eğitim insanların yeteneklerini artırarak toplum katında daha değerli görülmelerine yol açmıştır.

Çağımızdan 2800 yıl önce yaşamış Çin ozanı Kuan-Tzu'nun eğitimin değeri için yazdığı şiir günümüzde de geçerli görülmektedir.

Çağımızda eğitimin değeri, hem bireyin hem de ulusun mutluluğu açısından kabul edilmektedir. Eğitim, bireylerin ve ulusun

Bir yıl sonrasını düşünüyorsan eğer, tohum ek,
On yıl sonrası ise tasarladığın, ağaç dik,
Ama yüz yıl sonrası için, halkı eğitmeye gayret et.
Bir kez tohum ekersen bir kez ürün alırsın
Bir kez ağaç dikersen on kez ürün alırsın
Yüz kez olur bu ürün, eğitilirse ulus.
Birisine bir balık verersen, doyar bir kezinde,
Balık tutmayı öğret doysun her kezinde.

mutluluğunu sağlamak için geçerli bir araç olarak kullanılmakta, gittikçe önem ve güç kazanmaktadır.

Değişen Dünya

Çağımızın insanı, önceki çağlardan daha büyük bir hızla değişen bir dünya içinde yaşamaktadır. Bilimler, elde edilen bulgularla hızla değişmekte, yenileşmekte ve gelişmektedir. Bazı bilimlerin, 10-20 yıl önce dayandıkları, güvendikleri birçok bilgiler bugün geçersizdir.

İnsanların çeyrek yüzyıl önce kullandıkları birçok araçlar, bugün artık kullanılmamaktadır. Ulaşım araçlarının hızları giderek artmakta, önceki kuşakların kullandıkları araçların hızları gülünç denecek kadar yavaş görünmektedir.

Sağlık teknolojisi büyük oranda değişmiştir. Hastaların iyileştirilmesinde yeni yöntemler ve teknikler kullanılmaktadır. İnsanların birçok organları değiştirilebilmekte, daha önemlisi bunların eskiyenlerinin yerine yapay organlar takılabilmektedir. İnsanların ömürleri giderek daha da artmaktadır.

İnsanlar eski araçları atmakta, onların yerine kendi kendine işleyen araçlar yerleştirmektedir. Böylece insan, bedence az, akılcı çok çalışan biri olmaktadır.

Hızla artan nüfusa karşın hızla azalan dünya zenginlikleri, insanlığa yeni ve ağırlaşan sorunlar

çıkarmaktadır. Bu sorunlar karşısında insanlar yeni çözümler bulmak zorunda kalmaktadır. Yeni çözümler ise değişmeyi, yeni araçlar yaratmayı gerektirmektedir.

İnsanın çevresindeki değişmeler, insana bilinenin dışında yeni etkiler yapar. İnsanın yeni etkilere yeni tepkiler yapması gerekir. Yeni etkileri eski tepkilerle karşılamak insanın sorunlarını çözmez. Sorunları çözülemeyen insan gerilime, giderek bunalıma düşer. Gerilimsiz, bunalımsız yaşamak ise insanın mutluluğu için gereklidir.

Değişen dünya, çevre karşısında sorunları artan insanın yardımına koşan kurumlardan biri de eğitimidir.

Eğitimin Görevi

Eğitim, insanın çevresinde olan değişimleri karşılayabilecek nitelikte, insana yeni davranışlar kazandırmakla yükümlüdür.

Kaldı ki eğitim, insana gereksinimlerini doyurabilecek bir çevre yaratma gücünü kazandırmakla da görevlidir.

İnsanı, hem çevredeki değişmelere uyum sağlayacak hem de çevrede istenilen değişimleri yaratabilecek yeterliğe ulaştırmak eğitimin yükümlülüğü olunca, eğitimin hızlı bir yenileşme içinde olması zorunludur.

Yarının işlerini, dünün becerileri ile yapmak olanaksızdır. Bir ülkenin yarınki gereksinimlerini dünün okulları ile karşılamak da

olanaksızdır. Türkiye'nin kalkınabilmesi okulların, yarının ülke sorunları ile uğraşacak olan yeni kuşakları istenen nitelikte yetiştirmesine bağlıdır.

Yarının kuşaklarını yetiştirecek okulun görevi ise, yukarıdaki lere ek olarak ve bunların üstünde, öğrencilerin karşılaşacakları sorunlarına çözümler bulduracak, sürekli ve düzenli öğrenme yollarını kazandırmak olmalıdır. Ancak bu nitelikte eğitim programları olan okullar, ülkenin yarınki gereksinmelerini karşılayabilecek kuşakları yetiştirdiklerini söyleyebilirler.

Diğer yandan, ülkenin kalkınmasına yönelik planlı eğitimin görevi yalnızca yeni kuşakları yukarıdaki niteliklerle yetiştirmek değil, aynı zamanda tüm yetişkinleri de bu niteliklerle yetiştirmektir. Bunun anlamı, okulun yalnız öğrencilere değil tüm topluma hizmet edebilecek bir niteliğe kavuşturulmasıdır. Okulun bu niteliğiyle şunlar olabilir :

1. Okul, öğrencilerin ve toplumun birlikte ve eşgüdüm içinde çalışabileceği bir kurum olmalıdır.
2. Okulun eğitim programı çevreyi ve toplumun sorunlarını tanımaya yönelik olmalıdır.
3. Toplumun sorunlarını çözmesi için okul, öğrencilerde ve yetişkinlerde gereksinme yaratmalıdır.

Bu nitelikte bir eğitimi gerçekleştirecek okulların kurulması, eğitimde yenileşmenin zor olması yü-

zünden, büyük engellerle karşılaşacaktır. Ama, eğitimi yöneten kişiler bu engellerin altından kalkmak zorundadır. Bu engeller aşılamadığında toplumun eğitime karşı duyduğu büyük gereksinme karşılanamaz.

Eğitime Duyulan Gereksinme

Çağımızda eğitim sürecinden geçmemiş bir kimsenin, kendi kendine yetişme olanağını bulsa bile, tam olarak yeteneklerini geliştirmesi olanaksızdır. Bu yüzden, bir insanın, kendini ve ailesini geçindirecek bir iş sahibi olabilmesi; başkaları ile iyi ilişkiler kurabilmesi; ailesinin ve toplumun kendinden beklediklerini yerine getirebilmesi için en azından temel eğitim sürecinden geçmesi gerekmektedir. Oysa bir kimsenin mesleğinde daha yeterli olabilmesi için daha da yüksek düzeyde eğitim görmesi, pek çok meslek için gerekli görülmektedir.

Vatandaşlar arasında, gün geçtikçe eğitim görmeye ve eğitimlerinin düzeylerini yükseltmeye karşı önüne geçilmez bir gereksinmenin yaygınlaştığı gözlenebilmektedir.

Türkiye'de bundan önceki yıllardan daha yüksek oranda, ilkökula, ortaokula gitme isteği artmakta, orta ve yüksek öğretim veren okulların kapıları zorlanmaktadır. Vatandaşlarca eğitime gösterilen gereksinme, hükümetleri bu gereksinmeyi karşılayacak biçimde önlemler almaya zorunlu kılmaktadır. Daha çok sayıda okul

açmak, geleneksel okul anlayışından ötede mektupla, radyo ve televizyonla eğitim olanaklarını araştırarak, eğitim teknolojilerinden yararlanmak gibi önlemler, vatandaşların bu gereksinimlerini karşılamak için yapılmaktadır.

Öte yandan, başka ülkelerde de olduğu gibi Türkiye'de de eğitimin gücüne, önemine, gün geçtikçe daha çok inanılmaktadır.

Kültürel, toplumsal ve ekonomik kalkınmanın temelini eğitim olduğu görüşü gün geçtikçe daha çok yaygınlaşmakta, özellikle kalkınma planlarında yerini bulmaktadır.

Türkiye'nin tarım kültüründen, endüstriyel (işleyinsel) kültüre geçmesi, kalkınma planlarında amaçlanmaktadır. Geleceğin kuşakları endüstrinin ve teknolojinin gereklerine göre yetişmedikçe, Türkiye'nin amaçladığı endüstriyel kültüre geçiş engellenmiş olacak, zorlaşacaktır. Geleneksel kültüre göre düzenlenmiş eğitim sisteminin ve içeriğinin değişmesi, yeni kuşakların geleceğin yaşamına hazırlanması kaçınılmaz olmaktadır.

Türkiye'de kalkınma çabaları na koşut olarak, hızlı bir toplumsal değişme gözlenmektedir. Hızlı nüfus hareketleri, yayılan teknoloji ve eğitim, ailenin yapısını hızla değiştirmektedir. Demokrasi anlayışı gittikçe yaygınlaşmakta, demokrasi kavramı gelişmektedir. Toplumsal yapının hızla değişmesine uygun ve toplumsal değişime

yi hızlandıracak nitelikte eğitime olan gereksinme gün geçtikçe artmaktadır.

Bu değişmelerin kaynağı olan ekonomik gelişmenin de Türkiye'de hızlandığı gözlenmektedir. Eskiye bakarak daha değişik alanlarda, daha çok sayıda eğitilmiş insangücüne duyulan gereksinme, kalkınma planlarında önemle belirtilmektedir. Eğitim, ülkenin eğitilmiş insangücünü hazırlayan araç olarak, gün geçtikçe, ekonominin temel yatırımı niteliğine bürünmektedir. Ülkelerin kalkınmışlık düzeyleri, vatandaş başına düşen milli gelirle değil, ülkelerin sahip olduğu eğitilmiş insangücü oranıyla anlatılmaya başlanmıştır.

Bu yüzden, bir ülkenin kalkınmasında temel olan ekonomi ve sağlık etmenlerinin yanıbaşında, bunlar kadar önem kazanan, hatta bunların kaynağı olan eğitim etmeni de ülkelerce kabul edilmektedir.

Özet olarak, eğitim bireyi geliştirdiği; bireyi geliştirdiği oranda da ülkenin kültürel, sosyal ve ekonomik kalkınmasını gerçekleştirdiği için güçlü bir araç olarak kabul edilmektedir. Eğitim bireyi ve bireylerin oluşturduğu ulusu kalkındırdığı ölçüde önem kazanmaktadır. Bu anlamda yapılan eğitim, bir ölçüde, birey ve ülke için, bir süs olma niteliğindedir.

Eğitimin İnsanı Değiştirme Gücü

Soyaçekim ya da Kalkınım

eğitimle ilişkisi nedir? İnsan ne olacak ise kalıtımla getirdiklerine dayanarak mı olur? Eğitim insanı ne oranda değiştirebilir? Eğitimin, insanı değiştiremediği yönleri var mıdır? Bunlar eğitimcilerin sürekli olarak cevap aradıkları sorular olagelmıştır.

İnsanın bazı gereksinmelerini, yeteneklerini ve duyularını doğuştan getirdiği bilinmektedir. Eğitim, insanın kalıtımla getirdiği gereksinmelerine, yeteneklerine ve duyularına dayanmak zorundadır. Eğitim, bundan hareket ederek de insanda yeni gereksinmeler, yeterlikler ve duygular yaratmaya çalışır.

İnsan kalıtım yoluyla, biyolojik bir organizma olarak, yeme, içme, hava alma, aşırı soğuk ve sıcaktan korunma, üreme, kendini güvencede tutma gibi gereksinmelerini birlikte getirir. İnsan davranışlarının kaynağı bu gereksinmelerdir. Ancak insan, bu gereksinmelerinin üstünde yeni gereksinmelerle de davranır. İkincil güdüler denilen bu gereksinmeler, insanda eğitim yoluyla oluşturulur. İnsan doğduğu andan başlayarak içinde büyüdüğü kültürün etkisiyle, yukarıda sayılan temel güdülerin yanıbaşında ve daha güçlü olarak ikincil güdüler geliştirebilir.

Genel adlarıyla sosyal ve psikolojik güdüler olan ikincil güdüler insanın biyolojik güdülerinden daha güçlü biçimde oluşabilirler. Aile kurma; başkalarıyla iyi iliş-

kiler kurma; kendini topluma kabul ettirebilmek için, toplumun beğeneceği davranışlar yapma; sevmek, sevilmek istemek; kendini yetiştirme; araçlar bulma, eserler yaratma; yönetme ve benzeri güdüler, insanın varlığının ortadan kalkması pahasına da olsa, temel (biyolojik) güdülerden daha baskın çıkabilir. Vatanı uğruna canını veren bir kimsede eğitimle edindiği vatan sevgisi bir güdü olarak onun varlığını koruma güdüsünden daha baskın çıkmıştır.

Temel güdülerin eğitim yönünden önemi, hem bu güdülerin uygun yollarla doyurulması, hem de bu güdülerin ikincil güdülerin temeli, başlangıcı olmasıdır.

İnsanın fiziksel yapısının, zihnin gücünün, bazı mizaçlarının soyaçekime dayandığına inanılmaktadır. İnsanın sağlıklı doğup doğmamaması, duyu organlarının sağlam olup olmaması, zekâca ileri ya da geri olması, doğumdan sonraki eğitimin etkilerinin azalmasına, çoğalmasına yol açar. Geri zekâlı bir çocuğun eğitimden sağlayacağı yarar ile ileri zekâlı bir çocuğun eğitimden sağlayacağı yarar değişik olmaktadır.

İnsanın kalıtımla getirdiği yetenekler eğitimin dayanağı olmaktadır; ama insanın davranışları eğitimin ürünüdür. İnsanın kalıtımla getirdikleri eğitim yoluyla davranışa dönüşür. Kalıtım yalnız başına insanda istenilen davranışları yaratmaya elverişli değildir. Üstelik eğitim insanda yeni yeter-

likler de yaratabilir. Bu anlamda eğitim çevre etkeni olarak kalıtıma dayanmak zorunda, fakat kalıttan daha etkili olarak insanı, yeteneklerinin sınırı içinde, istediği yönde değiştirme gücüne sahip bulunmaktadır. Bu yüzden insan, eğitim (çevre) ile kalıtımın ürünüdür.

Eğitim, insanın kalıtımla getirdiği temel gereksinimlerini ve yeteneklerini yönlendirebilmekte; bunları kendi sınırları içinde en üst düzeye ulaştırabilmekte ve geliştirebilmektedir.

Öte yandan eğitim, daha önce edinilen bazı davranışları değiştirmede, kendi kusurlarını ortadan kaldırmada kimi kez yetersiz kalmaktadır. İlk çocukluk yıllarında, çocukta yerleşen bazı kişilik özellikleri, daha sonraki yıllarda çocuğa yapılan eğitimle ortadan kaldırılamamaktadır. Ancak sonradan yapılan eğitim, kusurlu eğitimle çocukta yerleşen, istenmeyen kişilik özelliklerini başka istenilen kişilik özellikleriyle sıvayabilmekte, beğenilmeyen davranışların toplumca beğenilen bir alanda yapılmasına yön verebilmektedir. Sözgelimi, ilk çocukluk çağında kavgacı bir kişilik özelliğine sahip olan bir kimsenin bu davranışı ya başka istenilen bir kişilik özelliği ile kapatılabilmekte, ya da kavgacılığını doyurabileceği bir alana, boks, güreşe yönlendirebilmektedir.

Eğitimde Yenileşmeler

Eğitimin, insanın ve ülkenin

sorunlarını çözmeye yardım edecek bir niteliğe kavuşturulmasında eğitimcilere umut verecek, ufuklar açacak bazı ışıklar yurdu-muzda da görülmektedir.

1. Türkiye'de eskisine oranla eğitime verilen önem artmaktadır. Eğitimi, ölü yatırım olarak görenlerin sayısı azalmakta, buna karşın kalkınmanın kaçınılmaz bir yatırımı olarak görenlerin sayısı çoğalmaktadır. Kalkınma eğitimi ise, geleceğe yönelik bir eğitim olarak, gittikçe daha çok yandaş bulmaktadır.

2. Okul ile toplumun içiçe olması görüşü yayılmaktadır. Öğrencilerin, toplumdan soyutlanmış olarak yetiştirilmesi görüşü çok sayıda yandaş bulamamaktadır. Yeni eğitim programlarında, okulların toplum sorunlarına eğilmesi; her kuşaktan yurttaşın yetiştirilmesinde okulların görev alması; okulun çevre hizmetine girmesi görüşleri yaygınlaşmaya başlamaktadır.

3. Eğitimin işlevsel olması savunulmaktadır. Katı program ve yönetmeliklerle öğrencilere gereksiz bilgilerin verilmesi yerine, onların hiç değilse bugünlerinin gereksinimlerine yarayacak bilgi, beceri ve tutumların verilmesi düşüncesi öğretmenler arasında yaygınlaşmaktadır. Birçok eğitimci ve düşünür ise yetişen kuşakların yarının sorunlarını çözebilecek nitelikte yetiştirilmesi tezini yaymaktadırlar.

4. Bilimsel bulgular ve yeni

teknoloji eğitimi yenileşmeye zorlamaktadır. Türkiye'de insan davranışı hakkındaki yeni görüşler; toplumsal değişimin yeni kavramları; iletişim, öğrenme, öğretme üzerindeki yeni bulgular; kalkınmada yeni yöntemler ve siyasal alandaki yeni görüşler eğitimin yenileşmesine ve değişmesine etkide bulunmakta ve bunlar hızla yayılmaktadır. Bu yayılma yakın zamanda eğitim programlarının bu anlayışla düzenlenebileceği umudunu artırmaktadır.

5. Eğitim okuldan dışarıya taşmaktadır. Eğitim kavramı okulculuktan ötede daha geniş anlam ve boyutlar kazanmaktadır. Eğitim teknolojisinden yararlanmaya başlama, eğitimi okuldan dışarıya doğru çıkartmaktadır. Son zaman-

larda televizyondan, radyodan, mektupla öğretimden ve benzeri yöntemlerden yararlanma düşüncesi ve uygulaması artmaktadır.

6. Ulusal eğitime yönelme artmaktadır. Türkiye'nin eğitim sorunlarının kendine özgü olduğu giderek anlaşılmakta; ne geride kalmış, eskimiş eğitim uygulamalarından ne de başka ülkelerin eğitim sistemlerinden öykünülmüş çözümlerin geçerli olmayacağı öğrenilmiş bulunmaktadır. Türkiye'nin eğitim sorunlarına, yine bu ülkenin eğitimci ve bilim adamlarının çözümler getirebileceğine; ancak başka ülkelerden geri kalmamak ve onların denemelerinden yararlanmak için onlarla işbirliği yapmanın ve çalışmanın gerektiğine inanç artmaktadır.

EĞİTİM BİLİMLERİ

Hemen bütün insanlar eğitimin etki alanına girer. Bir ülkenin eğitim sistemi hemen hemen bütün uzak bölgelerine kadar yayılır. Eğitime yüklenen işlevlerin sayısı giderek artmaktadır. Bunlara koşut olarak eğitim alanındaki sorunlar da hergün biraz daha artmaktadır.

Böylesine genişleyen, gelişen bir alanda sorunlara çözüm bulacak araştırmalar yapacak birden fazla bilimin olması doğaldır. Eğitimi kendine konu edinen birçok bilim, önceleri ayrıldıkları bilimlerin birer dalı sayılırdı. Son çeyrek yüzyıldan beri bunların eğitim

alanı içinde sayılması gerektiğine ilişkin görüşler giderek güç kazanmıştır.

1983 yılının başında, Üniversitelerarası Kurul, on altı bilim dalının, eğitim bilimlerinde doçentlik bilim dalı olmasına karar vermiştir. Bu kararlarda adı geçen bilim dallarının, az da olsa, eğitim bilimlerini oluşturduğu varsayılabilir. Zamanla bunların sayısının artma olasılığı da yüksektir. Böylece, eğitim alanında yükselmek, bilimsel çalışmalar yapmak isteyenlerin önüne ilgi duyduklarından birini seçebilecekleri bir dizi bilim dalı çıkmış olmaktadır. Bunlar aşağıda kısaca tanıtılmaktadır.

Eğitim Yönetimi ve Teftişi

Bu bilim dalının alanı eğitim sisteminin ve bu sistemi oluşturan kuruluşların bilimsel bilgilere uygun olarak yönetilmesidir. Bu amaçla, eğitim yönetimi ve teftişi bilim dalı, eğitim alanında araştırmalar yapar, yönetim biliminin ve kamu, sağlık, maliye yönetimi gibi diğer yönetim dallarının bilgi ve bulgularından yararlanır.

Bu bilim dalının alanına, eğitim programlarının, öğrenci hizmetlerinin, eğitim işgörenleri hizmetlerinin, eğitim bütçesinin ve eğitimin genel hizmetlerinin yönetimi girer. Eğitimin bu yönetim alanlarında eğitimin etkililiğini yükseltmek için en etkin yöntem ve teknikleri bulmaya çalışır.

Eğitimin yönetiminde ve teftişinde kullanılan planlama, örgütlenme, eşgüdüm, iletişim, denetim ve değerlendirme gibi yönetim süreçlerinin daha nasıl etkili olabileceğini bu bilim dalı araştırır. Böylece eğitimde yönetmen, denetmen olarak çalışanların görevlerinde başarılarını artırmaları ve sürdürmeleri için bilimsel yollar ve teknikler arar.

Eğitim sisteminin eğitimin amaçlarını daha etkili gerçekleştirebilmesi için nasıl örgütlenmesi gerektiğini yine bu bilim dalı araştırır. Bir ülkenin kendi yapısına uygun eğitim sistemini geliştirmesi, toplumsal değişmelere uygun olarak eğitim sistemini yenileştirmesi, sürekli araştırmaya gerekli-

lik gösterir. Eğitim yönetimi ve teftişi bilim dalı, toplumun eğitim sisteminden beklediklerini, isteklerini ortaya çıkarmaya, okulların ve diğer eğitim kuruluşlarının bunları karşılayacak biçimde yeniden örgütlenmesi için öneriler geliştirmeye çalışır.

Her bilim dalı gibi, eğitim yönetimi ve teftişi bilim dalı da kendi alanında sorunları ortaya çıkarır, bu sorunları çözümler önerir yapar. Bu amaçla eğitimin üst sistemlerini, okulları ve okulların alt sistemlerini çözümler (analiz eder), sorunların kaynaklarını bulur ve bu sorunların nasıl çözülebileceğini gösterir.

Eğitim Ekonomisi ve Planlanması

Bu bilim dalı eğitim sisteminin ülkenin ekonomik sistemi içindeki yerini, eğitim sisteminin ekonomik kalkınmaya katkısını, yurt zenginliklerinin değerlendirilmesinde eğitimin işlevlerini araştırır.

Eğitim sisteminin ekonomi kurallarına göre işletilmesi, eğitime ayrılan paranın savrulmaması için gerekmektedir. Bu amaçla eğitim sisteminin, bu sistem içinde okulların maliyetinin, buna karşılık birey ve topluma sağladığı yararın hesaplanmasında bilimsel teknikler kullanılmalıdır. Böylece eğitimin çok kıt kaynağı olan paranın, okulu en etkili kılacak biçimde nasıl kullanılacağına araştırılması ve ekonomik yollarının gösterilmesi bu bilim dalının işlevidir.

Eğitim sisteminin bir temel işlevi de ekonomik kalkınma için insangücü yetiştirmektir. Ülkenin insangücü gereksinmesinin hangi alanlarda ne kadar olduğunun, bu insangücünün hangi yeterlik düzeylerinde yetiştirileceğinin eğitim sistemince doğru olarak bilinmesi gerekmektedir. İnsangücü planlamasının nasıl yapılacağını, bunun için hangi yöntem ve tekniklerin daha iyi olacağını, bunların nasıl geliştirileceğini yine bu bilim dalı araştırır.

Kaynakları kısıt olan bir ülkede öğrencilerin ekonomi ve kalkınma eğitimi görmeleri büyük önem taşımaktadır. Enerji savurganlığı bir ülke için başlıbaşına bir sorun olmaktadır. Bunun gibi, insanların kendi kısıt kaynaklarını daha en akıllı biçimde kullanmalarının yollarını aramaları kaçınılmaz bir durum olmaktadır. Ekonomi ve kalkınma eğitiminin nasıl yapılacağını ve öğrencilerin nasıl eğitilmesi gerektiğini bu bilim dalı araştırır ve önerir.

Eğitim İstatistiği ve Araştırma

Bu bilim alanının iki işlevi vardır. Birinci işlevi eğitim alanında araştırma yapmak için gereken yöntemleri araştırmak, bu yöntemlerin uygulanması sonucunda elde edilen verilerin değerlendirilmesi için uygun istatistik teknikleri önermektir. Eğitim alanında araştırmanın nasıl yapılması gerektiğini; eğitim alanından

bilgi toplamak için hangi yöntem ve tekniklerin kullanılabileceğini; bunların yeterlik ve yetersizliklerini; toplanan verilerin doğruluğunun, geçerliğinin, güvenilirliğinin ve benzeri yönlerinin nasıl ölçüleceğini; bunların nasıl anlatılacağını ve değerlendirileceğinin yollarını eğitim istatistiği ve araştırma bilim dalı gösterir.

Bu bilim dalının ikinci işlevi araştırma eğitimidir. Bilimsel çalışma yapmanın yanı sıra günlük yaşamında da insanın sorunlarını çözmek için araştırma yapmaya büyük gereksinmesi vardır. Her insan kendi sorunları için yeterliğinin sınırları içinde yeterince araştırma yapmak zorundadır. Aynı anda yine her insan başkalarının yaptığı araştırmalardan yararlanmak ister. Bu durum insanın hem mesleğinde hem de yaşamında başarılı olması için zorunludur. İşte araştırma eğitimi, insanın sorunlarını çözüp daha mutlu yaşaması için gerekli yeterlikleri kazandırmaya çalışır. Bunlara örnek olarak sorunlara karşı bilimsel tutum, sorunlara çözüm yolu aramak için araştırma yeterliği, sorunu çözmek için toplanan bilgileri istatistik yollarla daha anlamlı kullanma gücü gibi yeterlikler gösterilebilir.

Halk Eğitimi

Eğitim sistemi içinde, halk eğitiminin yeri örgün eğitimden daha az değildir. Planlı bir eğitim olan halk eğitiminin nasıl, nerede, kim-

lere ne için yapılması gerektiğini araştırmak ve incelemek gerekmektedir. İşte bu bilim dalı, örgün eğitim dışında kalan yurttaşların eğitim gereksemelerini karşılamak için düzenli bir eğitimin nasıl yapılacağını araştırır, bunun için gereken yöntemleri, teknikleri sap-tar, önerilerde bulunur.

İnsanların eğitime olan gereksemelerinin yaşam boyu sürdüğü artık pek çok ülke kabul edilmektedir. Halk eğitimi, örgün eğitim ile hizmet içi eğitimin dışında, halkın bu yaşam boyu eğitim gereksinmesini araştırır, bunun karşılanması için öneriler yapar.

Eğitim Hukuku

Eğitim hukuku bilim dalı aşağıdaki konularda araştırma, inceleme yapar ve eğitim sistemine önerilerde bulunur.

1. Eğitim sisteminin toplum içindeki hukuksal yeri
2. Eğitim sisteminin dayanağı olan hukuk ilkeleri
3. İnsanın, birey olarak eğitim hakkı
4. İnsanın eğitim hakkının gerçekleştirilmesinde Devletin işlevleri
5. Ülkenin önemli varlığı olan çocukların hakları
6. Eğitimde yönetimin yaptırım ilkeleri ve yönetim hukuku

Hukuk devletinde eğitim sisteminin hukuk ilkelerinin de belirginleşmesi, bu ilkelere göre çalışması bir zorunluluktur. Eğitim sisteminin amaçlarının gerçekleş-

mesi için, engellerin ortadan kaldırılmasında hukukun yardımına gereklilik vardır. Eğitim hukuku bilim dalı eğitimin bu gereksemesini karşılamaya çalışır.

Eğitim Psikolojisi

Eğitimin psikolojik temellerini veren eğitim psikolojisi, eğitim bilimlerinin en eskilerindendir. Eğitim psikolojisi, genel psikolojiden ve bu bilimin diğer dallarından yararlanmakla birlikte, eğitim alanında yaptığı araştırmalarla eğitime katkıda bulunan ayrı bir bilimdir. Bu yüzden eğitim psikolojisi, eğitim alanının vazgeçilmez bir üyesi olmuştur. Eğitim psikolojisi aşağıdaki konularda araştırma ve çalışmalar yapar :

1. Eğitilenlerin bedensel, devinimsel, zihinsel, duygusal, cinsel, sosyal, törel yönden çağlara göre gelişmesi; bu alanlarda anormal gelişim gösterenlerin tanınması; eğitilenlerin bu alandaki gelişimini etkileyen etmenler; eğitim yönünden alınacak önlemler ve tutulacak yöntemler

2. Eğitilenlerin kişiliğinin gelişimi ve kişiliğinin uyumu; akıl sağlığı; akıl sağlığının bozulmaması için alınacak önlemler; akıl sağlığına ve öğrenmeye elverişli ortamın yaratılması için tutulacak yöntemler

3. Öğrenmenin niteliği; eğitilenlerin öğrenmeye hazırbulunuşluğunun tanınması; eğitilenleri öğrenmeye güdülemenin yolları; becerilerin, bilgilerin ve tutumların

nasıl öğrenileceği; öğrenilenlerin unutulmaması ve bir alandan öteki alanlara geçiş yapması için alınacak eğitsel önlemler ve tutulacak yöntemler

4. Eğitilenlerin öğrendiklerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi için araçların hazırlanması, uygulanması, sonuçlarının değerlendirilmesi ve sonuçlarına göre alınacak eğitimsel önlemler ve tutulacak yöntemler

Eğitilenlerin gelişiminin tanınmasına, kişiliğinin geliştirilmesine, akıl sağlığının korunmasına, öğrenmelerinin sağlanmasına ve öğrenilenlerin değerlendirilmesine ilişkin eğitim psikolojisinin eğitime sunduğu bulgular, eğitimin psikolojik temellerini oluşturmaktadır.

Psikolojik Danışma ve Rehberlik

Eğitilenlerin eğitimi süresince karşılaştıkları eğitim ve öğrenme sorunlarının çözülmesine yardım okulun görevidir. Bunların çözülmesi diğer eğitim amaçlarının gerçekleştirilmesi için de gerekmektedir. Bu yüzden eğitilenlerin sorunlarını çözmelerine yardım etmenin yolları bulunmalıdır. İşte psikolojik danışma ve rehberlik bilim dalı eğitilenlere bu konuda nasıl yardım edileceğini araştıran, bunun için yol ve teknikler geliştiren bir bilim dalıdır.

Bu bilim dalı ilgili diğer bilimlerin bulgularından da yararlanarak eğitilenin kendi kendini tanı-

masına; sorunlarını görmesine; kendi beklentilerini, isteklerini algılamasına; kendine bir uğraş, bir meslek seçmek için yönelmesine; sorunlarını kendi gücü ile çözmeye; çevresine uyum sağlamasına; kendi kendini değerlendirmesine yardım ve kılavuzluk etmek için yol ve teknikler araştırır.

Özel Eğitim

Normal insanlardan özel bir eğitim biçimini gerektirecek derecede bireysel ayrılık gösteren insanlara verilen eğitime özel eğitim denilmektedir. Normalden ayrılan insanlara verilecek eğitim de ayrı bir bilim dalı olmaktadır.

Normalden ayrılan insanların kümelendirilmesi şöyledir :

1. Görme özürlüler
2. İşitme özürlüler
3. Konuşma özürlüler
4. Ortopedik özürlüler
5. Sürekli hastalığı olanlar
6. Üstün yetenekliler
7. Geri zekâlılar
8. Uyumsuzlar
9. Korunmayı gerekseyenler
10. Öğrenme güçlüğü olanlar.

Bunlardan bir kümeye giren insanların eğitimi de diğer kümelere girenlerden farklılaşmaktadır. Bu yüzden oldukça karmaşık ve geniş olan bu bilim dalı eğitim bilimlerinde içinde önemli bir yer alır.

Özel eğitim bilim dalı özel eğitimi gerekseyen insanların nasıl eğitilebileceğini, bunlara nasıl rehberlik yapılacağını, bunun için ge-

reken yöntem ve teknikleri araştırır.

Özel eğitimi gerekseyen çocukların tanınması, ayırımı; bunlara uygulanacak eğitim türünün kararlaştırılması; bunların eğitim yerlerine yerleştirilmesi; bunlar için eğitim programlarının geliştirilmesi; eğitim programlarını uygulayacak öğretmen, uzman ve diğer işgörenlerin sağlanması yine özel eğitim alanına girmektedir.

Program Geliştirme

Saptanan eğitim amaçlarını gerçekleştirmek için yapılacak eğitim programlarının geliştirilmesi eğitimde ayrı bir uğraşı alanıdır. Eğitim programları eğitimin genel amaçlarından başka bu amaçlara göre saptanan okulların, derslerin, öğretilecek konuların amaçlarını da içerebilirler. Bu amaçlara ulaşılacak konular ve eğitsel etkinlikler eğitim programında yer alır. Ayrıca her eğitim etkinliğinde kullanılacak eğitim araçlarının da gösterilmesi gerekir.

Eğitim programı eğitilecek kişilerin özelliğine, gelişimine göre ayrı ayrı düzenlenebileceği gibi kazandırılacak davranışların türüne göre de ayrı ayrı düzenlenebilir. Bu yüzden kimi kez bir eğitim yerinde birden çok eğitim programı bulunabilir.

Bu nitelikte eğitim programlarını geliştirmek bilimsel çalışmalarını gerektirir. İşte bu bilim dalı eğitim programlarının nasıl yapıl-

ması ve geliştirilmesi gerektiğini araştırır, bunun için yöntemler ve teknikler önerir.

Eğitim Teknolojisi

Eğitim programlarının bilimsel bulgulara uygun olarak uygulanmasına ilişkin yöntem, teknik, araç ve gereçleri eğitim teknolojisi araştırır ve gösterir.

Eğitim ortamında öğretme - öğrenme ilişkisinin düzenlenmesi, eğitilenin öğrenmeye güdülenmesi, öğrenmesinin kolaylaştırılması için gereken her türlü aracın, gerecin nasıl kullanılacağını, nasıl sağlanacağını ya da hazırlanacağını bu bilim dalı araştırır.

Eğitim teknolojisi öğretme - öğrenme ortamının geliştirilmesi için öğretim ilkeleri, yöntemleri ve teknikleri geliştirir. Kısaca bu bilim dalı, eğitim programının uygulanmasına ilişkin bilimsel ilke ve kurallar verir, eğitim araçlarını, gereçlerini gösterir.

Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme

Bu bilim dalı bir eğitim programının eğitim teknolojisine uygun olarak uygulanması sonucunda ne kadar başarı elde edildiğini ölçmek ve değerlendirmek için gereken bilgi, yöntem ve teknikleri araştırır.

Eğitimde ölçme ve değerlendirme hem eğitilenlerin başarısını hem de eğitim programının değerini ortaya çıkartmaya çalışır. Bu yüzden eğitim sisteminde ölçme

ve değerlendirme, yapılan eğitimin yararını tanımak buna göre eğitim programını geliştirmek yönünden gereklidir.

Eğitim Sosyolojisi

Eğitim sisteminin varoluş nedeni, toplumun eğitim gereksemesini karşılamak içindir. Toplumun bir kurumu olarak eğitim, toplumdaki değişimleri sürekli izleyerek bu değişimlere kendini uyarlamak zorundadır. İşte eğitimin topluma uyarlanmasına yardım eden bilim, eğitim sosyolojisidir.

Eğitim sosyolojisinin alanı kısaca şöyle belirlenebilir :

1. Eğitilenin toplumsallaşması için toplumun eğitimden beklediklerini araştırmak
2. Toplumun değişme gereksinmesini yerine getirmede eğitime düşen görevleri ortaya koymak
3. Ulusun kabul ettiği yaşam yöntemine uygun olarak eğitimin biçimlenmesine ve işlemesine ilişkin ilkeleri göstermek
4. Eğitim ereklerini gerçekleştirmek için eğitim sistemi ile toplumun nasıl ilişki kuracağını belirlemek

Bu konuların incelenmesi ile de görüleceği gibi, eğitim sosyolojisinin amacı, eğitimin ulusun yapısına uygun olmasını sağlamaya çalışmaktır. Bu anlamda eğitim sosyolojisi, tıpkı eğitim psikolojisi

gibi, uygulamalı bir bilimdir. Bilimsel yöntemler kullanarak toplumun üzerinde yapacağı araştırmalarla eğitimin ulusa göre olmasına yardım eder.

Eğitim Felsefesi

Eğitim felsefesi eğitimin genel sorunlarını inceler, yorumlar ve değerlendirir. Eğitime ilişkin ilkelere, görüşler ve kuramlar üzerinde eleştiriler yaparak yeni ilke, görüş ve kuramlar önerir.

Eğitim felsefesi, felsefenin gerçek, doğru, iyi ve güzele ilişkin görüşlerinden yararlanarak, eğitimdeki gerçek, doğru, iyi ve güzeli aramaya çalışır. Eğitim felsefesi, eğitimde karşılaşılan sorunların çözülmesi için ileri sürülen görüşlerin, gerçeğe uygunluğu, işlevliği, doğruluğu üzerinde çalışırken eğitimin bütünlüğünü ve öteki alanlarla ilişkisini dikkate alır. Böyle bir tutumla, eğitim bilimlerinin bulgularının nasıl uygulanacağını açıklığa kavuşturmak için yorumlar yapar, eğitime yeni amaçlar gösterir.

Eğitim felsefesi, eğitimi kültürün vazgeçilmez bir parçası olarak görür. Aslında eğitim felsefesi, toplumun sahip olduğu kültürün ürünüdür. Eğitim düşünürleri, kültürlenmeleri gereği içinde yaşadıkları kültür değerlerinin açısından eğitime bakmak durumundadır. Öte yandan, ileri sürecekleri eğitim görüşlerinin, toplumu oluşturan üyelerin çoğunluğunca kabul görebilmesi için, kültüre uy-

gunluğunu da göz önünde tutmak zorundadırlar.

Eğitim Tarihi

Eğitim sistemi ve bu sistemin içeriğini oluşturan eğitim programı, eğitim teknolojisi, eğitim yönetimi ve benzerleri, tarihi birikimin birer sonuçlarıdır. Eğitim, yüzyıllar boyu süren bir gelişimin ürünüdür. Bu süre içinde eğitimde edinilen bilgi, teknik, yöntem, ilke ve alışkanlıklar öğretmenin den öğrencisine geçiş yaparak günün eğitim sistemine kadar gelip yerleşmiştir. Bunlara eğitimsel gelenekler denilebilir. Bu eğitimsel geleneklerin iyi yönleri bulunduğu gibi çağa uymayan, aykırı düşen yönleri de bulunur.

Eğitim tarihi, eğitimsel geleceğin köklerini, o zamanki toplumsal ortamın koşullarına göre değerlendirerek günümüze yansıtmaya çalışır. Eğitim, gerek sistem olarak gerekse içerik olarak, kendini yenileştirirken eğitim tarihinin bu bulgularından yararlanır. Böylece eğitim, hem geçmişte düşülen yanlışlara düşmemeye çalışır hem de eğitimin kültürel birikiminden hangilerinin saklanıp hangilerinin değiştirilmesi gerektiğini kararlaştırırken eğitim tarihinin bulgu ve önerilerinden yararlanır.

İşte eğitim tarihi geçmiş çağlarda oluşan ulusal ve uluslararası eğitim çalışmalarını inceleyerek, değerlendirerek bugünün eğitimi ne ışık tutmaya çalışan bir bilim dalıdır.

Teknik Eğitim

Eğitimin insanlara bir meslek kazandırmadaki değeri giderek daha çok anlaşılmaktadır. Bu anlayış, eğitimi giderek bir övünme aracı olmaktan çıkararak bazı mesleki işlevleri insanlara kazandıran bir yetiştirme aracı yapmıştır. İnsanlara bir mesleğin davranışlarını kazandıran eğitim biçimine teknik eğitim denir.

Teknik eğitim, insana bir mesleği kazandırırken öğrenme ortamının hazırlanmasına, öğrenmeyi gerçekleştirecek ilke, yol ve tekniklerin bulunmasına, öğrenilenlerin meslek çevresine uygulanmasına ilişkin araştırmalar yapar. Araştırma sonuçlarını uygulanabilir önerilere dönüştürerek eğitim sistemine sunar.

Endüstriyel kültüre geçme çabası içinde olan Türkiye'nin gereksediği insan gücünü yetiştirmede teknik eğitim büyük önem taşımaktadır. Bu bilim dalının bulgularına gerekseme gün geçtikçe artmaktadır.

Güzel Sanatlar Eğitimi

İnsan düşünce, duygu ve isteklerini anlatmak için çalışır. Bu insanın en doğal gereksinmesidir. İnsanın düşünce, duygu ve isteklerini en uygun araçlarla en güzel biçimde anlatmasına yardım edecek eğitimin nasıl olması gerektiğini ise güzel sanatlar eğitimi inceler.

Güzel sanatlar eğitimi yalnız güzel sanatlarda ya da bu sanatların birinde özel yetenekli olanlar için değil, tüm insanlar için gerekli bir eğitimidir. Bu bilim dalı, eğitim sistemi içinde, eğitilenlerin bir yandan da bu alandan yararlanabilmeleri için ilke, yöntem ve teknikler geliştirir.

Eğitimin Yararlandığı Bilimler

Eğitimin yararlanmadığı bilim yoktur. Bütün bilimsel bilgiler eğitim yoluyla eğitilenlere öğretilir. Bunlardan bazıları eğitimin uygulanmasında kullanılır. Böylece eğitim ya öğrettiği için ya da bulgularını kullandığı için bütün bilimlerle ilişkilidir.

Eğitim sisteminde eğitilenlere öğretilen bilgilerin bilimlere göre sıralanması bu kitabın konusu dışındadır. Bunları saymak bile ciltler tutar. Gerek eğitim alanını gerekse diğer meslekleri seçen öğrenciler eğitilirken kendilerine gerekli bilimlerde bu bilgileri öğrenirler.

Eğitim sistemine ve eğitimin uygulanışına doğrudan yardımda bulunan bilimlerin en önemlileri, aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Felsefe. Bir ulusun kültürü, o ülkenin yaşam felsefesinin temelidir. Eğitimin amaçları, kuramları ve ilkeleri ulusun kültüründe yoğrularak biçimlenir. Böylece her ülkenin eğitim felsefesinin kökeni, ulusun yaşam felsefesidir. Felsefe, insan ve evreni hakkında geliştirdiği nedenler, ilkeler ve amaçlar

ile eğitimin amaçlarının biçimlenmesine yardım eder.

Siyaset Bilimi. Siyaset bilimi ülkenin ereklerine ulaşması için nasıl yönetileceğini araştırır ve uygulama yollarını gösterir. Bir ülkenin yönetim biçiminden, yönetiminin niteliğinden ve ulaşmaya çalıştığı amaçlardan eğitimi soyutlamak olanaksızdır. Eğitim, ulusların ereklerine ulaşmak için bir araç olarak kullanılmaya başlandığı çağlardan bu yana, ülkelerin siyasetlerinin etkisi altında kalmıştır. Eğitimle siyasetin amaçlarını birleştirmek zorunlu olduğu gibi, eğitimle siyasetin amaçlarını biçimlendirmek de gerekmektedir.

Psikoloji. Eğitim, insanın davranışlarını değiştirmeye çalışırken, psikolojinin insan davranışı hakkındaki bulgularını kullanır. Psikolojinin bulgularına dayanmayan bir eğitim, amaçlarına ulaşmada zorluk çeker.

Toplumbilim. Toplumbilim, toplumun yapısını, öğelerini ve niteliklerini inceler. Eğitim toplumun yapısını, öğelerini ve niteliklerini bilmeden, toplumu ereklere ulaştıracak bir araç olamaz. Eğitimin ulusa göreliği, toplumbilimin araştırmaları ile ortaya çıkardığı bulgularına dayanmakla olanaklıdır.

Ekonomi. Bir ülkenin ekonomik kalkınmasının aracı eğitim olduğu gibi, eğitimin geliştirilmesi ve yenileştirilmesi de ekonomik kalkınmayla olur. Yurt kalkınmasında ekonominin bulgularından

eğitimin yararlanması ve ekonomik gelişmeye ulaşmak için bunları kullanması zorunludur.

Endüstri (sanayi, işleyim). Eğitim hem toplumun endüstriyel kültüre hazırlanmasını sağlayan, hem de endüstrinin insangücü gereksinimlerini karşılayan bir araçtır. Endüstrideki yenileşmeler ve teknolojik bulgulardan haberi olmayan bir eğitim sisteminin endüstriye yardım etmesi olanaksızdır. Bu yüzden eğitimin sürekli olarak endüstriyi izlemesi ve endüstrinin bulgularından yararlanması zorunludur. Bunun yanında eğitimin daha iyi uygulanması için teknolojinin yeniliklerini kullanması gereklidir.

Yönetim Bilimleri. Toplumun gereksinimlerini karşılamak için kurulan toplumsal birimler gelişip büyüdükçe bunların amaçlarından sapmadan yönetilmesi önemli bir sorun olmaktadır. Bu sorunu çözmek için yönetim alanında bir çok bilimler çalışmaktadır. Bu bilimlerin bulguları eğitim sisteminin yönetilmesinde de kullanılmaktadır. Eğitim sisteminin amaçlarına uygun çalışabilmesi, gelişebilmesi, yenileşebilmesi için yönetim bilimlerinin bulgularından yararlanmak gerekmektedir. Eğitim yönetimi bilimi eğitim sisteminin yönetimine ilişkin kurallar, ilkeler, yöntemler ararken yönetim bilimlerinden yararlanır.

EĞİTİMDE ARAŞTIRMA

Eğitimin sorunları bitmiş değildir. Eğitimin sorunlarının bitmesi de düşünülmaz. Eğitimin hizmet ettiği toplum değişim içinde bulunduğu sürece, bu değişimin sancılarını, sorunlarını eğitime yansıtması da sürecettir. Eğitim, toplumun bu sorunlarını çözmeye yardımcı olmak için kendini yeniden biçimlendirmek zorundadır. Hem toplumun sorunlarının eğitimi etkilemesi hem de bu sorunları çözmeye yardım etmek için eğitimin kendini yenileştirmesi, eğitimi sorunsuz bırakmaya caktır. Eğitimde çözülen sorunların ardından yenilerinin çıkması bu yüzdendir.

Eğitim, sorunlarını çözmek için bilimsel yöntem ve teknikleri kul-

lanır. Eğitim alanında çalışan her bilim dalı, diğer bilimler gibi, bilimsel yöntem ve tekniklerle kendi alanını inceler, bulgular elde eder.

Eğitim Bilimlerinin Çalışma Yolu

Eğitimi kendine konu edinen eğitim bilimlerinin çalışma yolları birbirine benzer. Bu çalışma yolunun basamaklarında bilim dallarının birbirinden ayrılan yönleri azdır. Eğitim bilimlerinin izlediği çalışma yolu genel hatlarıyla aşağıdadır.

1. Eğitim bilimlerinin çalışma alanı eğitimidir. Eğitimin geniş alanı içinde her bilim dalı, kendine düşen kesimin sınırları içinde

kalmakla birlikte, eğitimin diğer kesimleriyle de ilgilenmek zorundadır. Bu, eğitim alanının bütünlüğünü yitirmemek için gereklidir. Böylece her eğitim bilim dalının genelde birbiriyle eşgüdümlü, özelde bağımsız çalışması kolaylaşmış olur.

2. Her eğitim bilim dalı kendi kesiminde bilgi toplamak için bilimsel yöntemleri kullanır. Her bilim dalı amaçlarına ulaşabilmek için gerçekleri ortaya çıkarmaya ve yansız, kişisel kanılardan arınmış bilgiler elde etmeye çalışır. Bunun için araştırmalar, deneyler, gözlemler yapar; bilimsel yöntemlerle elde ettiği bilgileri denetler ve sistemleştirir.

3. Her eğitim bilim dalı topladığı bilgilere dayanarak kuramlara ulaşır. Eğitim alanında elde edilen bilgilere dayanarak varılan sonuçlar temel bilgi, ilke, kurallı olarak konur. Bu temel bilgi, ilke ve kurallara kuram (teori) denir. Bir bakıma kuramlar bir bilim alanında yasalar niteliğindedir. Kuramlar, bilimsel yollarla çürütülmedikçe, bunların aksi kanıtlanmadıkça bilimsel yasa olma niteliğini sürdürürler. Araştırma, deney ve gözlemlerle yeni bilgiler elde edildikçe kuramlar da değişir, gelişir ya da ortadan kalkar. Son yıllarda, eğitimde gelişen, değişen kuramlar böyle bir sürecin ürünüdür.

4. Her eğitim bilim dalının bulguları, geleceğe ilişkin eğitim-

sel kestirimler yapmaya yarar. Bilim dalının bulguları yalnızca bazı kuramlara ulaşmak için kullanılmaz. Bu kuramlara dayanılarak, eğitimin geleceğine ilişkin kestirimler (tahminler) yapılır. Kuşkusuz her kestirimin yanılma payı vardır. Ancak bilimsel bulgulara dayanılarak yapılan kestirimlerin yanılma payı daha önceden bilinebilir. Bu kestirmeler eğitimin geleceğinin planlanmasına, sorunlarının bilinmesine ve bunlar için önlemler alınmasına yardım eder.

5. Her eğitim bilim dalı eğitimcilerin kullanabileceği, uygulayabileceği bilgiler verir. Eğitim bilimlari yalnız bilimin gelişmesi için değil, elde edilen bilgilerin uygulanması için de çalışır. Bilim dalının bulguları hem ileride yapılacak bilimsel çalışmalar, hem de uygulanan eğitim için kullanılır. Bu yüzden eğitim bilimlerinin bulguları öğretmenlerin uygulayabilecekleri kurgusal (pratik) yöntem ve bilgiler halinde sunulur.

6. Her eğitim bilim dalı eğitim alanında sürekli araştırma yapmak zorundadır. Çağımızda hemen hiçbir bilim kendi alanındaki bütün bilgilere sahip değildir. Her bilim, her gün kendi alanında yeni bilgiler bulmaktadır. Var olan bilgiler, bilimlerin ve uygulama alanlarının sorunlarını çözmeye yeterli değildir. Bu yüzden her bilim dalı, eğitimin çözülmemiş ya da şimdiki bilgiye göre çözülmüş gibi görünen bütün so-

runlarına çözümler getirmek için sürekli olarak yeni bilgiler bulmak zorundadır.

Bu genel çalışma yolu içinde eğitim alanında çalışan her bilim dalı, bir sorunu çözmek, bir deney yapmak, bir konuda bilgi toplamak, yeni gerçekler bulmak, bilinen gerçekleri yorumlamak gibi amaçlar için araştırma yapar. Bilgi toplamak için bilimsel teknikler kullanır. Aşağıda araştırma ve sorun çözme yöntemi ile eğitimde çokça kullanılan bilgi toplama teknikleri kısaca açıklanmıştır.

Araştırma

Araştırma bir gerçeği ortaya çıkarmak, bir sorunu çözmek, eldeki verileri artırmak için bilimsel yöntem ve tekniklerden yararlanılarak yapılan düzenli çalışmadır. Eğitimde araştırmanın yapılmasında, genel çizgileriyle aşağıdaki yol izlenir :

1. Üzerinde araştırma yapılacak konu ya da sorunlar belirlenir.

2. Araştırmada, ortak bir anlaşmaya varabilmek için, kullanılacak teknik terimlerin tanımları verilir.

3. Araştırmanın amacı açıklanır.

4. Araştırmanın önemi, başka bir deyişle eğitime umulan katkısı tartışılır.

5. Araştırmanın hangi sınırlar içinde yapıldığı, araştırılan konunun hangi yönlerinin araştırma dışında bırakılacağı belirlenir.

6. Araştırmanın yöntemi, bilgi toplama teknikleri belirlenir ve araştırma için neler yapılacağı planlanır.

7. Araştırmanın sorunları ile doğrudan ve dolaylı ilgisi olan diğer araştırmaların bulguları tartışılarak, yapılan araştırmaya bunların katkısı, ilişkileri gösterilir.

8. Araştırmanın hipotezleri (denenceleri), başka bir deyişle araştırma ile denenecek durumlar saptanır.

9. Araştırmanın hipotezlerini deneyecek araçlar geliştirilir.

10. Araştırmanın yapılacağı evren ve bu evreni örnekleyecek denekler saptanır.

11. Araştırma araçları uygulanır, toplanan bilgilerin nasıl işleneceği, değerlendirileceği belirlenir.

12. Araştırma yapılan deneklerin durumları tanıtılır.

13. Araştırma ile elde edilen bulgular verilir, bu bulguların yorumu yapılır.

14. Araştırmanın bulgularına dayalı olarak sorunların çözümü için öneriler yapılır.

Yukarıdaki aşamalar daha kısaltılarak sıralanabilir. Böyle yapıldığında 1) araştırmanın amacı ve sorunun tanımı; 2) araştırmada izlenecek yöntem; 3) verilerin toplanması; 4) verilerin yorumlanması aşamaları yer alabilir.

Sorun Çözme

Sorun çözme yönteminin araştırma yönteminden farkı, sorun çözmenin en hafifinden en ağırına kadar tüm sorunlar için günlük yaşayış içinde bile kullanılabilmesidir. Birçok öğretim, yönetim sorunları bu yöntemle çözülebilir. Ashında öğrenme, yönetim, yargılama, kararlaştırma, araştırma süreçleri genelde sorun çözme süreci ile özdeştir. Bunlar özelde birbirinden biraz ayrırlar. Sorun çözme sürecinin basamakları şunlardır.

1. Bir sorunun olduğunun sorunla ilgili olanlarca görülmesi, algılanması ve sorunun çözülmesine gerekseminin duyulması

2. Karşılaşılan sorunun ne olduğunun, ne ağırlıkta olduğunun ve boyutlarının ne olduğunun tanınması

3. Sorunu çözmek için bilgi toplama ve bu bilgilere dayanarak çözüm seçeneklerinin aranması, bulunması

4. Bulunan çözüm seçeneklerinden en elverişli olanının seçilmesi ve yapılacak eylemlerin kararlaştırılması

5. Seçilen çözüm seçeneğinin uygulanması, kararlaştırılan eylemlerin gerçekleştirilmesi

6. Sorunun ne oranda, ne düzeyde çözüldüğünün değerlendirilmesi, çözüm istenen değerde değilse başka çözüm seçeneğinin seçilmesi

Sorun çözme insanın günlük davranışdır. Eğitim hem eğitilenlerin sorun çözme gücünü geliştirmeye çalışmak, hem de eğitimde çalışanların eğitimin sorunlarına, sorun çözme yöntemiyle yaklaşımlarını desteklemek zorundadır.

Deney

Eğitimde yapılan deneyler süreç olarak, sorun çözmeden farklı değildir. Eğitimde deneme yapmanın basamaklarını yalın bir örneklerle şöyle açıklamak olanaklıdır.

Aritmetik dersinde iki sayının birbirinden çıkarılması için iki yol izlenebilir. 85'den 47'yi çıkarmak istersek,

A — 85'i yukarıya yazar, altına da 47'yi yazarız, sonra 8'den bir onluk alarak 5'e ekleriz, elde edilen 15'den 7'yi çıkararak geriye kalan 8'i çizginin altına yazarız. Tekrar onlar basamağına döner 7'den 4'ü çıkararak geriye kalan 3'ü çizginin altına yazarız. Böylece geriye 38 kalır.

B — Yine 85'i üste 47'yi altına yazarız, yukarıdakinin aksine 8'den bir onluk alacağımıza, 5'e kendimizden 10 ekleriz, böylece elde ettiğimiz 15'ten 7'yi çıkararak geriye kalan 8'i çizginin altına yazarız. Onlar basamağına geçerek, birler basamağındaki 5'e eklediğimiz 10'u alttaki 47'ye ekleriz. 57 olur. Üstteki sayının onlar basamağındaki 8'den 10 ekleyerek elde ettiğimiz 57 sayısının onlar basamağındaki 5'i çıkararak elde et-

tiğimiz 3'ü çizginin altına yazarız. Geriye 38 kalır.

İki sayıyı birbirinden çıkarmak için kullanılan birinci yol bizim okullarımızda uygulanmaktadır. İkinci yol ise, bazı yabancı ülkelerin okullarında kullanılmaktadır. Öğrencilere çıkarmayı öğretirken acaba bu iki yolun hangisi daha kolay gelir ve hangi yol onların çıkarmayı kavramalarını daha iyi sağlar?

Bu konuda bir deneme yapmak için, deney planı şu biçimde düzenlenebilir :

Deneme yapılacak konu ya da sorun. Öğrencilere çıkarmayı kavratmak için yukarıda açıklanan A ve B yollarının hangisi daha etkilidir?

Hipotez : Bizim okullarımızda iki sayının birbirinden çıkarılması için A yolu kullanılmaktadır. Cözlemlere dayanarak deney için şöyle bir hipotez kurulabilir. Aritmetik dersinde öğrencilere çıkarmayı kavratmak için A yolu B yolundan daha etkilidir.

Denekler ve deneme koşulları : Yukarıda sunulan hipotezin denenmesi için üç küme kurulacaktır. Aritmetik dersinde çıkarmayı yeni öğrenen bir sınıf alınarak, sınıftaki tüm öğrenciler üç eşit kümeye ayrılacaktır. Birinci kümeye iki ders saati boyunca A yolu; ikinci kümeye iki ders saati boyunca B yolu; üçüncü kümeye bir ders saati A yolu, bir ders saati B yo-

lu öğretilecektir. Her üç kümenin öğrendikleri aynı ölçme aracı ile değerlendirilecektir.

Denemenin sonucu : Kümelelere verilen ölçme aracının sonucunda, kümelerin başarıları karşılaştırılacak ve hipotezin doğrulanıp doğrulanmadığı ortaya çıkarılacaktır.

Yukarıdaki deneme planına göre yapılan bu deneyin basamakları şöylece yazılabilir :

1. Üzerinde deneme yapılacak sorunun tanıtımı

2. Denenecek sorun için bir ya da birkaç hipotezin geliştirilmesi

3. Geliştirilen hipotezin doğru olup olmadığının denenmesi için kümeler oluşturulması. (Kümelerin sayısı deneme konusuna göre ikiden çok olabilir. Kümelelerin her yönü ile birbirine eşit olması gereklidir. Bu kümelerden biri ya da birkaçı denetim "kontrol" kümesi olarak ayrılır.)

4. Yapılacak denemenin planlanması, koşulların hazırlanması

5. Deneyin uygulanması. Deney, denetim kümesine önceki «eski» koşullarla uygulanırken, öteki deneme kümesine kararlaştırılan koşullar altında uygulanır.

6. Hipotezin doğru olup olmadığının bulunması (Denetim kümesinden elde edilen deney sonuçları karşılaştırılarak hipotezin doğrulanıp doğrulanmadığı bulunur.)

Görüldüğü gibi, araştırmanın, sorun çözmenin ve deneyin basamakları, bazı genişletici ayrılıklarının dışında, süreç olarak ve basamak olarak birbirinin aynıdır. Ancak deney, sorun çözmeye; sorun çözme de araştırmaya bakarak daha dar kapsamlıdır. Sözgelimi, bir araştırmada birden çok deney yapılabilir.

Gözlem

Eğitim araştırmalarında sorunlar için gözlem kullanılır. Gözlem, bir olayı, bir gerçeği, bir nesneyi iyi anlamak için, söz konusu olay, gerçek ve nesnenin türlü belirti ve koşullarını izleme ve inceleme işidir.

Gözlemin, genel olarak, iki türü vardır: doğal gözlem ve güdümlü gözlem.

Doğal gözlemde, gözlenecek duruma, olaya ve nesneye dokunulmadan bunlar üzerinde, yansız olarak, önceden yapılmış bir plana göre gözlem yapılır.

Eğitimin pek çok sorunları üzerinde, okullara gidilerek bu türde gözlemler yapılabilir. Eğitim amaçlarının ne değerinde gerçekleşirilebildiği, eğitimde öğretim yöntemlerinin nasıl uygulandığı, eğitim araçlarından nasıl yararlandığı, eğitim yönetiminde karşılaşılan güçlükler ve benzeri pek çok durumlar gözlem yöntemi ile ortaya çıkarılabilir. Müfettiş ve yönetmenler okullarda, çoğunlukla bu yöntemi uyguladılar, eğitim uy-

gulamalarını gözleyerek raporlarını yazarlar.

Güdümlü gözlemde ise, üzerinde gözlem yapılacak olayın, nesnenin yeri, zamanı, süresi, koşulları gözlemi yapacak kişilerce hazırlanır. Güdümlü gözlemde önceden yapılmış bir plana göre, gözlem yapılacak durumun yapay olarak yaratılması söz konusudur.

Bu tür gözlemde yapılacak durumun kendiliğinden olması beklenmez. Durum, doğal niteliğini koruyacak biçimde gözlem yapacaklar tarafından yaratılır. Özellikle gözlem yapılacak durumun hangi yönlerinin nasıl gözleneceği ve gözlem sonuçlarının nasıl değerlendirileceği önceden kararlaştırılır ve planlanır.

Güdümlü gözlem için yapılan plan, deney için yapılan plana benzer. Güdümlü gözlem bir bakıma deneydir. Ancak deneyde olduğu gibi gözlem yapmanın duruma karışması yoktur, durumu yaratması fakat dışardan yansız olarak olanları izlemesi söz konusudur. Eğitimde pek çok konular, doğal gözlemde olduğu gibi, güdümlü gözlemle de incelenebilir.

Eğitimde yapılacak araştırmalarda, gözlemler araştırmacı tarafından yapılacağı gibi, araştırmacı adına yetiştirilmiş gözlemcilerce de yapılabilir. Özellikle büyük araştırmalarda, gözlem yönteminin kullanılması halinde, gözlemcilerin çok sayıda olması ve gözlem için özel olarak yetiştirilmele-

Gözlem terimi, yukarıda açıklanan yöntemin iki türü dışında başka anlamlarda da kullanılır. İzleme, inceleme ve denemelerin sonucunda elde edilen sayılar, ölçüler, puanlar ve dereceler biçiminde elde edilen değerlere de gözlem adı verilir. Eğer bir kimse «yapılan deneme sonucunda elde edilen gözlemlere göre» diye konuşuyorsa, bu kimsenin bir deneme sonucunda ölçü, puan, sayı ve derece türünden bazı bilimsel değerlere ulaştığı kanısına varırız.

Buradaki gözlem terimi gözle görülen bir durumu anlatmaktan daha çok, izleme, inceleme, deneme sonucunda gözle görülebilecek kadar somut değerlerin elde edildiğini anlatmaktadır. Böylece bir teknik anlamında kullanılan gözlem terimi ile elde edilen bilimsel değerler anlamında kullanılan gözlem terimi birbirinden ayrıdır.

Görüşme

Eğitim araştırmalarında bazen sorunlarla ilgili ve sorunların içinde olan kişilerle yüzyüze konuşma da bir teknik olarak kullanılır. Araştırmalarda yapılan görüşmelerde, görüşme süresince nelerin sorulacağı, nelere dikkat edileceği, nasıl bir ortam yaratılacağı, nasıl sorulacağı gibi durumların önceden planlanması gerekir. Böylece görüşmenin sonuçlarının değerlendirilmesi daha kolay olur.

Eğitim araştırmalarında yapılan görüşmede, çoğunlukla, gö-

rüşme yapan kimsenin, görüşülen kimseyi yönlendirmesi değil, araştırma yapılan konuda görüşülen kimsenin kanılarını, görüşlerini toplaması söz konusudur.

Görüşme yöntemi, eğitimde araştırmaların dışında da kullanılır. Öğrencilere yapılan eğitimsel, mesleki ve benzeri rehberlikte görüşme yöntemi uygulanır. Burada görüşmenin amacı öğrencileri ve öğrencilerin sorunlarını, ilgilerini, yeteneklerini tanımaktır. Bu tür görüşme tekniklerinde rehber öğretmenlerin daha yeterli olabilmeleri için, özel bir eğitim uygulanır.

Eğitimin sorunlarını tanımaya ve bu sorunlara çözümler bulmaya çalışan eğitimci, yönetmen ve müfettişlerin, ana-baba, öğretmen, öğrenci ve ilgililerle görüşmelerinde, bu yöntemin gereğini yerine getirecek yeterlikte yetişmiş olmalarının büyük yararı vardır.

Soruşturma

Eğitim araştırmalarında oldukça çok kullanılan tekniklerden biri de soruşturmadır. Bir konu ya da olaya ilişkin durum, tutum ve görüşleri ortaya çıkarmak için ayrıntılı, kapsamlı soru dizilerinden oluşan soruşturma (anket) bir bakıma görüşmenin yazılı biçimidir.

Eğitimde soruşturma, araştırmanın dışında, yasalara uymayan işlemlerin ve davranışların ortaya çıkarılması amacıyla da yapılır.

Bu yüzden dilimizde soruşturma, çoğunlukla yasa dışı davranışları yapan kişilerin kovuşturulması anlamına gelir.

Soruşturma, ister araştırma, ister yasa dışı davranışların ortaya çıkarılması için yapılsın, bir sorunun, konunun, olayın yansız olarak tanınmasını, belirlenmesini, çözümlenmesini içerir. Bu anlamda soruşturma, bir sorun, konu, olay için planlı olarak ilgililerin görüşlerini, kanılarını toplayan bilimsel bir bilgi toplama tekniğidir.

Soruşturma tekniğinde, soru kâğıtlarının iyi hazırlanmış olması önemlidir. Soru kâğıtlarını hazırlayan kimsenin bu konuda yeterli olması gerekir. Eğitim araştırmalarında, soruşturmanın uygulanması gerektiğinde araştırmaya başlamadan önce soru kâğıtları, birkaç kez örnek kümeler üzerinde denenir. Böylece soruların araştırma amaçlarına ne derecede hizmet ettiği, soruların deneklerce anlaşılıp anlaşılmadığı; soru kâğıtlarının uygulanabilirliği; alınan cevapların geçerliği, güvenilirliği; soruların duyarlılığı üzerinde durulur. Soru kâğıtları böyle bir denemeden sonra geliştirilerek kullanılır.

Araştırmanın dışında kullanılacak soruşturmalarda da soruların ve soru kâğıtlarının böyle bir özenle düzenlenmesi, soruşturmanın amacına ulaşması yönünden önemlidir. Hazırlıklı, planlı yapıl-

mayan soruşturmaların güvenilirliği kuşku verir.

Çözümleme

Eğitim araştırmalarında, üzerinde çalışılan sorunu, konuyu oluşturan parçaların birimlere, bölümlere, öğelere ayrılması gerektiğinde çözümleme (analiz) yöntemi kullanılır.

Çoğu zaman, eğitimde araştırılacak sorun, hem öteki sorunlarla ilişkili ve içiçe bulunur, hem de kendi içinde karmaşık alt sorunları kapsar. Araştırmanın sağlıklı yapılabilmesi için sorunun ilişkili bulunduğu dış sorunlardan ayıklanması, kendi içindeki alt sorunların tek tek incelenip düzenlenmesi gerekir. Böylece sorun, bilimsel bir süreçle çözümlenir. Çözümlemenin sonucunda bir sorunu oluşturan alt sorunların etki değerleri belirlenmiş olur. Böyle bir çözümlemenin sonucunda, araştırmanın amaçlarına ulaşması kolaylaşır, araştırma daha sağlıklı olur.

Çözümleme tekniği, eğitimin birçok konularında kullanılabilir. Bir dersin öğretilecek bilgi, beceri ve tutum öğelerinin ortaya çıkarılmasından, eğitim sistemini oluşturan öğelerin belirlenmesine kadar her basamakta çözümleme kullanılabilir. Son yıllarda çözümleme, derslerin işlenişinde de kullanılmaya başlanmıştır. Herhangi bir bütünü oluşturan parçaların tanınmasına ilişkin yapılacak bir çalışmada çözümleme kullanılabilmektedir.

Çözümleme teriminin karşılığı bireşim (sentez) dir. Bireşimde bir bütünü oluşturan parçaların tek tek tanımla, bütüne ulaşma söz konusudur. Eğitim araştırmalarında bazen bu yöntem de kullanılır.

Bazen çözümleme ve bireşim terimlerinin yerine tündengelim ve tümevarım terimleri de kullanılır. Bu terimlerin biraz daha değişik anlamda kullanıldığını görmek de olanaklıdır.

Eğitimde Araştırma Yapmanın Güçlüğü

Her eğitim bilim dalı kendi alanında karşılaştığı sorunları çözmek, konularında gelişmek için gerektiğinde yukarıda sayılanlardan başka bilimsel yöntem ve teknikleri de kullanır. Ancak, eğitimde araştırma yapmanın bilinen bazı güçlükleri de vardır. Bu güçlükleri şöyle sıralamak olanaklıdır :

1. Eğitim araştırmaları çoğunlukla insanların davranışlarını konu edinir. Eğitimde nesne üzerinde yapılan araştırmalar yalnızca eğitime yardım eden araçlar, binalar ve benzerleridir. Bunların üzerinde yapılan araştırmaların kökeninde de yine insanların davranışlarını değiştirmeye yardım bulunmaktadır. İnsanların davranışları ise sürekli değişme içindedir. Eğitimde yapılan araştır-

malar, akan bir suyun niteliğini araştırmak gibidir. Yapılan araştırmalar her seferinde değişik sonuçlar verebilir.

2. Eğitimde genelleme yanıltıcı olabilir. Eğitimde yapılan araştırmaların sonuçları çoğunlukla araştırma yapılan alan ya da küme için geçerli olmakta, bu sonuçları başka alana, başka kümelere genellemek yanıltıcı olabilmektedir. Böylece eğitimde genel kurallara ulaşmak çoğu kez güç olmaktadır.

3. Eğitimde araştırma yapmak çok pahalıya mal olmaktadır. Bu nedenle pek çok ülkeler eğitimde araştırma yapmak için para ayıramamaktadırlar. Ülkemizde, eğitim araştırmaları için son yıllarda biraz ödenek ayırma olanağı bulunabilmiştir. Bu paranın da, öteki alanlara ayrılan araştırma paralarından, çok az olduğu görülmektedir.

4. Eğitimde araştırmalar uzun süre almaktadır. Eğitim süreci uzun sürede oluşur. İnsan üzerinde yapılacak deneyleri, gereğinden daha kısa zamana sığdırmak zordur. Eğitimde sorunların ortaya çıkarılması bu sorunları çözecek önlemlerin uygulanması, yine eğitimle ilgili kimseleri eğitmeyi gerektirmektedir. Böyle bir süreç ise bazen, kuşakların ömürlerini aşabilmektedir.

ÖZET

Eğitim insanın, yaşamı boyunca başkalarının etkisiyle öğrendiği davranışları kapsar. Bu anlamda eğitim, bir insanın bir başkasını etkileyerek onun davranışını değiştirmesidir. Ancak eğitim denildiğinde genellikle önceden tasarlanıp düzenlenen eğitim aklı gelir. Bu tür eğitime planlı eğitim denir.

Planlı eğitim, okul eğitimi, kurumların yaptığı hizmet içi eğitimi ve halk eğitimi kapsamaktadır. Eğitim sözcüğü birçok anlamlarda kullanılan bir terimdir. Ama daha çok eğitim dendiğinde, bilimlerin incelediği geniş bir alan, halka sunulan bir devlet hizmeti, bu hizmeti düzenleyen bir sistem aklı gelmektedir.

Eğitimin tanımı pek çoktur, ama bunlar içerik ve süreç tanımları olarak iki kümede toplanabilir. İçerik tanımları somut ve özel eğitim durumları için, süreç tanımları ise soyut ve genel eğitim için daha çok kullanılır.

Eğitim, bireyin davranışında, kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme süreci olarak tanımlanmıştır. Bu tanımları oluşturan önemli eğitim kavramları davranış, yaşantı, amaç ve süreç kavramlarıdır. Bu kavramlar açıklanıp belirlenmeden soyut ve genel olan bu

tanım somut ve özel bir tanıma dönüşmez.

Eğitimin değeri gün geçtikçe daha çok artmaktadır. Eğitim, insanın değişen çevresine uyumuna yardım edebilmek için pek çok görevler yüklenmiştir. Bunun yanında eğitimin topluma karşı da görevleri vardır. Eğitimin, insanı değiştirme gücü büyüktür ama sınırsız değildir. Eğitimin topluma uygun çalışabilmesi, kendinden beklenen görevleri başarabilmesi için sürekli yenileşmesi gerekmektedir.

Eğitim alanı bir bilimin başemeyeceği kadar genişlemiştir. Bu alanda çalışan bilimlere eğitim bilimleri denir. Bu bilimlerin sayısı Üniversitelerarası Kurul'un saptamasına göre on altıdır. Bunlar birbiriyle uyumlu olarak ama kendi alanlarında araştırmalar yaparak eğitime ilişkin yeni bulgular, bilgiler elde ederler.

Eğitim alanında karşılaşılan sorunları çözmek, yeni yöntem ve teknikler geliştirmek için araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırmalarda eğitim, diğer bilimlerde olduğu gibi bilimsel araştırma ile sorun çözme yöntemlerini ve birçok bilgi toplama tekniklerini kullanır. Eğitim davranışla uğraştığı, uzun süre aldığı ve pahalıya mal olduğu için eğitimde araştırma yapmak oldukça güç olmaktadır.

OKUMA LİSTESİ

Bu ünite ile ilgili Türkçe kitaplardan seçilenler yazar soyadlarının sırasına göre aşağıda gösterilmiştir. Daha geniş okuma listesi için kitabın sonundaki Türkçe kitaplar bölümüne bakınız.

Ruşen Alaylıoğlu, Ferhan Oğuzkan, Anaokulpedik Eğitim Sözlüğü	Niyazi Karasar, Araştırmalarda Rapor Hazırlama Yöntemi
Hüsnü Arıcı, İstatistik Yöntemler ve Uygulama	Niyazi Karasar, Bilimsel Araştırma Yöntemi
Türkkaya Ataöv, Bilimsel Araştırma El Kitabı	Ferhan Oğuzkan, Eğitim Terimleri Sözlüğü
İbrahim Ethem Başaran, Temel Eğitim ve Yönetimi	Durmuş Ali Özçelik, Araştırma Teknikleri Düzenleme ve Analis
Selahattin Ertürk, Eğitimde «Program» Geliştirme	Francis, J. Rummel, Eğitimde Araştırmaya Giriş
Fuat Gündüzalp, Öğretmen Meslek Kitapları Kılavuzu	Abdurrahman Ş. Sanay, Eğitsel Araştırmalar Üzerine
W. J. Goode, Sosyal Bilimlerde Araştırma Metotları	Fatma Varış, Eğitim Bilimine Giriş
Saim Kaptan, Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri	Cemal Yıldırım, Eğitimde Araştırma Metotları

Eğitimin Toplumsal Temelleri

2

Eğitim, toplumun eğitime olan gereksemesini karşılamak için toplumca ortaya çıkarılmış bir toplumsal kurumdur. Eğitim, kurduğu okullarla ve eğitim yerleriyle toplumun kendisine verdiği eğitim görevlerini yerine getirmeye çalışır. Eğitim, kendisine verilen eğitim görevleriyle toplumu hem etkiler, hem de toplumun yapısından büyük oranda etkilenir. Toplum bu etkileriyle eğitimi kendi yapısına uydurmaya çalışır

Eğitimin kendini toplumsal yapıya uydurması demek bu yapıya uyacak biçimde eğitim programını yapması ve bunu gerçekleştirmesi demektir. İşte toplumun yapısından gelen bu bilgiler ve etkiler eğitimin toplumsal temellerini oluşturmaktadır.

Bu ünite üç bölümden oluşmaktadır :

Birinci bölümde toplum ve eğitimin karşılıklı ilişkileri ele alınmıştır. İnsanların bir araya gelerek bir toplumu nasıl oluşturduğu, insanların toplum içindeki işlevleri, toplumsal davranışları, rolleri açıklanmıştır. Toplumun giderek genişleyen çevresi ve bu çevre ile etkileşimi; toplumsal ku-

rumların ve toplumsal birimlerinin niteliği; toplumun yaşama kaynakları olan insanlar, yeni kuşaklar, doğal zenginlikler, yeni kültürel değerler; toplumun varlığı olan kültür ve kültürel değerlerin türleri; eğitimin toplumsal işlevi üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde toplumun eğitime etkisi tartışılmıştır. Toplumun en önemli birimi olan aile ele alınarak kırsal ailenin, gecekondulu ailenin ve kentsel ailenin eğitimle ilişkileri incelenmiş; ailenin toplum içindeki yerinin eğitime olan etkisi açıklanmıştır. Ayrıca toplumun yerleşim biçiminin, nüfus devinimlerinin, çalışma biçiminin, sağlık durumunun, eğitim olanaklarının, toplumsal ilişkilerinin eğitimi nasıl etkilediği tartışılmıştır.

Üçüncü bölümde toplumsal değişme ve bunun eğitimle ilgisi incelenmiştir. Toplumsal değişmeyi yaratan nedenler, toplumsal değişmenin niteliği, Türklerde toplumsal değişme, toplumsal değişmenin sürdürülmesine ilişkin yaklaşımlar ve bunların görüşleri, eğitimin toplumsal değişmeye etkisi açıklanmıştır.

TOPLUM VE EĞİTİM

Toplum, sınırları belli bir doğal çevrede ortak amaçlar için bir araya gelen, birbiri ile kurallaşmış ilişki, işbirliği ve dayanışma içinde olan insanlardan oluşur. Bu insanlar zamanla ortaya çıkan ortak gereksinimlerini karşılamak için toplumsal kurumlar kurarlar. Bu toplumsal kurumlardan biri de eğitimidir.

Toplum ile eğitimin birbirine ilişkisini ve eğitimin toplumsal temellerini daha ayrıntılı incelemek için toplumun yapısını oluşturan öğeler ile bunların eğitimsel isteklerini eğitimin karşılama biçimi aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Toplumun Üyeleri Ve İşlevleri

Toplum insanlardan oluşur. Bir doğal çevrenin sınırları içinde toplumu oluşturan insanların sayısı toplumdan topluma değişir. Bir toplumda yüzlerle anlatılan sayıda insan bulunurken diğer bir toplumda binlerce insan bulunabilir. Bir toplumda kaç insan bulunursa bulunsun her insanın toplum içinde bir yeri ve yaptığı işler vardır.

Toplumu oluşturan insanlar, rastgele bir araya gelmiş değildir. Her insan soy, kültür, iş bağlarıyla topluma bağlıdır. Bu yüzden insanlar topluma bağlı olmanın bilincindedir. Yeni kuşakları eğiterek onlara bu bilinci vermeye çalışırlar. İnsanlar giderek toplu-

mun ayrılmaz bir parçası olurlar. Zorda kalıp ayrıldıklarında da acı çekerler.

Toplumun üyeleri birbiriyle etkileşirler. Bu etkileşmeyle oluşan davranışlarına toplumsal davranış denir. Bir insana gelen etkiler geldiği kaynağa ve duruma göre değişik güçte olurlar. Ana - baba dan insana gelen etkiyle çok az tanıdığı diğer bir kimseden gelen etki birbirinden farklı olur. Böylece bir toplum içindeki insanlar birbiriyle değişik biçimde ve değişik güçte etkileşerek bir etkileşim düzeni yaratırlar.

Toplumdaki etkileşim düzeninin belli kuralları vardır. Bu kurallar toplum üyelerinin birbiriyle ilişkilerinin, işbirliğinin, ortaklığının birbirine zarar vermeyecek biçimde sürdürülmesine yarar. İnsanlar toplum içinde davranırken bu kurallara uyarak toplumun düzenini bozmamaya çalışırlar. Bu kurallara istenen düzeyde uydurmak için çocuklarını daha küçük yaştan eğitmeye başlarlar.

Toplumsal davranışın en önemli kesimini her insanın toplum içinde oynayacağı rol oluşturur. Rol, toplumun diğer üyelerinin bulunduğu yaşa, yere, yaptığı işe, cinsine ve benzeri durumlarına göre bir üyeden beklediği kalıplaşmış davranışlardır. Toplumda bir insandan beklenen rolün yerine getirilmesine rol davranışı denir. Rol davranışları geleneklerle

kuşaktan kuşağa aktarılırlar. Yeni kuşaklar bunları öğrenmeyle kazanırlar.

Rol davranışları kuşaklar boyunca denenerek elde edildiğinden birbiriyle tutarlı, sonucu belli, güvenilir, başkalarının beğenilir, her üyeye anlaşılabilir, onaylanabilir davranışlardır. Bu yüzden her üye kendine düşen bu kalıplaşmış rol davranışlarını yaparak rahat eder. Ana analık, baba babalık, kız kızlık, oğlan oğlanlık rolünü iyi oynadığında başkalarının beğenilir ve onaylanır. Her üenin toplumda mesleği ile ilgili kendine düşen rolü vardır. Toplum üyelerinin bir kesim rolünü onlara kazandırmak eğitimin görevidir.

Bir mesleğe, bir işe, çalışma biçimlerine, toplumun yönetimine, insanlar arası ilişkilere ve benzerlerine ilişkin toplumun geliştirdiği rol davranışları vardır. Toplumun üyeleri bu rol davranışlarını yapabilecek biçimde eğitilirler. Bu davranışları uygun biçimde yaptıklarında da toplumca onaylanıp beğenilirler. Toplumun onayladığı, güvendiği bu rollerin yeni teknoloji ve bilgilerle değişmesi gerektiğinde toplumda bir gerilim ortaya çıkar. Yenileşmenin zorlaması, toplumu alışmış oldukları davranış kalıplarını atmaya yöneltir. Sonucu bilinmeyen, alışılmışlığın rahatlığını bozan yeni toplumsal rollerin benimsenmesi toplumda sancı, kargaşa yaratır. Toplumsal sancı ve kargaşa da

toplumun bütünlüğünü zedeler. Toplum bu sorunlardan kurtulmak için eğitimi de bir araç olarak kullanmaya çalışır.

Toplumsal davranışın ve rollerin güvencesi toplumsal baskıdır. Toplumsal baskı toplumda kurallara bağlanmış davranış ve rollerin yapılmasını sağlamak için konulmuş toplumsal yaptırımlardır. Toplum üyelerinden biri, toplumsal davranışı, özellikle de rolünü oynarken konulmuş kuralların dışına çıktığında toplum önceden bilinen yollarla bu üyeyi cezalandırır. Onu yeniden kuralların belli ölçülerinin içine çeker. Eğitim toplumun koyduğu bu yaptırım ilkelilerinin uygulanmasına yardım etmek için eğitilenlerin davranışını istenen yönde değiştirmeye çalışır, onlara yeni davranışlar kazandırır.

Toplumsal davranış ve roller, önceki kuşakların düşünüp oluşturduğu ve denediği kalıplardır. İnsanı düşünme zahmetinden kurtardığı, yapıldığında toplumca beğenildiği, sonucunun tehlikesi olmadığı için insanı rahat ettirir. Diğerk yandan çocuklarının sonu belli olmayan yeni davranışlar yapması ana - babayı rahatsız eder. Ana - baba, çocuklarının bilinen kalıplar içinde davranmasını ister. Eğitim ana - babanın ve toplumun bu isteğini yerine getirmek için kurulur. Bu tür eğitim toplumu hoşnut edebilir ama toplumun değişmesine katkıda bulunamaz. Toplumun kendi çevresinin dışın-

dan gelen etkileri durdurması olanaksız olduğundan kendini değiştirmesi zorunlu olur.

Toplumsal Çevresi

Her toplum doğal bir çevre içinde yaşar. Eğer toplum bu doğal çevrenin içinde başka toplumlarla hiçbir ilişki kurmadan yaşamakta ise bu toplum kapalı bir toplumdur. Kapalı bir toplum ancak kendi kültürü içinde geliştirdiği toplumsal davranışlarla yetinir. Bunların gelişmesi toplumda yeni bilgilerin yeni değerlerin bulunmasına bağlı kalır. Buna toplumsal (kültürel) evrim denir. Evrim çok yavaş olan bir değişmeyi anlatır. Günümüzde diğer toplumlarla ilişkisi kesilmiş bu tür kapalı toplumların Amazon ormanlarında bile kalmadığı sanılmaktadır.

Toplamlar bir kültürün bağlarıyla birbirine bağlanarak bir ulusu oluştururlar. Aynı kültürü paylaşan toplumlardan oluşması yüzünden bir ulus da üyelerinden birbirine benzer toplumsal davranışlar ister. Toplum terimi, bu yüzden ulus anlamında da kullanılır. Bir ulusun eğitim sisteminin eğitilenlerde yaratmaya çalıştığı toplumsal davranış ulusal düzeyde genelleşmiş davranışlardır. Yine bir toplumsal davranışın büyük kesimini toplumsal roller oluşturur.

Toplumlarda olduğu gibi ulusların da bir çevresi vardır. Bu çev-

re diğer uluslarla sınırlanmıştır. Bir ulusun başka uluslarla ilişkisi kurması kurallara bağlanmıştır. Bu kurallar çoğunlukla yüzyüze ilişkileri, kültürel ve ekonomik alışverişi sınırlamaktadır. Ama kitle iletişim araçlarının gelişmesi, insanların başka toplumun, başka ulusun insanları ile etkileşimine çok geniş boyutlar kazandırmıştır. Bu yüzden doğal ve yasal sınırlar toplumun, ulusun çevresini ne denli sınırlarsa sınırlasın, insanların, toplumların ve ulusların etkileşim çevreleri giderek genişlemektedir.

Kitle iletişim araçları ile giderek genişleyen etkileşim çevresi, toplumları, ulusları daha çok etkilemeye itmektedir. Toplamların, ulusların daha çok etkileşmesi kendi aralarında kültürel değerler alışverişini artırmaktadır. Böylece olabildiğince açık toplum haline gelme, toplumun daha önce geliştirdiği kalıplaşmış davranışları, rolleri sarsarak değiştirmektedir.

Eğitim sistemi, toplumun giderek genişleyen etkileşim çevresinin getirdikleri sorunları çözmeye yardımcı olmak zorundadır. Toplamların giderek daha açık toplumlara dönüşmesi, dışarıdan gelen kültürel değerlerin topluma yararlı, yararsız etkilerini çoğaltmaktadır. Eğitim sistemi, toplumun karşı karşıya kaldığı bu durumda kendine düşen görevleri yerine getirmek için kendini yenileştirmek zorundadır.

Toplumsal Kurumlar

Bir toplumun sürekli yaşama gereksinmelerini karşılamak, sorunlarını çözmek için ortaya çıkan; toplumca benimsenen, yasa ve kurallara uygun olarak çalışan toplumsal ilişkiler dokusuna kurum denir. Akrabalık, evlilik, mülkiyet ilişkileri, hukuk, eğitim, din her toplumda görülen toplumsal kurumlardandır.

Bir toplumsal kurum, toplumda oluşan rollerden, toplumsal davranış kalıplarından daha yüksek değerde ve bunları da kapsayan bir ilişkiler dokusudur.

Toplumsal kurumun birçok görevleri vardır: Toplumu bütünleştirir. Toplumun yaşamasını sürdürmesine yardım eder. Toplumun yüksek düzeydeki gereksinmelerini karşılar. Toplumun sorunlarına ölçünlendirilmiş, denemiş çözüm yolları getirir. Toplumun üyeleri arasında oluşacak ilişkileri yasaya, kurala bağlar. Yeni kuşakların davranışını biçimlendirir. Her üyenin yasa ve kurallara göre davranmasını sağlar.

Toplumsal kurumlar, toplumsal birimlerin kurulmasını ve çalışmasını sağlarlar. Sözgelimi evlilik kurumu ailenin, eğitim kurumu okulun, mülkiyet ilişkileri örgütlerin, hukuk kurumu devletin oluşmasına ve çalışmasına kaynaklık eder.

Toplumsal kurumlar, insanların konulan yasa ve kurallara uy-

gun davranmasını sağlayarak birer eğitim kurumu gibi çalışırlar. Diğer yandan eğitim de bir toplumsal kurum olarak diğer toplumsal kurumlarla çok güçlü ilişkili ve etkileşim içinde bulunmak zorundadır.

Toplumun Yaşama Kaynağı

Toplum uzun süre yaşamak için varoimuştur. Her toplum yaşamını tehlikeye sokacak her duruma amansız savaş açar. Bu savaş kazanabilmek için toplumsal kurumlar, birimler oluşturur, bunları toplumsal davranışlarla, rollerle destekler. Ama bunlar da aşağıdaki kaynaklara dayanır:

Toplumun yaşamasının birinci kaynağı toplumu oluşturan insanlardır. Toplumun üyeleri kültür birikiminden yararlanmayı, toplumsal kurumları yaşatmayı yükledikleri sürece toplumun yaşaması da sürer. Toplum üyeleri bu sorumluluktan sıyrılıp toplumu terk ettiklerinde toplum yaşamaz. Göçler bu yüzden toplumun istemediği bir toplumsal olgudur.

Toplumun yaşamasının ikinci kaynağı yetiştirilen yeni üyelerdir. Toplumu oluşturan kuşakların yerine yeni kuşakların üretilmesi ve bunların toplumu yaşatacak biçimde yetiştirilmesi gerekir. Bir toplumun çocuk üretme yeterliği azaldığında yaşaması tehlikeye düşer. Başka toplumlardan getirilecek insanlar kendi kültürleri ile birlikte geleceklerinden oluşacak toplum başka nitelikte bir toplum

olur. Toplumun yaşama biçimi, kültürü değişmeye uğrar.

Toplumun yaşamasının üçüncü kaynağı doğal zenginlikleridir. Bir toplumun bir yerde yaşaması için o yerin doğal zenginliklerinin toplumu yaşatabilecek düzeyde olması zorunludur. Doğal zenginliği olmayan bir toplum başka toplumlardan borç alarak yaşamasını sürdüremez. Toplumu zenginleştirmenin yolu, doğal zenginlikleri işleyerek değerini yükseltmektir. Bir toplum bunu ne oranda yükseltirse o derecede zenginleşir, gonençleşir.

Toplumun yaşamasının dördüncü kaynağı, yeni kültürel değerler yaratarak, toplumsal kurumlarını ve birimlerini geliştirerek, toplumsal davranış ve rolleri değiştirerek yenileşmektir. Elindeki kültürel değerleri olduğu gibi sakladığında bile bir toplum eskimesini durduramaz. Yenileşmeyen toplumlar yenileşen toplumlarca ortadan kaldırılmasalar bile giderek eskirler ve yok olurlar.

Toplumun yukarıda sayılan dört yaşama kaynağı ile eğitimin ilişkisi vardır. Eğitim sistemi, toplum yok olduğunda kendisi de yok olduğundan ilkin kendisini yaşatmak için bu dört kaynağın canlanmasına yardım etmek zorundadır. Sonra da toplumun bu konuda vereceği görevleri yerine getirmek için çalışmak zorundadır. Toplum üyelerinin toplumdan göç etmesini önlemek; topluma giren yeni üyelerin uyumunu sağlamak; top-

lumun doğal zenginliklerinin işlenerek değerini artırmak; yeni kültürel değerler yaratarak toplumu yenileştirmek eğitim sisteminin yükümlülüklerindendir.

Toplumun Kültürü

Kültür, bir topluma önceki kuşaklardan gelişerek aktarılan, toplumun üyelerinin çoğunluğunca değerli bulunan insan yapısı tüm varlık, eylem ve düşünceleri kapsar. Bu bölümün başından beri açıklanan kalıplaşmış toplumsal davranış ve roller; bunları da içine alan toplumsal kurumlar ve birimler; toplumun diğer toplumlarla ilişki kurmasına yarayan tüm iletişim araçları; toplumun yaşamasını sağlayan kaynaklara ilişkin tüm değerler kültürün kapsamı içine girer.

Kültür, bir toplumu oluşturan insanların, toplumun sahibi olduğu doğal varlıklardan aldıkları yumdan ve duygudan daha çoğunu almak için insanlarca yaratılmıştır. Bu anlamda kültür bir ulusu dilini, yasalarını, inançlarını, gelenek ve göreneklerini, alışkanlıklarını, folklorunu (yaşayış biçimini), sanatını, teknolojisini, bilimsel değerlerini kapsamaktadır.

Kültür, toplumun yaşadığı çevrenin, doğal, biyolojik, psikolojik ve toplumsal düzeyinin etkisiyle oluşan insan yapısı değerlerdir. Kültür bütün bu yönleri ile birbirine kenetlenmiş bir değerler bütünüdür. Kültür, biyolojik kalımdan daha çok, insanların yaşantı-

ları sonucunda elde ettikleri, kuşaktan kuşağa öğrenme ve iletişim yoluyla aktardıkları değerlerin tümüdür. Böylece kültür, bir toplumu oluşturan insanların kendi aralarındaki ilişki ve etkileşimin sonucunda oluşan bütün insan yapısı nesneleri; ekonomik, dinsel, siyasal, toplumsal kurumları; bütün sanat, dil, felsefe, töre, yöntem ve işlevleri; bütün inanç, tutum ve ülküleri içermektedir. Kısacası, kültür bir toplumun insan eliyle yaptığı, yarattığı bütün özdeksel ve tinsel değerlerin tümü olmaktadır.

Kültürel Değerler

Kültürel değerler toplum içindeki niteliği, yaygınlığı ve gücü yönünden birbirine eşit değildir. Kültürel değerler dört türe ayrılır:

1. **Öz değerler.** Bunlar bir toplumun üyelerinin büyük çoğunluğunca önemli bulunan, yaygın ve kültürün özünü oluşturan güçlü, çekirdek değerlerdir. Bu değerlerin değişmesi kültürü köklü biçimde değiştirmeye uğratar. Sözgelimi dilin özdeğerlerini oluşturan sözcükler yabancı olanlarla değiştirildiğinde dil bozulur.

2. **Özel değerler.** Toplumu oluşturan üyelerinin, oturdukları yöreye, uğraştığı mesleğe, ilgi duyduğu konuya göre önemli bulunduğu ve kullandığı değerlerdir. Öz değerlere bakarak ikinci derece güçlü olan bu değerlerin ilgilerce kullanılması gerekir. Bir yörede yaşayan insan o yörenin; bir

meslekte çalışan kişi o mesleğin gerektirdiği değerlere uymak, o değerleri kullanmak zorundadır. Sözgelimi öğretmenler, öğretmenliğin gerektirdiği değerlere uygun davranmak zorundadır.

3. **Seçimlik değerler.** Bu tür değerler toplumun üyelerince dilediği zaman ve yerde kullanılabilen, uyulabilen değerlerdir. Bu değerlerin kullanılması ve bu değerlere uyulması toplumca beklenir ama değerler kullanılmadığında ve değerlere uyulmadığında da kişi kınanmaz. Sözgelimi insanlar şimdi düğün yapmadan da evlendiğinde kınanmamaktadır.

4. **Geçici değerler.** Bu tür değerler belli bir süre toplumun belli bir kesimince kullanılan, uyulan değerlerdir. Moda değerler olarak başka toplumlardan gelebilir, toplumun bir kesimince yaratılabilir. Toplumca beğenildiğinde yerleşebilir, beğenilmediğinde de bir süre sonra görünmez olur. Sözgelimi, giysilerde görülen yıllık değişimler gibi.

Bir kültürel değer bu dört türden hangisine girdiğinin bilinmesi eğitim açısından çok önemlidir. Kültürel değerler bu türlerine göre eğitim programında önem derecesi alırlar.

Toplumu oluşturan insanlar, bireysel ve toplumsal gereksinmelerini giderecek davranışları, birbirlerine ve kendilerinden sonraki kuşaklara öğrenme ve iletişim yoluyla aktarırlar. Bunlardan gereksinimleri gidermede yetersiz

kalanlar, eskiyenler toplumca yenileştirilir, geliştirilir, yeni yaratılanlarla değiştirilir. Böylece kültür, kuşaktan kuşağa gelişir, zenginleşir.

Bir toplumun niteliğini, sahip olduğu kültürü belirler. Toplumları birbiriyle birleştirip bütünleştiren onların kültürleridir. Bir uluslu oluşturan toplumların özel, seçimlik ve geçici değerlerinde farklılıklar olabilir, ama öz değerlerinde ayrılık yoktur. Toplumlari ulus yapan bu öz değerleridir. Böylece bir uluslu oluşturan toplumlar birbirinden özde ayrı değildir. Fakat uluslar öz değerlerde farklı oldukları için birbirinden kültürel ayrılıklar gösterirler.

Eğitimin Toplumsal İşlevi

Bir toplumsal kurum olan eğitim, toplumun eğitim gereksinmesini karşılamak için kurulmuştur. Eğitim, toplumun bu gereksinmesini karşıladığı sürece ve karşılayabildiği oranda topluma hizmet eden bir kurum olur.

Eğitimin toplumsal amacı toplumda yaşayan her insanı toplumun etkin bir üyesi yapmaktır. Bu genel amaca ulaşmak için eğitim şunları yapar.

1. Eğitilene işbirliği yeterliği kazandırmak. Her insan toplum içinde yaşamak zorundadır. İnsanın toplumda tek başına yapabileceği işler çok azdır. İnsan hemen her işini başkalarıyla birlikte yapmak zorundadır. Başkalarıyla birlikte olma kimi kez ömür boyu sü-

rer. Evlenme, iş ortaklığı ve benzerleri insanların sürekli işbirliği içinde olmasını gerektirir. Bu yüzden insanın, başkalarıyla işbirliği kurmasını öğrenmesi gerekmektedir.

Birlikte yaşamının temeli başkalarıyla iyi ilişkiler içinde olmaktır. Başkalarıyla iyi ilişkiler içinde olmanın öğrenilmesi yaşam boyu sürer. İnsan, bu yaşamı içinde oldukça uzun bir süreyi planlı eğitimin içinde geçirmektedir. Eğitim bu sırada, daha düzenli, daha etkili bir biçimde, eğitilene başkalarıyla işbirliği yapma yeterliğini kazandırmak zorundadır. Çünkü, başkalarıyla iyi ilişkiler içinde, işbirliği yapmak insanın vazgeçilmez bir toplumsal gereksinmesidir.

2. Eğitilene iletişim yeterliği kazandırmak. Toplum içinde yaşamının gerektirdiği bir diğer yeterlik de insanın başkalarıyla anlaşabilmesidir. İnsanın kendini anlatabilmesi büyük bir gereksinmedir. İnsan bu gereksinmesini karşılamak için eğitilmek ister.

İnsanın, yalnız kendini anlatmakta değil başkalarını anlamakta da yeterli olması gerekir. İnsanın başkalarıyla iyi ilişkiler geliştirebilmesi, işbirliği yapabilmesi, kısaca toplumda yaşayabilmesi başkalarına kendini anlatabilmesine ve başkalarını anlayabilmesine bağlıdır.

İnsanın kendini anlatabilmesine ve karşındakini anlayabilmesine iletişim yeterliği denir. İn-

sanın bu yeterliğe ulaşabilmesi için iletişime yarayan araçları gerektiğince kullanması gerekir. Dil bunlardan en önemlisidir. Çünkü dil, insanın ömür boyunca kullandığı bir iletişim aracıdır. İnsan düşüncelerini, isteklerini, duygularını, sorunlarını çoğunlukla dile anlatır. Başkalarını da dil yoluyla anlar. Ama insan kendini anlatmada, başkalarını anlamada yalnız dili kullanmaz. Buna ek olarak çizgi, renk, devinim, madde, ses, gibi birçok araçları da kullanır. İnsanın bunları kullanmada da gerektiğince yeterli olması gerekir.

Eğitim, insanın bu denli önemli olan iletişim gereksinmesini karşılamak zorundadır. Planlı eğitim süresince, eğitilenin iletişimde yeterlik kazanması hem insanın gereksinmesinin doyurulması hem de toplumda etkin bir üye olması bakımından gereklidir. Böylece eğitimin bir görevi de eğitilenin iletişim yeterliğini geliştirmektir.

3. Eğitilene kültürlenmek. Kültürleme, insanın içinde yaşadığı kültürel değerleri benimseyecek ve bu kültürel değerlerin gerektirdiği davranışları yapabilecek biçimde eğitilmesidir.

Kültürel değerler, eğitilene işbirliği ve iletişim yeterliği kazandırırken birer araç olarak kullanılır. Kültürel değerlerin en önemlilerinden olan ana dili aynı anda bir iletişim aracıdır. Bunun gibi diğer kültürel değerler olan yasa-

lar, inançlar, gelenekler, görenekler, güzel sanatlar, bilimsel bilgiler ve benzerleri eğitilenin işbirliği ve iletişim yeterliğini geliştirmek için önemli ve elverişli araçlardır.

4. Eğitilene toplumsallaştırmak. Toplumsallaştırma, insanın toplumca geliştirilmiş davranış kalıplarını benimseyecek ve bu kalıplara uygun davranacak biçimde eğitilmesidir.

Eğitilenin toplumsallaştırılmasında kullanılan en önemli araç, toplumun yasaları, inançları, gelenekleridir. Bunların toplum üyesinden istediği davranış kalıpları planlı eğitim yoluyla daha kısa sürede etkili olarak öğretilir. Eğitilenin toplumsallaştırılmasında kullanılan toplumsal (kültürel) değerler aynı anda eğitilenin işbirliği ve iletişim yeterliğini geliştirmek için de birer araçtır. Eğitilen, toplum içinde başkalarıyla işbirliği kurabilmek için toplumun yasalarına, inançlarına uymak zorundadır. Çünkü toplumun yasaları, inançları toplumun düzenini sağlamak için konulmuş kurallar, ilkelerdir.

Toplumsallaşma eğitilenin toplum içinde mutlu olabilmesine yarayan gereksinmelerinden biridir. Eğitim bu gereksinmesini karşılamak için eğitilene toplumsallaştırmak zorundadır.

Eğitim, yukarıda sayılan dört görevini yerine getirirken toplumun elinde bulunan kültürel de-

ğerleri birer araç olarak kullanılmaktadır. Yeni kuşaklar toplumun kültürünü olduğu gibi aldıklarında, önceden hazırlanmış kalıplara girerler. Toplumun üyelerinin bu kalıplara göre davranmasının yararlı yönleri olduğu gibi sakıncalı yönleri de vardır. Yararlı yönleri yukarıdaki dört görev açıklanırken gösterilmiştir. Sakıncalı yönleri ise, eğitilenlere hazır davranış kalıpları vererek onların gelişimini önlemesi ve kültürün gelişmesine katkılarını azaltmasıdır.

Toplumsal davranış kalıpları, kültürel değerlere uygun davranmak insanı rahat ettirir. Ama insanın gelişmesini de önler. İnsan, toplumun değerlerine yeni

değerler katarak gelişir. İnsanın kültürel değerlere değer katması da bu değerleri eleştirme yeteneğini geliştirmesine bağlıdır. İnsan elindekileri eleştirip değerlendirebiliyor ise bunlardan yenilerini yaratabilir.

İnsanın, kültürel değerler ile toplumsal davranış kalıplarını eleştirme ve değerlendirme yeterliğinin geliştirilmemesi, toplumun, kültürün zararınadır. Çünkü bu yeterliklerini yitiren kişiler toplumsal davranışların, kültürel değerlerin gelişmesine katkıda bulunamazlar. Bu yeterlikten yoksun insan sayısı bir toplumda ne denli çok ise toplumun gelişme, yenileşme, kalkınma olanağı da o denli kısıtlıdır.

TOPLUMUN EĞİTİME ETKİSİ

Bir ülkenin eğitim sistemini, toplumsal yapısından soyutlamak olanaksızdır. Eğitimi, okulun duvarları arasında, toplumdan etkilenmeden sürdürmek demokrasi ile yönetilen ülkelerde artık geçerli değildir. Bu düşünce insanı yalnız öbür dünya için hazırlamaya çalışan eğitim felsefesince savunulmaktadır. Eğer bir eğitim sistemi, toplumun eğitime olan gerekmesini gidermek için kurulmuş ise toplum için çalışmak zorundadır. Bu zorunluluk eğitim sistemini toplumla etki alışverişi yapmaya götürür.

Eğitimi, toplumsal kurumların yarattığı bütün toplumsal birimler etkiler. Bunlardan önemli

leri aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Aile

Toplumun evlenme ve akrabalık kurumunun toplumsal birimi ailedir. Aile iki karşıt cinsin yaşamlarını birlikte sürdürme kararını gerçekleştirmesiyle oluşur. Bu birlikte yaşama isteğine sonradan bunların çocukları da katılır. Böylece aile ve ailenin akrabaları çoğalır.

Ana - baba çocuklarını yasaların çerçevesi içinde dilediği gibi yetiştirme hakkına sahiptir. Ana - babanın bu hakkı yine yasaların koruması altındadır. Bu yüzden aile toplumun temel, vazgeçilmez bir birimidir.

Her aile, çocuklarına sahip olduğu kültürel değerleri aktarmaya çalışır. Bu ailenin hem hakkı hem de görevidir. Böylece aile, kendinin inandığı ve uyguladığı kültürel değerleri çocuklarının da benimsemesini, uygulamasını ister. Aile bunu yapmakla kendinin geleceğini güvenceye alır, kültürünü sürdürecektir insanlar yetişir.

Aile aynı anda çocuklarını toplumsallaştırma görevini de yerine getirir. Aile içindeki ilişkilerin, işbirliğinin, dayanışmanın yanı sıra aile başka ailelerle de ilişki, işbirliği, dayanışma içindedir. Çocuklar bu sırada toplumsal davranışları ve rolleri de öğrenirler.

Okula başlayan çocuk, toplumca istenilen temel davranışlarını öğrenmiş olarak gelir. Kültürleşmiş ve toplumsallaşmış durumda aldığı çocuğu okul, onun eğitimin amaçlarına uymayan davranışlarını silmeye çalışarak ve ona istenen yeni davranışlar kazandırarak eğitmeye çalışır. Böylece okul çocuğu kültürlenmeye ve toplumsallaştırmaya ailenin bıraktığı yerden başlar.

Okul bu görevini yaparken, çocuk aile ile ilişkisini sürdürdüğünden, bazı konularda aile ile çatışmaya düşer. Bu çatışmaya, okulun doğru bulduğu bazı toplumsal davranışları ailenin doğru bulmaması ya da bunun aksinin olması yol açar.

Gençlerin ve yetişkinlerin eğitilmesi sırasında bu tür çatışmalar daha da çoğalır. Çünkü çocuklara bakarak gençler ve yetişkinler daha yegün biçimde kültürlenerek, toplumsallaşarak eğitime gelirler.

Aile, çocuklarına kazandırdığı davranışlarla eğitimi etkiler. Bu davranışların eğitimin amaçlarına uygun olanları eğitime yardımcı olur, ama aksi olduğunda eğitimi engeller. Türkiye'de aileler eğitimsel yönleriyle birbirlerinden ayrılırlar. Eğitime değişik etkileri olması yönüyle aileler, kırsal, gecekondlu, kentsel aile olarak üç kümede toplanabilir.

Kırsal Aile

Kırsal aileler çoğunlukla, ana-baba ve çocuklardan oluşan çekirdek ailelerden oluşmaktadır. Evlenen çocukların aileden ayrılmaması yüzünden birden fazla ailenin bulunduğu birleşik aileler azınlıkta kalmaktadır. Birleşik ailelerin varlığını sürdüren etkenler daha çok ekonomiktir. Tarımcılıkla geçinen ailelerde, daha fazla insangücüne gereklilik; evlenen çocukların ana-babadan ayrıldığında iş bulamaması; ailenin toprak varlığının bölünmeye elverişli olmaması, bölünmek istenmemesi birleşik ailelerin sürüp gitmesinin nedenleri olarak gösterilebilir.

Kırsal ailelerde çocuk sayısı ortalama 6'dır. Bu ortalama Türkiye ortalamasının üstündedir.

Kırsal aileler arasında, toplumsal ve ekonomik yardımlaşma,

dayanışma, kentlere bakarak daha yüksektir. Kırsal toplumlarda, yeni kuşağın kültürlenmesinde, toplumsallaşmasında büyük etken olan toplumsal baskı daha yüksek düzeydedir. Bu yüzden kırsal ailelerin geleneklere bağlılığı ve geleneklerin dışına çıkamamaları da daha yüksek düzeydedir.

Evlenme çağına gelen çocukların eş seçimine ana - babanın etkisi büyüktür. Genellikle çocuklarının eş seçiminde babanın egemen olduğu görülmektedir. Kızlar için başlık denilen paranın alınması yaygındır. Bazı toplumlarda bu başlığın niteliği, kızların satılması biçimine dönüşmektedir.

Kırsal ailelerde çocuklar, küçük yaşlardan başlayarak, aileye ekonomik katkıda bulunurlar. Çocuk sayısının çok olmasının başlıca nedenleri ekonomik yararlar sağlamak, ana - babanın geleceğini güvenceye almak istemesidir.

Kadının aile içindeki yerinin sağlamlığı, ailede ekonomik güç oluşuna, erkek çocuğunun olmasına bağlıdır. Bunlardan yoksun olduğunda, kocanın ikinci ve üçüncü evliliğe gitme olasılığı yüksektir.

Kırsal ailelerde, ataerkil yönetim sürmektedir. Çekirdek ailelerde baba, birleşik ailelerde dede, ailenin yönetim sorumluluğunu yüklenmiştir.

Kırsal ailelerde eğitim olanaklarından yararlanma çok düşüktür. Türkiye ortalamasına göre, kırsal ailelerde her 10 kadından

1 - 2'si; her 10 erkekten 3 - 4'ü okuma - yazma bilmektedir. Zorunlu öğrenim çağında olan çocuklardan, Türkiye ortalamasına göre, kırsal ailelerde her 10 kızdan 5 - 6'sı ve her 10 erkekten 7 - 8'i okula gitmektedir. Bu oran geri kalmış bölgelerde her 10 kızda 2 - 3'e; her 10 erkekte 5 - 6'ya kadar düşmektedir. Kırsal bölgelerde okula yazılan çocukların devamsızlıkları da çok yüksektir. Okula yazılan her 10 kızdan 3 - 4'ü; her 10 erkekten 1 - 2'si sürekli olarak okula gitmemektedir. Öğrencilerin okula devamsızlıklarının önemli nedenleri ekonomik ve okula karşı ilgisizliktir.

Gecekondu Aile

Gecekondu ailelerde, çekirdek aile türü egemendir. Bazı aileler köylerden ana - babalarını da getirmektedirler. Ailelerde ortalama çocuk sayısı, kırsal aileye bakarak az, kentsel aileye bakarak da çoktur.

Genel olarak, köylerden köpüp gelme gecekondu aileyi toplumsal yalnızlığa itmiştir. Akralarıyla, köylüleriyle birlikte gelip, bir çevreye yerleşen ailelerde bu toplumsal yalnızlık daha az etkilidir. Toplumsal yalnızlığın yüzünden toplumsal dayanışma, toplumsal baskı, köylere bakarak gecekondu bölgelerde daha azdır. Çocuklar, aile ve yakın çevre dışında, daha başıboş davranmakta; çocuk suçlarına, kötü alışkanlıklara daha elverişli ortam bulmakta-

dır. Aile, tümüyle, göç ettiği kentte uyum zorlukları içindedir. Özelikle iş bulunamadığında, geçim güçlüğüne bu uyum daha da zorlaşmaktadır.

Gecekondu ailelerde, çocukların aileye ekonomik katkıda bulunmaları zorunluluğu ortadan kalkmış değildir. Bu yüzden çocukların okula gönderilmeleri ikinci planda kalmaktadır.

Kadının aile içindeki yeri, kırsal aileye göre pek değişmemiştir. Ancak kırsal bölgelerde olduğu gibi kadının tarımda çalışması yerine bazı kadınların işçilik, temizlikçilik ve benzeri işlerde çalışarak aileye ekonomik katkıda bulundukları görülür.

Babanın aile içindeki gücü, aileye yaptığı ekonomik katkının oranına bağlıdır. Çalışan kadının, aile yönetimine katkısı ve sözünün ailede geçme gücü artmaktadır.

Eğitim yönünden, kırsal aileye bakarak, gecekondu ailenin olanakları daha geniştir. Fakat kentsele aileye bakarak da bazı sınırlılıklarını korumaktadır.

Gecekondu aileler, ekonomik güçleri, eğitime ilgileri oranında çocuklarını eğitim olanaklarından yararlandırmaya çalışmaktadırlar.

Gecekondu ailelerde erkeğin ve kadının okur yazarlık oranı, kırsal ailedeki orana benzerliğini korumaktadır. Ancak erkeklerde bu oran okur-yazarlık yönünden yükselmeye başlamıştır. Bunun başlıca nedenleri, kentte okur ya-

zarlığa daha çok gereksinme duyulması; birçok işlerde okur yazarlığın, ilkokulu bitirmenin önkoşul olmasıdır.

Zorunlu öğrenim çağındaki çocukların okula devamlarındaki oran, kırsal bölgelere bakarak daha yüksek, kentsele ailelere bakarak daha düşüktür. Kızların okula gönderilmesi, henüz kentsele ailelerdeki orana ulaşmış değildir. En büyük sorun, büyük kentlerde hızla artan nüfusa koşut olarak okul yapımının istenen hıza ulaştırılmamasıdır.

Diğer yandan, ana-babaların, kentsele yaşam için gereksinme duydukları uyumu ve işi sağlayacak halk eğitimi çalışmalarının, yok denecek düzeyde kalması da önemli bir eğitim sorunudur.

Kentsele Aile

Kentsele ailelerde çekirdek aile türü egemendir. Çocuk sayısı, kırsal ve gecekondu ailelere bakarak daha az, ortalama 4'tür.

Kentsele ailelerde, kent yaşamının gereği ve kısıtlaması olarak, başka ailelerle görüşme çok az olabilmektedir. Dış mahallelerde belirginliğini gösteren toplumsal baskı ve dayanışma, merkeze doğru gidildikçe yok olmaktadır. Büyük kentlerin bazı yerlerinde ise bir apartmanda oturan ailelerin birbirlerini tanımadıkları ya da tanımak istemedikleri görülebilmektedir. Bu yüzden, büyük toplum baskısından oldukça arınmış bir yaşam sürdürmektedirler.

Kentlerde artan akıl hastalıklarına, çocuk suçlarına bakıldığında, bu durumun, insancıl iyi ilişkilerin geliştirilmesinde olumsuz yönlerinin olduğu söylenebilir.

Kentsel ailelerde, çocukların aileye ekonomik katkıda bulunmak üzere çalışma zorunluluğu kalkmış gibidir. Çocukların görevi okullarına devam etmektir.

Çocukların devam ettikleri okulların türü, daha çok ailelerin ekonomik ve toplumsal güçlerine göre seçilmektedir. Çocukların okuldaki başarısızlığı aile sorunlarının en önemlilerinden biri olmaktadır.

Çocukların en büyük sorunu ise, yaşamlarını apartman içinde sürdürmek zorunda olduklarından, okul dışındaki zamanlarını değerlendirmede güçlük çekmeleri; toplumsallaşmalarında en önemli yararı sağlayan oyun arkadaşlarından yoksun kalmalarıdır.

Kentsel ailelerde kadının ev içindeki yeri, erkeğin yerine oldukça eşit durumdadır. Çalışan kadınlarda bu daha belirgindir. Kadınlara, kadın haklarından yararlanması daha yüksek düzeydedir. Evin yönetimini üstlenen kadınlara, kentsel ailelerde daha çok rastlanmaktadır.

Kentsel aileler, Türkiye'nin eğitim olanaklarından en çok yararlanan aileleridir. Türkiye ortalamasına göre, kentsel ailelerde her 10 kadından 5'i ve her 10 erkekten 8'i okuma yazma bilmek-

te ya da bir okulu bitirmiş bulunmaktadır. Orta ve yüksek öğretimden yararlanma olanakları en yüksek düzeydedir.

Zorunlu öğrenim çağında bulunan kız ve erkek çocukların okula gitme oranları en yüksek düzeydedir. Çocukların zorunlu durumlar dışında okula devamsızlık göstermeleri yoktur. Kentlerde, aralıklı olarak okula devam edemeyen öğrencilerin oranı % 2 dolayındadır.

Ailenin Toplumdaki Yeri

Bir toplumda her insanın bir yeri vardır. İnsanın toplum içindeki bu yerine toplumsal orun (statü, mevki) denir.

Bir ailenin üyelerinin toplumsal orunu birleşerek ailenin orununu oluşturur. İnsanlar bir aile içinde yaşadıklarından, ailenin toplumsal orunu, çoğunlukla kişinin toplumsal orunundan daha baskın olur. Kişisel orunlarını beğenmeyen kişiler, eğer üstün görüyorlar ise ailenin, babanın orununa dayanırlar.

İnsanlar toplumsal orunlarını sürekli yükseltmek istediklerinden evlenirken çoğunlukla bu orunu yükseltecek eşler ararlar.

Kişinin ya da ailenin toplumsal orununu oluşturan etmenler, zenginlik, soyluluk, uğraşılan iş, görülen öğrenim, din, mezhep, toplumsal ilişkiler, yaşadığı çevre ve benzerleridir. Bir insanın ya da ailesinin üyelerinin bu etmen-

lerde yüksek ve düşük düzeyde oluşuna göre toplum içindeki yerinin belirlendiği görülmektedir.

Kişinin ve aile üyelerinin görüldüğü öğrenim, toplumsal orunun düşmesinde, yükselmesinde oldukça güçlü bir değişken olarak görülmektedir. Çünkü öğrenim zenginliğe, uğraşılan işe, toplumsal ilişkilere etkide bulunan bunları da yükselten bir etmendir. Görülen eğitimin düzeyi, süresi, biçimi, yeri gibi durumlar kişinin toplumsal orununa etkide bulunmaktadırdır.

Toplumsal kişiden ve ailesinden beklediği toplumsal davranış onun toplumsal orununa göre değişir. Bir kişinin ve ailesinin yapması gereken toplumsal davranışlar, oynanması gereken roller toplumsal orununa layık olmak zorundadır. Kişi ya da aile toplumun beklediği biçimde davranmadığında, toplumsal orunu belirleyen etmenler ne denli yüksek olursa olsun kişi ya da ailesi toplumun gözünde yerini düşürür. Bu yüzden her kişi, her aile kendilerine layık gördükleri toplumsal orunu düşürmemek için bu oruna uygun toplumsal davranışlar yapmaya, roller oynamaya çalışır. Bu toplumsal davranışların rollerin içinde eğitime ilişkin olanlar da vardır.

Toplumsal Katmanlar

Aynı toplumsal orunda olan aileler birbiriyle ilişkilerinde, işbirliğinde, dayanışmada daha yakınlaşarak toplum içinde bir kat-

man (tabaka) oluştururlar. Evlenmede, iş ortaklığında, bir derneğe, bir kulübe üye olmada, meslek, okul seçmede ve benzerlerinde aynı katmanda olan kişi ve ailelerin birbiriyle ilişki kurduğu, işbirliği yaptığı, dayanıştığı görülür. Bir katmanda bulunan kişi ve ailelerin toplumsal davranışları, rolleri birbirine benzer.

Toplumsal katmanlar birbirinden toplumsal davranış ve roller yönünden daha çok ayrımlaştığında toplumsal sınıflar oluşur. Toplumsal sınıfların oluşmasında soy, din, mezhep gibi etmenlere bakarak ekonomik zenginlik daha büyük rol oynamaktadır. Bir toplumsal katmanın toplumsal sınıf olabilmesi için, katmanı oluşturan insanların birbirine bağlanma düzeyinin yüksek olması gerekmektedir. Böyle bir dayanışmaya iten nedenler ise, bir katmanın diğer katmanlarla anlaşamadıkları sorunların, konuların bulunması; katmanı oluşturanların kendi sorunlarının bilincine varması; yönetim yönünden bir katmana diğer katmanlardan farklı davranılmasıdır.

Ailenin, sahip olduğu toplumsal orununa göre bir katman ya da sınıf içinde olması, eğitime karşı davranışını da farklılaştırmaktadır. Eğitim yönünden önemli olan farklılıklar şunlardır:

1. Eğitime karşı tutum. Genel olarak orta katmanın üyeleri eğitime karşı alt ve üst katmanların

üyelerinden daha yüksek ilgi duymaktadır. Orta katmanın üyeleri, alt ve üst katmanların üyelerine oranla, bir orun yükseltme aracı olarak eğitime daha çok önem vermektedir. Bu yüzden eğitimle, okulla yakından ilgilenmektedir. Sınavlara çocuklarını sokmak için uğraşmaktadır. Çocuklarını çok yüksek başarı için zorlamaktadır.

2. Eğitim ortamı hazırlama. Doğal olarak üst katman ailelerin çocuklarına sağladığı eğitim ortamı orta ve alt katman ailelerin sağladıklarından daha zengin ve iyi olmaktadır. Ama orta katman ailelerin çocuklarına evde eğitim ortamı hazırlama hırsı ve çabası üst katman ailelerden daha yüksek olmaktadır. Alt katman aileler çocukları için ortam hazırlamaya pek özen göstermemekte, doğal davranmaktadır.

3. Mesleğe yöneltme. Üst katman aileler çoğunlukla, kendi mesleklerinin çocuklarıncı da seçilmesini istemekte; alt katman aileler meslek seçmeyi rastlantıya bırakmakta; orta katman aileler ise kendilerince ülküsel gördükleri mesleği çocuklarına seçtirmeye çalışmaktadır. Böylece çocuğun bir mesleğe yöneltmesinde en yüksek çabayı orta katman aileler göstermektedir.

4. Eğitimde başarıya yöneltme. Çocuklarının okullardaki başarısızlığından en çok rahatsız olan aileler orta katmanda bulunmaktadır. Üst katman aileler ço-

cuklarının başarısıyla ilgilenmemektedir. Bunların ilgisi daha çok gidilen okulun toplum içindeki yeri olmaktadır. Yabancı dil ağırlıklı özel okullar bunların en çok yeğlediği okullardır. Alt katman aileler, çocukları başarı gösterdiğinde övünmekte, ama eğitimde daha yüksek başarı göstermeleri için onları fazla sıkıştırmamaktadır. Çocuklarının okuldaki başarısızlığından en çok gerilime düşen aileler orta katmandadır. Bu katmandaki ailelerin çoğunluğu çocuklarının okuldaki başarısını, başarısızlığını yakından izlemekte, bunu kendilerinin başarısı, başarısızlığı olarak görmektedir. Bu yüzden çocuklarından okulda çok yüksek başarı göstermelerini istemektedirler.

Genellikle toplumsal katmanların bir kent içinde oturdukları mahalle de ayrılmıştır. Üst katman ailelerin oturduğu yerlerde okullar daha iyi eğitim ortamına sahiptir. Özel okullar genellikle bu çevrede kurulur. Alt katman aileler, kendi çevrelerinde eğitim ortamı yoksul olan okullara çocuklarını göndermek zorunda kalırlar. Orta katman ailelerden bir kesimi, çocuklarına özel okulların olanaklarını sağlamak, eğitim ortamının iyi olduğu okullara çocuklarını göndermek için çocuklarını öbür mahallelere ya da kentlere gönderirler.

Araştırmalar çocuğun, ailesinin katman düzeyi yükseldikçe okuldaki başarısının da yükseldi-

ğini göstermektedir. Alt katman ailelerin çocuklarının okulda başarırlı olmaları, üst katman ailelerin çocuklarına bakarak daha az olmaktadır.

Ailelerin çocuklarına okul seçmeleri, üyesi oldukları toplumsal katmana göre değişme göstermektedir. Alt katman aileler çocuklarına en kestirme yoldan en kısa sürede bir meslek verecek okulu, eğitim türünü seçmektedir. Üst katman aileler uzun süre eğitim veren okullara, genel kültür veren, güzel sanatlarda yetiştiren eğitim türlerine daha çok önem vermektedir. Orta katman ailelerin eğilim gösterdiği eğitim türü ve okul daha çok onları üst katmana tırmandırabilecek nitelikteki meslekleri verenler olmaktadır.

İnsanların, ailelerin toplumsal orunlarının oluşması, buna göre de toplumda katman ya da sınıfların oluşması doğaldır. Bu doğal oluşumun sonucu olarak da eğitim bunlardan etkilenmektedir.

Yerleşim

Türkiye'de yerleşim çok dağınıktır. Kentsel ve kırsal yerleşme birimlerinin sayısı seksen bine ulaşmaktadır. Bunlardan yalnız yetmiş dokuz bini, kırsal bölgeler olarak adlandırılan, köyler ve köylere bağlı mezra, oba kom, gibi 5-10 evlik küçük yerleşme birimleridir. Bu kadar dağınık olan kırsal yerleşme birimlerine eğitimi, diğer kamu hizmetlerini ulaştırmak çok güç olmaktadır.

1975 sayımlarına göre, Türki-

ye'de her 100 nüfustan 58'i kırsal, 42'si kentsel bölgelerde yaşamaktadır. 1980 nüfus sayımına göre kentlerde yaşayan nüfusun oranı daha da artmıştır. Ama 45 milyon nüfusun yarısından fazlası yine de köy ve köylere bağlı çok küçük yerleşme yerlerinde yaşamaktadır. Bu yerleşme yerleri pek çok uygarlık olanaklarından yoksundur.

Yetmiş dokuz bine yakın kırsal yerleşme yerinin çoğunluğu ya sarp dağların arasında, ya tarıma elverişli toprağı bulunmayan orman içindedir. Bunların büyük çoğunluğu yer sarsıntılarının, sellerin, çığların yıkımına elverişli yerlere yapılmıştır. Yolu, içme suyu, sulama suyu olmayan köylerin sayısı küçümsenemeyecek kadar yüksektir.

1975 sayımlarına göre muhtarlığı bulunan 3500 köyün okulu yoktur. 1982 yılında bu sayı 1500 dolaylarına düşmüştür.

Yerleşme birimi olarak ele alındığında, öğrencilerin gidebileceği kadar birbirine yakın olanların dışında, 20 bine yakın kom, mezra, oba gibi yerleşme yerlerinde okul ya da çocukların okula gitme olanakları bulunmamaktadır.

Türkiye'de henüz yerleşimi sağlanamayan, mevsimlere göre değişik yerlerde konaklayan göçer aileler vardır.

Diğer yandan, Türkiye'de köylerden kentlere doğru hızlı bir göç vardır. 1960-70 yılları arasında, 3 milyon köylünün kentlere göç ettiği bilinmektedir. Bu göç 1970'ler-

de daha da hızlanmıştır. 1983 yılına kadar 3 milyon kadar köylünün kentlere göç ettiği sanılıyor.

Kente göçmenin en önemli nedenleri, 1) tarıma elverişli toprağın artan nüfusa yetmemesi; 2) sanayileşmenin kentlerde olması sonucu iş gereksinmesi; 3) kasabaların iş olanaklarının sınırlı olması; 4) kırsal bölgelerin yaşama koşullarının zorluğu; 5) ailelerin çocuklarını okutmak için kentlere göçüdür.

Kentlere hızlı göçün sonucunda birçok sorun çıkmıştır. Bunların en önemlileri; 1) kentlerde konut sayısının sınırlılığı yüzünden yaşamaya elverişsiz gecekonduların ortaya çıkması; 2) su, yol, kanalizasyon gibi altyapının artan nüfusa yetmemesi; 3) eğitim, sağlık ve benzeri kamu hizmetlerinin yetersiz duruma düşmesi; 4) hava ve çevre kirliliğinin artmasıdır.

Türkiye'de gerek kırsal gerekse kentsel yerleşim sorunlarına eğilme henüz düşünsel düzeydedir. Etkili uygulama çabasına girilmesi ise yeterli düzeyde değildir. Bu konuda ortaya çıkan sorunlar için alınmaya çalışılan önlemler şunlardır:

1. Köyleri birleştirerek ekonomik ve toplumsal yönden yeterli birimler oluşturmak

2. Kentlerde gecekonduları önlemek amacıyla konutlar yapmak

3. Kentleri altyapı ve kamu hizmetlerini yürütebilecek yeterliğe ulaştırmak

4. Sanayii kırsal alanlara doğru yaymak

5. Kamu hizmetlerini merkez köylere doğru yayarak yurttaşın gereksinmelerini daha yakın yerlerde karşılamak

6. Kooperatifler ve küçük sanayii kırsal alanda geliştirerek işsizliği önlemek

7. Toprak ve tarım reformunu gerçekleştirerek göçe neden olan ekonomik sorunları kaynağında çözmek

Yerleşimin doğurduğu sorunlar eğitime geniş ölçüde yansımaktadır. Dağınık olan yerleşme yerlerine okul yapımı, öğretmen gönderilmesi, eğitim araç gereçlerinin sağlanması ağır sorunlardır. Kaldı ki bu sorunlar, Devletin zorunlu görevi olan, ilkokul düzeyinde bile çözülememiştir. Yurttaşlara eğitim kademelerinin tümünde, «eğitimde fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanması» düşünüldüğünde, sorunların ne denli ağır olduğu ortaya çıkmaktadır. Gecekonduların yoğunlaştığı kentlerde ilkokulların yapımı bile yeterli hıza ulaşip yurttaşın eğitim gereksinmelerini karşılayacak duruma getirilememiştir.

Nüfus

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda 13 milyon olan Türkiye nüfusu, üç katından daha fazla bir artışla 1980'de 45 milyonu aşmıştır. Önümüzdeki yirmi yıl içinde Türkiye'nin nüfusu, iki katı artarak, 80 milyona ulaşacaktır.

Türkiye, doğum oranı en yüksek düzeyde olan geri kalmış bir kaç ülkeden biridir. Bazı yıllarda Türkiye'de doğum oranı binde yirmi dokuz dolaylarına çıkmıştır. 1975 yılında doğum oranı binde yirmi dördüttür. 1980 yılına kadar bu oranda büyük bir değişme olmamıştır. Ancak son yıllarda nüfus planlamasına başlayan ailelerin sayısının arttığı savunulmaktadır.

Türkiye'de her 100 kişiden 41'i ondört yaşından küçüktür. Gelişmiş ülkelere bu oran 30'dan aşağıdadır. Diğer yandan Türkiye'de her 100 kişiden 4'ü 65 yaşını geçmiş yaşlılardır. Çocuklarla yaşlılar çalışacak durumda olmadıklarından, Türkiye'de çalışabilecek 14 - 65 yaş arasındaki nüfusun oranı % 55 dolayındadır.

Böylece Türkiye'de gelişmiş ülkelere bakarak, hem 4 - 5 'kayı daha fazla nüfus artışı görölmekte hem de çalışabilecek nüfusun daha az olduğu görölmektedir.

Çocuk ve genç nüfusun, gelişmiş ülkelere bakarak daha yüksek oranda olması, Türkiye'de onlardan daha çok sayıda okulların açılmasını gerektirmektedir. Bu yüzden, ülkemizde hem yüksek oranda olan genç nüfusun eğitim gereksinmelerini karşılamak, hem de çalışan nüfusun azlığı yüzünden her çalışabilecek insanı ekonomik bir güç olarak yetiştirecek bir eğitim uygulamasına geçmek gerekmektedir. Yurttaşları, başkasının cebinden geçinmeye yönelten

plansız bir eğitime son vermek kaçınılmaz bir yükümlülük olmaktadır.

Çalışma

1975 sayımlarına göre Türkiye'de 14 milyon çalışan nüfus vardır. Oysa yukarıda belirtildiği gibi, Türkiye'de çalışabilecek nüfus oranı % 55 dolayındadır. Başka bir deyişle 22 milyon kişi çalışabilecek yaştadır. 8 milyon insan, ev kadınlığı, çalışmak zorunluluğu olmaması, iş bulamama gibi nedenlerle çalışmamaktadır. 1982 yılında çalışabilecek nüfusun 25 milyon dolayında, bunun da 12 milyonunun işsiz olduğu resmi demeçlerden anlaşılmaktadır.

Çalışan her yüz kişiden 61'i tarımda, 12'si sanayide, 28'si hizmet dallarında çalışmaktadır.

Tarımda çalışanların oranı geçen yıllara göre daha azdır. Sanayi geliştikçe bu oran daha da azalma gösterecektir. Tarımda çalışır görünenlerin önemli bir oranı, mevsimlik işlerde çalıştıklarından, gizli işsizdir.

Sanayide çalışanların oranı, istenen hızda olmasa bile, geçen yıllara bakarak artmaktadır. Gelişmiş ülkelere sanayide çalışanların oranı, Türkiye'dekinin üç katı daha yüksektir.

En hızlı oran yükselişi hizmet dallarında çalışanlarda görölmektedir. Devlet memurluğu, aracılık, özel hizmetler ve benzeri işlerde çalışanları kapsayan bu dallarda

çalışan nüfusun oranı, geçmiş yıllara göre hızlı bir yükselme göstermektedir. Özellikle, Devlet işlerinde çalışanların gereğinden fazla sayıda ve yüksek oranda gizli işsiz olduğu bilinmektedir.

1970 sayımlarına göre, çalışan nüfusun her yüz kişisinden 73'ü ya aile işletmelerinde ya da kendi işinde, başkasından ücret almadan, kendi kazancı ile çalışmaktadır. Bu oran, gelişmiş ülkelerde 10 katı kadar daha düşüktür. Bir işverenden ücretle iş alanların oranı Türkiye'de % 26 kadardır. Başka bir deyişle, çalışan her yüz kişiden ancak 26'sı bir işverenden ücretle iş almaktadır. 1980'de bu oranın biraz daha yükseldiği sanılmaktadır.

Çalışma alanında en önemli sorun, çalışabilecek nüfusa oranla işyerlerinin azlığıdır. Hızla artan nüfusa koşut olarak, çalışma yerleri açılmamaktadır. Bunun sonucunda da, yıldan yıla giderek, işsizlik artmakta ve dış ülkelere işçi göçü hızlanmaktadır.

İşsiz kalanlara bir güvence sağlanamamaktadır. İşli olanlardan da ancak her dört kişiden birinin emeklilik, sağlık ve benzeri toplumsal güvencesi vardır. Türkiye'de Emekli Sandığı memurlara, Sosyal Sigortalar Kurumu işçilere, Bağ-Kur ise özel çalışanlardan bazılarına emeklilik maaşı verebilmektedir. Çalışan 14 milyon kadar kişinin ancak dörtte biri bu kurlardan yararlanabilmekte, di-

ğerleri ise sigortasız, toplumsal güvencesiz olarak çalışmaktadır.

Türkiye'nin insangücü gereksinmesini karşılamak eğitimin görevi olduğu gibi, çalışan nüfusun haklarından yararlanması ve yaşamlarını daha iyileştirmesi için yol ve yöntemlerin öğretilmesi, onların sürekli hizmet içinde ve değişik alanlarda yükselebilecekleri biçimde yetiştirilmesi de eğitimin görevidir. İşyerlerinin ve Devletin bu konularda görevler yüklenmeleri bir zorunluluktur. Bu konularda gösterilen çabalar, çalışma alanına yetecek düzeyde bulunmamaktadır.

Sağlık

Türkiye'de yurttaşların sağlığını koruyucu, hastalıklarını iyileştirici kuruluşların, bu kuruluşlarda çalışan sağlık personelinin gereksinmelere yetecek düzeye ulaşamaması toplumsal yapının ağır bir sorunudur.

Özellikle, sağlık koruyuculuğunda önemli sorun olan beslenme yetersizliği, kalkınma planlarında açık olarak belirtilmektedir. Varlıklı yurttaşların beslenme eğitiminden yoksun olmaları yüzünden yanlış beslendikleri, dengeli bir beslenme uygulayamadıkları; buna karşın ekonomik yönden dar gelirli yurttaşların ise, yoksullukları gereği eksik beslendikleri, bu konularda yapılan araştırmalarla ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de, sağlığı korumak, hastalıklardan kurtulmak yurttaş-

lar için çok pahalı bir girişimdir. Sağlık kuruluşlarının sayıca yetersizliği; bu kuruluşlardaki yoğun kırtasiyecilik; hastalara ilgisizlik; ilaçların pahalılığı; yurttaşların sağlık eğitiminden yoksun olmaları yüzünden sağlıklarına gereken önemi vermemeleri ve benzeri engeller bu konudaki önemli sorunlardandır.

Sağlığı yerinde olmayan insanların geçimlerini sağlamaları çalışabilmeleri, yurttaşlık görevlerini yapabilmeleri olanaksızdır. Bir ülkedeki sağlık hizmetlerinin, yurttaşların akılsal ve bedensel sağlık gereksinimlerini karşılayamayışı, o ülkenin kalkınmasına büyük ölçüde engeller koyar. Kalkınmanın önkoşulu, eğitilmiş insan gücü kadar sağlıklı insangücüne de sahip olmaktır.

Sağlıklı olmayan yurttaşın eğitimi de zorlaşır. Beden, akıl ve toplumsal yönleri ile sağlıklı olmayan öğrencilerin eğitimi istenen düzeyde olamaz. Bu yüzden, toplumun sağlığı eğitime etkide bulunan önemli toplumsal etkenlerdir. Diğer yandan eğitim, yurttaşlarına sağlık eğitimi vermekle de yükümlü olmak zorundadır. Sağlık ve eğitim kuruluşlarının, karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma içinde, sağlıklı ve eğitilmiş yurttaşlar yetiştirmeleri ulusal bir görevdir.

Eğitim

1975 sayımlarına göre, Türkiye'de 6 yaşından yukarıda her 100

kadından 60'ı, her 100 erkekten 31'i ve kadın erkek birlikte her 100 kişiden 45'i okuma yazma bilmemektedir. 1983'de Türkiye'de okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 25 dolayına düşmüştür. Son üç yılda yapılan okuma yazma seferberliği okuma yazma bilmeyenlerin oranını birdenbire % 75 dolayına düşürmüştür. Arap ülkelerinin tümünde okuma yazma bilmeyen nüfusun oranı % 73, Asya'nın geri kalmış ülkelerinde % 47'dir. Diğer kıtalarda bu oran Afrika'da % 34, Güney Amerika'da % 24, Avustralya'da % 10, Avrupa'da % 4, Kuzey Amerika'da % 1'dir. Görüldüğü gibi Türkiye, Arap ülkelerinden, bazı Afrika, Asya ülkelerinden sonraki sırayı almaktadır. Kuzey Amerika ve Avrupa ülkeleri, okuma yazma oranında, genel olarak Türkiye'den ileride bulunmaktadır.

1975 sayımlarına göre, zorunlu öğrenim çağı çocuklarından % 13'ü ilkokula gidememektedir. Kırsal bölgelerde, okullu çevrelerde, bu oranın % 50'ye ulaştığı görülmektedir. Yine 1975'lerde, ortaöğretim çağındaki çocukların % 36'sı ortaokul, % 24'ü lise ve dengi okullara gidebilmekte; yükseköğretim çağındakilerin de % 7'si öğrenim olanaklarından yararlanabilmektedir. Gelişmiş ülkelere bakarak bu oranlar çok düşüktür.

1980 yılındaki 7 - 14 yaş zorunlu öğrenim çağı çocuğunun sayısı 8 milyona yakındır. Bunların 5.653.069'u ilkokula 1.680.233'ü or-

taokula gitmektedir. Böylece bir milyondan fazla zorunlu öğrenim çağı çocuğu okul dışında bulunmaktadır. 1980'de diğer okullardaki öğrenci oranlarında büyük değişiklik olmamıştır.

Kalkınma planlarının öngörmesine karşın, henüz eğitimin ağırlığı, genel öğretimden mesleki ve teknik eğitime kaydırılmamıştır.

Tümüyle bakıldığında eğitim kesimi, diğer kesimlere göre, beş yıllık kalkınma planlarında öngörülen düzeyin çok altında bir gelişme göstermiştir.

Eğitim kesiminin, gelişmede genel geriliğinin yanı sıra var olan olanakları da yurt düzeyinde dengeli dağılım göstermemektedir. Bölgeler arasında ve köy - kent arasında belirgin gelişme ayrımlıkları vardır. Genel çizgileriyle, Trakya'dan Güneydoğu Anadolu'ya doğru, eğitimin olanakları ve düzeyi giderek azalma göstermektedir. Aynı azalma kentlerden köylere doğru da görülmektedir.

Eğitim araştırmalarına göre Türkiye'de eğitimin sorunları şöyle özetlenebilir:

1. Eğitim için kurulan örgüt ve uygulanan yönetim yetersizdir.
2. Öğretmenin sayıca ve nitelikçe yetersizliği, kendini bazı alanlarda yığınla göstermektedir.
3. Öğretmenlerin kendilerini yetiştirmelerine olanaklar hazırlanamamaktadır.

4. Okullardaki öğrenci başarısızlığı, başka ülkelere bakarak çok yüksektir.

5. Okulların, özellikle ilkokulların yıllık gelirleri çok düşük; yıllık devlet bütçesinden okullara ayrılan ödenekler hemen hiç yetmediği için, okul yönetimlerinin öğrenci velilerinden para istemeleri en yüksek düzeye ulaşmaktadır.

6. Köy okullarının büyük bir çoğunluğu büyük onarımı gerektirecek biçimde harap bulunmaktadır.

7. Artan nüfusa yeter oranda okul binalarının yapılmaması nedeniyle kentlerde okullar üçlü, dörtlü öğretim yapmak zorunda kalmaktadır.

8. Okulların, özellikle doğudaki ve köylerdeki okulların eğitim araç - gereçlerinden yoksunluğu yüksek düzeylerde bulunmaktadır.

9. Öğrencilerin sağlığı ve beslenmesi için yapılanlar, gereksinimlerin çok altında bulunmaktadır.

Diğer yandan, meslek okullarını bitirenlerin bile iş bulmada güçlük çektiği; üniversiteye giremeyenlerin yüz binleri aştığı; buna karşın Türkiye'nin insangücü gerektiren alanlarına öğrencilerin yönlendirilmesinin savaştığı gözlenebilmektedir.

Bütün bu sorunların görüntüsü Türkiye'de eğitimin, ne nitelikçe ne de nicelikçe bir kalkınma aracı olarak kullanılmadığını gös-

termektedir. Eğitim kesimine ayrılan ödenekler, ulusal gelir içinde yeterli düzeye ulaşamamıştır. Eğitim programlarının, ulusal gereksinmelere ve öğrencilerin bir meslek edinmeye yöneltecek kişisel gereksinimlerine elverişli duruma getirilmesi için yapılan çabalar ise yetersizdir.

Toplumsal İlişkiler

Yurttaşların birbiriyle ilişkilerini engelleyen ve bozmaya çalışan bazı etmenler önemini korumaktadır. Toplumsal ilişkilerin engellenmesi, bozulması ulusal birliğin zedelenmesine toplumsal yapıda bozuklukların, çatışmaların çıkmasına yol açmaktadır. Toplumsal yapının bu tür bir niteliğe eğilimi ise, eğitimin yapısına önemli etkilerde bulunur. Bu etmenlerin önemlileri şunlardır :

Dil, insanların birbirleriyle anlaşmalarında ve düşüncelerini açıklamalarında en önemli iletişim aracıdır. Türkiye nüfusunun % 10'u Türkçe'den başka bir dille konuşmaktadır. Her on kişiden birinin Türkçe bilmemesi, bu bir kişinin diğer dokuz kişinin düşüncelerini anlamamasına, onlarla ilişkiler kuramamasına yol açar. Kaldı ki, dil birliği ulusal birliğin köküdür.

Devletin yurttaşlara sunduğu kamu hizmetlerinden yararlanabilmenin temel kanalı dildir. Azımsanamayacak kadar yüksek olan Türkçe bilmeyenlerin oranı Tür-

kiye'de önemli ilişki bozukluklarına yol açmaktadır.

Diğer yandan, Türkçe'nin gelişmesine, yayılmasına engel olan bir sorun da Türkçeyi beğenmeyenlerin etkileridir. Türkçe'nin anlatımda ve bilimlerde yetersiz kaldığını, bir aşiret dili niteliğinde olduğunu söyleyecek kadar ileri giden bazı kişilerin Arapça, Farsça ve Fransızca ile karışmış Osmanlıca'yı yeniden ulusal dil olarak canlandırmaya çalıştıkları görülmektedir. Çağında bile saray dili olarak görüldüğünden tepkilere yol açan, ulusun çoğunluğunca anlayamadığı için aydın - halk ikiliği yaratan bu dilin yeniden savunulduğu görülmektedir.

Türkçe bilmeyenlerin durumu ile Türkçe'nin yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarılacak çoğunluğun anlayabileceği bir dil durumuna henüz getirilmeyişi eğitime önemli zorluklar çıkarmaktadır.

Yurttaşları inançlarına, ırklarına göre ayırma girişimleri de toplumsal ilişkilerin bozulmasına etkide bulunmaktadır. Son on yıl içinde yurttaşları bölücü girişimler, tehlikeli bir düzeye ulaşmıştır. Ulusal bütünlüğü, ulusal ilkelere sarsmaya yönelen bu eğilim hem ulusal ülküye hem de Türk Anayasası'na aykırı bir nitelik göstermektedir.

İnsanları inançlarına, düşüncelerine, görünüşlerine göre ayırma eğilimi okullarda eğitim öz-

gürlüğünü sarsma, hatta kaldırma düzeyine ulaşmıştır. Bazı okullarda değişik düşünce, mezhep, tarikat hatta değişik kentlerden olanların kavga çıkararak eğitimi engelledikleri görülmektedir.

Kan gütmeye geleneği Türkiye’de önemini yitirmiş değildir. Bir kimsenin, akrabalarından birini öldüreni, öldürülenin kanına karşılık öldürmesi çağımıza ters düşün, yasadışı bir davranıştır. Bu aynı anda yargılama erkine karşı yapılmış bir eylem olarak görülmektedir.

Bu geleneğin giderek düşüncede, inançta, tarikatla ayrı olan kümelere de bulaştığı gözlenebilmektedir. Kan gütmeye geleneğinin yaygın olduğu toplumlarda, birbirine öç besleyen kişilerin okullara gitmediği, birbirlerini okullara sokmadıkları görülebilmektedir. Eğitimin, kan gütmeye geleneğini ortadan kaldırmak için etkili bir girişimde bulunduğunu söylemek de olanaksızdır.

Yönetenlerle yönetilenler arasındaki ilişkilerin yeterli düzeyde olmaması da toplumsal ilişkiler açısından önemli bir sorundur. Yurttaşların çoğunluğu kendilerine kamu hizmetlerini getiren devlet memurlarının davranışlarından ve devlet kuruluşlarının bıkıcı evrak işlemlerinden yakınmaktadır.

Köye hizmet götürmek için kurulan kuruluşların elemanları köy sorunlarını çözmekten çok köye kuramsal bilgiler götürmektedir-

ler. Böylece uzmanlarla köylülerin arasındaki ilişkiler uygulama ve verimi artırma düzeyine gelememektedir.

İşverenle işçi arasındaki ilişkiler karşılaşılan sorunlara çözüm getirmekten uzakta kalmaktadır.

Eğitim kurumlarının özellikle de üniversitelerin halkla, yurt sorunları ile ilişkileri, çözümler getirecek nitelikte değildir.

Çağımızda aydın - halk ayrımından söz edenler ve bu ayrımı körükleyenler vardır.

Hizmet kurumlarında, işyerlerinde «dayı», «torpil», «kartvizit» yöntemleri ile kayırmacılığa, ayrıcalıklı eylemlere yeğin biçimde rastlanabilmektedir.

Birçok işler «rüşvet» verilmeden yürümektedir. Bu ve buna benzer tüm toplumsal ilişki bozuklukları, eğitimi doğrudan etkisi altında tutmaktadır.

Cumhuriyet’in kurulduğu günden bu yana, Türkiye’de toplumsal alanda pek çok değişimler, iyileştirmeler ve gelişmeler olmasına karşın, Osmanlı döneminden süregelen ve sonraki uygulamalarla ortaya çıkan, toplumsal yapıya ilişkin pek çok sorunlar vardır.

Bir toplumda, gelişme, değişme, kalkınma var olduğu sürece, toplumsal sorunların olması doğaldır. Asıl sorun, sorunların çıkması değil, bu sorunlara bilimsel yollarla çözümlerin bulunmasına ulaşmamak, girişimlerde bulunmaktır.

Eğitim sisteminin, toplumsal sorunları ortaya çıkaracak, bunları çözecek nitelikte insan yetiştirmesi zorunludur. Toplumsal yapısı ile eğitimin karşılıklı etkileşimi

kaçınılmazdır. Her iki sistemin birbirine yardımı, dayanışması, her iki sistemde görülen bozuklukların, hastalıkların giderilmesine katkıda bulunur.

TOPLUMSAL DEĞİŞME VE EĞİTİM

Toplumun değişmesi, insan toplumlarının görülmeye başladığı günlerden bu yana gözlenen bir olgudur. Ama başlangıçta kapalı olan toplumların değişmesi yalnızca toplumun kendi değerlerini kendisinin değiştirmesine dayanmaktaydı. Bu değişmenin hızı ve niteliği toplumdaki topluma farklıydı. Ama değişimin hızı genel olarak daha yavaştı. Toplumbilimciler buna toplumsal evrim demektedir.

Aradan yüzyıllar geçtikçe toplumlar kapalılıktan kurtuldular, kapılarını diğer toplumların kültürel değerlerine açtılar, ya da açmak zorunda kaldılar. Başka toplumlarla etkileşim, toplumların değişme gerekmesini daha da artırdı. Böylece bir yandan toplum üyelerinin değişmesi diğer yandan etkileşilen başka toplumların zorlaması toplumları giderek hızlanan bir değişim sürecine soktu.

Toplumsal Değişmenin Nedenleri

Bir toplum durduğu yerde değişmez. Çünkü toplum da tıpkı insan gibi değişmekten rahatsız olduğundan, değişmeye karşı direnir. Bu yüzden, doğa koşullarından

başka etmenlerce etkilenmeyen kapalı bir toplum tutucu bir toplumdur.

Her toplum istemediği halde değişmek zorunda kalır. Ama bu değişimleri benimsediğinde de yeniden bunları elinde tutmak ister. Bir toplumu değiştirmeye zorlayan, toplumun benimsediği ve özümlediği yeni değerlerdir. Bu değerler toplumun kendisince yaratılmış olabilir, başka toplumlardan alınmış olabilir, fark etmez. Bir diğer topluma girdiğinde diğer değerlerle birleşerek yeni biçimlere girer, yeni değerler üretir. Genel olarak, toplumsal değişme bu yeni değerlerin ürünüdür. Bu oluşuma toplumda yenilikler denir. Toplumu değiştirmeye zorlayan bu yenilikler aşağıdaki alanlarda olabilir.

1. **Kültürel yenilikler.** Toplumun konuştuğu dilde, toplumun inançlarında, yasalarında, gelenek ve göreneklerinde, yaşayış biçiminde, güzel sanatlarında ve benzerlerinde olan yenilikler, hem kültürel değerleri hem de diğer alanlardaki değerleri değiştirirler. En köklü toplumsal değişme kültürel değerlerin değişmesiyle olur. Bu yüzden kültürel değerlerin

korunmasına titizlik gösterilir. Ama en çok da kültürel değerlerde yenileşme görülür.

2. Toplumsal kurumlarda yenilikler. Kültürel değerlerin, yenileşmesi, evlenme, akrabalık, mülkiyet ilişkisi, hukuk, eğitim, din, mezhep, çalışma gibi toplumsal kurumları işleten, bunlardaki ilişkileri düzenleyen değerleri de değiştirir. Böylece toplumsal kurumların yarattığı aile, iş, okul, devlet gibi toplumsal birimler de değişime sürecine girer.

3. Bilimsel yenilikler. Bilimler yaptıkları araştırmalarla topluma sürekli olarak yeni bilgiler sunarlar. Yeni bilgi demek yaşama uygulanabilecek yeni düşünceler, görüşler, yollar, yöntemler demektir. Bunların yaşama uygulanması toplumun değerlerinde yenileşmeler yaratır.

4. Teknolojide yenilikler. Bilimlerin bulgularının üretime, işe, topluma uygulanmasını gösteren bilim teknoloji (yapımbilim)dir. Toplum, teknolojinin bulgularıyla, bildiklerini daha iyi uygulayarak, yapacaklarını daha kolay yaparak üretimini artırır, işlerini kolaylaştırır. Teknolojideki yenilikler, yukarıdaki sayılan yeniliklerden daha kolay olarak toplumda benimsenir. İnsanlar kolay yapmanın, kolay yaşamanın yollarını daha çabuk öğrenir. Öğrenilen teknoloji, buna aykırı olan değerleri de değişikliğe uğratar.

5. İnsanın gereksinimlerinde yenilikler. Bir yandan, eğitim yoluyla giderek insanın yeterliğinin artması, öbür yandan, toplumun değişmesi insanın yeni yeni gereksinimlerini ortaya çıkartmaktadır. Bu gereksinimlerin doyurulabilmesi için yeni yolların aranması, yeni değerlerin yaratılması gerekir. Bu ise toplumun, yeni gereksinimleri doyuracak biçimde değişmesine yol açar.

6. Yönetimde yenilikler. Devlet, hükümet, yerel yönetim, iş yönetimi, hizmet yönetimi gibi yönetimlerde olan değişmeler, yenilikler toplumun yapısını da etkileyerek onu değişikliğe uğratar. Yönetim hangi düzeyde olursa olsun toplumun bir parçasıdır. Yönetme - yönetilme olgusunda değişecek her değer, toplumun diğer değerlerini de etkiler.

7. İnsan ilişkilerinde yenilikler. Toplum insanların ilişkilerinden ve etkileşiminden oluşur. Toplumun yapısını oluşturan ilişkiler olunca bunlarda olacak değişmeler de toplumu değiştirir. İnsanların ilişkilerini değiştiren araçlar, toplum benimsenilen yasa, kural, ilkelere. Bunlar toplumda yeni ilişki biçimleri yaratırlar. Bunlar da insanların toplumsal davranışlarını değiştirip, yönlendirirler.

Yukarıda sayılan yedi alandaki yenilikleri durdurmadıkça toplumun değişmesi durdurulamaz. Bunlardaki yenileşme durdurulmayacağına göre toplumun değiş-

me içinde olması doğaldır. Bu yenilikler aynı anda toplumsal değişmenin belirleyicileridir. Bu yeniliklerin azlığı çokluğu, yeğinlik ve genişlik derecesi toplumsal değişmenin hızını ve büyüklüğünü belirler.

Toplumsal değişmenin bu belirleyicilerine başkalarını da eklemek olanaklıdır. Burada önemli olan konu, Türkiye'de bu yedi alanda çok hızlı değişmelerin olmasıdır. Bunlardaki değişikliğe bakarak, Türkiye'nin çok hızlı bir toplumsal değişme içinde olduğunu söylemek olanaklıdır.

Toplumsal Değişmenin Niteliği

Toplumsal herhangi bir kurumunda oluşan değişiklik, toplumun tüm yapısına etkisini yansıtır. Başka bir deyişle, toplumu oluşturan kurumların birinde, kendi sınırları içinde kalabilecek bir değişiklik yapmak olanaksızdır. Burada yapılacak bir değişiklik, başka kurumları da etkiler. Bu etkileme olumsuz olduğunda yapılan değişiklik başarısız kalabilir.

Toplumsal değişim, oldukça uzun süreye gereklilik gösterir. Kısa sürede ancak, yüzeyde, gelişme geçici değişimler yapılabilir. Köklü değişimler daha uzun sürede olabilir.

Eğer toplumsal değişimler, insanların birbiri ile ilişkilerini olumlu yönde etkiliyor, insanların sorunlarına çözümler getiriyor ise daha çabuk bir yayılma gösterir.

Toplumsal değişimler toplum ne kadar yararına olursa olsun, toplumdan bazıları değişimlere karşı çıkarlar. Özellikle yapılan değişimlerle, bu kimselerin çıkarları, yararları, yöntemleri, bilgileri, becerileri, alışkanlıkları değişiyorsa, direnmeleri daha da yeğin olur.

Toplumsal yapının bir kurumunda yapılan bir değişim, bütün kurumların kurulmuş dengesini bozar. Kurumlar arası denge-sizlikler toplumda çatışmalara yol açar. Toplumda çatışma yaratmadan değişiklik yapmak olanaksızdır. Bu yüzden toplumsal değişimlerin sancısız olması düşünülemez.

Toplumsal değişim yönetimin üst kademelerinden aşağı doğru gelebileceği gibi, alt kademelerden yukarıya doğru da gidebilir. Toplumsal değişim yukardan aşağıya doğru yapıldığında, merkezi bir planlama ile daha etkili olabilmekte, çabuk yaygınlaşabilmektedir. Aşağıdan yukarıya doğru yapılan toplumsal değişim daha sağlam yerleşebilmekte, fakat daha çok süreye, iyi örgütlenmiş eğitime gereklilik göstermektedir. Özellikle bu tür eğitimin sorun çözme-yi öğretmesi gerekmektedir.

Toplumsal değişmeyi durdurmak olanaksız olduğu gibi, değişimin var olan hızını azaltmak da olanaksızdır. Toplumsal değişim giderek artan bir hız göstermektedir. Ülkelerin gelişmişlik farkı, değişmeye başlamanın erkenliğinden, geçliğinden ileri gelmektedir.

Topluma giren bir kültürel değer yeni değerler yaratmaktadır. Yeni değerlerin artışı her kezinde katlanmaktadır.

Toplumsal değişimler, toplumu giderek daha çok bütünleştirmektedir. Toplumsal değişmelerin az olduğu toplumlarda, toplumun parçalanması daha kolay olmaktadır. Toplumsal değişme, toplumsal kurumlar arasındaki işbirliğini, eşgüdümü, dayanışmayı artırmaktadır.

Türklerde Toplumsal Değişme

Türk ulusunun, geçmişine baki olacak olursa, sürekli bir gelişme, değişme içinde olduğu görülür. Türklerin, göçebelikten yerleşik toplum niteliklerine kavuşması bu değişimin en atılgımlı olanıdır. Orta Asya'dan gelen Türklerin Anadolu'da yerleşmesi ve çağlarının en güçlü devletini kurması toplumsal değişmelerin en büyüklerinden biri olarak görülür.

Selçuklular devri Anadolu'da, göçebe uygarlığından yerleşik uygarlığa geçiş dönemidir. Bu dönemde Türk boylarının kendi bütünlükleri içinde varlıklarını sürdürdükleri görülür.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu, bu boyları bütünleştirmede büyük bir aşamaya geçiştir. Bu bütünleştirmenin sağlanmasından sonra toplumsal değişmelerin iç ve dış etkenlerle, zaman zaman hızlandığı görülür. Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme devrinde yapılan

yeniden düzenlenme çabaları, bazı toplumsal değişmelere yer verilebilmiştir, fakat bunlar tümüyle çağdaşlaşmaya yetmemiştir.

Cumhuriyet devrinden önce, saray ve sarayın çevresinde kümelenen bürokrat (devlet dairelerinde çalışan) aydınlardan oluşan bir egemen küme ile bunun karşısında yönetilenlerden oluşan büyük bir küme vardı. Devlet kapisında çalışmanın verdiği üstünlüklerle aydınlar, ekonomik yönden de güçlenmişlerdir. Batılılaşma eğilimi ve hareketi bu aydınlarca başlatılmış, yaygınlaştırılmıştır. Böylece Türkiye'nin batılılaşma amaçlarının kökleri Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme devirlerine kadar inmektedir.

Bütün batılılaşma çabalarına karşın, Osmanlıların son yıllarında bile, batının endüstrileşmesine ayak uydurulamamış, bu aşamaya geçilememiştir. Bunun yanında, üst düzeydeki memurların ekonomik güçlülüğüne ve Anadolu'da toprak ağalığına dayanan toplum yapısı, Cumhuriyet devrine aktarılmıştır.

Türk Kurtuluş Savaşı, devrin asker - sivil bürokratlarının öncülüğünde Türk ulusunca yapılmıştır. Cumhuriyet'ten sonraki toplumsal değişmeler de, yine bu aydın kümenin istemi ile yukarıdan aşağıya doğru başlatılmıştır. Atatürk devrimi, tümüyle toplumsal yapıyı değiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu devrimin toplumsal yapıyı değiştirme etkisi sürmektedir. Bu

devrim «çağdaş uygarlık düzeyi-
nin üstüne çıkma» ülküsünün kay-
nağını oluşturmaktadır.

Toplumsal Değişmenin Sürdürülmesi

Türkiye'nin ilişkili olduğu di-
ğer uluslardan geri kalmaması
için ulusal ülkeye doğru toplum-
sal değişmesini sürdürmesi gerek-
mektedir. Geride kalan ülkelerin
yaşam hakkı gün geçtikçe biraz
daha daralmaktadır. Bağımsız ve
özgür yaşamının yollarından bi-
ri, toplumca kalkınmaktır. Dışar-
dan gelen etkiler Türkiye'yi top-
lumsal kalkınmaya zorlamaktadır.
Oysa yukarıda açıklandığı gibi
toplumsal kalkınmaya iten iç ne-
denler de oldukça çok ve etkili-
dir.

Toplumsal değişme kalkınma-
nın bir aracı olarak beş yıllık kal-
kınma planlarınca da istenmekte
ve desteklenmektedir. Türkiye'nin
endüstriyel kültüre geçmesinde
toplumsal değişmenin de gerçek-
leşmesi gerekmektedir. Ancak top-
lumsal değişmenin nasıl olması
gerektiği konusunda değişik gö-
rüşler vardır. Toplumsal değişme-
nin içeriği ve yöntemi konusunda
ortaya atılan görüşler üç kümede
toplanabilir.

1. Geçmişe dayalı yaklaşım. Bu
kümeye giren görüşler, toplumsal
değişmenin, geçmişteki değerleri
temel alarak gerçekleştirilmesini
savunmaktadır.

Bu görüşler özet olarak şu dü-
şünceleri içermektedir : Toplum-

sal değişmede en azından Osman-
lı İmparatorluğu'nun kültürel ve
toplumsal değerlerinden işe baş-
lanmalıdır. Osmanlı İmparatorlu-
ğu kendinden önce gelişen kültü-
rel ve toplumsal değerler üzerine
kurulmuştur. Osmanlı İmparator-
luğu döneminde ise altı yüzyıl sü-
reyle bu kültürel ve toplumsal de-
ğerler işlenerek toplumsal bir ya-
pı oluşturulmuştur.

Bu toplumsal yapı Asya biç-
minde kendine özgü bir toprak da-
ğılımına dayanmaktadır. Toprak
dağılımında batıda görülen top-
rak derebeyliği (feodalizm) yok-
tur. Toprak genel olarak devletin-
dir. Ama bunun içinde yer yer As-
ya tipi bir toprak ağalığı vardır.

Bu görüşlere göre, köklü top-
lumsal değişmenin olabilmesi için
toplumun yaşadığı ve bir kesimi-
nin de yaşamakta olduğu bu yapı
ele alınarak bir kalkınma modeli
geliştirilmelidir. Bu modelde eski
kültürel ve toplumsal değerler ele
alınmalı, ama günün gereklerine
göre bunlarda değişme yapılmalı-
dır.

2. İlerici yaklaşım. Bu küme-
ye giren görüşlere göre Türkiye'nin
gelişmiş ülkelere yetişebilecek hız-
da bir toplumsal değişmeye gerek-
sesmesi vardır. Bunun için de top-
lumsal yapıya uygun yeni kalkın-
ma modelleri geliştirilmelidir.

Bu görüşler özet olarak şu dü-
şünceleri içermektedir : Toplumsal
değişme için tarihin derinliklerin-
de kalan kültürel ve toplumsal de-

ğerlere inmek gereksizdir. Bunlar o zaman için geçerli değerlerdir, bunların çağımıza uygunluğu kuşkuludur. Ama toplumun şimdiki kültürel ve toplumsal değerleri başlangıç noktası olmalıdır. Bu değerlerden, geliştirilecek toplumsal kalkınma modeline uygun olanlar seçilmeli, güçlendirilmeli ve modelin uygulanmasında kullanılmalıdır. Türkiye'nin çok hızlı bir kalkınmaya gerekmesi vardır. Bu hızı bozacak, engelleyecek değerler ya kaldırılmalı ya da zararsızlaştırılmalıdır. Bu hızlı kalkınma için, gerekirse yeni kültürel ve toplumsal değerler aranmalı, geliştirilmeli, yaratılmalıdır.

Bu görüşlere göre toplumsal kalkınmanın yöntemi bilimsel sorun çözme yöntemidir. Hızlı toplumsal kalkınmayı engelleyen sorunlar bu yöntemle çözülmelidir.

3. Devrimci yaklaşım. Bu kümeye giren görüşler, Türkiye'nin ulusal amaçlarına en uygun düşen toplumsal kalkınma modellerinin gerektiğini, bu modellerin geçmişteki ya da şimdiki yapıya uygunluğunun söz konusu olamayacağını savunurlar.

Bu görüşler özet olarak şu düşünceleri içermektedir: Asıl olan ulusal amaçlara ulaştıracak bir toplumsal kalkınmayı sağlamaktır. Bunu sağlamak için de uygun yöntemler bulmak gerekmektedir. Bu yöntemlerin geçmişteki ya da şimdiki kültürel ve toplumsal değerlere uygun olması gerekmez.

Seçilen toplumsal kalkınma modeli toplumsal yapıya uymak zorunda değildir. Asıl toplumsal yapı seçilen toplumsal kalkınma modeline uydurulmalıdır. Bunu yapmak için gerekirse eskiyen, engelleyen kültürel ve toplumsal değerler kaldırılmalı, yerine toplumsal kalkınma modelini destekleyen değerler yerleştirilmelidir.

Bu görüşlere göre toplumsal kalkınmada eğitim seçilen toplumsal kalkınma modelini toplumla benimsetecek biçimde görevler yüklenmelidir. Yönetim, seçilen toplumsal modeli uygulayabilecek biçimde örgütlenmeli ve yetkilendirilmelidir.

Bu yaklaşımlardan yararlanarak toplumsal kalkınma için bireşimci bir yaklaşım önerenler de bulunmaktadır. Bunlar bu yaklaşımların uygulanabilecek yönlerini alarak daha ılımlı bir yol izlemek istemektedirler.

Görüşlerin birleştiği en önemli nokta Türkiye'nin ulusal ereklerine ulaşabilmesi için uygun bir toplumsal kalkınmayı gerçekleştirebilmektir. Bu ülkeye ulaşmak için yaklaşımlar, yöntemler doğal olarak değişik olabilir.

Eğitimin Toplumsal Değişmeye Etkisi

Toplumu oluşturan tüm toplumsal kurumların ve birimlerin toplumsal değişimde görevleri vardır. Eğitim de bir toplumsal kurum olarak toplumsal değişme-

ye karşı sorumludur. Eğitim bu sorumluluğu yerine getirmek için şu görevleri yüklenir.

1. Yeni bilgiler üretmek. Hızlı değişen dünyada insanlar yeni yaşam biçimleri ve sorunlarla karşılaşmaktadır. İnsanların bu değişmeye eski davranışlarıyla uyması zorlaşır. Eğitim, insanların yeni yaşam biçimleri ve sorunları için yeni bilgiler üretmek, yeni yollar göstermek zorundadır. Bu yüzden eğitim karşılaşılan sorunları çözmek için araştırmalar yapar. Üretilen her yeni bilgi toplumsal değişmeye yardımcı olur.

2. Yeni bilgileri yaymak. Eğitim hem kendi bulduğu hem de diğer bilimlerin bulduğu yeni bilgileri yayarak bunların kullanılmasını sağlar. Eğitimin topluma yaydığı ve yerleştirdiği her yeni bilgi toplumsal değişmelere yol açabilir.

3. Değerleri geliştirmek. Eğitim, toplumun birikimi olan kültürel değerleri yeni kuşaklara aktarırken bunları geliştirerek, yenileştirerek aktarır. Bu eski değerlerin yenileştirilmesinde kendinin ve başka bilimlerin ürettiği bilgileri kullanır. Toplumun kültürünü olduğu gibi aktarmaya çalışan eğitim sistemlerinde bile bu değerlerde değişme olabilmektedir. Çünkü kültürel değerleri aktaranlar da, kültürel değerleri alanlar da bunları kendi gereksinmelerine uydurmaktadır. Bu uydurma, günün gereklerine göre yapılır. Böylece kültürel değer çağdaşlaşır.

4. Demokrasiyi yerleştirmek. Eğitim, toplumsal bir kurum olarak toplumun benimsediği yaşam biçimini eğitilene yerleştirmek zorundadır. Okullarda ve diğer eğitim yerlerinde eğitim, toplumun yaşam biçimini onlara yaşatarak öğretir. Bu yaşam için gereken davranışı kazandırır. Türkiye'nin benimsediği yaşam biçimi demokrasidir. Okulda ve diğer eğitim yerlerinde eğitilenlerin bu yaşama biçimini uygulayarak öğrenmesi gereklidir. Bu yüzden eğitim yönetiminin ve öğretimin demokratik kurallara uygun olarak yapılması zorunlu olmaktadır.

5. Topluma yardım etmek. Eğitim yalnız eğitilenlerin değil eğitime katılmayanların da toplumsal değişme için ortaya çıkan gereksinmelerini karşılamak için onları aydınlatıcı çalışmalar yapmalıdır.

Yapılan araştırmalar toplumsal kalkınmaya eğitimin katkısının büyük olduğunu göstermektedir. Buna karşılık kalkınma da eğitime olan gereksinmeyi artırmaktadır. Geri kalmış ülkelerin eğitimlerinin düşük, kalkınmış ülkelerin eğitimlerinin de yüksek düzeyde olması bu yüzdendir. Ancak eğitimin kalkınmaya katkısı da sınırsız değildir. Eğitim, toplumsal değişmeyi yüklenen toplumsal kurumlardan ancak biridir.

ÖZET

Toplum insanlardan oluşur. Toplumun üyeleri rastgele bir araya gelmiş değildir. Toplumdaki üyeler birbirine kültürel değerlerle, soy ilişkileriyle, iş ortaklığı ile bağlıdır. Üyeler birbirleriyle etkileşim içindedir, ilişkileri vardır, işbirliği yaparlar. Bunlar belli ilkelere, kurallar içinde oluşur. Bu ilkelere kurallara uygun davranışlara toplumsal davranış denir.

Toplumsal davranışın önemli bir kesimi toplumsal rollerdir. Rol, toplumun bir üyeden yaşına, cinsine, işine, toplumsal orununa göre beklediği davranıştır. Beklenen bu rolün oynanmasına rol davranışı denir. Toplum üyeleri toplumsal davranışlarını ve rollerini toplumsal baskının etkisi altında yaparlar.

Toplumun bir çevresi vardır. Bu çevre, iletişim araçları yüzünden, doğal çevrenin dışına açılarak toplumun etkileşim alanını sınırsızlaştırmıştır. Bu yüzden, giderek açılan toplum, başka toplumların etkisini daha çok alır duruma gelmiştir.

Her toplumun yapısını oluşturan toplumsal kurumlar vardır. Bu toplumsal kurumlar görevlerini yerine getirecek toplumsal birimler yaratır. Eğitim de toplumsal bir kurumdur. Bu toplumsal kurumun birimleri ise okullar ve diğer eğitim yerleridir. Bunların tümü eğitim sistemini oluşturur.

Toplum, kendi kaynakları ile yaşamak zorundadır. Toplumun yaşama kaynakları toplumun üyeleri olan insanlar, yetiştirilen yeni üyeler, toplumun sahip olduğu doğal zenginlikler, toplumca yaratılan ve alınan yeni kültürel değerlerdir.

Toplumun en önemli varlığı, kuşaktan kuşağa geliştirerek yarattığı kültürüdür. Kültür, insan yapısı tüm varlık, eylem ve düşünceleri kapsar. Bunlar toplum için birer değer olduğu sürece toplumda var olurlar. Kültürel değerler, öz, özel, seçimlik ve geçici olarak dört türe ayrılırlar. Bunların önemini sonuncudan birinciye doğru artar.

Eğitimin toplumsal işlevi eğitilenlere işbirliği, iletişim yeterliği kazandırmak ve onları kültürlenmek, toplumsallaştırmaktır. İnsanın toplumda yaşayabilmesi için başkalarıyla birlikte yaşamayı öğrenmesi gerekmektedir. Başkalarıyla birlikte yaşama evlenmede, iş ortaklığında olduğu gibi bazen ömür boyu sürer. İnsanın başkasıyla anlaşabilmesi, iletişim araçlarını kullanabilme yeterliğine bağlıdır. Kültürlenmek ve toplumsallaştırmak, insanın toplumca geliştirilen kültürel değerleri, toplumsal ilke ve kuralları benimseyerek bunların gerektirdiği davranışları yapabilecek biçimde eğitilmesi olarak tanımlanabilir.

Aile, insanın kültürlenmesinde ve toplumsallaşmasında ilk ve önemli eğitim yeridir. Aile, çocuğun eğitime karşı tutumunu da biçimlendirir. Ailenin bu görevlerine etki yapan etmenler, ailenin niteliği ve toplum içindeki yeridir. Kırsal, gecekondu ve kentsel aile bu yönden birbirinden farklılaşır. Diğer yandan toplum içindeki yerleri de aileleri eğitime karşı değişik tutuma iter.

Bir toplumda eğitime etki yapan diğer toplumsal etmenler ise toplumun yerleşim biçimi, nüfus yapısı, çalışma yaşamı, sağlık olanakları, eğitim durumu ve toplumsal ilişkileridir.

Toplumun değişmesini durdurmak olanaksızdır. Çünkü toplumun kültürü, kurumları, sahip olduğu bilimsel bilgileri, teknolojisi, üyelerinin gereksinimleri, yönetimin işleyişi, üyelerararası ilişkileri sürekli değişme içindedir. Değişme toplumun bir kurumunda olduğunda diğerlerini de etkiler. Böylece değişme toplumun bütününde olur. Toplumsal değişme uzun süre alır. Sorunları çözmeye yönelik toplumsal değişmeler daha hızlı yayılır. Toplumsal değişme

toplumda rahatsızlıklar da yaratır. Bu yüzden rahatsız olmak istemeyen üyeler toplumsal değişmeye karşı direnir.

Türkler Ortaasya'dan bu yana gerek kabul ettikleri dinin gerekse göç ettikleri yerin kültürel değerlerinin etkisiyle değişmeyi hem istemişler hem de çok değişmeler geçirmişlerdir. Bu değişmeler Türk ulusunu sürekli yenileşme içinde tutmuştur.

Toplumsal değişmelerin ulusal ülküye uygun olarak sürdürülmesi ve hızlandırılması, gelişmiş ülkelerden geri kalmamak için zorunlu olmaktadır. Toplumsal değişmeyi istemeyen yoktur. Tartışma daha çok toplumsal değişmenin yöntemi üzerinde olmaktadır. Tartışılan yöntemleri geçmişe dayalı, ilerici, devrimci yaklaşımlar olarak üç kümede toplamak olanaklıdır.

Eğitim yeni bilgiler üreterek, yeni bilgileri yayarak, değerleri geliştirerek, ulusca benimsenen demokrasiyi yerleştirerek, toplumun aydınlanmasına yardım ederek toplumsal değişmeye ve kalkınmaya yardımda bulunabilir.

OKUMA LİSTESİ

Bu ünite için Türkçe kitaplardan seçilmiş olan bir okuma listesi, yazarların soyadı sırasına göre aşağıda gösterilmiştir. Kitapların basıldığı yer ve tarihleri kitabın sonundaki Türkçe kitaplar listesinde yer almıştır.

- Yahya Akyüz, Türkiye'de Öğretmenlerin
Toplumsal Değişimdeki Etkileri
- Doğan Avcıoğlu, Türkiye'nin Düzeni
- Adnan Binyazar, Kültür ve Eğitim Sorun-
ları
- Ömer Bozkurt, Ayrışma Sosyolojisi ve Top-
lumsal Yapı
- Tahir Çağatay, Günün Sosyolojisine Giriş
- John Dewey, Özgürlük ve Kültür
- Sencer Divitçioğlu, Asya Üretim Tarzı ve
Osmanlı Toplumu
- Robert Dottrens, Eğitim ve Demokratik
- Cevat Geray, Planlı Dönemde Köy Yöne-
lik Çalışmalar
- Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları
- Bozkurt Güvenc, İnsan ve Kültür
- Bozkurt Güvenc, Sosyal ve Kültürel De-
ğişme
- M. Rauf İnan, İnsan Hakları, Eğitim ve
Kültür, Çocuk Hakları
- Çiğdem Kâğıtçıbaşı, Sosyal Değişimin
Psikolojik Boyutları
- Cahit Kavcar, Edebiyat ve Eğitim
- Emre Kongar, Toplumsal Değişme
- Özer Ozankaya, Köyde Toplumsal Yapı ve
Siyasal Kültür
- Hüseyin Öztürk, Eğitim Sosyolojisi
- Bertrand Russell, Eğitim ve Toplum Dö-
zeni
- Muzaffer Sencer, Osmanlı Toplum Yapısı
- El. Mine Tan, Toplum Bilimine Giriş
- İlhan Tekeli, Sosyal Sistemler, Sosyal De-
ğişme ve Yerleşme Yapısı
- Mahmut Tezcan, Eğitim Sosyolojisine Gİ-
riş I
- Sevim Timur, Türkiye'de Aile Yapısı
- Mümtaz Turhan, Kültür Değişimleri
- Ahmet Tuğaç, Kırsal Topluluklarda Değiş-
meler
- İbrahim Yasa, Türkiye'nin Toplumsal Ya-
pısı ve Temel Sorunları
- Fehmi Yavuz, Memleketimizde Toplum
Kalkınması
- Stefanos Yerasimos, Azgelişmişlik Sürecin-
de Türkiye.

Eğitimin Felsefi Temelleri

3

Türk Eğitiminin bir felsefesi-
nin olmadığı görüşü oldukça yay-
gındır. Bunun nedeni şunlar ola-
bilir :

Birincisi, «Türk Eğitim Felsefe-
si» başlığı ile hazırlanmış belli bir
metnin olmamasıdır. Türkiye'de
eğitime ilişkin görüşler bir kay-
nak tarafından belirlenmemekte-
dir. Her ne kadar yasalarca bunun
tek kaynağı Milli Eğitim Bakanlı-
ğı olarak gösterilse bile, Devlet
Planlama Teşkilatı, eğitim yapan
diğer bakanlıklar, kurumlar ve
benzerleri eğitime ilişkin görüşle-
rini yazılı belgelerle duyurmakta-
dır. Türk Milli Eğitimine ilişkin
görüşlerin bu denli dağınık kay-
naktan açıklanması, eğitim felse-
fesinde birliği sağlayamamaktadır.

İkincisi, çoğu kez eğitim siya-
sası ile eğitim felsefesi birbirine
karıştırılmaktadır. Eğitim siyasa-
sı (policy) eğitime, eğitimin işle-
yişine ilişkin ilke ve kuralları gös-
terir. Bunlar yasa, tüzük, yönet-
melik gibi yasal belgelerle ve Ba-
kanlığın gönderdiği genelgelerle,
yazılarla belirlenir. Eğitim felse-
fesi eğitime ilişkin görüşleri bil-
dirir. Eğitimin siyasasını hazırla-
yanlar kendi eğitim görüşlerine
göre bunu hazırlarlar. Böylece
eğitim felsefesi eğitim siyasasının

kaynağı olur. Eğitimin felsefesi
ile siyasasının aynı olduğuna ina-
nanlar yazılmış belli bir eğitim si-
yasası bulamayınca eğitim felse-
fesinin olmadığını savunurlar.

Üçüncü önemli neden, eğitim
düşünürlerinden, yazarlarından
gelmektedir. Eğitim felsefesine,
eğitim tarihine ilişkin yazıların
büyük çoğunluğu Batı Avrupa'nın
eğitimini konu edinmektedir. Türk
eğitim tarihine, Türk eğitim fel-
sefesine ilişkin incelemelerin, araş-
tırmaların az olması yüzünden
bunlar yeterince bilinmemektedir.
Batı Avrupa'nın eğitim tarihi, eği-
tim felsefesi sanki asıl konu imiş
gibi ya da Türklerin imiş gibi akt-
arıldığında, okuyucu Türkiye'de
bu konularda bir varlığın, bir bi-
rikimin olmadığını kanısına varmak-
tadır. Önyasa ve Avrupa ulusla-
rının birbirine çok yakın etkileri
yüzünden Türklerin eğitim felse-
fesi ile Batı Avrupa'nın eğitim fel-
sefesinde bir benzerlik vardır.
Ama bu benzerliğin ne olduğuna
açıklık kazandırmadan yalnız Ba-
tı Avrupa eğitim düşünürlerinden,
yazarlarından aktarmalar yapmak
birçok kişiyi bu yanılgıya sürük-
lemektedir.

Dördüncü neden ise eğitim
felsefesinin olmadığını savunan

kişiden doğmaktadır. Eğitim felsefesi kavramının ne olduğuna ilişkin inançlar değişiktir. Bu değişik inançlar felsefenin doğasından gelmektedir. Eğer ortaya konan eğitim görüşü kişinin hem felsefe inancına hem de eğitim görüşüne uygun düşmüyor ise, bunun karşısına geçip bir eğitim felsefesi olmadığını savunmak kişiye kolay gelmektedir.

Bir ülkenin gerçek eğitim felsefesi kâğıt üzerinde yazılanlar değil, eğitim yerinde uygulananlardır. Bu da eğitmenlerin eğitim felsefesidir. Bu yüzden eğitimi düzenleyenlerin, uygulayanların, değerlendirenlerin eğitimin sürecine etki yapan görüşleri bir ülkenin gerçek eğitim felsefesidir. Bunlar sistemleştirilmiş bir görüş çevresinde ne denli birleşirler, çoğunluğu oluştururlar ise o görüş o ülkede o denli geçerli eğitim felsefesi olur. Eğitimin niteliği gereği eğitmenlerin belli bir eğitim görüşü çevresinde birleşebilmeleri çok zor olduğundan böyle bir sonuç elde edilemez. Kaldı ki, eğitimi kalıplara sokacağı için de böyle bir sonucun yararı kuşkuludur.

Bu üniteye yedi bölüm yer almaktadır.

Birinci bölümde eğitmenler ve eğitim konusu ele alınmıştır. Gerçek eğitim felsefesi, eğitmenlerin kendi eğitim görüşlerini eğitime uygulamalarıdır. Eğitmenler olarak sayılan eğitim uzmanı, yönetmen, öğretmen ve diğer kişilerin bu et-

kilerini nasıl yaptığı açıklanmış, bundan önce de eğitim felsefesinin ne olduğu özetlenmiştir. Daha sonra eğitimin felsefi işlevi üzerinde durulmuştur.

İkinci, üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı bölümde sırasıyla kültürü, bilgiyi, beceriyi, insanın çevreye uyumunu, insanı merkez alan beş eğitim görüşü açıklanmıştır. Bu kümeleri oluşturan eğitim görüşlerinin her birinde, görüşlerin felsefesi, eğitimin amacı, içeriği, süreci, yönetimi açıklanmıştır.

Yedinci bölüm ise, 1980 yılında kapatılan eski siyasal partilerin eğitim görüşleri yine eğitimin amacı, içeriği, süreci, yönetimi açısından incelenerek özetlenmiştir.

Burada şu durumlara özen göstermek gerekmektedir : İlkın hiçbir insanın eğitim görüşü bu üniteye ele alınan beş eğitim görüşünden yalnız birine sığdırılmaz. Bir insanın eğitim görüşü beş eğitim görüşünün her birinin bazı kesimlerine uyabilir, ama bunlardan biri pek çok yönüne uygunluk gösterir. Siyasal partilerin de öyledir. Eğer özenle izlenecek olursa siyasal partilerin eğitim görüşleri birbirine çok benzemekte ama, bazı yönlerden ayrılmaktadır. Ayrıca bir siyasal partinin eğitim görüşü, açıklanan beş eğitim görüşünden birine çokca benzemektedir. Bu bir siyasal partinin eğitim görüşünün diğer eğitim görüşlerine benzeyen yanları-

nın olmadığını göstermez. Sayılan beş eğitim görüşü ile siyasal partilerin eğitim görüşlerinin benzer-

liği bu beş eğitim görüşünün Türkiye'de ne denli yaygın ve geçerli olduğunu göstermektedir.

EGİTENLER VE EĞİTİM

Eğitim dendiğinde genel olarak planlı yapılan eğitimden söz edildiği Birinci Ünite de açıklanmıştı. Planlı eğitim de örgün (okul) ve yaygın (hizmet içi eğitim, halk eğitimi) olarak iki bölüme ayrılmıştı.

Planlı eğitimde, eğitim programlarını yapanların, eğitimi yönetenlerin, eğitim programını eğitilenlere uygulayanların eğitime ilişkin görüşleri eğitimin niteliğine büyük etkide bulunur. Bir eğitim programı ne denli toplum yapısına, eğitilenlerin gereksemelerine, ekonomik kalkınmaya hizmet edecek nitelikte düzenlenirse düzenlensin, uygulanması sırasında eğitenlerin görüşlerine göre değişikliğe uğrar. Bu yüzden hazırlanan eğitim programı değil, eğitim yerinde gerçekleştirilen eğitim programı asıldır.

Eğitenler, eğitim programını uygularken, kendi eğitim felsefelerine göre değişikliğe uğrattıklarına göre, ne kadar eğiten kişi varsa o kadar değişik türde gerçekleştirilen eğitim programı var demektir. İncelemeyi kolaylaştırmak için aslında bu kadar çok gibi görünen eğitim görüşlerini kümelendirerek ele almak gerekmektedir.

Bir eğitim sisteminde eğitenler, eğitimin yapılmasına, uygulanmasına, gerçekleştirilmesine doğrudan ve dolaylı etkide bulunan kişilerdir. Bunlar eğitimi doğrudan etkileyen eğitim uzmanları, yönetmenler ve öğretmenler ile eğitimi dolaylı olarak etkileyen eğitim sisteminin dışındaki kişilerdir.

Eğitim Felsefesi Ne Demektir?

Eğer bir insan, eğitime ilişkin düşüncelerini açıklarken neyin doğru, neyin iyi, neyin güzel olduğunu söyleyebiliyorsa, bu kişinin eğitime ilişkin bir görüşü var demektir. Eğitime ilişkin görüşünü insan kendi yaşantılarına dayanarak, bu konudaki bilgileri edinerek geliştirebilir. Bu görüş, kişinin bulduğu, öğrendiği gerçeklere dayanmaktadır. İnsanın kendine özgü geliştirdiği bu görüşte bilimsel yanlışlar olabilir. Ama yine de bir eğitim görüşüdür. İşte bir insanın eğitimde doğruya, yanlışla, iyiye, kötüye, güzele, çirkine ilişkin görüşlerine o kişinin eğitim felsefesi denir. Bu kişi eğitime ilişkin düşüncelerini söylerken, eylemlerde bulunurken, işlemler yaparken bu felsefenin etkisi altında kalarak davranır.

Eğitimi kendine meslek alanı olarak seçen bir insan, yukarıdaki

insandan farklı olarak, eğitime ilişkin görüşlerini bilimsel bulgulara, gerçeklere dayandırarak geliştirir. Bu yüzden eğitmenin eğitim felsefesi rastgele yaşantılara, kulaktan dolma bilgilere dayalı değildir. Eğitmenin eğitim felsefesi, uzun süre alan bir meslek eğitimiyle oluşur. Bununla da kalmaz, eğitmen mesleğinin gereklerini yaparken de kendini sürekli geliştirir, yeni bilgiler edinir.

Böylesine bilimsel verilere dayanan eğitim görüşü, felsefenin dalları olan varlık bilim, bilgi öğretisi ve değer öğretisine göre sistemleştirildiğinde bir felsefe kuramı ortaya çıkar. Buna eğitim felsefesi denir. Böyle bir eğitim felsefesi de ancak eğitim düşünürlerince geliştirilebilir.

Bilimlerin eğitime ilişkin ortaya çıkarttıkları gerçekler genelde bir bütünün parçalarıdır. Ama özelde bazı farklılıklar gösterir. Bu yüzden meslek eğitimi görmüş bir eğitmen (öğretmen, yönetmen, uzman vb.) eğitim felsefesi yönünden diğer meslek eğitimi görmüş eğitmenlerden genelde ayrılık göstermeyebilir. Çünkü her eğitmenin, meslek öğrenimi sırasında okuduğu dersler birbirine benzer. Ama her eğitmen edindiği bilgiler kendine özgü bir yorumlamayla kendinde yerleştirdiğinden diğer eğitmenlerden bazı yönlerde ayrı görüşte olabilir.

Diğer yandan eğitimde tüm gerçekler bulunmuş değildir. Eği-

timin birçok konularında salt hakikatlere ulaşmak da olanaksızdır. Eğitimin bilimsel bulgulara dayanılarak bilinen yönleri çoktur, ama bilinmeyen yönleri de vardır. Eğitimin bilimsel bilgilerle aydınlanamayan yönlerinde değişik görüşlerin olması da doğaldır. Ama bütün bunlar belli bir meslek eğitimi görmüş eğitmenleri, eğitim felsefesinde aşırı derecede farklılaştırmaz.

Eğitimde çok farklı eğitim felsefesine sahip kişilerin bulunması bir kesim eğitim görevlisinin eğitim alanında yetişmemiş olmasındandır. Bu kişiler eğitimde görev yapmalarına karşın başka mesleklerin adamıdır. Eğitime ilişkin görüşleri yalnız kendi yaşantılarına, kulaktan dolma bilgilere dayanmaktadır. Bu insanların, eğitimi düzenleme, yönetme sorumluluğu verildiğinde, kendi görüşlerine göre davranışları da doğaldır. Bu yüzden eğitimde öğretmen, yönetmen, uzman gibi eğitmenlerin yetiştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Eğitim felsefelerinin eğitime yansımaları yönünden eğitim uzmanı, yönetmen, öğretmen ve dışarıdan kişilerin etkileri aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Eğitim Uzmanı

Eğitim uzmanı, öğretme - öğrenme durumunda öğretmene yardım etmek için yetişmiş program geliştirici, danışman, özel eğitim

uzmanı gibi kişilerdir. Bunlar eğitim programını eğitim yapılan yerde uygulamazlar. Ama bunlar eğitim programını yaparken, öğretmene yardım ederken, yardımcı yazılı kaynakları hazırlarken, hizmet içi eğitim yaparken kendi eğitim görüşlerine göre davranırlar. Yaptıkları işlere kendi eğitim felsefelerini yansıtırlar.

Eğitim uzmanları, daha çok Milli Eğitim Bakanlığı'nda bulunmaktadır. Bunların çok azı da il, ilçe ve okul düzeyinde görev yapmaktadır. Bakanlıktaki Talim ve Terbiye Başkanlığı'nda görev alanların eğitim sistemine etkisi daha yüksektir. Eğitim programlarının, eğitime ilişkin yasal belgelerin hazırlanmasında eğitim uzmanlarının büyük etkisi vardır. Bunlar uzmanların eğitim felsefesine göre biçimlenir.

Yönetmen

Yönetmenlerin eğitim felsefeleri değişik yollardan eğitimin uygulanmasına yansır. Bakanlıkta eğitim uzmanlarının hazırladığı eğitim programları, eğitimin yasal belgeleri, eğitime ilişkin kararlar Bakanlığın değişik basamaklarındaki yönetmenlerin süzgecinden geçer. Bunlar her basamak atlayışta, o basamaktaki yönetmenin eğitim felsefesi ile biraz daha nitelik değiştirir. Böylece daha uygulama alanına gelmeden bunlarda yönetmenlerce değişik düzeltmeler yapılır.

Eğitim programları, yasal belgeler, kararlar, okulda uygulamaya konduğunda okul yönetmeninin bunlar üzerinde değişik biçimlerde etkisi olur. Okul yönetmeninin eğitim felsefesi, okulun hemen hemen tüm çalışmalarına yansır. Okul yönetmeninin yönetim biçimi de eğitim felsefesine uygundur. Böylece uygulama üst makamların beklediğinden değişik olabilir.

Öğretmen

Eğitimi gerçekleştirecek olan öğretmenlerdir. Planlı eğitimde, eğitimin amaçlarına göre işleminde öğretmen tüm diğer kişilerden daha önemlidir. Eğitim programı ne derse desin eğitilenlerle başbaşa kalan öğretmen, öğretimi ni kendi eğitim felsefesine göre gerçekleştirir. Bu yüzden öğretmenlerin yetiştirilmesine gösterilecek özen diğerlerinden daha çok olmak zorundadır.

Eğitilenler birden fazla öğretmenlerden ders aldıklarında, her öğretmenin eğitim felsefesinin farklı olduğunu görürler. Bunun zararlarının yanında yararlarının da olduğu söylenmektedir. Bu yararlarından en önemlisi, öğretmen adaylarının değişik tutumları görerek, kendilerine özgü daha gerçekçi bir tutum kazanabilme olasılığıdır. Zararlarından en önemlisi ise bazı öğretmenlerin eğitimin temel ilkelerine ters düşebilecek öğretmenlik davranışlarını sürdürüp öğrenciyi başarısızlığa itmesidir.

Dışardan Kişiler

Eğitim alanında çalışanlardan başka, eğitim sisteminin dışında çalışanların da eğitim görüşleri ile eğitimi biçimlendirdikleri görülür. Bunlardan en önemlisi siyasal partilerin etkileridir. Bunun dışında Devlet Planlama Teşkilatı gibi planlama, programlama işlerini yapan birimler gelir. Eğitim üzerine yapılan toplantılar, kongreler, konferanslar da eğitimi etkiler. Bunlara diğer bakanlıkların, kuruluşların etkileri de eklenebilir.

Eğitim hemen hemen herkesin ilgilendiği, ilişkili olduğu bir alandır. Bu yüzden eğitimi hemen herkes kendi görüşleriyle etkilemeye çalışır. Bu tür etkiler milli eğitim şûraları gibi yüksek düzeydeki toplantılarla daha yeğin olarak eğitime yansiyabilir, eğitimi yönlendirebilir.

Eğitimin Felsefi İşlevi

Felsefe, insanın kendisi ve çevresi ile ilgili elindeki bilgilerini çözümleme, eleştirme yollarını gösterir. İnsan bu yolla, gerçeği, doğru bilgiyi, iyi, güzel davranışları arar. Böylece insan kendini, evrenini tanıyarak kendine özgü yaşam görüşünü geliştirir. İnsanı bu yetkinliğe ulaştırmak aynı anda eğitimin de amacıdır. Bu yüzden eğitim, eğitilenin gerçek, doğru bilgilere, iyi, güzel davranışlara dayanan bir yaşam görüşü geliştirmesi için görevler yüklenir. Bu görev iki başlık altında toplanabilir :

1. Eğitimcilerle eğitim görüşü kazandırmak. Daha önce belirtilmediği gibi çağımızda geçerli olan bir tek değil birden çok eğitim kuramı vardır. Ama bir insanın inandığı bir tek eğitim kuramı (görüşü, felsefesi) olur, o da kendinin geliştirdiğidir.

Eğitmen (öğretmen, yönetmen, uzman) yetiştirilirken eğitime ilişkin tüm görüşler yansız olarak ortaya serilip eğitilenlere sunulduğunda, eğitilenlerin kendilerine özgü bir eğitim görüşü geliştirmelerine yardım edilebilir. Ayrıca her eğitimci adayını eğitime ilişkin görüşünü oluştururken eğitim bilimlerinden olduğu kadar diğer bilimlerden aldığı bilgileri de kullanır. Böylece eğitim hizmeti üretecek bir kişinin bilimsel bilgilere dayanan bir eğitim görüşü geliştirmesine elverişli bir ortam hazırlanabilir.

Ancak, geliştirilen bir eğitim görüşü olduğu gibi kaldığında esker. Çünkü bilimler yeni bilgiler bulmakta, teknoloji yeni yapım yolları getirmektedir. Eğitim bilimleri ve eğitim teknolojisi de diğer bilim ve teknolojilerden geri kalmamaktadır. Bunlara dayalı olarak bir eğitmenin geliştirdiği eğitim felsefesi de gelişme içinde olmak zorundadır. Eğitime ilişkin yeni gerçekler, yeni bilgiler, yeni yöntemler eski eğitim görüşlerini temelinden sarsmaktadır. Eğitim bunları, eğitmen adaylarına daha göreve başlamadan önce verebilmelidir.

2. Eğitilenlere felsefi düşünme yolunu öğretmek. Aslında düşünme yolu tektir. Ama eldeki gerçekleri eleştirmeye, bilgileri irdelemeye, daha iyinin daha güzelin ne olduğunu aramaya felsefi düşünme yöntemi denilmektedir

Eğitimde bu tür eleştirici, irdeleyici, arayıcı düşünme yöntemi ne diğer alanlara göre daha çok

gerekseme vardır. Çünkü hem eğitmenlerin hem de eğitilenlerin bu tür düşünmeye sahip olmalarını sağlamak gelişmeleri için zorunludur. İnsanlığın elinde bulunan kültürel değerlerin tümü de böyle bir düşünme yönteminin ürünüdür. Eğitim hem eğitmenleri hem eğitilenleri böyle bir düşünme yöntemine sahip kılmadıkça amacına ulaşmış sayılmamalıdır.

KÜLTÜRÜ MERKEZ ALAN EĞİTİM GÖRÜŞLERİ

Bu kümeye giren eğitim görüşleri geçmişteki kültürel değerleri eğitilene aktararak onu yüceltmeye çalışırlar.* Bu görüşlerin savundukları düşünceler şöyle özetlenebilir.

Felsefesi

Toplum giderek bozulmaktadır. Toplumun bozulmasında gençlerin bozulan ahlakının ve davranışlarının yeri büyüktür. İnsanların ahlakının ve davranışlarının bozulması, güzel, evrensel ahlak ve davranış ilkelerinden sapmalarından doğmaktadır. İnsan ussalıdır. Dinin ve kültürün koyduğu ahlak ve davranış ilkeleri de değişmez gerçeklerdir. İnsan, sahip olduğu usu ile bu gerçekleri kullanabilecek yeterliktedir. Böylece

insan usunu kullanarak hayatını güzelleştirebilir.

Geçmişte kullanılarak geçerliliği kanıtlanan kültürel değerler gerçek ve doğrudur. Bu bilgiler kitaplarla günümüze kadar gelmiştir. Bu değişmez kültür değerlerini, davranış kurallarını günümüze ulaştıran kitaplara klasik denir. Klasikler insana Tanrı sevgisini, Tanrı korkusunu vererek onu doğru yola kılavuzlar. İnsan, doğru yolda geliştiğinde ilahi hakikatlere ulaşarak ilahi özgürlüğünü bulur.

Ruh güzelliği, değişmeyen, değerini yitirmeyen asıl güzelliktir. Manevi değerlerin eğitilence benimsenmesi onun ruhunu güzelleştirir. Manevi değerleri özümleyen bir kişi günah işlemeye elverişli benliğinden sıyrılarak onu Tanrıya yaklaştıran gerçek benliğine ulaşır. Bu dünyada bulunan her şeyin değeri yalancıdır, asılsızdır. Değerli olan gerçek olan öbür dünyadır. Bu dünyadaki de-

* Bu kümedeki eğitim görüşlerine benzeyen Batı felsefe kuramları Catholic Supernaturalism, Rational Humanism, Neo-Thomism; eğitim felsefesi ise Perennialism'dir.

ğerli görülenler insanı sınamak için vardır. İnsan bu sınavı başa-rabilmek için asılsız olan bu de-ğerlerden kendisini koruyarak manevi değerleri kendinde özüm-lemelidir. Böylece insan zekâ ve ahlakça yükselerek kendini dün-yanın geçici zevklerinden kurtarabilir.

Eğitimin Amacı

Bu kümeye giren eğitim gö-rüşlerinin genel amacı insanı ol-gunlaştırarak öbür dünyaya hazırlamaktır. Bu genel amaca gö-türen alt amaçlar da şunlardır :

İnsanın sezgisini ve usunu güçlendirerek, ilahi gerçekleri al-gılamasını, anlamasını, kavrama-sını sağlamalıdır.

Gerçekliğini, doğruluğunu hiç-bir zaman yitirmeyecek olan ev-reysel gerçeklere insanın uyumu-nu gerçekleştirmelidir.

İnsanı bencil, maddeye önem veren benliğinden sıyırmalı, ma-nevi değerlerle donatmalı, onun ruhunu geliştirerek iradesini di-siplin altına almasını sağlamalıdır.

İnsanın geçmiş kültürel de-ğerleri anlaması, beğenmesi, be-nimsemesi için yaratıcı sezgisini geliştirmelidir.

Eğitimin İçeriği

Eğitilenleri yukarıdaki sayılan eğitim amaçlarına ulaştırmak için bu eğitim görüşlerinin ileri sür-dükleri eğitim programı da şu derslerden, konulardan oluşmak-tadır.

Bir ülkede bilim adamı, su-bay, yönetmen gibi yüksek düzey-de işler yapacak olanlar yüksek düzeyde eğitim görmelidir. Bun-lar, iyi, güzel ahlakı kazanmış; di-ni inançları güçlü; kültürel değ-erleri beğenen ve benimseyen; dev-let işlerini kendi kişisel işlerinden önde tutan; halka adil davranan; dünya işlerini öbür dünyaya hazır-lık için bir araç olarak gören, bu amaçla kendini olgunlaştıran ni-telikte yetiştirilmelidir.

Bu seçkin kişilere uygulan-a-cak eğitim programında, din, ah-lak, Türkçe, edebiyat, güzel ko-nuşma, mantık, felsefe, matema-tik, fen, astronomi, tarih, coğraf-ya, yurttaşlık, kültür gibi dersler bulunmalıdır.

Ülkenin kalkınması için yeti-ş-tirilecek mühendis ve işçilerin eği-timi ayrı bir önem taşımaktadır. Bunlar güzel, iyi ahlakın, güçlü manevi değerlerin gerektirdiği bi-çimde yetiştirilmelidir. Ayrıca bun-lara mesleklerini en iyi biçimde yapacak nitelikte beceriler kazan-dırılmalıdır. Bunlara uygulan-a-cak eğitim programında ahlak, din, kültür, yurttaşlık, tarih, coğ-rafiya, Türkçe derslerinin yanında mesleklerini yapmalarına gereken pratik dersler bulunmalıdır. Mü-hendisler yüksek, teknisyenler or-ta, işçiler ilköğretim düzeyinde öğrenim görmelidir. Halkın din görevlerini yapacak imam hatip-lerin eğitimi anaokulundan başla-malı, en yüksek düzeye kadar ak-

tarılmalıdır. Bunlar için ayrı okullar açılmalıdır.

Kadınların eğitimi önemle ele alınmalı, her kadın din, ahlak, çocuk bakımı, çocuk eğitimi, ev yönetimi alanlarında çok iyi yetiştirilmelidir. Bunlardan isteyenlere bir el sanatı da öğretilmelidir.

Eğitimin Süreci

Bu kümeye giren eğitim görüşlerinde eğitimin anlamı, bilgileri insanın kafasına aktarmak, gereken eylemleri alışkanlığa dönüştürmek, hakikatleri ezberletmek demektir.

Bilmediği hakikatler insana aktarılarak öğretilir. İnsanın zihnini ve usunu güçlendirmek bu hakikatleri algılaması, kavraması için yeterlidir. Ahlakın, dinin ve mesleğin gerektirdiği beceriler gösterme, alıştırma yoluyla alışkanlığa dönüşür. Alışkanlık uzun süre aldığından buna küçük yaştan başlanmalıdır. Dini, ahlaki, kültürel hakikatler eğitime ezberletilmelidir. Eğitilenin ezberlediklerini ahenkli, düzenli bir konuşmayla yinelemesi etkili olur.

Eğitim sürecinin her aşamasında, hakikatleri, kültürel değerleri eğitime yerleştirmek asıl olmalıdır. Eğitimde bireysel ayrılık

vardır ama bu ayrılık bir insan için gereken evrensel hakikatleri, dinsel bilgileri, ahlak kurallarını ve benzerlerini öğrenmesini aksatacak kadar geniş çaplı değildir.

Eğitimin Yönetimi

Bu kümeye giren eğitim görüşlerinde eğitim yönetimi hoş tutumlu (tatlı sert) bir disipline dayanmaktadır.

Eğitilenin iradesini denetimi altına alabilmesi için sıkı bir disiplin altında yetiştirilmesi zorunludur. Ama bu disiplin, eğitilene isyan edecek derecede sıkılaşmamalı, ona adil davranılmadığı kanısını vermemelidir.

Sınıf sisteminden çok, eğitilene basamak basamak ilerleten bir öğretim yöntemi uygulanmalıdır. Bu basamaklarda öğrencinin sınavı yapılarak öğrendikleri değerlendirilmelidir.

Eğitimin yönetiminde dini önderlik asıldır. Yönetmenler aynı anda bu niteliği kazanacak biçimde yetiştirilmelidir. Yönetmen ve öğretmenler nitelikçe, eylemce eğitilenlere örnek olabilmelidir.

Eğitimde gerekirse bedensel ceza yöntemi uygulanmalıdır. Ama daha çok öğrencilerin ödüllendirilmesi yönüne gidilmelidir.

Bu kümeye giren eğitim görüşleri, bilgi aktarma yoluyla eğitilenin zihnini geliştirmeyi amaçladıklarından, bilgiye büyük önem verirler.* Bu görüşlerin savundukları düşünceler kısaca şöyledir:

Felsefesi

İnsan bir ülküyü benimsediğinde, o ülke uğruna maddi yarar olmadan, yalnız manevi değerlere ulaşmak için çalışabildiğinde mutlu olur. Bir insanın düşüncüsü, ahlakı, dış görünüşünden, yaptıklarından daha önemlidir. Bir insanın yapması değil düşünmesi gerekir. Düşünmenin temel taşları ise bilgilerdir. İnsanın ülkülerini geliştirmesi, erdeme ulaşması ancak bilgiler aracılığı ile olur. Bu yüzden bilgi, insanı güçlü kılan en önemli araçtır.

İlahi bilgiler değişmez gerçeklerdir. İnsanın ülküsü (ideali) bu değişmez hakikatleri bulmak ve bunları öğrenmektir. Gözle görülen, elle dokunulan nesneler asıl hakikatler değildir. Asıl hakikat doğanın, doğa olaylarının, nesnelerin yaratıcısı olan yüce güçtür. İnsanın bu yüce güce yaklaşabilmesi için hakikatlere götüren bilgileri edinmesi gerekir.

Dünyada değerli olan nesne, madde değildir. Dünyada değerli

olan, insanı yücelten hakikatlerdir. Bunlar aynı anda yaratıcı güce ulaştırıcı hakikatlerdir. Herhangi bir nesne o nesneye sahip olana göre değer kazanır. Herhangi bir bilgi onu kazananı göre değerlendirilir. Buna göre, madde değil, o maddeyi kullanan yönlendiren insan önemlidir. İnsan ise hakikatlere ulaştığı oranda değerlenir. Bu da çok bilmeye dayanır.

Toplumun kalkınması, insanın mutluluğu için gereklidir. Kalkınamayan, zenginleşemeyen toplum içinde insanın ülküsüne ulaşması, böylece mutlu olması olanaksızdır. Bu yüzden toplum, insandan önce gelmektedir. Toplum kalkındıran, zenginleştiren devlettir. Devlet ise büyük önderlerle utkulara ulaşır.

Eğitimin Amacı

Bu kümedeki eğitim görüşlerinin genel amacı insan zihnini güçlendirmek onun hakikatleri daha iyi kavramasını sağlamaktır. Bu genel amaca ulaştıracak alt amaçlar ise şöyle özetlenebilir:

Eğitimin önem derecesine göre sırasıyla ulusal, toplumsal, bireysel amaçları vardır. Bunlar önem derecelerine göre gerçekleştirilir. Ulusal amaçlar gerçekleştirilmeden diğerlerine geçilemez.

Eğitimin amacı zihni disiplin altına almaktır. Zihnin disiplin altına alınabilmesi için zihni oluş-

* Batı felsefesinde bu görüşlere benzeyen felsefe kuramları İdealizm, Liberalizm; eğitim felsefesi ise Essentializm'dir.

turan irade, bellek, yargılama, duygu gibi melekelerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Eğitim bu zihinsel melekeleri (yetileri) güçlendirici alıştırmalar yapmalıdır.

Ulusal kültür denenmiş geçerli, doğru kültürel değerlerden oluşur. Bu ulusal kültürün zarara uğratılmadan, başka ulusların bozmasına izin vermeden saklanması ve yeni kuşaklara aktarılması zorunludur. Ulusal kültür insanın eğitiminin hem aracı hem de amacıdır.

Toplunun kalkınmasına yardım etmek eğitimin en önemli görevidir. Eğitim, bu kalkınmada görev alacak insanı yetiştirmelidir. İnsan toplumsal kalkınmanın en önemli gücü ve aracıdır.

Eğitimin en önemli amacı, yapan insan değil, düşünen insan yetiştirmektir. İnsan makine değildir. İnsan, hayvanlarda olduğu gibi belli bazı beceriler için eğitilemez. İnsan düşünmek için eğitilmelidir. Eğitim zihni geliştirmelidir; eli, gözü değil.

Eğitimin İçeriği

Bu kümeye giren eğitim görüşleri genel olarak eğitilecekleri üç kümeye ayırır:

Birinci küme az fakat ülkenin yönetiminden sorumlu olan ya da olacak insanlardan oluşur. Bunların en yüksek düzeyde ve nitelikte yetiştirilmesi gerekir. Bu seçkinlerin önderlik nitelikleriyle donatılması asıldır. Bu eğitim prog-

ramında, Türk tarihi, coğrafyası, kültürü, sanatı, edebiyatı, musiki-si ile, astronomi, matematik, mantık, ahlak, din, beden eğitimi, askerlik gibi dersler yer almalıdır. Türk tarihinde yer alan büyük komutanlarla büyük devlet ve bilim adamlarının yaşamları ve yaptıkları tüm incelikleriyle öğrenilmelidir. Seçkinlerin konuşulan Türk Dili'ni en iyi biçimde bozmadan kullanmaları sağlanmalıdır.

Ülkenin ekonomik kalkınması için gerekli olan insangücü orta düzeyde kendi konularında en yüksek verimi sağlayacak biçimde düzenli bir programla yetiştirilmelidir. Bunların yetiştirilmesinde gözönünde bulundurulacak ilke, topluma hizmet etmenin bilincine ulaştırmaktır. Ayrıca bunların eğitim programına Türkçe, Türk tarihi, Türk coğrafyası, yurttaşlık bilgisi, aritmetik, ahlak, din dersleri de eklenmelidir.

Kadınların eğitimi erkekler kadar önemlidir. Her kadın ve kız eğitimden geçirilmelidir. Bunlara verilecek eğitimin programında, Türkçe, aritmetik, Türk tarihi, coğrafyası ile yurttaşlık bilgisi, çocuk bakımı, ev ekonomisi, el sanatları dersleri bulunmalıdır.

Eğitim Süreci

Bu kümedeki eğitim görüşleri, insanın zihnini güçlendirecek bilgilerin aktarma yoluyla olabileceğini savunurlar. Öğretmen bilgiyi öğrenciye taşıyan bir önderdir.

Öğrencilerin öğrenmekle zorunlu olduğu bilgileri öğretmen kararlaştırır, öğrenciler onun önderliğinde öğrenir. Aktarma işinin derinliğine yapılması gerekmektedir.

Eğitim programında yer alan derslerin, bu derslerde öğretmenlerce sunulan bilgilerin üzerinde tartışma yapılamaz. Bunlar aslında önceki kuşaklardan denenerek gelen ve öğrenciyi hakikate ulaştıracak bilgilerdir. Eğitilenlerin ve eğitmenlerin, yeni kültürel değerler üretmesi beklenmediği için, bunların üzerinde tartışmaları da söz konusu değildir. Eğitilenlerin görevi öğretilenleri ezberlemektir.

Eğitim sırasında siyasal, toplumsal konuların üzerinde tartışmak yanlışlara yol açacağı için zararlıdır. Çünkü henüz daha belli bir eğitim düzeyine ulaşmamış olgunlaşmamış üstelik yönetimde görevi bulunmayan kişilerin siyasal, toplumsal konulara peşin yargılarla bakması doğaldır. Böylesine ulusal konuların peşin yargılarla tartışılması ülkeye yarardan çok zarar verir. Eğitilenlerin görevi kendi derslerinin dışına çıkmamaktır. Yönetimin ve öğretmenin görevi de bunu sağlamaktır.

Öğrenme yapma değildir ama öğrenme öğretileni somurma, emme işidir. Eğitilen, kendine verilen bilgileri tüm incelikleri ile belleğinde saklamalıdır. Öğrenmede bireysel ayrılıklar, öğrenenin ilgisi söz konusu değildir.

Eğitilenlerin zihin melekeleri (yetileri) ağır matematik problemlerini çözdürme, şiir ezberlemeleri, ağır çalışma koşulları, ağır yargılama alıştırmaları ve benzerleri ile güçlendirilmelidir. Eğitilen ne denli ağır şartlar altında kalarak eğitimini sürdürür ise o kadar sağlam öğrenir.

Eğitilenin başarısı sürekli izlenmelidir. Eğitilenin başarısız olmaması için çalışma koşulları düzenlenmelidir. Ama özellikle eğitilenin tembelleşmesine izin verilmemelidir. Bunun için dinlenme ve uyuma dışında kalan zamanını dolduracak ev ödevleri verilmelidir. Disiplinli öğrenme başarının baş koşuludur. Çünkü öğrenme zor bir iştir.

Öğrencilerden yüksek öğrenime gidemeyceklerin alt öğrenim basamaklarından geçerken elenmesi gerekir. Bu yüzden, sınavların çok sıkı ve eleyici olması zorunludur. Çünkü eğitim seçkin yönetmenleri, bilim adamlarını yetiştiren bir kurumdur. Layık olmayanların buraya geçmesini önlemek için iyi bir seçme düzeni kurulmalıdır. Eğitilenin zihin melekelerini güçlendirecek derslerde yapılacak sınavlar daha sıkı olmalıdır.

Eğitimin Yönetimi

Bu kümeye giren eğitim görüşlerinin yönetim anlayışı, sıkı bir disipline dayanan baskıcı bir yönetimdir.

Eğitimi yönetenlere; öğretmenlere eğitilenlerin koşulsuz itaat etmeleri zorunludur. İtaat etmek eğitime küçük yaştan öğretilmeli, eğitimi boyunca sürdürülmelidir. Yönetenlerin, öğretmenlerin üstünlüğü öğrencilerce tartışmasız kabul edilmelidir. Eğitilenlerden en üst yönetime varıncaya kadar basamaklandırılmış bir hiyerarşi vardır. Eğitilenlerin ve diğer kişilerin bu hiyerarşiye özenle bağlı olmaları gerekmektedir.

Öğrencilerin devamları sürekli izlenmelidir. Devamsızlık, öğrencilerin hem itaatsizlik hem de eğitim programını aksatmaları yönünden ele alınmalıdır.

Eğitimin yönetiminde eğitilenlerin öğrenmeye zorlanması asıl-

dır. Ama eğitilenden gelmeyen koşulları düzeltmek için eğitime rehberlik etmek gerekir.

Disiplin başlıca eğitim aracıdır. Disiplin kuralları eğitilenlere önceden duyurulmalı, bunlar ödünsüz uygulanmalıdır. Bedensel ceza da bir eğitim aracıdır. Öğrencinin iradesini, direncini güçlendirir. Disiplini ve okulu yönetebilmesi için yönetime büyük yetki verilmelidir.

Eğitimin planları, programları, siyasası, kültürel, ekonomik, siyasal alanlarda uzman olan kişilerle eğitimin en üst kademesinde bulunan yönetmenler tarafından yapılmalıdır. Bunlar okul yönetiminin koşulsuz olarak uygulanmalıdır. Eğitimin üst makamlarca denetimi ciddi ve sıkı olmalıdır.

BECERİYİ MERKEZ ALAN EĞİTİM GÖRÜŞLERİ

Bu kümeye giren eğitim görüşleri eğitime beceri kazandırmaya ve eğitilenin üretmen olmasına daha çok önem verirler. Bu görüşlerin savundukları düşünceler özetle şöyledir :

Felsefesi

İnsanın bilincinin dışında, bilinçten bağımsız gerçekler vardır. Gerçek, bilincin ürünü olan taşarlar, imgeler değil, gözle görülen

elle dokunulan varlıklardır. Bunlar insan, doğa, doğadaki olaylar gibi somut gerçeklerdir. Toplumun temeli toplumun sahip olduğu insangücü ve varlıklardır. Toplumun zenginliğinin kaynağı ise bu insangücünün, varlıkların kullanılmasıyla yaratılan yeni değerlerdir. Bu yüzden bir ülkenin ekonomisi, diğer sistemlerin temelidir. Eğitim bir ülkenin ekonomisini hem yetiştirdiği insangücü ile etkiler, hem de bu ekonomiden etkilenir. Ekonomi ile eğitim karşılıklı etkileşim içindedir. Eğitimin yetiştirdiği insangücü üretime dönüştürerek yatırım niteliği kazanır.

* Batı felsefesinde bu görüşlere benzeyen felsefe kuramları Realism, Naturalism, Pragmatism, Amprism, Materialism; eğitim felsefesi ise Essentialism'dir.

İnsangücü ise kendiliğinden değil, eğitimle yetişir.

Dünyanın merkezi insan ve onun tasarıları, imgeleri, bilgileri değildir. Gerçek varlıkları, olayları barındıran çevre doğadır. Doğa, içinde insanın da bulunduğu bir gerçekler evrenidir. İnsan bu gerçekler evreninde diğer varlıklar gibi kendine düşen işlevi yerine getirir. İnsanın üstün olan yanı, ürün elde edebilmek için diğer doğa varlıklarını, doğa olaylarını ve insan yaratması kültürel araçları, değerleri kullanabilmesi, yönlendirebilmesidir. İnsan, bunu yaparken elini, bedenini, duyu organlarını, usunu ve duygularını kullanır. Bunlar aynı anda insanın gerçeklere ulaşma araçlarıdır.

Kültürel değerler, doğa gerçeklerinin insan eliyle yansıtılmış görüntüsüdür. İyi, güzel, doğru gerçekler doğada gizlidir. İnsanın el ve kafa gücü bu gerçekleri ortaya çıkararak yeni değerler yaratır. İnsanın bu yüceliğe ulaşabilmesi için eli ve kafası bir bütün olarak eğitilmelidir. Yeni değerler yaratmak insana özgüdür ve insanı yüceltir. İnsan kendi yaptığını değerli bulduğunda, ona kendi yarattığı değer olarak baktığında başarının hazzına ulaşarak mutlu olur. İnsan bir iş aracı değil, kendi üretiminin yaratıcısı olarak görülmelidir.

Eğitimin Amacı

Bu kümedeki eğitim görüşlerinin genel amacı üretim için eği-

tilene beceri kazandırmaktır. Bu genel amaca ulaştırılacak alt amaçlar ise şunlardır :

Ülkenin ekonomik kalkınmasına gereken malın, hizmetin, düşüncenin üretilmesi için değişik düzeylerde iş yapacak insangücünü yetiştirmek gerekir. Bir ülkenin çalışma yaşamında değişik düzeyde, değişik türde çaba isteyen işlerin olması doğaldır. Eğitim, insanların yeteneklerine göre bu işleri yapacak değişik yeterlikte insangücü yetiştirmelidir.

İnsanın zihnini ve bedenini bir bütün olarak ele almalı ve yetiştirmelidir. Hangi türde, hangi düzeyde olursa olsun her işin istediği çaba hem beden hem de beyin gücüne gereklilik gösterir. Bu ikisinin, herhangi bir ayırım yapmadan, bir iş için birlikte geliştirilmesi zorunludur.

Gerçekler evreninin yeni kültürel değerlere dönüşerek topluma yansımaları sağlamak için insanın bunu yapabilecek yeterliğe ulaştırılması gerekmektedir. Eğitim insanı eğiterek onun yeni kültürel değerler üretmesini sağlayabilmelidir. Böylece güzel sanatlarda, folklorda, teknolojiye, bilimde yükselme yolunun açılmasına eğitim katkıda bulunmalıdır.

İnsana çalışmanın gururunu, güvenini vermek, insanın emeğini yaratıcı kılmak, insanda iş disiplini, ahlakı yaratmak da bu eğitim görüşlerinin amaçları arasındadır.

Eğitimin İçeriği

Bu kümeye giren eğitim görüşleri toplumdaki her insanın bir mesleğin gereklerini yerine getirecek biçimde eğitilmesini isterler. Bunun için bir ülkenin ekonomik, toplumsal kalkınmasına gereken mesleklerin ve işlerin dö-kümünün yapılmasını, bu dö-küme göre hangi mesleğin ve işin hangi düzeyde eğitimi gerektirdiğinin bulunmasını; meslek ve işlerin çözümlenmesi (analizi) ile hangi tür eğitimi gerektirdiğinin ortaya çıkarılmasını önerirler.

Bu yolla her mesleğin ne düzeyde, ne türde, hangi alanda eğitime gerekmesi olduğu ortaya çıkarılmalıdır. Bu eğitim gerekmesi de, her meslek, her iş için bir eğitim programına dönüştürülmelidir.

Meslekler için gereken temel beceriler ve bilgiler temeleğitimde pek değişme göstermez. Bu yüzden teknik eğitime, iş eğitimine ağırlık veren temeleğitim her yurttaş için zorunlu olmalıdır. Bu okulda Türkçe, matematik, fen bilgileri, sosyal bilgiler derslerinin yanı sıra çocuğun yeteneklerini tanımaya, ona el ile çalışmayı sevdirmeye, meslekleri tanıtmaya, bir işe doğru yönlenmeye yarayacak iş dersleri de konulmalıdır. Her öğrenci, temeleğitim sırasında, çevresinde bulunan, kullanmak zorunda olduğu araçları tanıyabilmeli, kullanabilmelidir. Çocuk böylece kendi teknik dünyasının

gereklerini yapacak yeterliğe ulaşabilmelidir.

Ortaöğretim, bu düzeyde meslekleri kazandıracak değişik eğitim programlarından oluşmalıdır. Bu eğitim programlarının ortak yanları bulunmalı, bunlar tüm öğrencilere birlikte verilmelidir. Eğitim programlarında yer alacak genel bilgiler, genel kültür dersleri, öğrencilerin meslek bilgi ve becerilerini engellemeyecek oranda olmalıdır. Genel bilgi ve kültür dersleri öğrencilerin seçtikleri mesleğe destek olacak bilgileri içermelidir, soyut ve gereksiz bilgiler verilmemelidir.

Yükseköğretim insanlara yüksek düzeyde beceri, bilgi isteyen meslekleri kazandıracak biçimde düzenlenmelidir. Ortaöğretime bitiren tüm öğrencilere yükseköğretim açık olmalıdır. Ancak insan-gücü planı gözönünde tutularak her meslekte gerektiği sayıda insan yetiştirilmelidir. Bu amaçla yükseköğretime girişte sınavlar konulması düşünülmelidir. Yükseköğretim yaparken öğrencileri mesleklerinde derinliğine yetiştirecek her türlü dersler eğitim programında yer almalıdır. Bu arada öğrenciler, iş yaşamı ile ilişki kurmalı, işte uygulama ile eğitimi birlikte yürütmelidir. Uygulamasız, uygulamaya dönük olmayan eğitim eksik eğitimidir.

Hemen her meslek ömür boyu eğitimi gerektirir. Bu yüzden meslek adamlarının hizmet içi eğitimi

çok önemlidir. Hizmet içi eğitim planlı yapılmalıdır. Okullar, halk eğitiminde, hizmet içi eğitimde görev almalı, ama hizmet içi eğitimin yükümlülüğü işyerinin olmalıdır.

Eğitim süresince eğitim yerleri ile işyerlerinin sıkı işbirliği yapması zorunludur. Okullar ile halk eğitimi bir işyerinde çalışan insana eğitim programları açmalıdır. Üretim için çalışanların yaşam boyu eğitim gereksinmesini karşılamak eğitim sisteminin görevi olmalıdır.

Eğitimin Süreci

Bu kümedeki eğitim görüşlerinin benimsediği eğitim süreci yaparak öğrenmedir.

Eğitilen, öğreneceklerini görebilmeli, okuyabilmeli, onlara dukaatabilmelidir. Öğretmenin görevi eğitilene ne yapacağını, nasıl yapacağını somut olarak göstermektir. Eğitimde davranışların alışkanlığa dönüştürülmesi gerekir.

Üretim ile eğitimin birleştirilmesi, eğitilenlerin öğrenmeye güdülenmelerine yardım etmektedir. Böylece eğitilen ne için öğrendiğini daha iyi görebilmekte, daha iyi iş yapmak, başarısını yükseltmek için öğrenmesinin niteliğini yükseltmektedir.

Bir insanın eğitimi, yapacağı mesleğin gereklerini öğreninceye kadar sürer. Hızla gelişen teknoloji bir mesleğin gereklerini de

değiştirdiğinden, meslek adamının eğitimi bitimsizdir. Böylece eğitim insanın ömrü boyunca sürüp giden bir süreçtir.

Üretim için çalışma disiplin ister. Disiplinli çalışma ve iş ahlakı eğitim sırasında verilmeli, alışkanlığa dönüştürülmelidir.

Eğitimde eğitilenler için yapay bir öğrenme sürecine gerek yoktur. İnsanın doğal öğrenme süreci eğitimde asıl olmalıdır. İnsanın bir şey yapmak istediğinde öğrenmesi başlar, işi yapıp bitirdiğinde o işteki öğrenmesi biter. Eğitilen gerek duyduğunda, ona yardım edilmelidir. Bu yardım, göstermek, yaptırmak, alıştırmaktır.

Eğitimin Yönetimi

Bu kümeye giren eğitim görüşlerinin yönetim anlayışı, iş eğitimi, iş disiplini, iş ahlakını yerleştirmeye elverişli sertçe ama babacıl bir yönetim biçimidir.

Eğitim yerinin, işyerinin düzenli, kurallı bir yönetimi olmalıdır. Araçlara bakmak; onları korumak, düzenli yerleştirmek; her aracı gerektiği yerde kullanmak; işakımını bozmamak; zamanı, emeği savurmamak asıldır. İnsanın öğrendiği, çalıştığı yer temiz olmalıdır.

Eğitim yönetmeni eğitimin gerektirdiği araçları ve ortamı hazırlamakla görevlidir. Bunun için yönetmen girişken, ilişkileri iyi, sevilen biri olmalıdır.

ÇEVREYE UYUMU MERKEZ ALAN EĞİTİM GÖRÜŞLERİ

Bu kümeye giren eğitim görüşleri eğitilenin çevresine uyumuna büyük önem vermektedir.* Bu görüşlerin savunduğu düşünceler şöyle özetlenebilir:

Felsefesi

İnsan çevreye uyumunu sağlayarak özgürlüğüne kavuşur. İnsanın çevresine uyumu çevresiyle etkileşimini gerektirir. İnsanın çevresiyle etkileşimi onda kalıcı yaşantılar yaratır. Yaşantılar yaşamın araçlarıdır. Bunlar yeterli düzeyde olmadığında insanın çevresine uyumu sakatlanır. İnsan, çevresine uyumunu yitirdiğinde zor yaşar. İnsanın çevresi Tanrının yarattığı doğal çevre ile insanın yarattığı kültürdür. İnsanın doğaya ve kültüre uyumunun her ikisi de önemlidir. Bunlar birbirini tamamlayan bir bütünün parçalarıdır. Eğitim insanın çevresine uyumunu kolaylaştırıcı bir araçtır. Bu yüzden eğitim, insanın yaşamını zorlaştıran uyum sorunlarını kaldırıcı nitelikte olmalıdır.

Dünyada gerçek olan insanın yaşadıklarıdır. Yaşama gerçeklerin tanınması, bulunması için gereklidir. Yaşanılmayan gerçekler insan için bir anlam taşımaz. İnsan kendi yaşantılarının ürünü-

dür. Bu yaşantıların niteliği, türü, çokluğu, insanın kendine, evrenine ilişkin görüşlerinin hem temeli hem de belirleyicisidir. Bu yüzden gerçek olan, insanın yaşantılarıyla elde ettiği bilgi, beceri, tutumlardır. Bunlar her insandan insana değiştiği için her insan benzeri olmayan bir «kişi»dir. Bu kişi, doğal güçleri olan, deneyen, öğrenen, her yönüyle bir bütün olan bir canlıdır.

Kişi olarak bir insan için güzel, iyi ne ise değerli odur. Kültürel değerler insanın yaşantılarına göre değer kazanır ya da değer yitirir. Asıl olan bir kültürel değer, kişi tarafından değerli bulunmasıdır. İnsan bu yargıya kültür ile etkileşimi sonunda ulaşır. Kültürel değerlerin eğitilence benimsenmesi için onun kültürel değerlerle etkileşiminin iyi düzenlenmesi gerekir.

Eğitimin Amacı

Bu kümedeki eğitim görüşlerinin genel amacı eğitilenin çevresine uyumuna yardım etmektir. Bu genel amacın alt amaçları da şöyle sıralanabilir.

Çevresine uyumunu sağlamak için insana eğitim yoluyla elverişli yaşantılar kazandırılmalıdır. İnsan doğuşundan başlayarak bir ömür boyu çevresine uyum sağlamak için uğraşır. İnsanın bu uğraşısı sırasında çoğu kez onun başa

* Batı felsefesinde bu görüşlere benzeyen felsefe kuramları Experimentalism, Instrumentalism, Amprism, Pragmatism, Positivism, Naturalism; eğitim felsefesi ise Progressivism'dir

çıkamayacağı sorunlar ortaya çıkar. Bu sorunlarını çözmekte insanın eğitim yoluyla elverişli yeterlikler kazanması gereklidir. Sorunu çözmeye elverişli yeterlikler de yaşanarak öğrenilir.

Eğitilenin yeni kültürel değerler yaratmasına yardımcı olmalıdır. İnsanın içinde yaşadığı toplumun kültürü, uyum sağlayacağı çevrenin en önemli kesimidir. Kültüre uyumun sağlanması hem kültürel değerleri özümlemek hem de kültürel değerleri gerektiğinde değiştirmekle olanaklıdır. Uymanın hem özümleme hem değiştirme yoluyla olması, sürekli değişen çevrenin getirdiği bir zorunluluktur. Kültürel değerlerin değiştirilmesi yeni kültürel değerler üretmekle olur. Yeni kültürel değerler ise o kültürü yaşayan insanlarca yaratılır. Eğitilen, toplumun bir üyesi olarak bu oluşuma katkıda bulunacak biçimde yetiştirilmelidir.

Eğitilenin gelişme gerekmesine eğitimle yardım edilmelidir. Yaşamak, sürekli değişmek, gelişmek demektir. Çünkü insanın hem çevresi hem de bu değişen çevreye uyum yaparak kendisi değişmektedir. Bu değişimin insanı mutluluğa götürebilmesi için olumlu yönde insanın gelişmesi, kendini gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu yüzden eğitilenin tüm yetenekleri içinde kendini en sonuna kadar geliştirmesine yardım eğitimin amacı olmalıdır.

Eğitimin İçeriği

Bu kümedeki eğitim görüşlerine göre eğitileni çevresiyle etkileştirecek her durum, her konu, her ders eğitimin içeriğini oluşturabilir. Asıl olan eğitilenin ilgi duyarak bunları yaşamayı benimsemesi, öğrenmeye güdülenmesidir.

Bu eğitim görüşleri dersleri, konuları içeren belli bir eğitim programı önermezler. Ama eğitilenin çevresini tanımaya yarayan her türlü yaşantının eğitim programının içeriğini oluşturacağını savunurlar.

Eğitilen içinde yaşadığı kültürü, doğayı tanımalıdır. Çevredeki tüm canlı ve cansız varlıklar, ilgi alanına girdiğinde öğrenme konusu yapılmalıdır. Eğitilenin ilgilerinden, gereksinimlerinden başlamak, bunları kaynak olarak kullanmak gerekmektedir. Ters olduğu gibi eğitilenin kendine sunulan öğrenme durumunu benimseyerek yaşamaya olanaksızlaşır.

Bir mesleğe ilgi duyan, o mesleğin gereklerini yapmak isteyen bir insan için eğitim programı o mesleğin gerektirdiği konular ve derslerdir.

İnsan hangi yaşta olursa olsun, ilgi duyduğunu, gereksediğini öğrenmeli, eğitim programının içeriği de buna göre düzenlenmelidir.

Eğitimin Süreci

Bu kümedeki eğitim görüşlerine göre eğitimin süreci yaşayarak öğrenmedir.

İnsan olayları, ilişkileri, duyguları, düşünceleri deneyerek öğrenir. İnsan için denenebilenler ancak gerçektir. Eğitilen, deneme yaparak davranışlarını edindiği için bu davranışlar onun malı olur. Öğrenmede, bir başkasının insana bilgi aktarması olanaksızdır. Öğrenme kişinin istemine bağlıdır.

Eğitim sürecinde herhangi bir dersin, konunun özel bir yeri, değeri yoktur. Belki bazı dersler, konular eğitilenin eğitiminde daha etkili olabilir. Eğitilenin sorununu çözmeye, gereksinmesini gidermeye yarayan her konu değerlidir. Böylece sorun çözme en etkili eğitim ve öğrenme sürecidir.

Öğrenmenin planlı yapılması zorunludur. Eğitim süreci eğitenin, eğitilenin ortak çalışması ile planlanmalıdır. Öğrenmede gerektiğinde alıştırmalar yapılmalı, fakat alıştırmalar ezberlemeye, anlamsız yinelemeye dayandırılmamalıdır. Öğrenme yöntemi, eğitilenin düşüncelerini bastırıcı, biçimlendirici, kalıplara sokucu olmamalı; onu özgür, yaratıcı düşünmeye yöneltmelidir. Eğitilenin yapacağı gözlem, deney, görüşme, araştırma ve benzerleri öğrenmesi için önemlidir.

Küme ile öğrenme, küme çalışmalarını eğitilenin toplumsallaşması için önemli yaşantılar kazandırır. Bu yüzden eğitim hem bireysel hem de kümesel bir süreçtir.

Eğitimin Yönetimi

Bu kümeye giren eğitim görüşleri eğitimin özgür, demokratik bir ortamda oluşması gerektiğini savunurlar.

Eğitimin yönetimi demokratik bir anlayışla, eğitilenlerin gelişmesini engellemeyecek bir disiplin içinde olmalıdır. Eğitilen, başkalarının haklarına dokunmayacak, başkalarına zarar veremeyecek bir çerçeve içinde, olabildiğince özgür bir ortamda eğitilmelidir.

Demokratik disiplin anlayışı sevgiye, sevecenliğe, ödüllendirmeye dayanmalıdır. Bedensel ceza verilmemelidir. Eğitilenlerin gerekmesini kısıtlama ona zarar vermeyecek biçimde ceza olarak kullanılabilir. Ama eğitilenin temel gereksinimleri asla kısıtlanmamalıdır.

Eğitilenler yarışma havasına sokulmamalıdır. İşbirliği, bir işin yapılması için gereklidir. Bu yüzden eğitimde işbirliği yarışmaya yeğlenmelidir.

Birlikte yaşamının gerektirdiği kurallar ile başkalarının haklarına saygı, dayanışma, düzen, özgürlük, eğitime yaşatarak öğretilmelidir. Demokratik yönetimin amacı, eğitilene giderek kendi kendini yönetmeye ulaştırmaktır. Bu yüzden özyönetim alışkanlığı eğitime her fırsatta kazandırılmalıdır. Eğitilen demokrasinin örgütlenmiş özgürlüğünde yaşamaya hazırlanmalıdır.

İNSANI MERKEZ ALAN EĞİTİM GÖRÜŞLERİ

Bu kümeye giren eğitim görüşleri, eğitimi, insanın kendini bilmesine, bulmasına yardım eden bir araç olarak kabul ederler. Bu görüşlerin savunduğu düşünceler şöyle özetlenebilir :

Felsefesi

İnsan evrenin merkezi ve en değerli varlığıdır. Gerçekleri, doğruyu, güzeli gören, dile getiren odur. Tanrı, kendinden sonra, yaratıcılık niteliği ile donanmış olarak yalnız insanı yaratmıştır. Tanrı insanla birlikte tüm doğayı, evreni yaratandır. İnsan ise kültürel değerleri yaratandır. Bu denli üstün nitelikleri olan insanın kendini tanıması, bilmesi zorunludur. Ancak insanın kendini tanıması, bilmesi, kendinin evren içindeki yerini ve işlevini tanımasını bilmesini gerektirir. Bu yüzden insan, evrenini de tanımak, bilmek zorundadır.

Gerçek, insanın kendisine, evrenine ilişkin elde ettiği, bulgularıdır. İnsan, kendi kendinin bilincine ulaşması ile toplum içinde, dünya üzerinde kendine düşen yeri, işlevleri, sorumluluklarını görmeye başlar. Var olan nesneler, var olan insan gerçektir. İnsanın, var olan kendisinin, var olan nesnelerin farkına varabildiğinde ger-

çeklerle ilişkisi başlar. İnsanın çevresindeki gerçeklerin en önemlisi, ilişkide bulunduğu diğer insanlardır. İnsanın evreni içinde bunların büyük önemi vardır. Bu yüzden insan, evrene ilişkin gerçekleri araştırırken ilişkide bulunduğu insanları tanımayı, bilmeyi ön plana almak zorundadır.

İnsanın kendisini, evrenini tanımamasına yardım eden her türlü bilgi, beceri, tutum değerlidir. Bunlar insana anlamlı geldiği oranda anlamlı, doğru görüldüğü oranda doğrudur. Bir insanın, varlığın, düşüncenin, gerçekliği, doğruluğu, iyiliği, güzelliği görecelidir, insandan insana değişir. İnsanın kendine özgü davranması hakkıdır. İnsan bu kendine özgü davranmasını yine kendi isteği ile değiştirir. İnsanın davranmasını değiştirmesi başkalarının zorlanamaz. İnsan bu zorlamaya karşı direnme hakkına sahiptir. Bu onun en önemli özgürlüğüdür. İnsan bu özgürlüğünü kullanarak, yaratıcılığını geliştirir; eleştirme, yargılamaya yeterliliğini güçlendirir, yeteneklerini işler. Böylece insan kendini tanıyarak, öğrenerek olgunlaşır. İnsanın olgunlaşması yaşamının amacıdır. Yaşamak demek olgunlaşarak, gelişerek, yetişerek kendini bulmak demektir.

Eğitimin Amacı

Bu kümedeki eğitim görüşlerinin genel amacı, insanın kendini

* Batı felsefesinde bu görüşü benimseyen felsefe kuramları Romantic Naturalism, Existentialism, Reconstructionism ve benzerleridir.

bularak olgunluğa erişmesine yardım etmektir. Bu genel amacın alt amaçları da şöyle sıralanabilir :

İnsanın kendi özünü tanımasına, kurmasına eğitim ortam hazırlamalıdır. Eğitim bu amacına ulaşmak için, insanı koşullandıracak, ona davranış kalıpları verecek, dogmalar aşılacak her türlü girişimlerden kaçınılmalıdır. İnsan kalıplaştırılmış davranışların rahatlığına alıştığında kendi yaratıcılığını körletir. Bu ise sürekli değişme içinde olan toplum için büyük bir güç kaybıdır.

İnsanı özgürlüğe ulaştırmak eğitimin diğer bir amacı olmalıdır. İnsan kendini bilerek, bularak özgürlüğe ulaşır. Özgürlüğün anlamı insanın davranışlarını bilerek, isteyerek kendi iradesi ile yapmasıdır. Bu anlamda özgürlük ortak kurallara uymayı yadsımak değildir. Kurala uymanın da bilinçli yapılması demektir.

İnsanın insan olmaktan dolayı diğer insanlara karşı sorumluluğu vardır. Eğitim insanın kendi türüne karşı bu sorumlunu yüklenmesine yardım etmelidir. İnsan hem insan olmaktan, hem de insanlarla birlikte yaşamaktan dolayı insanlığa karşı görevlerini yüklenmek zorundadır. Bu yüklenme yine bilinçli olmalı, isteğe dayanmalıdır. Eğitim insanın bu bilince kavuşmasına yardım edebilmelidir.

İnsan, evrenin içindeki yerini bilebilmelidir. İnsanın kendini bil-

mesinde, bulmasında nerede bulunduğunu, niçin var olduğunu bilmesi gerekmektedir. Bu yüzden insanın evrenini tanımasına, öğrenmesine yardım etmek eğitimin görevi olmalıdır.

Eğitimin İçerliği

Bu kümeye giren eğitim görüşlerinin önerdiği belli bir eğitim programı yoktur.

İnsanın kendini bulmasına eğitimin büyük katkısının olduğuna inanıldığı için, tüm insanların eğitim hakkından yararlanması sağlanmalıdır. İnsanın hiçbir ayrıcalık gözetmeden başkalarıyla eşit koşullar altında eğitim hakkını kullanması gerekmektedir. Irk, soy, cins, renk, din, mezhep gibi hiçbir sıfat insana, insan olmasının değerinden fazla bir değer katamaz. İnsan olmak bu denli değerli olunca tüm insanların eşit eğitim hakkının olması doğaldır.

İnsanın kendini bulmasına yardım edecek tüm konular, dersler eğitim programı için geçerlidir. İlk insanı inceleyen bilimlerin insanı tanımak için gereklidir. Bunun ardından toplumu inceleyen bilimlerin gelir. Daha sonra da evreni inceleyen bilimlerin yer alır. Bunların tümü de insanın özünü kurmasına yardım eder.

İnsan olmaktan dolayı insanlara karşı sorum yüklenmek onlara hizmeti de gerektirir. Bu yüzden insanın bir meslek sahibi olarak toplumdaki işbölümünde yerini alması zorunludur. Bir meslek

sahibi olmanın ayrıca insanda yarattığı başarı duygusu, insanın kendisini bulmasına yardım etmektedir. Diğer yandan toplumun sürekli değişme içinde olmasına da katkıda bulunmak ancak bir meslek edinmekle olanaklıdır. Eğitim programında insanın meslek edinmesine elverecek dersler yer almalıdır. Ancak meslek eğitimi, bazı davranış kalıplarıyla insanın özgürlüğünü kısıtlamamaya özen göstermelidir.

Eğitimin Süreci

Bu kümedeki eğitim görüşleri insanın kendi özünü kendinin kurabileceğini savunurlar. Bu yüzden insanın yeteneklerine, bireysel öğrenmesine büyük önem verirler. Eğiten eğitime elverişli bir öğrenme ortamı hazırlayarak ancak yardımcı olabilir.

Küme içinde eğitilme insanın kendini başkalarıyla karşılaştırmak için gereklidir. İnsan başkalarıyla kendini karşılaştırarak, toplum içindeki yerini, yeterliklerini, yetersizliklerini, sorumlularını, ödevlerini öğrenir. Küme içinde öğrenme aynı anda insanın başkalarıyla yardımlaşma, dayanışma, paylaşma gibi birlikte yaşamının gerektirdiklerini öğrenmesi için de gerektir. Bunları sağlayamayan bir küme öğretimi ve benzeri tür öğretim biçimleri yararlı değildir.

Eğitim doğal bir süreç içinde oluşmalıdır. Bu doğal süreç içinde eğitilen kendini engelleyen durumları, kendine acı veren sorun-

ları, dostunu düşmanını tanıyabilmesi, algılayabilmelidir. Öğrenme yaşamın kendisidir, acıları, çirkinlikleri, kötülükleri, yanlışları ile bir yaşamadır. Eğitilen, bunların karşısında kendi kararını kendisi vererek asıl benliğine kavuşmalıdır.

Eğitilenin bir başkası ile özdeşleşmesi kendini bulmasına zarar verir. Eğitilenin bir başkasına benzemesini ondan istemek, insan olma, kişi olma hakkını özgürlüğünü elinden almak demektir. Eğitilen, kendine özgü bir kişi olabilmek için kendini başkalarıyla karşılaştırmalı ama onlara öykünmemeli, onlarla özdeşleşmemelidir.

Eğitimin Yönetimi

Bu kümedeki eğitim görüşleri eğitilenin özyönetimini geliştirmesine elverecek bir ortamda eğitilmesini, eğitim yönetiminin de özyönetime dayanmasını isterler.

Özyönetimin anlamı insanın kendi kendini yönetebilmesidir. İnsanın bu niteliğe ulaşması kendisini bulabilmesi için gereklidir. İnsanın özyönetim yeterliğine ulaşabilmesi de ancak böyle yönetilen bir eğitim ortamı içinde olabilir. Bu yüzden eğitimin yönetimi öz-yönetimle olmalıdır.

Eğitimde özyönetimin anlamı, eğitenlerle eğitilenlerin aynı haklarla eğitimin yönetimine ilişkin kararları birlikte verebilmeleri ve bunları birlikte uygulayabilmeleridir. Özyönetim, belli sınırlar içinde eğitilenlerin yönetime katılma-

sı demek değildir. Özyönetim bir eğitim yerinde bulunan, eğitim için bir araya gelen tüm eğitmenlerin, eğitilenlerin birlikte eğitimi yönetmesidir.

Eğitimin okul gibi bir örgütte yapılması da gerekemeyebilir. İnsanın kendini gerçekleştirmesine el-

verecek her yer eğitim yeridir. Böyle bir yerde planlı eğitim yapılırken, eğitimin planlanması o anda eğitimle ilgili tüm kişilerin ortak yapımı olmalıdır. Tüm eğitim işlerinde, insanın kendi kendini eğitime hakkına, sorumluna sahip olduğu unutulmamalıdır.

SIYASAL PARTİLERİN EĞİTİM GÖRÜŞLERİ

Bir ülkedeki siyasal partiler diğer konularda olduğu gibi eğitime ilişkin görüşlerinde de farklılaşırlar. Bu doğal duruma bakarak her siyasal partinin eğitim görüşünü ülkede oldukça yaygın bir eğitim görüşü olarak benimsemek olanaklıdır. Eğer bir partinin eğitim görüşü rastgele değil de sistemli bir biçimde düzenlenmiş ise buna eğitim felsefesi de denilebilir. Buna kimi partilerde rastlanmaktadır. Ama siyasal partilerin çoğunluğu eğitim görüşlerini günün gereklerine göre belirtmektedir. Bunun en önemli yanı, görüşlerin sistemli olmasından çok güncel olmasıdır.

Siyasal partilerin eğitim görüşleri ile, bu bölümden önce açıklanan eğitim görüşlerinin birbirine benzerliği önemlidir. Çünkü daha önce açıklanan eğitim görüşlerinin, ne denli Türkiye'de yaygın ve geçerli olduğunu, siyasal partilerin eğitim görüşlerine benzerliği gösterecektir.

Siyasal partilerin eğitim görüşleri eğitim sistemi için çok önemlidir. Çünkü bir siyasal par-

tinin doğrudan ya da ortaklık yoluyla her zaman siyasal iktidara gelmesi doğaldır. Bir siyasal parti iktidara geldiğinde kuşkusuz kendi programına göre ülkeyi yönetecektir. Siyasal iktidarın eğitime ilişkin görüşlerini uygulamaya koyması da doğaldır. Bir siyasal iktidarın, kendi eğitim felsefesinin, ülkenin eğitim yapılan her yerinde geçerli olması için elinden geleni yapacağını da kabul etmek gerektir. Çünkü eğitimin gücüne, etkili bir araç olduğuna inanmayan bir siyasal parti yoktur.

1980'de kapatılan siyasal partilerin eğitim görüşleri aşağıda özetlenmiştir. Bu siyasal partilerin programları, tüzükleri, teker teker incelenmiş, ayrıca parti başkanlarının ve sözcülerinin 1970-80 yılları arasında yaptıkları konuşmalar izlenmiş, toplanan eğitime ilişkin görüşleri özetlenmiştir. Bu siyasal partilerin bir daha açılması söz konusu olmadığından, aşağıdaki özetin parti adıyla verilmesinde bir sakınca görülmemiştir. Bunun bir propaganda olmayaca-

ğı düşünülmüştür. Bu özeti ve-
rilmesinin amacı, bundan önce
açıklanan eğitim görüşleri ile si-
yasal partilerin eğitim görüşleri-
nin arasındaki benzerlikleri yaka-
lamak içindir. Böylece, her eğitim
görüşünün ne denli yaygın ve ge-
çerli olduğu anlaşılabilir.

MSP

Bu siyasal partinin eğitime
ilişkin görüşleri şöyle özetlenebi-
lir :

İnsanları, manevi değerlere,
ahlak kurallarına dayalı bir top-
lum düzeni mutluluğa ulaştırır.
Bir ülkenin manevi ve maddi
alandaki kalkınması insanların ma-
neviyatçı, ahlakçı, erdemli olarak
yetiştirilmesine bağlıdır. Manevi
kalkınma olmadan maddi kalkın-
ma olamaz. Geçmiş kültürel değer-
lerin korunması asıldır. Geçmiş ve
şimdiki kültürel değerlerin eğiti-
lenlerce benimsenmesi gerekmektedir.
Bu konuda en önemli görev
eğitime düşmektedir.

Eğitimin amacı ulusal ahlak-
kın, güzel huyların, yeni kuşakla-
ra aktarılması, onlarda yerleştiril-
mesidir. Eğitmenler, inançlı, çalış-
kan, yurtsever, hak bilir, gönlü
tok yetiştirilmelidir.

Eğitimin içeriği, ulusal, dini
tarih ve kültür bilincini kazandı-
racak biçimde düzenlenmelidir.
Bunlara ek olarak bilim ve teknik
konularda bilgiler de yer almalı-
dır. Eğitim programlarından ma-
teryalist görüşler çıkarılmalıdır.
Eğitim programı, manevi hakikat-

leri öğretecek dersleri kapsamalı-
dır. Ülkenin manevi bütünlüğünü
sağlamak için din eğitimi yapılma-
lıdır.

Eğitimin süreci taklitçiliğe da-
yanmamalıdır. Eğitilenlere ahlak
ve erdemlilik bilinci kazandıracak
biçimde eğitim yapılmalıdır. Ço-
cuklar, anaokulundan başlayarak
böyle bir eğitime alınmalıdır. Böy-
le bir eğitimde geçmiş kültürel de-
ğerler, klasikler önemli araçlar-
dır.

Her büyük kasabaya, tüm il-
celere birer imam hatip okulu açıl-
malıdır. Küçük yerleşme yerlerin-
de din kursları bulunmalıdır. Bun-
lara yükseköğretimin kapıları açıl-
malıdır. Meslek eğitimi kalkınma
için önemlidir. Ama yurttaşlara
ilk önce maneviyatçı eğitim veril-
melidir. Meslek okulları bu eğiti-
mi de içermelidir. Eğitim yönet-
menleri dini eğitim görenlerden
atanmalıdır. Öğretmenler manevi-
yatçı bir eğitimden geçmiş olma-
lıdır. Aile ve aile disiplini toplu-
mun temeli olduğu için halk eği-
timi yoluyla ailelere yukarıdaki
nitelikte eğitim yapılmalıdır.

MHP

Bu siyasal partinin eğitime
ilişkin görüşleri şöyle özetlenebi-
lir :

Eğitim Türk Ulusunun geri kal-
mışlıktan kurtulması için önemli
bir kalkınma aracıdır. Ulusal kal-
kınma Türk için, Türkiye göre, Türk
tarafından yapılabilir. Türkiye'-
nin böyle bir düzene kavuşabilme-

si için bir aydınlar kadrosu yetiştirmek gerekmektedir. Bu aydınlar kadrosu geri kalmışlıktan kurtulmak, geçmişe layık bir gelecek yaratmak, toplumsal, ekonomik hedeflere erişmek için bilgili, sevgili, ahlaklı, düzen bilincine ulaşmış, ulusal gerçekleri bilen, ulusal bilince ulaşmış yüksek düzeyde eğitimden geçmiş bilim ve yönetim adamlarından oluşmalıdır.

Eğitimin amacı Türkiye'yi yeneden kuracak kuşaklar yetiştirmektir. Eğitim toplumun kalkınması için özverili, kendini topluma adanmış insanlar yetiştirmelidir. Eğitimde yüksek ahlak, karakter, düşünme gücü, sanat anlayışı yaratmak eğitimin görevidir. Eğitimden geçenlerin ülkücü, milliyetçi olarak yetişmesi gerekmektedir.

Eğitimin içeriği eğitilenlerin yeteneklerini, düşünmesini, bedenini amaca uygun biçimde eğitecek bilgi ve eylemlerden oluşmalıdır. Eğitim programları ulusal gerçekleri gösteren, ulusal ruh ve bilinci veren dersleri kapsamalıdır. Eğitim programları bilimlere uygun olmalıdır. Türk Dili bozulmadan, yozlaştırılmadan eğitilenlere aktarılmalıdır. Eğitim her yurttaşa ulusal tarihi, ulusal kültürü, ulusal ahlakı, dini değerleri, bilgileri aktarabilmelidir.

Eğitimin süreci disiplinli öğrenmeye dayandırılmalıdır. Eğitimden gelenler taklitçilikle değil, inanarak öğrenmelidir. Eğitim, eğitilenleri tarihi hakikatlerin bilincine ulaştırabilmelidir.

Eğitimin yönetimi ulusal kalkınma planına uygun ve bu planı gerçekleştirebilecek biçimde yapılmalıdır. Toplum kalkınması için gereken insangücünün yetiştirilmesi önemlidir. İnsangücü, bir mesleği, bir işi en iyi biçimde, en yüksek verimle yapabilecek nitelikte yetiştirilmelidir. Eğitimde görev alacak her insanın ulusal eğitim ve kültür seferberliğinin gereklerini yerine getirebilecek nitelikte yetiştirilmesi zorunludur. Aydınlar kadrosunu yetiştirecek eğitim sistemi özenle ele alınarak geliştirilmelidir. Köylerde, aydın imam hatiplerin öğretmenlik yapmaları sağlanmalıdır. Halk eğitimi yurttaşları ataletten kurtaracak, çalışmaya yöneltecek, var olana boyun eğmeyecek türde eğitim yapmalıdır. Eğitim nerede yapılırsa yapılsın, ciddi, disiplinli bir yönetim altında ele alınmalı ve yürütülmelidir.

DP

Bu siyasal partinin eğitime ilişkin görüşleri şöyle özetlenebilir :

Türkiye'nin bütünüyle kalkınabilmesi için milliyetçi, manevi değerlere saygılı, yurtsever, insanlara gereklilik vardır. Bu nitelikte insanlar çoğunluğu oluşturmaya dikkatle ülkenin, ulusun bütünlüğü sağlanamaz.

Eğitimin amacı, araştırmacı, girişimci, görev bilincine sahip, sorumluluk duygusu gelişmiş, ahlaklı, karakterli insan yetiştirmektir.

Eğitim, insanın düşünmesini, yeteneklerini, bedensel güçlerini geliştirmelidir.

Eğitimin içeriği eğitilenleri hür düşünmeye, demokratik düzene alıştıracak bilgilerden oluşmalıdır. Eğitilenler bilime saygı duymalı, görev duygusuna ulaşmalı, değer karışıklığından kurtulmalı, ruhi disipline alışmalı, ulusal ülkü bilincini geliştirmelidir. Bunların yanında eğitim programları eğitilenlerin teknik bilgilerini geliştirmeli, üretimi yükseltmek için mesleki becerilerini artırmalıdır. Manevi kalkınma için din eğitimi yapılmalıdır. Eğitim kalkınmaya gerekli insangücünü yetiştirebilmelidir.

Eğitimin süreci eğitilenleri taklitçilikten kurtarmalı, disipline kavuşturmalıdır. Eğitim taklit eden değil bilen insan yetiştirmelidir. Eğitim günlük politikanın dışında kalmalıdır. Politikanın etkileri ve konuları okuldan içeriye sokulmamalıdır.

Eğitimde fırsat eşitliği sağlanmalıdır. İlkokul süre, eğitim programı ve yöntem yönünden yeniden düzenlenmelidir. Ortaöğretim öğrencileri yükseköğretime ve mesleğe hazırlamalıdır. Meslek okulları günün koşullarına göre yeniden örgütlenmelidir. Din eğitimi yapan okullar geliştirilmeli, çoğaltılmalıdır. Halk eğitimi pratik sanatlarda eğitim programları düzenlemelidir. Eğitim yapılan bütün yerlerde ödünsüz bir disiplin uygulanmalıdır. Eğitim yönetmen-

leri, öğretmenler ulusal değer yargılarına saygılı, bağlı, ulusal inançlarla donanmış, bilgili olmalıdır. Bunlara maddi ve manevi yönden destek olunmalıdır.

AP

Bu siyasal partinin eğitime ilişkin görüşleri özette şöyledir :

Türkiye'yi toplumsal gönence ulaştırmanın yolu özgürlük içinde kalkınmayı gerçekleştirmektir. Bu aynı anda çağdaş uygarlığa en kısa zamanda ulaşmanın da yoludur. Bu kalkınmayı sağlayacak insanların manevi değerleri benimsemiş milliyetçilik bilincinde olması zorunludur. İnsanlar ne denli girişimci, atılımcı, iyileştirici olursa kalkınma o denli hızlı olur.

Eğitimin amacı, özgür ve demokratik düzenin işlemesi için bilgili, karakterli, erdemli, ahlaklı, kültürlü, geniş görüşlü insanlar yetiştirmektir. Eğitilenlerin düşünün, yaratıcı insanlar olarak yetiştirilmeleri gerekmektedir

Eğitimin içeriği eğitilenleri bilgili kılacak dersleri kapsamalıdır. Eğitim programları ekonomik kalkınmaya hizmet edecek biçimde düzenlenmelidir. Eğitim programlarında toplumsal ve doğal bilimlerin yanında manevi bilimler de yer almalıdır. Ulusal tarihin ve kültürün kalıtları, ulusal gelenekler, ulusal güzel sanatlar, folklor eğitilenlere aktarılmalıdır. Türk Dili bozulmadan ve yozlaşmadan okutulmalıdır. Dersler toplumun olduğu kadar kişinin ge-

reksemelerini de karşılayacak bilgiler verebilmelidir. Sosyoloji, felsefe, psikoloji dersleri ulusal, manevi değerlere, inançlara uygun olarak okutulmalıdır.

Eğitimin süreci eğitilenlere bilgileri kazandırabilmelidir. Eğitilenlerin özgür düşünmeyi, bilimsel tutumu benimsemeleri gerekmektedir. Eğitilenlerin yaratıcı güçleri geliştirilmelidir. Her ders için bir ders kitabı yazdırılarak aileler için masraflı olan çok kitap eğitiminden kurtulunmalıdır. Uzaktan (radyo, televizyon, yazışma ile) eğitim olanaklarından yararlanılmalıdır. Okulların laboratuvarları geliştirilmelidir. Eğitime siyaset sokulmamalı, siyasal tartışmalar yapılmamalıdır.

Eğitim yönetiminde planlılık zorunludur. Eğitimde fırsat eşitliği sağlanmalıdır. Her köyde ilkököl açılmalıdır. Mesleki eğitime ağırlık verilmeli, yükseköğretime gidemeyenlere meslek eğitimi olanağı açılmalıdır. Yoksul ailelere eğitim araç gereçlerinde yardım edilmelidir. Zorunlu öğrenim, sıkıştırılmadan uzun süreli planlarla yaygınlaştırılmalıdır. Öğretmenler nitelikli ve ülkücü olarak yetiştirilmelidir. Öğretmenlik çekici kılınmalıdır. Öğretmenlerin onuru yükseltilmeli, maddi ve manevi yönden doyumları sağlanmalıdır. Eğitim sistemi batının uygarlık düzeyine ulaştırabilecek bir biçimde yeniden düzenlenmelidir.

TİP

Toplumun asıl yapısı ekonomidir. Türkiye'nin kalkınması ekonomik kalkınmasına bağlıdır. Ekonomik kalkınmayı iyi yetiştirilmiş insangücü gerçekleştirir. İnsangücü ise iyi düzenlenen, yönetilen bir eğitim sistemiyle sağlanır. Böylece eğitim, toplumun yapısında hızlı değişimler yapacak, köklü dönüşümler oluşturacak teknik ve mesleki insangücü kadrolarını yetiştirmede güçlü bir araçtır.

Eğitimin amacı üretici insangücü yetiştirmektir. Ayrıca eğitim, toplumun siyasal bilincini geliştirmelidir. Eğitim, eğitilenlerin toplumsal moral değerlerini özümlemesini, yurt ve dünya sorunlarıyla ilgilenmesini sağlamalıdır. Böylece eğitilenler, toplumun ekonomik, siyasal yaşamında etkin olmayı becerebilmelidir.

Eğitimin içeriği eğitilene üretim gücü verebilecek teknik, mesleki derslerden oluşmalıdır. Eğitim programları üretim teknolojisine ağırlık vermelidir. Bunun yanı sıra toplumsal, moral, kültürel ve sanatsal değerleri eğitilene kazandıracak dersler de eğitim programlarında yer almalıdır.

Eğitimin süreci eğitilenlere üretim yeterliği kazandıracak nitelikte olmalıdır. Böylece üretim için gereken bilgi ve beceri birlikte verilmelidir. Eğitilenlerin el ve kafa gücü bütünlük içinde geliştirilmelidir. Eğitim sürecinde her türlü kitle iletişim aracından yararlanılmalıdır.

Eğitimde fırsat eşitliği gerçekleştirilmelidir. Eğitimle endüstrinin işbirliği yapması sağlanmalıdır. Eğitim - üretim - istihdam bir bütünlük içinde yürütülmelidir. Eğitim merkezden planlanmalıdır. Ancak bu planlama için gereken öneriler, veriler yönetimin alt basamaklarından yukarıya doğru alınmalıdır. Eğitim yönetimine öğretmenler katılmalıdır. Öğretmenler sendika kurabilmeli, toplu sözleşme yapabilmelidir. Halk eğitiminde her türlü kitle iletişim araçlarından yararlanılmalıdır. Gezici tiyatro ve sinemalar kurulmalıdır.

CHP

Ulusal kalkınmayı gerçekleştirmede, ulusal birliği güçlendirmede, ulusal bağımsızlığı sağlamada eğitim temel araçlardan biridir. Böyle bir güç siyasal iktidarın elinde olmalıdır. Eğitim yalnız toplumun değil insanlığın gelişmesine de katkıda bulunur. Özgür, üretici, verimli insan yetiştirme özgürlükçü demokrasinin temelidir. Özgürlükçü demokraside halkın kendi kendini yönetmesi; demokrasi kurallarına uygun bir yönetimin gerçekleşmesi; ulusal bütünlük içinde gelişme, ulusal dayanışma; insanın özgürlüğü, insanların eşitliği; emeğin üstünlüğü gerçekleştirilmesi gereken temel öğelerdir. Bunu gerçekleştirebilecek olan araç da çağdaş bilime ve uygarlığa uygun, ulusal kültüre dayalı, dünya kültürüne açık bir eğitim sistemidir.

Eğitimin amacı, insanın düşüncesini, kişiliğini, yeteneklerini geliştirmektir. Eğitim, kazandıracağı yaşantılarla insanın ve toplumun yaşamını maddi ve manevi yönden zenginleştirebilmelidir. Toplumsal gelişmeyi, değişmeyi hızlandırabilmelidir. İnsanın özgürce düşünmesini, topluma uyum sağlamasını geliştirebilmelidir. Eğitim, insanın hoşgörülü olmasını, başkalarıyla iyi ilişkiler geliştirmesini, dayanışma içinde olmasını sağlayabilmelidir.

Eğitimin içeriği toplum kalkınmasını sağlayacak, insanın yaşamını manevi yönden zenginleştirecek ders ve konulardan oluşmalıdır. Eğitim insana, yeterliğine uygun bir meslek kazandırabilmelidir. Her yurttaş ulusun siyasal yönetimine katılabilecek biçimde yetiştirilmelidir. Bu yüzden eğitim programları, iyi yurttaş olmanın gereklerini, bir meslek sahibi olmanın bilgi ve becerilerini, kendini manevi değerlerle zenginleştirmenin yollarını gösterebilmelidir. Eğitim programlarında üretime dönük derslere ağırlık verilmelidir.

Eğitimin süreci eğitilene zengin yaşantılar kazandırabilmelidir. Eğitim eğitilene, serbest, verimli tartışmaya; kendi kendini yetiştirmeye; başkalarıyla işbirliği kurmaya, topluma hizmet etmede gönüllü olmaya yöneltmelidir. Eğitim sırasında ve süresince, eğitilende, özgür düşünmeye; başkalarının kişiliğine değer vermeye; kişiliğini geliştirmesini sınırlayan

engelleri kaldırmaya; yapıcı ve yaratıcı gücünü geliştirmeye; toplum ve insanlık yararına çalışmaya elverişli bir tutum yaratabilmelidir. Eğitilenin yaparak, yaşayarak öğrenmesi eğitim sürecinin temeli olmalıdır. Eğitilen sorunları için araştırma yapmaya alıştırılmalıdır. Eğitilen öğrendiklerinin, yaptıklarının kendine, topluma, insanlığa ne denli yararlı olacağını değerlendirebilmelidir. Eğitim süresince eğitilenin kişiliğine değer vermek, onun kişiliğini geliştirmek yönünden önemlidir.

Eğitimin yönetimi demokratik olmalıdır. Yönetimde çağdaş eğitimin ve bilimin gerekleri yerine getirilmelidir. Eğitilenlerin özgürlüğünü kısıtlamayan hakça bir disiplin uygulanmalıdır. Eğitilenler disiplin kurallarının düzenlenmesine ve yönetime katılmalıdır. Eğitimde fırsat eşitliği, sosyal adalet, birlik sağlanmalıdır. Eğitim laik olmalıdır. Okulöncesi kurumlar çoğaltılıp yaygınlaştırılmalıdır. Zorunlu öğrenim en kısa sürede yüzde yüz gerçekleştirilmelidir. Ortaöğretim mesleğe yönlendirici, özendirici olmalıdır. Okullar topluma açılarak onların eğitim gerekmesini karşılamalıdır. Öğretmenlere sürekli hizmet içi eğitim olanağı sağlanmalıdır. Öğretmenlerin siyasal baskılardan arınmış, güvenceli bir ortamda çalışması gerçekleştirilmelidir. Öğretmenler sendika kurabilmeli, toplu sözleşme yapabilmelidir. Öğretmenler eğitim siyasasının saptan-

masında yönetime katılmalıdır. Tüm yurttaşları kapsayan sürekli ve yaygın bir halk eğitimi yapılmalıdır. Nerde yapılırsa yapılsın, eğitim çalışmaları ile kalkınma planı arasında uygunluk bulunmalıdır.

TBP

Kişinin benliğini özgürce geliştirebileceği bir toplum düzeni kurulmalıdır. Ülkenin ekonomik, toplumsal kalkınması bu düzenin kurulmasında asıl kaynaktır. Eğitim, hem kalkınmanın hem de böyle bir düzenin kurulmasında önemli bir araçtır.

Eğitimin amacı insanın benliğini özgürce geliştirmesine yardım etmektir. Eğitim, eğitilende topluma karşı sorumluluk duygusunu yaratabilmelidir. Yeni toplumsal düzenin kurulması için gereken insangücünü eğitim yetiştirebilmelidir.

Eğitimin içeriği toplumun ekonomik, toplumsal, kültürel kalkınmasını sağlayacak dersleri kapsamalıdır. Bu derslerde dinsel inançlara ve materyalist felsefeye de aynı oranda yer vermelidir. Çünkü insanın kendini gerçekleştirmesinde iki alandaki bilgiler de yararlıdır. Ayrıca insanın sağlığını koruması için gereken bilgiler, beceriler ve tutum da eğitim programlarında yer almalıdır. Eğitim programlarının üretime dönük derslerden oluşması asıldır. Bunun yanında pratik beceriler veren mesleki eğitim programları da

açılmalıdır. İnsanın benliğini geliştirmede kullanacak din eğitiminin dili Türkçe olmalıdır.

Eğitimin süreci, çağdaş eğitimin bulgularına uygun olarak düzenlenmelidir. Eğitim, öğrencilerin araştırma, öğrenme yeterliğini artırmalı, kendi kendilerini tanımalarına, bulmalarına olanak hazırlamalıdır.

Eğitimde özyönetim uygulanmalı. Öğrenciler dernek kurabilmeli, bu dernekler birleşerek federasyonlar, konfederasyonlar oluşturabilmelidir. Eğitim, her düzeyde parasız olmalı. Zorunlu eğitim dışında eğitilenler bir işte çalışırken eğitim programlarına devam edebilmeli, çalışma yaşamı ile eği-

tim birlikte sürdürülebilmelidir. Öğrenciler eğitimin yönetimine katılabilmeli, giderek bu özyönetime dönüştürülmelidir. Bakanlığın yaptığı birçok işler yerel eğitim yönetimine aktarılmalıdır. Böylece yurttaşların eğitim hizmetleri daha etkin, gereksemeye uygun ve hızlı olarak yerine getirilmiş olacaktır. Meslek okulları kasabalara kadar yayılmalıdır. Halk eğitim programları okuma, yazmaya, pratik sanatlara ağırlık vermeli, köylere kadar götürülmelidir. Yetiştirilecek öğretmenlerin, yönetmenlerin topluma daha iyi hizmet edebilmesi zorunludur. Öğretmen yetiştirme programları toplumun yapısına uydurulmalıdır.

Ö Z E T

«Türk Eğitim Felsefesi» başlıklı bir resmi yazılı metnin olmaması, eğitim felsefesi ile eğitim siyasası deyimlerinin birbirine karıştırılması; bir kesim eğitim yazarlarının sanki Türkiye’de belli bir eğitim görüşü yokmuş gibi Batının eğitim felsefelerini aktarması; eğitim felsefesi kavramının kişiden kişiye değişmesi, Türkiye’nin bir eğitim felsefesinin bulunmadığı inancını oldukça yaygınlaştırmıştır.

Eğer bir ülkede eğitim varsa, uygulanıyorsa, o ülkede eğitimde neyin gerçek, doğru, iyi, güzel olduğuna ilişkin bir görüş de vardır. Bu görüş sistemli bir biçimde orta-

ya bulunduğu buna eğitim felsefesi denmektedir. Bir ülkede gerçek eğitim felsefesi, eğitmenler olarak adlandırılacak eğitim uzmanının, eğitim yönetmeninin, öğretmenlerin, eğitimi etkileyen diğer kişilerin eğitimi uygulamaları sırasında eğitime yansıtıkları görüşleridir.

Eğitimin iki önemli felsefi işlevi vardır: Birincisi eğitimi uygulayan eğitmenlere eğitim görüşü kazandırmak; ikincisi ise eğitilenlere felsefi düşünme yolunu öğretmektir.

Türkiye’de yaygın ve geçerli olduğu gözlenen eğitim görüşleri beş kümede toplanabilir. Bu beş

kümede toplanan eğitim görüşlerinin Batı felsefesinde yerini bulmak da olanaklıdır. Bu beş görüş sırasıyla kültürü, bilgiyi, beceriyi, insanın çevreye uyumunu, insanı merkez alan görüşler olarak adlandırılabilir. Bunların kendilerine özgü bir eğitim felsefesi vardır. Bu felsefeye uygun olarak da bunlar eğitim amaçları, içeriği, süreci, yönetimi yönlerinden birbirlerinden farklılaşırlar. Ancak bu beş kümede toplanan eğitim görüşleri aynı kültürün doğurgusu olduğu için birbirine özdeşlik gösterirler. Bu özde bir ama ayrıntılarda farklı eğitim görüşlerinin yaygın olması da doğaldır.

Eğitim görüşlerinin bu doğal yaygınlığını kanıtlayan en önemli belge siyasal partilerin eğitim görüşleridir. Bir gün siyasal iktidara

gelme umuduyla kurulan siyasal partiler, eğitime ilişkin görüşlerini belirlerken kendi üyelerinin, yandaşlarının eğitim görüşlerini yansıtırılar. 1980 yılında kapatılan ve aynı adla ve kadro ile bir daha açılmayacak olan bu siyasal partilerin programları, 1970 - 80 arasında parti başkanlarının ve sözcülerinin basına geçmiş konuşmaları incelendiğinde, belirgin bir eğitim görüşlerinin olduğu, bir partinin eğitim görüşünün yukarıda sayılan beş eğitim görüşünden birine daha çok benzediği anlaşılmaktadır.

Bir ülkede siyasal iktidarın eğitim görüşü eğitimin yönlendirilmesinde en etkili güçlerden biridir. Ancak bundan da güçlü olan eğitimi asıl uygulayanların eğitim görüşleridir.

OKUMA LİSTESİ

Türkçe kaynaklardan seçilmiş bu bölümle ilgili kitaplar, yazarlarının soyadı sırasına göre aşağıda gösterilmiştir. Bu kitapların basıldığı yer ve tarihleri kitabın sonundaki Türkçe Kitaplar listesindedir.

Bedia Akarsu, **Felsefe Terimleri Sözlüğü**
Bedia Akarsu, **Çağdaş Felsefe Akımları**
Toktamış Ateş, **Demokrasî**
Kemal Aytaç, **Politeknik Eğitim Reformları**
Kemal Aytaç, **Avrupa'da Okul Reformları ve Demokratlaşma Temeayülleri**
Kemal Aytaç, **Çağdaş Eğitim Akımları**
Ali Kemal Balkanlı, **Sosyal Sonuçları Bakımından Türkiye**
İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, **İçtimai Mektep**

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, **Pedagojide İhtilâl**
Cavîd Binbaşoğlu, **Eğitim Düşüncesi Tarihi**
Bülent Daver, **Siyaset Bilimine Giriş**
Bedî Ziya Egemen, **Terbiye Felsefesi, Terbiye İminin Ana Meseleleri**
Selahattin Ertürk, **Diktacı Tutum ve Demokrasi**
Osman Güngör Feyzoğlu, **Atatürk İlkeleri ve İnkılabımız**
Şevket Gedikoğlu, **Kemalist Eğitim İlkeleri, Uygulamalar**

- Ziya Gökalp, **Türkleşmek, İslamlaşmak, Mussarlaşmak**
- Ziya Gökalp, **Millî Terbiye ve Maarif Me-selesi**
- Necmettin Hacıminoglu, **Milliyetçi Eği-tim Sistemi**
- M. Rauf İnan, **İnsan Hakları, Eğitim ve Kültür, Çocuk Hakları**
- M. Rauf İnan, **Çocuğa Göre Okulda Eği-tim ve Erdirim**
- M. Rauf İnan, **Çocuğa Göre Okul ve İlk Sınıf**
- Richard Livingstone, **Eğitimde Geleceğe Bakış**
- Mahmut Makal, **Eğitimde Yolumuz Nereye**
- Ferhan Oğuzkan, **Eğitim Üzerine**
- Münir Ragit Öymen, **Yeni Okulda Öğret-men ve Öğrenci**
- Hıfzı Ragit Öymen, **Doğulu ve Batılı Yön-leriyle Eğitim**
- İlhan Özdi, **Eğitim Felsefesi Üzerinde Bir Sempozyum**
- Ergun Özbudun, **Siyasi Partiler**
- Bertrand Russell, **Felsefede İlmî Metod**
- Bertrand Russell, **Terbiyeye Dair**
- Mehmet Serin, **William James'de Pragma-tizm**
- Gürsen Topses, **Eğitim Felsefesi Temel Sorunları**
- Hilmi Ziya Ülken, **Eğitim Felsefesi**
- Hilmi Ziya Ülken, **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**
- Fehmi Yavuz, **Din Eğitimi ve Toplumu-muz**
- Cemal Yıldırım, **100 Soruda Bilim Felsefesi**

Eğitimin Psikolojik Temelleri

4

Eğitimin üzerinde çalıştığı bir tek konu vardır. O da insan'dır. Eğitimi yapmak, eğitimi yönetmek için kurulan okullar, kuruluşlar, eğitim sistemi insana toplumun ve kendinin istediği davranışları kazandırmak için vardır. Eğer insanı eğitmek gerekmeso idi bunlara ve buralarda çalışanlara gerek kalmayacaktı.

Eğitimin odak noktası böylece insan olunca, insanın ne olduğunun nasıl eğitilmesi gerektiğinin bilinmesi de zorunlu olur. Eğitilecek insanın doğasını bilmeden onu eğitmek olanaksızdır. İnsanın gelişimi, kişiliği, öğrenmesi gibi doğasını tanıtan tüm bilgiler eğitimin psikolojik temellerini oluşturur. Bu ünite de bunlar ele alınacaktır.

Ünite dört bölümden oluşmaktadır :

Birinci bölümde eğitilen ve eğitim ele alınmıştır. Eğitilen insandır. Bu yüzden insanın niteliği, onu biçimlendiren çevresi, insanın yaşamasının kaynağı olan güdüler, eğitimin insana etkisi incelenerek eğitimin insan açısından işlevinin ne olması gerektiği açıklanmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde kişilik üzerine durulmuştur. Eğitim insanın

kişiliğini geliştirmek, onu var olan güçleri içinde en son sınırına kadar yetiştirmek olarak ele alınmıştır. Bu yüzden kişiliğin tanımı, niteliği, kişiliğin gelişim çağları kısaca açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde öğrenme üzerinde yapılan çalışmalar özetlenmiştir. Öğrenme insanın kişiliğinin oluşmasında bir araçtır. Öğrenme üzerinde yapılan kuramsal çalışmalar üç kümede toplanarak tanıtılmaya çalışılmıştır. Bu tanıttıktan sonra öğrenmenin tanımı verilerle öğrenmenin türleri ve süreci açıklanmıştır.

Dördüncü bölümde öğretme süreci irdelenmiştir. Eğitimin planlı olması eğitim programında yer alan her öğretme durumunun planlı yapılmasına bağlıdır. Bu yüzden her öğretme planı, planlı eğitimi oluşturan aşamalardır. Öğretme sürecinde eğitilenleri tanıma aşısıdır. Bu tanıtmaya dayanarak öğretim planlanabilir. Öğretme sürecinde ilkeler öğretmenin görevini kolaylaştırır. Eğitilenin işini kolaylaştıran etken ise ona yapılacak rehberliktir. Ayrıca öğrenmede başarı da öğretme sürecinin ürünü olmaktadır. Bunlar kısaca dördüncü bölümde açıklanmıştır.

EĞİTİLEN VE EĞİTİM

Planlı eğitimde eğitilen yalnız çocuk ya da genç değildir. Önceden belirlenmiş davranışları kazandırmak için belli bir eğitim ortamına sokulan her insan eğitilendir. Okulda, halk eğitimi programlarında, hizmet içi eğitim etkinliklerinde bu nitelikte eğitime alınan her insan öğrencidir. Böylece eğitilen denildiğinde, çocuk, genç, yetişkin her kim olursa olsun planlı bir eğitim sürecinden geçen insan akla gelir.

Eğitimin etkili olabilmesi için eğitilenin tanınmasına gereklilik vardır. Niteliği, özellikleri bilinemeyen bir insanın eğitilmesi olanaksızdır.

Eğitilen her insanın bir genel bir de özel yanı vardır. İnsanın genel yanı, diğer insanlara benzeyen, onlarla ortak olan nitelikleri, özellikleridir. Her insanda bulunan, insanın kendi türüne özgü olan bu nitelikleri, özellikleri psikoloji, antropoloji, biyoloji, fizyoloji gibi bilimlerle tanıtır.

Eğitilen insanın özel yanı ise diğer insanlardan ayrılan, kendine özgü olan nitelikleri, özellikleridir. Eğitilenin özel yanı, yüzyüze ilişkilerle, gözlemlerle ancak anlaşılabilir. Eğitmenler insana ilişkin genel bilgilerine dayanarak eğitilen insanın özel yanlarını da tanımaya çalışırlar. İnsanın genel ve özel niteliklerini, özelliklerini ne

denli iyi tanırsa eğiten kişi o denli başarılı olur.

İnsan

İnsan çok değişik biçimlerde tanımlanmaktadır. İnsanın hangi yönüne bakılırsa o yönden değişik bir insan tanımı yapmak olasıdır.

Biyoloji açısından insan, diğer canlılara bakarak, genelde en üstün yapıda yaratılmış bir canlıdır. Toplumbilim açısından insan diğer canlılara bakarak, kültürel değerler yaratan, toplumsal kuralları koyarak toplum içinde yaşayabilen canlıdır. Psikoloji açısından insan, diğer canlılardan daha yüksek duygusal, zihinsel, devinimsel güçleri olan canlıdır. Dinsel açıdan insan, Tanrı'nın istediği üstün nitelikleri kazanarak ona en çok yaklaşabilen yaratıktır. Bu tür insan tanımları daha da çoğaltılabilir.

Eğitim açısından yapılacak insan tanımında insanın eğitilebilirliğine bakmak gerekmektedir. İnsanın eğitilebilmesi için, ilkin kendinde eğitime kaynak olabilecek güçlerin olması gerekir. İkincisi bu güçler elverişli bir ortamda işlenmelidir. Üçüncüsü işlenen güç bir ürün elde edebilmelidir. Bu, insanın bir bütünlük içinde, ama ayrı ayrı ele alınabilecek, üç yönünün olduğunu gösterir.

1. İnsan doğarken soyundan bazı güçler getirmektedir. İnsana

soyundan geçen güçleri beş türe ayırmak olanaklıdır. İnsanın beden yapısı ve beden gücü onun beden gücüne dayanan işleri yapabilmesine, devinmesine elverişli biçimde yaratılmıştır. İnsan kadın ya da erkek oluşuna göre cinselliğin verdiği güçlere sahiptir. Her insan doğarken kendine özgü bir zihin gücü getirir. İnsan, çevresinin kendine yaptığı etkilerden duygulanma özelliğini, çevreye duyarlılık gücünü doğuştan getirir. İnsanın, toplum içinde yaşama güdüsünün kalıtsal olduğuna inanılmaktadır. Böylece insanın, beden, cinsellik, zihin, duygu güçlerinin ve toplumsallığının kalıtsal olduğu bilinmektedir.

Kalıtımla insana geçen bu güçler insandan insana farklılaşmaktadır. Kalıtımla insana bunlardan ne kadarı geçmiş ise, insan bunları doğumundan sonra yaşadığı çevrede o kadar kullanabilmektedir. Sözgelimi zihin gücü az olan bir insanla çok olan bir insanın bu güçlerini kullanmaları farklı olmaktadır. Böylece her insanın daha doğuştan kalıtımla getirdiği güçler yönünden kendine özgü bir yapısı, doğası vardır. Buna insanın birinci doğası denilebilir.

İnsan kalıtımla getirdiği güçleri kullanarak, bunlara dayanarak yaşamını sürdürür. Dolayısıyla insanın eğitimi de bu güçlere dayanır. İnsan, bu güçlerini kullanarak öğrenir. İnsanın kalıtsal doğası bu denli önemlidir.

2. İnsan yaşamı boyunca kalıtsal güçlerini işleyerek değerlendirir. İnsan, kalıtsal güçleriyle çevresinin etkileşiminin ürünüdür. İnsanın kalıtsal güçlerini işleyen biçimlendiren ilk çevre toplumun kültürüdür. İnsan içine doğduğu kültürün o denli etkisiyle gelişir ki, sonunda kültürün bir parçası olur. Buna kültürlenme denir.

İnsan kültürlenirken toplumsal kurallara uymayı öğrenir. Toplumun uyduğu, yaptığı toplumsal davranış kalıplarını yapmak insanın toplumda çatışmasız yaşamasını sağlar. Böylece insan toplumsallaşır.

Toplumca geliştirilen kültürel değerleri, toplumsal ilkeleri, kuralları, toplumsal davranış kalıplarını benimseyerek bunların gerektirdiği davranışları yapan insan, doğuşundakinden daha değişik bir yapıya, doğaya sahip olur. Böylece insan doğal güçlerini toplumda işleyerek toplumun istediği bir insangücü olur. Buna insanın ikinci doğası denilebilir.

İnsanın kültürlenmesinde, toplumsallaştırılmasında eğitime düşen önemli görevler vardır. Bu görevlerin ne olduğu ikinci ünite de açıklanmıştır. Burada da görüldüğü gibi eğitim insanın doğuştan getirdiği güçleri işleyip geliştirmek için var olan bir araçtır. Dolayısıyla eğitim insanın doğuştan getirdiği güçleri işlemek için bir çevre etmenidir. Eğitim, eğitilene eğitim çevresini ne denli elverişli

hazırlarsa insanın kalıtsal güçleri o denli gelişerek onu geliştirebilir.

3. İnsan, yeni değerler üretir. İnsanın kalıtsal güçleri eğitimle ve içinde yaşadığı çevrenin etkisiyle daha da gelişir. İnsan bu gelişen güçleriyle kendinin, ailesinin, toplumun ortaya çıkan gereksinmelerini karşılamak için üretim yapar. İnsan kendine bir iş bularak, bir meslek seçerek yaşam boyu hizmet, mal, düşünce üretir. İnsanın ürettiği bu ürünler bir yandan onun yaşamasına gereken kaynakları sağlarken bir yandan kültüre yeni değerler katar. Böylece insan yeni kültürel değerlerin yaratıcısı olur. Bu da insanın üçüncü doğasını oluşturur.

Kültürel değerler yaratma gücü insandan insana farklılaşır. İnsanın kültürel değerler yaratma gücünü farklılaştıran etmenler, onun kalıtsal güçleri, çevresiyle etkileşim biçimi ve eğitim düzeyidir. Bunlar bir insanı başkalarından ne denli ayırıyor ise insanın ürettiği ürünün niteliği de o denli ayrılır.

Eğitim, insanın kalıtsal güçlerini işleyerek değerlendirdiği gibi, bu güçlerine dayanarak yeni eserler, ürünler, değerler yaratmasını da büyük oranda etkiler. Bu yüzden eğitim sırasında eğitilenlerin yaratıcı gücünün geliştirilmesine büyük özen gösterilir.

Yukarıdaki açıklamalara dayanarak insanı tanımlamak olanaklıdır. İnsan kalıtsal güçlerle

doğan; çevresiyle etkileşmesi sonucu bu güçlerini değerlendirerek yüceltebilen; bunlarla yeni değerler yaratabilen bir canlıdır. İnsan Tanrı'nın yarattığı en yetkin sistemdir. İnsan bir sistem olarak çevresinden yararlanır, güçlerine güç katar, bu gücüyle yeni değerler yaratır, kendini sürekli geliştirir.

İnsanın Çevresi

İnsanın gelişmesi açısından insanın büyüdüğü çevre, doğuştan getirdiği kalıtsal güçler kadar önemlidir. Eğitimde kalıtım mı yoksa çevre mi daha önemlidir tartışması artık yapılmıyor. Denemeler, araştırmalar bunun her ikisinin de aynı değerde önemli olduğunu göstermiştir.

Geniş anlamda çevre insana etki yapan her şeydir. İnsanı etkileyen varlıkların, olayların, düşüncelerin tümü onun çevresini oluşturur. Bunun içinde insanın kendisi de vardır. İnsan kendi kendini etkilediğinde çevresinin içine kendini de koymuş olur.

İnsan bu denli geniş anlamlı çevresinde, kendini geliştirir. Çevre etmenleri insanın gelişmesine ne denli elverişli ise insan kalıtımla getirdiği güçlerini o denli geliştirebilir. Zengin kalıtsal güçlerle gelen bir insan elverişli çevre bulamadığında gelişimini gereken düzeyde sağlayıp kalıtsal güçlerini yeterliklere dönüştüremez.

Aynı yumurta ikizi olan özdeş ikizler ayrı çevrede büyütüldükçe

rinde birbirinden farklı yeterliklere sahip kişiler olmaktadır. İnsanların bireysel ayrılıklarının iki önemli nedeni vardır. Birisi insanın kalıtımla getirdiği güçlerin birbirinden farklı olmasıdır. Diğeri ise, insanların çevrelerinin değişik olması ve bu çevre ile değişik nitelikte etkileşmeleridir. Böylece çevre insanın gelişmesinde kalıtım kadar etkili bir güç olmaktadır.

İnsanın gelişimini biçimlendiren, yönlendiren çevre eğitimde de önemlidir. Aslında eğitim bir çevre etmenidir. Başka bir deyişle insanın eğitimi demek, insana önceden belirlenen davranışları kazandırabilecek nitelikte düzenli bir çevre sunmak demektir. Planlı eğitimde, eğitilenin etkileyeceği çevre rastgele bir araya gelmiş varlık, olay ve düşüncelerden oluşmaz. Bunlar eğitimin gerektirdiği biçimde ve nitelikte önceden düzenlenir. Bu tür düzenlemeler olduğu için eğitim planlanmış olur.

Planlı eğitimde eğitime hazırlanan çevre, eğitilenin gelişme düzeyine uymak zorundadır. Eğitime hazırlanan çevre eğitilenin gelişim düzeyine uymadığında eğitimden beklenen başarı elde edilemez. Bu yüzden eğitilen kişinin, çok iyi tanınması gerekmektedir. Eğitilenin sahip olduğu güçler, gelişmişlik düzeyi tanındıktan sonra, ona hazırlanacak çevrenin nasıl olacağı kararlaştırılabilir. Eğitimde eğitime hazırlanacak çevreyi eğitim programı gösterir. Bu

yüzden eğitim çevresi ile eğitim programı özdeş anlamda kullanılabilir.

İnsanın Yaşama Kaynağı

İnsan niçin yaşar sorusuna herkes değişik cevaplar bulabilir. Bu soruya bilimlerin verdiği cevaplar da değişiktir. Ama bu soruya psikolojinin bulduğu cevap eğitimce de benimsenmektedir.

Psikolojiye göre insan, güdülerini doyurmak için yaşar. Başka bir deyişle insan gereksinmelerini karşılamak için yaşamasını sürdürür. İnsanın gereksinmelerinin bir an için ortadan kalktığı düşünüldüğünde insanın yaşaması için bir nedenin kalmadığı görülür.

İnsanın güdülerinin (gereksinmelerinin) ne olduğu üzerinde pek çok çalışmalar yapılmış, kuramlar geliştirilmiştir. Bunlar üzerinde yapılan çalışmalar, tartışmalar henüz bitmiş de değildir. Ancak bunların birleştiği ortak noktalar olduğu gibi, artık açıklığa kavuşan yönleri de vardır.

Güdü insanın yaşamak, mutlu olmak için doyurmak zorunda olduğu gereksemeleridir. Bunların bir kesiminin kalıtımla geldiği diğer bir kesiminin ise sonradan öğrenilerek edinildiği bilinmektedir. Kalıtsal olan güdülere temel, öğrenilerek kazanılan güdülere de edinilmiş (öğrenilmiş) güdüler denilmektedir.

İnsanın yemek, içmek, solumak, sıcaktan soğuktan korun-

mak, tehlikeden sakınmak, cinsel doyumunu sağlamak gibi güdüler temel güdülerdir. Bunlara biyolojik güdüler de denir. Çünkü bunlar doyurulmadığında insan yaşamını yitirir. Bu güdüler diğer canlılarda da bulunur. Bu yüzden bu güdüler öğrenilmiş güdüler değildir.

Edinilmiş güdüler de toplumsal ve psikolojik güdüler olarak kendi içinde ikiye ayrılabilir.

Toplumsal güdüler, başka insanlarla bir arada yaşamının öğrettiği güdülerdir. Sevilme, beğenilme, benimsenme, arkadaş edinme, dost edinme, bir küme içinde bulunma, kümeye üye olma, başkalarına iyilik yapma, onları memnun etme, övülme, toplumda bir yer edinme, önder olma, bir önderi izleme, başkalarını yönetme, başkalarıyla yarışma, başkalarına bağlanma, dayanma gibi gereksinimler toplumsal güdülerdir. Bunların sayısı büyük bir liste oluşur.

Psikolojik güdüler ise insanın kendini bilmesine, bulmasına, gelişmesine ilişkin öğrenilmiş güdülerdir. İnsan, bu kendine ilişkin gereksinimlerini yine toplum içinde öğrenerek edinir. Bunlar başarı olma, kendini anlatabilme, düşüncelerine ortak arama, kendini geliştirme, kusurlarını düzeltme, engelleri yenme, amacına ulaşma, kendini gerçekleştirme, özgüvene, özdenetime ulaşma gibi gereksinimlerdir.

Edinilmiş güdülerin doyurulmaması insanı öldürmez ama mutsuz eder. Kimi kez bu mutsuzluk o denli yegînleşir ki insan kendi kendini öldürebilir. Diğer yandan edinilmiş güdüler kimi kez temel güdüler bastırabilir. Sözgelimi başarısızlığa uğramış bir insan günlerce aç susuz gezebilir. Edinilmiş güdüler diğer canlılarda bulunmaz. Bunlar insana özgüdür.

Eğitimde hem temel hem de edinilmiş güdüler önemlidir. Çünkü insanın eğitimi istemesinin, eğitilmeye razı olmasının amacı eğitim yoluyla hem bir kısım güdülerini doyurmak hem de güdülerini nasıl doyuracağını öğrenmektir. İnsan bunun için kültürlenmeye, toplumsallaşmaya, bir meslek edinmeye, bir iş bulmaya çaba gösterir. İnsanın bu çalışmasına eğitim daha ussal, daha kestirme yollar göstererek yardım eder. Ayrıca eğitim insana kendini mutlu kılacak yeni gereksinimler öğretir. Edinilmiş güdülerin birçoğu eğitim yoluyla öğrenilir.

Eğitimin İnsana Etkisi

Bir insanın ömrü içinde görüldüğü planlı eğitimin süresi çok az yer tutar. Okullar bir günlük sürenin en çok sekiz saatını; bir yıllık sürenin de en çok iki yüz gününü alır. Ayrıca okul, hizmet içi eğitim, halk eğitimi, insanın ömründe belli bir süreyi alır. Kimi insanın planlı eğitimden aldığı pay çok az iken kiminin biraz da-

ha çoktur. Üstelik kimi insan bu fırsattan da yoksundur. Bütün bunlara karşın insan yine de eğitimden büyük oranda etkilenir.

Eğitim, insanın kendi başına kazandığında, edindiğinde çok uzun yıllar alacak olan bilgiyi, beceriyi, kısa sürede insana kazandırmak için vardır. Eğitim geçmiş kuşakların ömürlerini harcayarak edindikleri bilgi, beceri birikimini kısa sürede düzenli bir biçimde insana kazandırmak için uğraşır.

Bundan bin yıl önce bilginlerin bile ulaşamadığı bilgi düzeyine çağımızda ilkokul öğrencileri ulaşmaktadır. Bugün bir lise öğrencisinin bildikleri yüzyıl önceki bilginlerin bildiğinden çoktur. Bir üniversite öğrencisinin bilgi düzeyi, iki kuşak öncesi bir üniversite öğretim üyesinin bilgi düzeyinden yüksek olabilmektedir. Böylece eğitim, insanları bir önceki kuşaktan daha bilgili, daha becerili yapabilmektedir.

Bilgili becerili olmak demek yeterli olmak demektir. Bir insan işinde, mesleğinde, günlük uğraşlarında daha yeterli olduğunda başarısını giderek artırıyor, kendini daha iyi, daha güzel bir yaşama götürüyor demektir.

İnsanın gördüğü öğrenim düzeyi ile işinde, mesleğinde elde ettiği başarı düzeyinin arasında bir bağıntı vardır. İnsan ne denli yüksek öğrenim görmüş ise işinde, mesleğinde o denli başarı sağlamaktadır.

Diğer yandan insanın kazancı, toplum içindeki yeri, gereksinmelerini karşılaması da gördüğü öğrenimle bağlantılıdır. İnsanın öğrenimi arttıkça bunlardaki düzeyi de artmaktadır.

Eğitim insanı yüceltmektedir. Eğitim insana kendisinin ne olduğunu göstererek insanın kendini tanımasına, bilmesine, bulmasına yardım etmektedir. Bu yüzden insan eğitimi değerli bulmakta, aramaktadır. Çağımızda eğitimsiz kalmak, aç kalmak, susuz kalmak gibi insanın yaşamını tehlikeye sokmaktadır.

Eğitimin Kişisel İşlevi

Eğitim bireyin var olan güçlerini en son sınırına kadar geliştirmesine yardım eden en etkili araçtır. Bu konuda yardım edebilmek için eğitim, ona özgürce gelişebileceği bir çevre yaratmak zorundadır. Bu çevrenin içinde bireyin gelişmesini zorlaştıracak tüm engellerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. İnsanın gelişmesinin engellenmesi, istenmeyen davranışlara yönlendirilmesi hem ona hem de toplumuna zarar verebilir. Eğitimin eğitileni geliştirmek için yüklendiği işlevler dört kümede toplanabilir:

1. **Eğitilenin kişiliğini geliştirmek.** Eğitim eğitilenin kişiliğini geliştirmesine yardım etmek zorundadır. Kişiliğini kendinin ve toplumun beğeneceği biçimde geliştirmek her insanın hem doğal hakkı hem de görevidir.

İnsanın kişiliğinin gelişebilmesi için onun bedensel, zihinsel ve duyuşsal güçlerinin tanınip en sonuna kadar geliştirilmesi gerekmektedir.

2. Eğitilene sağlıklı yaşama yeterliği kazandırmak. Sağlıklı yaşamak, bedensel, akılsal ve sosyo-ekonomik hastalıklardan arınmış olmak demektir. Eğitim sağlığın bu üç ögesine de yardım edebilir. Eğitilenin bedensel hastalıklardan nasıl korunacağını, yakalandığında da hastalığı nasıl yenebileceğini öğrenmesi gerekmektedir. Akıl sağlığı günümüzde beden sağlığı kadar önem kazanmıştır. Diğer yandan sosyoekonomik sağlık da önem yönünden diğerlerinden geride değildir. İnsanın ömür boyu baş kaygısı olan sağlıklı yaşamının yollarını eğitimin göstermesi gerekmektedir.

3. Eğitilene öğrenmesini, araştırmasını öğretmek. Eğitilenin karışlaştığı sorunları çözebilmesi, kendini gelecek yaşamına hazırlayabilmesi için araştırmasını bilmesi, öğrenme yollarını öğrenmesi gerekmektedir. Bu konuda insana en büyük yardımcı eğitim yapabilmektedir.

4. Eğitilene iletişim yeterliği kazandırmak. Her insan kendini anlatmak, başkalarını anlamak ister. İletişim insanın en büyük gereksinimlerinden biridir. İnsanın kendini değişik araçlarla, yöntemlerle anlatabilmesine yardım eğitimin görevidir. Aynı biçimde, başkalarının insana değişik araçlarla, değişik yöntemlerle gönderdiği anlamları insanın anlamasına yardım etmek, onu bu yeterliğe ulaştırmak da eğitimin görevidir.

KİŞİLİK

İnsanı konu alan tüm bilimler, insanın kişiliği ve kişilik gelişimi üzerinde önemle durmuşlardır. Eğitim açısından insan kişiliğinin önemi çok büyüktür. İnsan ile eğitim karşılıklı olarak birbirinin niteliğini değiştirir.

Eğitim eğitilenin kişiliğine göre planlanır. Eğer eğitilen çocuk ise başka türlü eğitim, yetişkin ise başka türlü eğitim yapılır. Yine eğitilenin zekâ durumu, beden özürünün bulunup bulunmaması, akıl sağlığı gibi durumları eğitimin niteliğini değiştirir. Böylece eğiti-

min niteliğinin, eğitilenin kişiliğine uyması zorunlu olur.

Diğer yandan eğitim eğitilene değiştirmek için yapılır. Eğer eğitim eğitilenin istenmeyen davranışını değiştiremezse, ona istenilen davranışları kazandıramaz ise eğitimin yapılmasının bir anlamı kalmaz. İnsanın davranışça değişmesi demek nitelikçe değişmesi demektir.

İnsanın kişiliği eğitimde bu denli önemlidir. Bu yüzden eğitim bilimleri, psikoloji, sosyoloji, gibi diğer davranış bilimleri kişilik üzerinde pek çok araştırmalar yap-

mışlardır. Bu araştırmaların sonucunda elde edilen bilgilerle bir düzineye yakın kişilik kuramı ortaya çıkmıştır. Bu kuramlar üzerinde ayrı ayrı durmak bu kitabın sınırlarına sığmaz. Ama kişiliğin tanınması için gerekli olan yönleri aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Kişiliğin Tanımı

Kişilik üzerinde yapılan çalışmalar iki kümede toplanabilir. Birinci kümeye giren çalışmalar kişilik gelişiminin fizyolojik ve psikolojik basamaklarını tanımaya uğraşmışlardır. Psikanalistler, doğumdan ölüme kadar kişilik gelişimini sekiz aşamaya ayırmışlardır. Kişiliği bilişsel yönden ele alan psikologlar, insanın zihinsel gelişimine göre kişilik gelişimini dört basamakta incelemişlerdir. Kişiliğin aşamalarını betimleyen bu çalışmalar deneysel olmaktan çok kuramsaldır.

İkinci kümede toplanabilen kişilik kuramları daha deneysel çalışmalara dayanmaktadır. Bu çalışmalar kişiliği oluşturan değişkenleri tanımayı amaçlamaktadır. İnsanın kişiliğinin oluşmasını, gelişmesini etkileyen kalıtım, çevre, öğrenme, gelişme alanları, etkileşim gibi değişkenleri bulmaya, incelenmeye çalışılmıştır.

Bu iki kümeye giren çalışmalar birbirini tamamlamaktadır. İnsanın kişiliği bir bütün olduğundan, bunun üzerinde yapılan değişik çalışmalar da sonunda bütünleşmektedir.

Bu bütünlük içinde kişilik kuramlarının yaptığı kişilik tanımları beş türe indirilebilir :

1. İnsanın sahip olduğu tüm bedensel ve zihinsel varlığı kişilik olarak kabul eden bütünlleştirici tanımlar.

2. İnsanın başkasından farklılaşan özelliklerini temel alan kişilik tanımları.

3. İnsanın kişilik gelişiminin aşamalarını bir dizi içinde anlatan kişilik tanımları.

4. İnsanın çevresine uyumuna önem veren kişilik tanımları.

5. İnsanın başkalarına benzemeyen tek «kişi» olduğunu savunan kişilik tanımları.

Bu tanımlar insana değişik yönden bakarak onun kişiliğini betimlemeye çalışmaktadır. Bunlar dört noktada birleşmektedir. 1) İnsanın kişiliği bir bütündür. 2) Kişilik insanın niteliğini gösterir. 3) İnsanın niteliğini oluşturan özellikler oldukça yerleşiktir. 4) Ancak bu özellikler insanın çevresine uyumunu sağlayabilecek bir canlılık içindedir.

Bu birleşen yönlerine göre kişilik şöyle tanımlanabilir. **Kişilik**, insanın çevresine uyumunu sağlayan, başkalarından ayrı bir kişi olduğunu belirleyen, oldukça yerleşik tüm özelliklerinin bir bütünüdür.

Kişiliğin Niteliği

İnsan bazı kalıtsal güçlerle doğar. Bu kalıtsal güçlerini içinde yaşadığı çevre içinde etkileşerek geliştirir. Böylece kişiliğini bulur.

Kişiliğin niteliğini insanın özellikleri oluşturur. İnsanın özellikleri ise dış görünüşünü, davranışını, toplumsal değerlerini, kendine ilişkin duygularını, çevreye uyum biçimini kapsar. Kısaca, insanın ölçülebilir, gözlenebilir iç ve dış özelliklerinin tümü kişiliğin niteliğini belirler.

Kişiliğin niteliğini belirleyen kavramlar aşağıda kısaca açıklanmıştır :

1. İnsanın bütünlüğü. İnsan her yönüyle bir bütündür. Eğitimde insanı ruh ve beden olarak ayırmak olanaksızdır. Bedensel, devinimsel, zihinsel, duygusal, toplumsal, cinsel, törel yönden yapılan ayrımlar yapaydır. Bu ayırım insanın değişik yönlerini daha derinliğine incelemek için yapılır. İnsanın bir kesim davranışının ruhsal, bir kesim davranışının da bedensel olduğu bilimsel bulgulara aykırıdır. İnsanın her davranışı tüm kişiliğinin bir ürünüdür.

2. Gelişimin sürekliliği. İnsan döllenmeden ölüme kadar sürekli gelişme içindedir. İnsanın gelişmesi durmaz. Ancak insanın bedensel gelişimi bazı çağlarda hızlanır bazı çağlarda çok yavaşlar. Ama insanın zihinsel, duygusal, toplumsal, törel gelişimi durmadan sürüp gider.

Beden gelişimi diğer gelişim alanlarının temelidir. Bu yüzden beden gelişiminin hızlanması, yavaşlaması insanın gelişiminde

çağlar olarak adlandırılan aşamaları oluşturur. İnsanın gelişimini çağlara ayırmak eğitime bazı kolaylıklar sağlar. Her çağın genel özelliklerine göre eğitim programı yapılarak eğitim de basamaklandırılabilir.

3. Gelişimin genelliği. İnsanların gelişimi genelde birbirine benzer. Her canlı kendi türünün genel gelişim kuralları içinde büyür. İnsan da insana özgü gelişim kurallarına göre gelişir. Bu genel gelişim kuralları eğitim açısından çok önemlidir.

Eğitilenlerin tanınabilmesi için ilkin insanın nasıl geliştiğinin bilinmesi gerekir. Gelişimin genel yönleri, kuralları, kavramları bilinmeden eğitilenlerin özel yanlarını tanımak olanaksızdır. İnsanın insana benzer yönlerinin bilinmesi eğitim programlarının yapılmasını, uygulanmasını kolaylaştırır.

4. Gelişimin özelliği. Gelişimin genelliği içinde her insanın kendine özgü bir gelişim çizgisi vardır. Her insanın kalıtsal güçleri ile çevresindeki etkenlerin değerleri değişiktir. Bu değişik değerlerin etkileşimi insanın başkalarından daha farklı olarak gelişmesine yol açar. İnsanın başkalarından değişik gelişmesi döllenme ile başlamakta, ömür boyu sürmektedir. Ancak insanın başkalarından gelişme yönünden gösterdiği özellik başlangıçta çok az ama ileri yaşlara doğru giderek daha çoğalmaktadır.

İnsanın gelişiminin kendine özgü özellik göstermesi eğitimde iki yönden önemlidir. Birincisi çocuğun gelişiminin özelliği tanınabildiğinde ileride bu gelişimin nasıl olacağını kestirmek kolaylaşabilmektedir. İkincisi eğitilenin gereksemelerini karşılamak için bireyselleştirilmiş öğretim yapmak gerekmektedir.

İnsanların genel gelişim çizgisine göre hazırlanan eğitim programları özel eğitim gereksinmelerini karşılayamaz. Bu yüzden eğitilenlerin eğitimi eksik kalır. Bu eksikliği gidermek için onların gelişiminin özel yanlarını bilip eğitim programlarını ayarlamak gerekir. Böylece eğitilenlerin başkalarına benzemeyen yönlerini bilmek eğitimde büyük önem taşımaktadır.

5. Bireysel ayrılıklar. İnsan kendine özgü gelişim özelliği göstermesi yüzünden başkalarından farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma insanın beden yapısında, duyularında, devinimlerinde, duygululuğunda, zihin güçlerinde, toplumsal ve törel gelişiminde, karakterinde olmaktadır. Bu yüzden insan bütün bu yönleriyle başkalarından ayrılan bir insan olarak gelişmektedir. Bu bireysel ayrılıklar davranışlarını da biçimlendirdiğinden insan başkalarından değişik davranmaktadır.

Eğitilenlerin bireysel ayrılıkları fazlaştığında özel eğitim programları yapmak gerekir. Kör,

sağır, geri zekâlı, üstün yetenekli gibi adlandırılacak aşırı bireysel ayrılıklar için özel eğitim yapılması zorunlu olur.

6. İlk yaşların önemi. Çocuğun ilk yaşlarının (1 - 6 yaşların) kişilik gelişiminde çok önemli olduğu kabul edilmektedir. İlk yaşlarda çocuk çok hızlı bir gelişme içindedir. Bu hızlı gelişimi sırasında çocuk çevreden daha çok etkilenmektedir. Çevrenin elverişli etkileri onun kişiliğini olumlu yönde biçimlendirirken, elverişsiz etkileri onda hastalanmaya elverişli bir kişilik yapısı oluşturabilmektedir. Bu yüzden aile eğitimi ileride çocuğun devam edeceği planlı eğitimin temelini oluşturmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde planlı eğitim daha erken yaşlara doğru çekilmektedir. Ülkemizde de zorunlu öğrenim çağı altı yaşına doğru indirilmektedir. Ayrıca bebeklik çağını içine alan yuva eğitimi ile birinci çocukluk çağını içine alan anaokulu eğitimi yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. Bunlar için ayrı eğitim programları düzenlenmektedir.

7. Kişilik gelişiminin yönü. İnsanın kişiliğinin gelişiminin yönü yalınlıktan karmaşıklığa, azlıktan çokluğa, sağlıktan derinliğe, darlıktan genişliğe doğrudur.

İnsan ilk yaşlarda daha edilgen, daha bağımlı, daha az yönlü, daha az ilgiye sahip, daha dar görüşlüdür. Kendine henüz toplum içinde yer edinememiştir.

Oysa insan büyüdükçe daha çok etkin olmaya, daha bağımsız davranmaya, daha çok yönlü daha derin ilgilere sahip olmaya, geniş görüşlü olmaya başlar. Toplum içinde kendine giderek genişleyen, sağlamlaşan, yükselen bir yer elde eder. Kendini bilmeye, bulmaya, gerçekleştirmeye başlar.

Eğitim programlarının kişiliğin bu gelişim yönüne koşut olarak değişmesi, gelişmesi gerekmektedir. Bu yüzden insanın yaşına uygun eğitim programları yapılır. Yukarı okullara doğru eğitim programlarının düzeyi de yükseltilir. Eğitilenlerin karmaşılaşan, çoğalan, derinleşen, genişleyen kişilik özelliklerine göre eğitim programlarının uyarlanması da zorunlu olur.

8. Kişiliğin sağlığı. İnsan sağlığı dendiğinde, beden, akıl, sosyo-ekonomik yönden iyi olması akla gelir. Bu üç öge bir bütünlük içinde insanın sağlığını oluşturur. Birinin bozulması diğerlerini de bozar. Ama kişiliğin sağlığı dendiğinde daha çok akıl sağlığından söz ediliyor demektir.

Kişilik sağlığı bozulduğunda insanın davranışları istenmeyen yönde sapma gösterir. Toplumun kötü, yanlış, çirkin dediği davranışlar görülmeye başladığında insanın kişilik sağlığını yitirdiği anlaşılır. Eğitim insanın akıl sağlığını bozacak çevre etkenlerinden nasıl korunacağını ona öğretmeye çalışır. Ayrıca eğitim ortamında eğitilenin akıl sağlığını bozacak

etkenleri bulundurmamak eğitimin görevidir. Eğitim akıl sağlığı bozulan kişinin sağlığını düzeltmesi için ne yapması gerektiğinin yollarını öğretir. Ona sağlığa karşı olumlu bir tutum kazandırır.

Gelişim Çağları

İnsanın gelişimi, hızına, gösterdiği genel ve özel niteliklerine göre çağlara ayrılır. Gelişimin çağlara ayrılması eğitime bazı kolaylıklar sağlar. Bu kolaylığın en önemlileri çağlara göre okullaşmayı ayarlamak, bu okullara uygun eğitim programlarını hazırlamaktır. Kişiliğin gelişiminde önemli olan bu çağlar ve gelişim özellikleri aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Bebeklik çağı (0 - 2 yaş). Bu çağda her çocuk yürümesini öğrenir; katı yiyecekleri yiyebilir; işeme ve dışkılamasını az da olsa denetimi altına alabilir. Çocuk iki yaşına doğru koşmasını becerebilir. Çocuk çevreyi tanımak için uğraşır. Bu çağın sonlarına doğru, isteklerini bir iki sözcükle anlatabilir. Bu çağda çocuk sevgi, korku, öfke, kıskançlık gibi duyguların ilk belirtilerini gösterir.

Çocukta henüz toplumsallaşmanın izleri görülmez. Çocuk ana, baba ve yakınlarına sokulur, onları arar ama toplumsal kuralları anlayamaz. Çocuğun iyiye, kötüye, doğruya, yanlışla, güzele, çirkine ilişkin hemen hiçbir tepkisi görülmez. Ancak çocuk bazı yasakları sezmeye başlar. Bu sezgiyle çok sık yinelenen somut kavramların ço-

cuk tarafından öğrenildiği görü-
lür.

Birinci çocukluk çağı (3 - 6 yaş). Bu çağda çocuk olanak bulursa yuvaya ve anaokuluna gider. Bu çağda çocuğun bedeni bebeklik çağındakinden az fakat ileriki çağlardan daha hızlı büyür. Çocuk pek çok ince devinimleri yapabilecek düzeye ulaşır. Çocuk bu çağda ilkel kavramlarını çoğaltır.

Bu çağın sonlarına doğru çocuğun sezgisel düşünmesi gelişmeye başlar. Çocuğun düşlem gücü artar. Konuşmada oldukça beceriklidir. Yakınlarını soru yağmuru tutar. Hemen her şeyi merak eder. Merakını doyumak için de sorar. Çocuğun kelime dağarcığı oldukça büyür. Bu çağda çocuk hemen hemen bütün duyguları öğrenir. Zaman zaman başka çocuklarla oynasa bile çocuk henüz daha küme içinde oynamayı pek beceremez. Oynadığı arkadaşlarıyla en ufak bir nedenle ilişkilerini kesebilir.

Bu çağda çocuk oldukça beceriklidir. Çevresindeki yakınlarının sürekli kendisiyle ilgilenmesini, istediği her şeyin kendine verilmesini ister. Bu çağ, çocuğun iyiyi, kötüyü, doğruyu, yanlış öğrenmesinde oldukça önemlidir. Toplumsal kuralların öğrenilmesi bu çağda başlar. Bu çağda çocuğun inatçılığı artar. Buna, gerçeğe düşlemi ayıramaması yüzünden, gerçek olmayanı gerçek imiş gibi anlatması da eklenir. İnadinın ve yalanlarının yüzüne vurulması çocuğu

daha da zor durumlara sokar. Bu çağda çocuğun kendini okula hazırlaması sağlanmalıdır.

İkinci çocukluk çağı (6 - 10 yaş). Bu yaşlarda çocuğun temel eğitim okuluna başlaması ve temel eğitimin dördüncü sınıfına doğru gelmesi gerekir. Bu çağda çocuğun beden büyüme hızında ilk çağlara göre azalma görülür. Çocuk oyunlarda, okul işlerinde, ev işlerinde oldukça beceriklidir. El, kol, ayak, bacak ile duyu organlarının arasındaki eşgüdüm artar. Oyundan yorulmayacak kadar güçlüdür.

Bu çağ sezgisel düşünme basamağından somut düşünme basamağına geçiş çağıdır. Bu çağın sonuna doğru çocukta çevresindeki varlıklara, olaylara ilişkin somut kavramlar oluşur. Bu yaşlarda çocuk bazı istenmeyen duygularını denetim altına alabilir.

Çocuklar bir küme içinde rahatça oynayabilirler, oyunun kurallarına uyabilirler. Toplumsal kuralların pek çoğunu uygulayabilirler. Bu çağda çocuklar yavaş yavaş karşılarındaki insanı da düşünmeye başlarlar. Böylece çocuklarda vicdan gelişmeye başlar.

Erinlik çağı (10 - 13 yaş). Bu yaşlarda çocuklar temeleğitimin sonlarına doğru gelmeye başlarlar. Erinlik çağı hem kızlar hem erkekler için önemli bir dönüm çağıdır. Beden büyümesi yeniden hızlanır. Hızlı büyüme yüzünden bedenin iç ve dış organlarında den-

gesizlikler artar. Çocuk yetişkinlikte alacağı görünümüne geçmeye başlar. Bu yüzden oldukça çirkinleşir. Çirkinleşme, erinde kendini aşağılama yaratır. Bunalımlar artar. Hızlı gelişme organların eşgüdümünü bozduğu için beceriksizlik başlar.

Erin yavaş yavaş soyut düşünme basamağına geçer. Artık soyut kavramlar daha çok anlam taşımaya başlar. Hızlı gelişme erinin duygularını da yegınleştirir. Korkular, sevgiler, öfkeler, kıskançlıklar derecesini artırır. Erin karşıt cinsten birlikte oynadığı arkadaşlarından ayrılır, kendi cinsinden arkadaş bulur. Erinin karşıt cinse karşı ilgisi artar. Ama erin bunu onlardan nefret ettiğini söyleyerek ortaya koyar. Aynı cins kişilerin yaptığı yakın arkadaşlık oldukça sıkıdır, sırdaşlığa dönüşür.

Erinin vicdanı oldukça gelişmiştir. Olayları, kendisini başkalarının yerine koyarak da irdelemeye başlar. Erinlik döneminin yarattığı bunalımın altında çoğunlukla cinsel gelişim sorunları bulunur. Erin artık kadınlığa ya da erkekliğe geçiş dönemini yaşamaktadır.

İlk ergenlik çağı (13 - 17 yaş). Bu yaşlarda ergen temeleğitimi bitirip ortaöğretime geçer. Ergenin erinlik çağındaki hızlı beden büyümesi giderek yavaşlar ve azalır. Erinlik çağındaki güçsüzlüğünü yenerek güçlenmeye başlar. Bu güçlenme gençlik çağının sonuna

kadar artarak sürer. Ergenin devinimleri daha düzgün ve beceriklidir.

Soyut düşünme basamağına geçtiği için ergen artık soyut kavramları rahatlıkla anlayabilmektedir. Arkadaşlarıyla iyi ilişkiler içindedir. Asılsız korkularından kurtulmayı sürdürür. Karşıt cinse karşı ilgisini artırmaya başlamaktadır. Kendine bu konuda güven duymaya başlar. Cinsel konulardaki sorunlarının büyük bir kesimini henüz daha çözememiştir. Bu yüzden zaman zaman bunalıma düşer.

Ergen duygusal vicdan döneminde olduğu için olaylara duygusal açıdan bakar. Duyguları onu ölküselleştirilmiş ölçülere götürür. Bu ölçülerle çevresini eleştirdiği için çoğunlukla aradığını bulamaz, mutsuzlaşır.

Son ergenlik çağı (17 - 20 yaş) Bu yaşlarda ergenin ortaöğretim bitirip yükseköğretime geçmesi beklenir. Ergen bedensel yönden en güçlü dönemine yaklaşmaktadır. Bir işin, mesleğin gerektirdiği tüm becerileri yapabilecek düzeyde devinimsel gelişimini tamamlamıştır.

Ergen, soyut kavramları çoğaldığı için kendine ve evrenine ilişkin konularda oldukça geniş düşünülebilmektedir. Ergenin başlıca kaygısı iş ve eş bulmaktır. Buna ilişkin kaygılarını zaman zaman başka konulara da yansıttığı görülür. Arkadaşlarının sayısı zamanla azalır, birkaç yakın ar-

kadaşla yetinilir. Ergenin akılsal vicdanı gelişmeye başlar. Dünyayı daha akıllıca eleştirdiği için ergenin bunalımlarında azalma görülür.

Gençlik çağı (20 - 25 yaş). Genellikle bu çağda artık okul eğitimi bitmiş olur. Genç bir iş bulmak, geçimini sağlamak zorundadır. İş bulma ile birlikte eş bulma sorunu da gündemdedir. İşe girildiğinde işyerine uyum başlıbaşına bir sorun olur. Genç, beden gelişiminin en yüksek düzeyindedir. İleri yaşlarda bu güce ulaşması olanaksızdır. Bir mesleğin her türlü becerilerini yapabilir. Zihinsel gücünün en yüksek noktasındadır. Güdülenebildiğinde hemen her konuyu öğrenebilir. Duygularını oldukça denetimi altına almıştır. Kiminle arkadaşlık kuracağını bilmektedir. Karşı cinslere karşı nazik ve duyarlıdır. Mesleğinde ace milik yaptığı görülebilir. Acemiliği yüzünden meslek, aile ve toplumsal yaşamında oldukça atılğan, girişken ve bilgiçtir.

İlk yetişkinlik çağı (25 - 45 yaş). İnsan bu çağında mesleğinde, işinde, yaşamında en yüksek verimlilik düzeyine çıkar. Bu çağ uzmanlaşma çağıdır. Beden sağlığı oldukça iyi, beden gücü yüksek,

düşünmesi güçlü ve yaptıkları değerlidir. Bu çağın sonuna doğru insanın öğrenme hızında çok az bir gerileme olur. Zekâ yönünden gerileme henüz başlamamıştır.

Son yetişkinlik çağı (45 - 65 yaş). Bu çağda insan, nicelikçe az fakat nitelikçe yüksek ürünler verir. Düşünmenin, yönetmenin, zihinsel yaratıcılığın en yüksek düzeyde olduğu yaşlar bu çağdadır. 50 yaşından sonra öğrenme hızında azalma artar. Beden gücü, duyu organlarının duyarlılığı giderek azalır. En önemlisi bedensel hastalıklar artar. Devinimlerde yavaşlama görülür. Ama zihin gücü yeni eserler yaratacak düzeydedir.

Yaşlılık çağı (65 ve ileri yaş). Emeklilik çağının kendine özgü sorunları vardır. En ağır sorun sağlıktır. İkincisi ise yalnızlık, işe yaramama ve benzeri nedenlerin yarattığı psikolojik bozukluklardır. Zihinsel güce dayanan eserler veren kişiler, bunu sürdürdüklerinde psikolojik bozukluklar daha az görülmektedir. İş ile özdeşleşen kişiler işinden ayrıldıklarında bozguna uğramaktadır. Akıl sağlığı yerinde olan insanlar yaşlarının gereklerini yaparak mutlu olmayı sürdürebilmektedir.

ÖĞRENME

İnsanın eğitimi öğrenmesine dayanır. İnsan öğrenemeseydi eğitilemezdi. Bu yüzden eğitim öğrenmenin nasıl oluştuğunu ne oldu-

ğunu nasıl oluşturulması gerektiğini araştırmak, bulmak zorundadır.

Öğrenme üzerinde yapılan

araştırmalar henüz sonuçlanmış değildir. Ama elde edilen bulgular da oldukça çoktur. Bu bulgulara dayanarak öğrenmenin ne olduğu, nasıl olduğu oldukça bilinebilmektedir. Öğrenmeye ilişkin bulgular değişik görüşler yarattığı için değişik öğrenme kuramları oluşmuştur. Bu öğrenme kuramları kümeleştirilerek aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Uyaran - Karşılık Kuramları

Bunlar etki - tepki ya da çağrışım kuramları olarak da adlandırılır. Bu kümeye giren kuramlar, insanın, çevresinden gelen uyaranlara verdiği karşılığı öğrendiği; başka bir kez aynı uyaranlarla ya da benzeri uyaranlarla karşılaştığında daha önce öğrendiği karşılığı yinelediği görüşüne dayanmaktadırlar.*

Uyaran, insanın gerek iç gerekse dış çevresinden gelen ve insanda fizyolojik (kasal) etkinliklerin başlamasını sağlayan fiziksel bir güç olarak tanımlanabilir. Karşılık ise, bu uyaranların insanı etkilediği anda, insanın yaptığı tepkidir.

Bu kümeye giren öğrenme kuramları, birbirlerinden ayrılan yönleri bulunmakla birlikte, temelde aynı görüşe dayanmaktadırlar. Bu kuramların görüşü şöyle özetlenebilir :

* Edward L. Thorndike, Ivan Petrovich Pavlov, Edwin R. Guthrie ve B. F. Skinner'in öğrenme kuramları bu kümeye girmektedir.

İnsanların öğrenmesinde bireysel ayrılıklar vardır. Zeki insanla daha az zeki insanın öğrenmesi birbirinden farklıdır. Bu farklılık daha çok nicelik yönündendir. Zeki insanın uyaranlara verdiği karşılıkların bağlantı sayısı, geri zekâlı insanın bağlantı sayısından daha çoktur. Zeki insan uyaranların imlerini ayırmada ve görmeye, az zeki insana bakarak, daha hızlı davranmaktadır.

Öğrenilecek konunun yinelemesi, alıştırmaların yapılması öğrenme için yararlıdır. Ancak yineleme uyaran - karşılık bağlantısını değiştirmez. Bu bağ ödülle pekiştirildiği zaman güçlenebilir. Ödüllendirilmemiş yinelemeler öğrenmeyi ketler. Bir konudaki becerinin oluşabilmesi için o konuda uyaran - karşılık bağlantılarını çoğaltmak gerekir. Bu yüzden konuya ilişkin değişik alıştırmaların yaptırılması yararlıdır. Böylece beceriyi güçlendirmek için birçok uyaran - karşılık bağlantıları ile bir demet oluşturmak gerekir.

İnsan, gereksinmelerini doyurmak amacıyla öğrenmeye güdülendiğinde, daha iyi öğrenebilir. Gereksinmelerin doyurulması öğrenilenleri pekiştirmektedir. İnsanın gereksinmeleri, öğrenilenlerin pekiştirilmesi için asıldır. Gereksinme alışkanlıkları güçlendirmekte, davranışı yöneltten iç uyarıcıların doğmasına yol açmaktadır.

Öğrenmeden önce, öğrenme sırasında ve öğrenmeden sonra, insanın ödüllendirilmesi, cezalandırılması, öğrenmesine etkiye bulunmaktadır. Öğrenmeye olumlu etkisi yönünden ödül, cezadan daha üstündür. Bir davranışı yaptığı zaman ceza verileceğini bilmesi insanı cezadan kurtulmak için, doğru davranışı öğrenmeye itmektedir. Böylece cezadan kurtulma öğrenende haz yaratarak ödül yerine geçmektedir. Ödül öğrenmeyi pekiştirmektedir. Buna karşılık ılımlı (hafif) cezayı öğrenmeyi pekiştirebildiği; orta yeğinlikte cezanın öğrenmenin keşilmesine yol açabildiği; yeğin cezanın ise bir süre etkili olduğu fakat daha sonra öğrenmenin durmasına yol açtığı görülmektedir. Öte yandan sürekli ceza öğreneni gerilime, bunalıma götürebilmektedir.

Uyarı - karşılık kuramlarında anlama ve kavramanın önemli olmadığı, öğrenmede bunların yeri olmadığı savunulur. Ancak öğrenenin uyarana karşılık verirken durumu sezmesinin yeri olduğu, fakat asıl uyarılara verilen karşılıkların pekiştirilmesi ile öğrenmenin oluşacağı kabul edilir. Sinama - yanılmaların yapılması ile soruna çözüm bulunmakta, bu çözüm öğrenilmektedir. Benzer sorunlarla karşılaşıldığında, öğrenilen çözüm bu sorunlara da uygulanmaktadır. Yeni sorunlar, yeni sinama - yanılma çabaları istemektedir.

Bir konuda öğrenilenlerin, öğrenilecek bir konuya geçiş yapabilmesi için iki konu arasında benzeş, özdeş öğelerin olması; ilk öğrenilen konuda genellemelere ulaşılması gerekir. Eğer yeni uyarı eskiden karşılaşılan uyarılara; yine bu uyarana verilecek karşılık, önceki verilen karşılıklara benzeş ya da özdeş ise, önceki öğrenilenler yeni öğrenileceklerle geçiş yapabilmektedir.

Öğrenilenlerin kullanılmaması; önceki öğrenilenlerin sonraki öğrenilenlere ket vurması; eski öğrenilenlerin yerine yenilerinin öğrenilmesi unutmayı artırmaktadır.

Bilişsel Kuramlar

Bu kümeye giren kuramlara alan ya da bütünlük kuramları adı da verilir. Bu kuramlar, öğrenmenin algılamaya dayandığını, bilişsel (zihinsel) bir süreç olduğunu savunurlar. Bu kuramlara göre öğrenmede anlama, kavrama, içgörü önemlidir. Öğrenen, öğreneneği konuyu bütünüyle görür, algılar ve kavrar. Bütünün parçaları öğrenence sonradan algılanır. Öğrenmede bütünleştirme, biçimlendirme ağır basmaktadır. Öğrenene konunun bütün olarak sunulması gereklidir.*

Bu kümeyi oluşturan öğrenme kuramlarının birbirinden ay-

* Edward C. Tolman, Max Wertheimer, Wolfgang Köhler ve Kurt Koffka'nın öğrenme kuramları bu kümeye girmektedir.

rılan yönleri oldukça azdır. Bu kuramların öğrenmeye ilişkin görüşleri şöyle özetlenebilir:

Zeki insan ile az zeki insanın, bütünü kavraması bir değildir. İnsan yetenekleri oranında karşılaşacağı sorunu, öğreneceği alanı bütünü ile görebilir, parçalarını ayırabilir, yeniden kurabilir. Bu yüzden öğrenme, insanın zekâsına göredir. Ancak durumu algılayamama, görememe ile aptallık ayrı konulardır. Öğrencinin durumu görememesinden, algılayamamasından öğretim yöntemleri sorumludur. Öğretim yöntemleri uygun olduğunda her öğrenci durumu algılayabilir. Öğrencilerde görülen öğrenme farklılıkları onların yetenekleri ile ilgilidir.

Öğrenilen bir konunun yinelenmesi, konuyu algılamak için imlerin yakalanmasını kolaylaştırır. Ancak bir konunun yinelenmesi doğru tepkiyi yapmak için gerekli değildir. Yalnız başlarına yinelenmeler öğrenilenlerin yerleşmesini sağlayamazlar. Öğrenenin, konunun tümünü algılaması, amacı görmesi önemlidir. Bir konunun öğrenilmesinde gereğinden çok yinelenme yapıldığında öğrenenin tepkilerinde saplantılar görülür. Öğrenenin tepkilerinin saplantı haline gelmesi, değişmelere körükörüne direnmesine yol açar. Öğrenilen konu için değişik türde alıştırmaların yapılması yararlı olur. Davranışın değişmesi alıştırmaların sonucunda olmaz, alıştırmaların içinde olur. Alıştırmalar

öğrenenin, yeniden kurma yeterliğini artırır.

Amaç, insanı öğrenmeye güdüleyen tek etmendir. Amaca ulaşmak, aynı zamanda gereksinmelerin doyurulması demektir. Başarı, başarısızlık öğrenmeye güdülenmede önemlidir. Başarı, insanı da haz yarattığından ödül yerine geçer. Başarısızlık ise, insanda elem yarattığından ceza yerine geçer. Ödül ve cezanın öğrenme sırasında uygulanması, öğrenmeyi artırmamaktadır. Çünkü insan, ödül, ceza almadan da öğrenebilmektedir. Ödül, ceza öğrenilenlerin uygulanmasında, davranışların sürdürülmesinde etkili olmaktadır. Ödül, ceza edinilen bilginin değil yapılan eylemin niteliğini etkilemektedir.

Algılama, anlama, kavrama gibi bilişsel süreçler, aralarında temelde birlik bulunan kapsamlı davranışların ve öğrenmenin temelidir. Bütün ile parçalarının ilişkilerini algılama, ayırtılama, yeniden kurma ile öğrenme daha güçlü olmaktadır. Yaratıcı, araştırıcı öğrenme, sorunları çözme, bu tür öğrenme ile olmaktadır. Sınama -yanılmada görülen mekanik sınama ile önceki alışkanlıkların etkisi, sorun çözmeye daha az elverişlidir. Algılamaya, anlamaya, kavramaya dayanan içgörüşsel bir öğrenme, dar sınırlı değildir; geniş bir alana yayılmaya elverişlidir. Bu tür öğrenme, insanın uyumu için daha uygundur. Yine bu tür öğrenmede öğ-

renilecekler, insanın yeterlik düzeyine uygun olarak etkili yöntemlerle sunulmalıdır. Tersi olduğunda öğrenme oluşmaz.

Güdülenme - Kişilik Kuramları

Bu kümeye giren kuramlar öğrenmeyi, güdülere ve kişiliğe dayandırır. Yaşamın amacı güdülerini doyurmaktır. İnsan güdülerini doyurmak için öğrenmek zorundadır. İnsanın güdülerini, akla ve toplum kurallarına uygun bir biçimde doyurmasını öğrenmesi, kişiliğini kazanması ile olanaklıdır. Böylece bu kuramlar, insanın işlevlerini, kişiliğini, öğrenmenin kaynakları olarak görürler; öğrenmenin amacını, insanın işlevlerini iyi yapmasına, kişiliğini geliştirmesine bağlarlar.*

Bu kümeyi oluşturan kuramların birbirinden ayrıldıkları yönleri olmakla birlikte birleştikleri yönleri ile görüşleri şöyle özetlenebilir :

İnsanların öğrenme yönünden bireysel ayrılıkları vardır. Bir insanın öğrenmesi hem başkalarından ayrı özellik gösterir, hem de insanın yaşamı boyunca değişik çağlarda değişik görünümler gösterir. Özellikle insanın ilk çağları öğrenme yönünden önem taşır. Kişiliğin kazanılmasında çocukluk yılları temeldir. Öğrenmede bireysel ayrılıkların olduğu kadar öğrenilenlerin işleve dönüştürülmesinde, uygulanmasında da bi-

reysel ayrılıklar vardır. İnsanın bedence olgunlaşması, psikolojik ortamın elverişli olması öğrenme için temel öğelerdir.

Öğrenilenlerin yinelenmesi öğrenmenin güçlendirilmesi için gereklidir. Ancak, aynı nitelikteki yinelenmeler aşırılaştığı oranda öğrenmeyi güçsüzleştirmektedir. Öğrenene haz vermeyen yinelenmeler öğrenmeyi engellemektedir. Alıştırmalar, yapmaya dayandığında, değişik olduğunda, öğrenmeyi arttırmakta, pekiştirmektedir. Alıştırmalar öğrenene haz verdiğinde, öğrenme daha da güçlenmektedir.

İnsanın güdülerini öğrenmesinin kaynağı; güdülenme ise öğrenmesinde temel etkidir. Öğrenmeye başlarken ve öğrenme süresince sürekli güdülenme, insanı uyanık tutarak öğrenmesini güçlendirmektedir. Ancak, insanın aşırı güdülenmesi, öğrenmesini engeller, dondurur.

Öğrenmede algılama, anlama, kavrama önemlidir. Bilinçsiz yapılan eylemler bile, üzerinde çalışıldığı zaman bilinç alanına girebilir. Anlamlı konuların öğrenilmesi, anlamsız konuların öğrenilmesinden daha güçlü olmaktadır. İnsan bir sorunu çözerken geçmiş yaşantılarını kullanır. Geçmiş yaşantılar sorunu anlamaya, sınamaya yardım eder. Sorun çözmede sinama - yanılma ve çağırışım, içgörü kadar önemlidir.

Bir konudaki öğrenilenlerin, öğrenilecek bir konuya geçiş yap-

* Sigmund Freud ve Woodworth'un kuramları bu kümeye girmektedir.

ması iki konu arasında eşit, benzer öğelerin olmasına bağlıdır. Ayrıca, birinci konudaki öğrenilenlerde genellemeye ulaşılmış ise, bu genellemeler de ikinci alana geçiş yapabilmektedir.

Unutma, insana elem veren, istenmeyen durumların bilinçaltına bastırılması ile olmaktadır. İnsan bu bastırmanın farkında olmayabilir. Ayrıca öğrenilenlerin birbirlerine ket vurması, kullanılmaması, yıpranması da unutmaya yol açmaktadır.

Öğrenmenin Tanımı

Öğrenmenin tanımları, somut ve soyut tanımlar olarak iki kümeye ayrılabilir.

Somut tanımlar öğrenme sürecinin sonunda elde edilen ürüne bakarlar. Bu tanımlar öğrenilenlerin yapılmasına; bellekte saklanmasına; alışkanlık kazanmaya; öğrenilenlerin anlaşılmasına önem verirler. Öğrenme sonucunda bu ürünler (amaçlar) elde edilemediğinde öğrenmenin oluşmadığını savunurlar.

Soyut tanımlar ise öğrenmenin ürününden çok sürecini ele alırlar. Bu tanımlar etkilere karşı yapılan tepkilerin sınırlara yerleşmesine; durumun içgörü ile kavranmasına; güdülerin doyurulması için yapılan eylemlere önem verirler.

Öğrenmenin tanımları ister süreç ister ürün (amaç) açısından yapılsın, tümünün varlığı sonuç, insanda oluşan davranış değişikli-

gidir. Böylece, insanda yeni bir davranış oluştuğunda, eski davranışı değişip başka bir biçim aldığı anda insanın öğrendiği düşünülmemektedir. Buna göre öğrenme, yaşantısı sonucunda insanın davranışında oluşan değişme olarak tanımlanabilir. İnsan ya yeni ya da eski davranışını biçimlendirerek yeni bir davranış yaptığında eskisine göre davranışını değiştirmiş olmaktadır.

Bu tanımda gözden kaçmaması gereken en önemli nokta davranış değişmesinin insanın yaşantısı yoluyla oluşmasıdır. İnsan öncekinden ayrı davranıyor ise bu ayrı davranmasını çevresiyle yaptığı etkileşim sonucunda edindiği yaşantısına borçludur. İnsanın öğrendiği davranış ona başkalarının aktarılabilir. İnsan davranışını kendisi kazanır. Davranışın kazanılmasının yolu da yaşantıdır. Yaşantı, insanın çevresinde bulunan karşıtı ile etkileşimi sonucunda kendinde kalan etkidir. Bu etki yalın bir izlenimi, anlamayı sağlayan bir algıyı, derin bir içgörüyü içerebilir. Fakat etkileşimin sonunda insanda hiçbir etki kalmamış ise, öğrenme de olmamıştır.

Kısaca öğrenme, bir etkinliğe, bir yaşantıya dayanan bir davranış oluşturma sürecidir. Davranışın oluşumu bilinçli yaşamının yaşayarak öğrenmenin bir sonucudur. Öğrenmenin sonucunda insanın davranışında belirgin bir değişme görülür. İnsanın işini yapması, sorunlarına yaklaşımı, ileri-

ye dönük uğraşları değişir, başkalaşır.

Öğrenmenin Türleri

Aşağıya en yalından en karmaşık olanına doğru sekiz öğrenme türü sıralanmıştır. Bu öğrenme türünün her biri bir öğrenme kuramına dayanmaktadır. İnsan bir konuda öğrenme girişiminde bulunduğunda öğrenilecek konunun, durumun niteliğine göre ya en bastaki öğrenme türünden bir ikisini kullanarak; ya ortallardan bir ikisini kullanarak, ya da başından sonuna dek hepsini aşama aşama kullanarak öğrenmesini tamamlar. Başka bir deyişle, öğrenilecek konunun (zorluğu - kolaylığı, önemi-önemsizliği, azlığı - çokluğu gibi) niteliği bu öğrenme türlerinden birinin ya da daha çoğunun kullanılmasını gerektirebilir.

Planlı eğitimde, bu öğrenme türünden hangisinin kullanılacağı, öğrenenin yeterliği ile öğreneneceği konunun niteliğine göre öğretmenlerce kararlaştırılır.

Aşağıdaki öğrenme türleri, bütünüyle bir öğretme modelini oluşturmaktadır. Bu yüzden, bunların bir bütünlük içinde ve birbirine dayanan aşamalar olarak ele alınması gerekir. Basamakların birine göre öğrenmesini sağlayamayan insan, çoğu kez bir üstündeki basamakta başarı gösteremez (Gagné, 1965).

1. **Simgesel öğrenme**, bireyin bir ime (cue), bir sime (signal), bir simgeye (symbol) karşı yaptığı yaygın ve genelleşmiş bir tepki-

dir. Bu tür öğrenme daha çok klasik koşullanmaya dayanır. Klasik koşullanma, bir uyarının bireyde yaptığı etkiye dayanarak, başka değişik uyarılara bireyin aynı tepkiyi yapmasını öğrenmesidir. İnsan pek çok yalın davranışını bu yolla öğrenir. Bu yolla edinilen tepkiler kolay kolay değiştirilemez:

2. **İşlemsel öğrenme**, insanın ayırt edebildiği bir uyarana karşı belli bir tepkiyi öğrenmesidir. Klasik koşullanmada görülen doğal bir uyarının yerine, bir ödül ya da ceza işe koşularak öğrenme sağlanmaktadır. Böylece insan, daha önce bir gereksinmesini doyuran, bir tepki yaratan uyarana karşı belli bir tepkiyi yaparak doyuma ulaşmaya ya da tepki yapmaktan kaçmaya çalışır. İnsanın istenmeyen yalın tepkileri ceza ile kaldırılabilir; istenilen yalın tepkileri ise ödülle yerleştirilebilir. Ama bu tür öğrenme köklü ve sürekli değildir.

3. **Ulamalı öğrenme**, daha önce uyarın - tepki yoluyla kazanılanların zincirleme birbirine bağlanmasından oluşan öğrenmedir. İnsan bir dizi sınaama-yanılmalarla kazandıklarını birbirine ulayarak sorununu çözmeye çalışır. Sınaama-yanılma süresince işe yaramayan tepkiler atılır; sorunu çözmeye götüren tepkiler ise bütünlleştirilir. Bu tür öğrenme, becerilerin öğrenilmesinde kullanılabilir. Yalın becerilerin öğrenene bu yolla öğretilmesi etkili olabilmektedir.

4. Sözel çağrışım, uyaran-tepki, sına-ma -yanılma bağlantısının, yukarıda açıklanan biçiminin, sözel olanıdır. Bir sözcüğün anılmasının, özdeş, benzer ya da zıt olan diğer sözcükleri ansitması ile bir düşünce zinciri oluşur. Ula-malı öğrenimde bu daha çok de-vinim (tepki) zinciri olarak göz-lenir. Bir konudaki bilgilerin öğ-renilmesi, sözel anlatımı bu yolla öğrenilir. Sözlü, yazılı iletişim bu tür öğrenmeye dayanır .

5. Çoğul ayırtılama, insanın çevresinden aynı anda gelen uya-ranları birbirinden ayırdedebil-mesi, bu uyaranların niteliğine göre bunlara tepkide bulunması-dır. İnsanın çevresinden gelen pek çok etkiler vardır. Bunların farkı-na varılması çok güç olabilir. Bun-lar derece, yeğinlik, süreklilik yö-nünden ayrı ama birbirine çok benzer olabilir. Bunları ayırdetme-de ustalaşma bu tür öğrenmeyi gerektirir. Bir insan, çevresinden gelen ses, görüntü, koku, tad, ısı ve benzeri etkileri ne oranda bir-birinden ayırdedebiliyor, bunlar-daki değişiklikleri duyabiliyor, al-gılayabiliyor ise o oranda gereken tepkileri yapmaya kendini hazır-layabilir.

6. Kavram öğrenme, insanın bir konunun anlaşılması için gere-ken kavramları öğrenmesi, öğren-diği kavramları geliştirmesi, ge-rektiğinde bunları değiştirmesi-dir. Kavram bir olayın, nesnenin öğelerini, özelliklerini kısa yoldan anlatan soyut bir sözcük, bir sim-

gedir. Kavramlarla insan daha ça-buk, daha kapsamlı düşünebi-lir. Kavram öğrenme düşünce üretmek için de gereklidir.

7. İlke öğrenme, birden fazla kavramın birbirine ulanarak, bir-birini tamamlayarak bir kural, bir yargı oluşturacak biçimde bütün-leştirilmesidir. Bir ilke birden çok kavramdan oluşur. İlkeler bir so-runu çözmeye temel kuralları, öl-çütleri, yargıları verirler. Planlı eğitimde, teknik, bilimsel, pratik pek çok ilke ile karşılaşılır. Öğren-menin etkililiğini yükseltmek için bu ilkelerin öğrenilmesi gereklidir. Oldukça yüksek düzeyde bir öğ-renme olan ilke öğrenme planlı eğitimde önemli bir yer tutar.

8. Sorun çözme-yi öğrenme, insanın tüm bilgi, beceri ve tutum-larını birleştirip bütünleyerek kar-şı karşıya kaldığı bir sorunu çöz-meyi öğrenmesidir. Sorun çözme-de, daha önce kazanılan kavram-lar, bunların oluşturduğu ilkeler kullanılır. Bu ilkeler birbiriyle et-kileşerek yeni düşünceler doğu-rur. Bunlar insanın yaratıcılığı oranında çoğalır. Yaratıcı düşün-menin düzeyi ne oranda yükselir-se sorunu çözme de o oranda ko-laylaşır. Sorun çözme-yi öğrenme en yüksek düzeyde bir öğrenme-dir. İnsan kendi düzeyinde sorun-ları çözmeye yeterli olmak zorun-dadır. İnsanın yaşı ilerledikçe kar-şılaşılan sorunların niteliği de karmaşıklaşır, sorunlar zorlaşır. Bu tür sorunlar için gerekecek öğ-renme daha çok çabayı, uğraşmayı

gerektirir. İnsan sorun çözmeyi öğrenmede ne denli yüksek başarı gösteriyor ise içinde o denli başarılı olur.

Öğrenme Süreci

Hangi tür öğrenme olursa olsun, her öğrenme kendi düzeyi içinde, belli bir süreç içinde oluşur. Öğrenme süreci, öğrenmenin türlerine göre yeğînleşir, süre yönünden değişme gösterir. Yoksa öğrenme sürecinin oluşumu, basamakları tüm öğrenme türlerinde özdeştir.

Öğrenmenin oluşabilmesi için ilkin insanın öğrenmeye hazır olması, sonra güdülenmesi, karşı karşıya bulunduğu durumu irdelemesi, eyleme geçmesi ve eylemlerinin sonucunu değerlendirmesi gerekir. Öğrenme sürecini oluşturan bu beş alt süreç aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Öğrenmeye hazırbulunuşluk. İnsanın öğrenilecek konu için gereken bilişsel, duyuşsal, devimsel yeterliğe ulaşmış ve bu ön yaşantıları edinmiş olmasına öğrenmeye hazırbulunuşluk denir. Öğrenmeye hazır olmamanın anlamı insanın konuyu öğrenmeye gücünün yetmemesi demektir. Bir konunun öğrenilmesi için, o konuya ulaştırılan alt kavramların, ilkelerin öğrenilmesi gerekir. Ayrıca öğrenilecek konunun gerektirdiği zihin gücüne sahip olmayan bir kimse o konuyu öğrenemez.

Öğrenmeye güdülenme. İnsanın, bir konuyu, beceriyi öğrenmek için güdülenmediğinde öğ-

renmesi olanaksızdır. İnsanın en belirgin özelliği, güdülenmediği bir konuyu başkalarının hatırı için öğrenememesidir. İnsanın öğrenmesini engelleyen, öğrenme gücünü yitirmesi değil, öğrenmeye güdülenmemesidir. Öğrenmeye güdülenmeyen bir insanın, öğrenmek için yüzlerce geçersiz neden bulunduğu görülür. İnsanın öğrenmeye güdülenebilmesi karşı karşıya bulunduğu konuyu, sorunu algılamasına; öğrenmeyi yapabileceğine güvenmesine; öğrenmeye karşı olumlu tutumunun olmasına; öğrenme sonucunda başarı sağlayacağına inanmasına; öğrenmeye iten dış güçlerin yeter düzeye ulaşmasına bağlıdır.

Durumun irdelenmesi. Öğrenmeye güdülenen insan öğreneceği konuyu, beceriyi irdelemeye başlar. Durumun görebildiği bütün yönlerini tek tek gözden geçirerek yorumlamaya çalışır. Bireyin durumu irdelemesi, öğrenmek için eyleme geçtiğinde de sürer. İrdelemede sağlıklı yoruma, yargıya ulaşabilmek için sağlıklı bir algılamaya gereklilik vardır. Öğrenmede güdülenmenin yetersiz ya da çok yüksek düzeyde olması, bireyin irdelenmesinde donmalar, yanılmalar, bozukluklar oluşturmaktadır.

İnsan öğreneceği konuyu, beceriyi irdelemeye başladığında 1) tüm dikkatini öğreneceği üzerinde yoğunlaştırır; 2) öğreneceği ile geçmiş yaşantıları arasında bağlantılar kurar; 3) yapması gere-

kenleri tasarlar; 4) yapacaklarının sonucunu kestirmeye çalışır.

Öğrenme eylemi. İrdeleme aşamasında tasarlanan, kararlaştırılan eylemler yapılmaya başlanır. Buradaki eylemin anlamı, bireyin eksikliğini duyduğu bilgi, beceri ve tutumu öğrenmek için gösterdiği girişim ve çabalaradır. Eğer insan, karşılaştığı sorunu çözmek için gerekli olan bilgi, beceri ve tutuma sahip olsaydı öğrenme girişimine gerek kalmazdı.

Öğrenme sonucunu değerlendirme. Öğrenme eyleminin sonu-

cunda, insanın ne kadar öğrendiğinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu değerlendirme insanın kendisince yapıldığında daha etkili olmaktadır. Değerlendirmenin sonuçları, insanın ne kadar ilerlediğini, başarılı olduğunu nesnel biçimde somut olarak gösterebilmelidir. Başarılı olma, insanı yeniden öğrenmeye güdüleyen başlıbaşına önemli bir etken olmaktadır. Özellikle yeniden başlayacak bir öğrenme insanın daha önceki öğrenme yaşantısının iyiliğinden, kötülüğünden etkilenmektedir.

ÖĞRETME

Öğrenmeye oranla öğretme üzerinde yapılan araştırmalar daha azdır. Öğrenmenin ne olduğu anlaşıldığında öğretme eyleminin daha etkili yapılabileceği varsayılmıştır. Bunda gerçek payı var olmakla birlikte laboratuvarlarda yapay koşullar, değişkenler altında yapılan deneylerle elde edilen bulguların kimi kez gerçek öğrenme durumunda uygulanamadığı görülmüştür. Gerçek öğretme - öğrenme durumunda öğretme sürecinin nasıl oluştuğunun bilinmesine gereklilik doğmuştur. Bu yüzden öğretme kuramları, öğrenme kuramlarından sonra ortaya çıkmıştır.

Öğretme, öğretmen tarafından, planlanmış bir öğrenme sürecidir. Bu sürecin amacı öğrencilere önceden hedeflenen davranışları kazandırmaktır. Bu davranışları kazandıracak araçlar ise öğrencilere

hazırlanacak yaşantılardır. Buna göre öğretme süreci şöyle tanımlanabilir: Öğretme, öğretmen tarafından hedeflenen davranışları öğrencilere kazandırmak için düzenlenmiş yaşantılar sürecidir.

Bu tanıma uygun biçimde öğretme sürecini oluşturmak için yapılacaklar aşağıda açıklanmıştır.

Eğitileni Tanıma

Eğitime alınan bir kişinin tanınması iki yönden önem taşımaktadır. Birincisi kişinin gelişim düzeyinin gerçekleştireceği eğitim amaçlarına elverişli olup olmadığını saptamaktır. İkincisi ise, eğitilenin davranışları ile ona kazandırılacak davranışların arasındaki farkı ortaya çıkartmaktır.

Eğitilenin gelişim düzeyi ile gerçekleştireceği eğitim amaçları arasında elverişsizlik iki türlü olabilir. Eğer eğitilenin gelişim dü-

zeyi yüksek ama gerçekleştireceği eğitim amaçları düşük düzeyde ise ya onun eğitimine gerek yoktur ya da ondan yaşından küçük kişilerin yapması gereken davranışlar istenmektedir. Bu durumlar eğitim için sakıncalıdır. Eğer eğitilenin gelişim düzeyi onun gerçekleştireceği eğitim amaçlarının düzeyinden düşük ise bu beklenen bir durumdur. Çünkü eğitilenin gelişim düzeyi onun gerçekleştireceği eğitim amaçları ile yükselecek, beklenen düzeye ulaşacaktır. Burada özen gösterilmesi gereken durum, bu farkın, eğitilenin ulaşamayacağı kadar büyük olmamasıdır. Programlı öğretimde bu fark, eğitilenin başarı duygusunu tadmasına olanak sağlamak için elverişince aza indirilmektedir.

Eğitilenin gelişim düzeyi ile eğitim amaçları dengelendikten sonra yapılacak ikinci iş bunların arasındaki farkı somut olarak ortaya çıkarmaktır. Eğitilenin sahip olduğu davranışlar ile ona kazandırılacak davranışlar arasındaki farkı bulmak öğretimin planlanması için gereklidir. Eğitilende var olan davranışları tanımak için çoğunlukla eğitime başlamadan önce bir sınav uygulanmaktadır. Bu sınav ile kazandırılacak davranışların hangisinin eğitilende var ya da yok olduğu bilinmeye çalışılmaktadır.

Öğretimin Planlanması

Bir öğretim planı, öğretimin nasıl yapılacağına ilişkin verile-

cek bir dizi karardan oluşur. Bu kararları dört kümede toplamak olanaklıdır: eğitilene kazandırılacak yeterlikler; yeterliğe ulaştırılacak konular; konuların öğrenilmesi için başvurulacak yöntemler; kazandırılan yeterliğin ne değerinde olduğunun tanınması. Bunlar aşağıda kısaca açıklanmıştır.

1. Eğitilene kazandırılacak yeterlikler. Bir öğretim planı belli bir süre içinde önceden belirlenmiş eğitim amaçlarından bir kesiminin eğitilenlerce gerçekleştirilmesi için yapılır. İlkine eğitime ayrılan sürede eğitim amaçlarından ne kadarının gerçekleştirilebileceğine karar vermek gerekir. Sonra bu eğitim amaçlarının hedeflere çevrilmesi gelir.

Bir eğitim hedefi eğitilene kazandırılacak yeterliği açıkça göstermelidir. İnsanın bir konuda yeterlik kazanması, o konuda bilecek bilgileri, yapılacak becerileri, takınılacak tutumu öğrenmesiyle gerçekleşir. Böylece eğitim hedefi eğitilenin öğreneceği bilgiyi, beceriyi, tutumu somut olarak saymalıdır.

2. Yeterliği oluşturacak konular. Eğitilenin hedefler olarak saptanan yeterlikleri kazanabilmesi için ona elverişli yaşantılar hazırlamak gerektir. Eğitimde yeterlik kazandıracak yaşantılara konu denir. Konu, belli bir yeterlik için gereken bilgileri, becerileri, tutumları bir bütünlük içinde bu-

lunduran öğrenme durumlarıdır. Konu, eğitilene eğitim hedeflerine ulaştıracak araçlardır. Bunları öğrendiğinde eğitilen konulan hedeflere ulaşmış sayılır. Planlı eğitimin eski eğitimden farkı eğitim hedeflerine uygun konuların seçilmesidir. Geleneksel eğitimde önce konu bulunur, bu konunun gösterdiği amaca ulaşılırdı. Çağdaş eğitimde ise önce hedef saptanmakta, sonra buna uygun konu aranmaktadır.

3. Öğretim yöntemlerinin seçilmesi. Yeterlikler için seçilen konunun yaşantıya dönüştürülmesi gerekmektedir. Konunun yaşantıya dönüştürülmesi demek, konunun yaparak, yaşanarak öğrenilmesi demektir. Konunun böyle bir nitelikte öğrenilmesi için öğretmenin konuya uygun eğitim teknolojisini uygulaması gerekir. Çağımızda eğitim teknolojisi öğretmenin ve öğrencinin işini büyük ölçüde kolaylaştırmaktadır. Bu yüzden öğretmenin eğitim teknolojisinde çok becerikli olması gerekmektedir.

4. Kazanılan yeterliğin değerlendirilmesi. Öğretim planının bu aşamasında öğrencinin kazandığı kabul edilen yeterliklerin nasıl ölçüleceğinin ve değerlendirileceğinin kararlaştırılması gerekir. Öğrenilenleri ölçmek için araç hazırlama, bu aracı kullanmak için uygun ortam yaratma, aracın ölçtüklerini değerlendirme gibi işler özenli çalışmayı, bu konuda usta

olmayı gerektirir. Değerlendirmenin sonucu iki amaç için kullanılır: Birincisi öğrencinin başarısının düzeyini tanımak içindir. İkincisi ise bu sonuçlara göre eğitimin hedeflerini, konularını, yöntemlerini yeniden gözden geçirip geliştirmek içindir.

Öğretme İlkeleri

Öğrenme ve öğretme kuramları, eğitilenin daha iyi öğrenebilmesi için bir dizi öğretme ilkeleri vermektedir. Öğretmenin bu ilkeleri göz önünde bulundurması öğretme işlevindeki başarısını artırmaktadır.

Öğrenci öğrenmede ne denli etkin olursa öğrendiklerinin düzeyi o denli yüksek olmaktadır. Öğrenme sırasında konuyu, beceriyi, yeterince yinlemek yararlı olmaktadır. Ama alıştırma süreleri ve sayısı ne öğrenilenlerin pekiştirilmesine yetmeyecek kadar az, ne de öğrenciyi bıktıracak kadar çok olmalıdır.

Öğrenmede ulaşılabilecek hedefi, ona ulaştırılacak konuları anlamak çok önemlidir. Bu yüzden öğrencinin öğreneceği konuyla ilgili her durumu iyi algılaması gerekmektedir.

Öğrenci ulaşacağı eğitim amaçlarını anlayıp benimsediğinde kendine sunulan öğrenme konularını daha iyi öğrenmektedir. Bu yüzden öğretmen öğrenciye ulaştırılacak amaçları, eğitim hedeflerini, konuyu bütünlük içinde tanıtmalıdır. Öğrenci bunları bütün olarak

gördüğünde öğrenmeye daha iyi güdülenmektedir.

Öğrencinin öğrendiğini görmesi, başarı düzeyini tanınması onu öğrenmeye istekli kılmaktadır. Bu yüzden bir konunun öğrenilmesinden sonra ona ne kadar ilerlediğini göstermek gerekmektedir. Böylece öğrenmenin değerlendirilmesi büyük önem kazanmaktadır. Öğrenciye her seferinde ne kadar başarısız olduğu değil ne kadar başarılı olduğu gösterilmelidir.

Her öğrencinin öğrenmesi başkasından farklıdır. Öğrencinin öğrenme hızı, derecesi, yönü yakından izlenmeli ve öğrenme elverdiğince bireyselleştirilmelidir.

Diğer yandan öğrenci küme içinde de tek başına öğrenemediği pek çok yeterlikleri kazanmaktadır. En iyi öğretme biçimi konuya göre neyin bireysel neyin küme içinde öğrenileceğini önceden belirleyerek planlamaktır.

Rehberliğin Önemi

Diğer sorunları yanında eğitilenin öğrenme sorunlarını çözmesine yardım etmek rehberliğin görevidir. Bu yüzden planlı eğitim yapılan her yerde eğitilenlere rehberlik edecek uzmanların bulunmasına gereklilik vardır. Bu konu ileride daha geniş olarak ele alınacaktır. Burada kısaca rehberliğin öğretme açısından önemine değinilecektir.

Eğitilenlerin tanınması oldukça zor bir iştir. Öğretmene bu zor

işte yardım edecek uzmanlara gerek vardır. Rehberlik uzmanı öğretmenin bu zor işine yardım etmek için tanıma araçları geliştirir, eğitilene uygular, sonucunu eğitimde uygulanacak biçime sokarak öğretmene sunar.

Öğrenmede Başarı

Türk eğitim sisteminin en önemli sorunlarından biri de öğrencilerin başarı düzeylerinde görülen düşüklüktür. Her öğretim yılının sonunda genel olarak sınıfta kalanların oranı ortalama yüzde yirmi beşe ulaşmaktadır. Bu oran temeleğitimde daha düşüktür. Ama ortaöğretimden yükseköğretime doğru gidildiğinde yüzde elliye doğru çıkmaktadır. Diğer yandan bu oran dersten derse değişmektedir. Bazı derslerde bu oran yüzde beşe çıkarken bazılarında yüzde altmışa çıkabilmektedir.

Öğrencilerin başarısızlığının etkenleri yalnız okulda değildir. Okulun dışından olan bazı etkenler de öğrencilerin başarılarını düşürmektedir. Araştırmalara göre öğrencileri başarısız kılan etkenler şunlardır :

1. Yoksul bir ailenin çocuğunun okulda başarılı olma olasılığı azdır.
2. Aile ortamının çocuğun gelişmesine elverişsiz olması okulda ki başarısını da azaltmaktadır.
3. Ailedeki değerlerle okulun öğrettiği değerlerin çatışması çocuğu başarısızlığa itmektedir.

4. Toplumda azınlıkta olan ailelerin çocukları okulda daha düşük başarı göstermektedir.

5. Kırsal yörede büyüyen çocuklar okullarda daha az başarılı olmaktadır.

6. Ailenin dili ile okulun dili birbirini tutmadığında çocuk daha az başarılı olmaktadır.

7. Okulun öğrenme ortamını zedeleyen araç, gereç yokluğu, kalabalık sınıf, uygun eğitim teknolojisinin kullanılmaması, ağır eğitim programı, iyi yetişmemiş öğretmen, süre azlığı gibi durumlar

öğrencinin başarısını azaltmaktadır.

Planlı eğitim yapan okulu, halk eğitimini, hizmet içi eğitimi içinde yaşadığı toplumun etkilerinden soyutlamak olanaksızdır. Diğer yandan eğitilen kişi eğitim yerine tüm kültürel değerleriyle, sorunlarıyla birlikte gelir. Eğitilen eğitim yeri ile toplum arasında canlı bir bağ kurar. Bu yüzden eğitim çevrenin sürekli etkisi altındadır. Eğitimin sorunlarına çözüm seçenekleri aranırken toplumun, eğitmenlerin, eğitilenlerin, eğitim yerinin tüm etkenlerin göz önünde tutulması gerekmektedir.

Ö Z E T

Eğitimin konusu insandır. İnsan kalıtsal güçlerle doğan; çevresiyle etkileşerek güçlerini yüceltebilen; bu güçlerine dayanarak yeni değerler yaratabilen bir canlıdır. İnsan, kalıtsal güçleriyle çevresinin etkileşiminin ürünüdür. Bu yüzden çevre etkenleri, insanın kalıtsal güçleri kadar önemlidir.

İnsan güdülerini, (gereksinmelerini) doyurmak için yaşar. İnsanın güdülerini temel ve edinilmiş güdüler olarak ikiye ayırmak olanaklıdır. Temel güdüler aynı anda biyolojik güdülerdir. Edinilmiş güdüler ise toplumsal ve psikolojik olarak ikiye ayrılabilir. Günü insanın yaşamak, mutlu olmak için doyurmak zorunda olduğu gereksemeleridir.

Eğitim, insanın yaşamasında önemli çevre etkenlerinden biri olmuştur. Çağımızda hemen her insan eğitimi gerekmektedir. Eğitim ne olduğunu göstererek insanın kendini tanımasına, bulmasına, yüceltmesine yardım etmektedir.

Eğitimin kişisel işlevi ise eğitilenin kişiliğini geliştirmek; eğitilene sağlıklı yaşama yeterliği kazandırmak; eğitilene öğrenmesini, araştırmasını öğretmek; iletişim yeterliği kazandırmaktır.

Kişilik, insanın çevresine uyumunu sağlayan, başkalarından ayrı bir kişi olduğunu belirleyen, oldukça yerleşik tüm özelliklerinin bir bütünüdür. İnsan bedeni ve ruhu ile bir bütündür. Gelişme kesintisiz, sürekli ve sürekli. İnsanın

gelişiminin diğer insanlara benzeyen genel, kendine benzeyen özel yanları bulunur. İnsanlar arasında bireysel ayrılıklar vardır. İnsanın gelişiminde ilk yaşlar önemlidir. İnsanın gelişiminin yönü yalnızlıktan karmaşıklığa, azlıktan çokluğa, sığıltan derinliğe, darlıktan genişliğe doğrudur. İnsanın beden, akıl ve sosyoekonomik sağlığı bir bütündür.

İnsanın kişiliğinin gelişimi belli çağlar içinde oluşur. Bebeklik çağından yaşlılık çağına kadar tüm gelişim çağlarında insan değişik gelişim görevlerini başarmak zorundadır.

Öğrenme üzerinde yapılan çalışmalar, öğrenme için değişik kuramların doğmasına yol açmıştır. Bu kuramları, uyaran - karşılık, bilişsel, güdülenme - kişilik kuramları olarak üç kümede toplamak olanaklıdır. Bu kuramlar bazı yönleriyle birbirinden ayrılmaktadır.

Öğrenme, bireyin yaşantısı sonucunda davranışında oluşan

değişmedir. Öğrenmenin yalnızca karmaşık olanına kadar birçok türleri vardır. Öğrenmeyi sekiz türe ayırmak olanaklıdır. Öğrenme süreci her öğrenme türünde de aynıdır. Öğrenme sürecini oluşturan basamaklar, öğrenmeye hazırlanış, güdülenme, öğrenme durumunun irdelenmesi, öğrenme eylemine geçme, öğrenmenin sonucunu değerlendirmedir.

Öğretme, öğretmen tarafından hedeflenen davranışları öğrencilere kazandırmak için düzenlenmiş yaşantılar sürecidir. Öğretme sürecinin başarılı olması için eğitilene tanınması, öğretimin planlanması, eğitime rehberlik yapılması gerekmektedir. Öğretimin planı, hedefler, konular, eğitim teknolojisi, değerlendirme olmak üzere dört konuda verilecek kararlardan oluşmaktadır. Öğretme ilkeleri öğretmenin görevinde başarısını yükseltmektedir. Öğrenmede eğitilenin başarısına ise pek çok etmenler etkide bulunmaktadır.

OKUMA LİSTESİ

Bu ünite ile ilgili Türkçe kitaplardan seçilenler yazar soyadı sırasına göre aşağıda gösterilmiştir. Daha geniş okuma listesi için kitabın sonundaki Türkçe kitaplara bakınız.

Alfred Adler, *Güç Çocuğun Eğitimi*

Alfred Adler, *İnsanın Tabiatını Tanıma*

Cevat Alkan, *Eğitim Ortamları*

Cevdet Aykan, *Aklın Sağlığı ve Hastalığı*

Rasim Bakırcıoğlu, *Ruh Sağlığı*

İbrahim Ethem Başaran, *Eğitim Psikolojisi*

İbrahim Ethem Başaran, *Psikoloji*

Feriha Baymur, *Genel Psikoloji*

Feriha Baymur, *Lise ve Dengi Okullara*

Devam Eden Öğrencilerin Problemleri

Cezmi Tahir Berklin, Eğitim Amaçları,
 Çocuklarımız ve Biz
 Benjamin S. Bloom, İnsanın Nitelikleri ve
 Okulda Öğrenme
 Doğan Çağlar, Sosyometrik Metot
 Doğan Çağlar, Öğrenciyi Tanıma Teknik-
 lerinden Gözlem
 Mitat Eng, Bahbülün Terimleri Sözlüğü
 Ahmet Rahmi Ercan, Çocuklarımızın Baş-
 rıya Ulaştırma Yolları
 Sabahattin Erdener, İnsan ve Eğitim
 Nurettin Fidan, Eğitimde Yeni Kavramlar
 ve İlkeler

Nurettin Fidan, Öğrenme ve Öğretme
 Engin Geçtan, Çağdaş İnsanda Normaldışı
 Davranışlar
 Bess Goodykoontz, Çocuklarımızı Okulda
 Başarıya Nasıl Ulaştırabiliriz
 Gülseren Günce, Çocukta Zihin Gelişimi
 Yahya Özsoy, Eğitimde Öğrencileri Tanı-
 ma Teknikleri
 Ahmet Rıza Tükel, Çocuklarımızı Nasıl Ta-
 nıyabiliriz
 Oya Tuncer ve diğ., Çocuk ve Eğitim
 Hüsnü Yurdusev, Çocuk ve Çevresi

Eğitimin Ekonomik Temelleri

5

Eğitimin insana yalnız kültür kazandırmak için çalıştığı geçmiş çağlarda eğitime yapılan yatırımın geri dönmeyeceği, bu yüzden ölü yatırım olduğu savunulurdu. Gerçekten de bu anlayışa göre yapılan eğitim insanın ekonomik bir güç olmasını sağlayamadığından, ölü bir yatırım niteliğine bürünürdü. Bu görüşün çağımızda, geri kalmış ülkelerde oldukça geçerli olduğu da görülmektedir.

Eğitim bütün yönleriyle ekonomiye bağımlıdır. Ekonomi ise eğitime dayanmaktadır. Bu ünite de eğitimin ekonomi ile ilişkisi ele alınacaktır.

Ünite üç bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde ekonomi ile eğitimin ilişkisi ele alınmıştır. Toplumun vazgeçilmez bir kurumu olarak eğitimde ekonomiye gereklilik kısaca açıklandıktan sonra eğitimin ekonomi kavramlarına göre tanıtımı yapılmıştır. Bir ürün olarak, bir tüketim olarak ve bir üretim olarak eğitimin niteliği tar-

tışılmıştır. Eğitimin topluma mal oluşunun önemi ve eğitimin maliyetinin hesaplanmasının gerekliliği özetlenmiştir. Ekonomi kurallarının eğitime uygulanmasının amacı eğitimi etkili kılmaktır. Eğitimin etkililiğinin anlamı ve öğeleri üzerinde durulmuştur. Bu bölümde son olarak eğitimin ekonomik işlevi tartışılmıştır.

İkinci bölümde ekonominin eğitime etkisi açıklanmıştır. Ekonominin şimdiki yapısını tanımak için Osmanlı İmparatorluğu ile Cumhuriyet dönemindeki ekonomik gelişmeler özetlenmiş, Türkiye'nin endüstriyel ve tarımsal yapısı, gelir dağılımı, bölgelerin gelişmişlik dengesi tartışılmıştır.

Üçüncü bölümde eğitimin ekonomiye etkisi üzerinde durulmuştur. Eğitimin ekonomik değeri, Türkiye'nin ekonomik kalkınma sorunları, insangücü planlaması, insangücü yetiştirmede geçerli görülen görüşler, ulusal kalkınmanın gereği olan tutumluluk eğitimi bu bölümde ele alınan konulardır.

EKONOMİ VE EĞİTİM

Çağımızda hemen hemen bütün ülkeler kaynak kıtlığı çekmektedir. Zengin ülkelerin bile birçok kaynakları kıtlaşmış, kimileri de

kurumştur. Yerüstü, yeraltı madenleri, zenginlikleri artık eskisi gibi bol değildir. Kalkınmak isteyen diğer ülkeler gibi Türkiye de kay-

nakları bollaştırmak, bu kaynakları özenle kullanmak zorundadır. Kaynaklar iyi yönlendirilemediğinde ülkenin bunalımlara düşmesinden kaçınılamaz.

Ekonomi, kıt kaynakları yönlendirerek ulusal kalkınmayı hızlandırmanın yollarını gösteren bir bilimdir. Ülke ekonomisi ekonomi biliminin gösterdiği kurallara, ilkelere göre yönetildiğinde ulusal kalkınmanın daha az sancısız olacağı varsayılmaktadır.

Bir ülkenin geliri ile gideri, üretimi ile tüketimi dengede tutulduğunda o ülkenin ekonomisinin iyi olduğu kabul edilir. Ülkeyi yönetenler bu ekonomik dengeye ulaşabilmek için eldeki parayı ve diğer kaynakları özenli harcamaya, kullanmaya çalışırlar.

Geleneksel görüşe göre eğitime harcanan paranın yeniden ulusal gelir olarak dönmesi düşünülemediğinden, ulusal kaynaklar dağıtılırken eğitime daha az kaynak ayrılmaya özen gösterilir.

Çağdaş eğitim görüşüne göre, eğitim ulusal kalkınmayı hızlandıran bir etken olarak düşünülmektedir. Ulusal kalkınmanın büyük ölçüde eğitime, eğitimin de ulusal kalkınmaya bağlı olduğu artık kabul edilmektedir. Ancak bu kabulün dayandığı önemli bir gerçek vardır. O da eğitimin gerçekten ulusal kalkınmayı sağlayacak bir niteliğe ulaştırılmasıdır. Eğitim bu niteliğe ulaştırılmadığında yine geleneksel görüş haklılık kazanır.

Eğitimde Ekonomiye Gereklilik

Ulusal kalkınmayı hızlandırmak için geliştirilen eğitim sisteminin, belli bazı kişilere değil toplumun tümüne eğitim programlarını yayması zorunludur. Böyle yapıldığında eğitim sistemi ülke çapında yayılmış, gelişmiş bir kurum olur. Büyüyen böyle bir sistemin beslenmesi de çok parayı gerektirir.

Türkiye'de temeleğitimin zorunlu öğrenim çağı çocuklarının tümüne açılması, ortaöğretimin yurt düzeyinde oldukça yayılması, yükseköğretimin kapısında yüz binlerce insanın birikmesi eğitime eskisine oranla daha çok paranın ayrılmasına yol açmıştır. Artık eğitimde gereksinilen para milyarlarla anlatılmaktadır.

Hızlı kalkınmak zorunda olan Türkiye, çok kısa sürede yeniden paraya dönüşebilecek işlere yatırım yaparak parayı daha çok işletmek, çalıştırmak gereğini duymaktadır. Oysa eğitime yatırılan para en az on, onbeş yıl sonra ulusal gelire dönebilmektedir. Bir öğrenci ancak on beş yaşından sonra eğitilmesinin bedelini üretim yaparak ödemeye başlamaktadır.

Eğitime yatırılan paranın ulusal gelire bu kadar geç katılmasını görerek, siyasal iktidarda bulunanlar eğitime daha az para ayırma yolunu seçmektedir. Çünkü bir siyasal iktidar en az bir seçim döneminde ulusal gelire döne-

cek yatırımları daha çok yeğlemektedir.

Eğitim sistemi, böylesine zor elde ettiği kaynaklarını özenle harcamak zorundadır. Az parayla daha etkili bir eğitim ancak bilimsel yolları kullanarak gerçekleştirilebilir. Yönetim bilimleri, ekonomi bilimi bu yüzden eğitim için gerekli olmaktadır.

Eğitim sistemi bir yandan ulusal kalkınmaya gereken insan-gücünü yetiştirirken, diğer yandan kendisini ekonomi kurallarına göre işletmek zorundadır. Ekonominin kavramları açısından eğitimin niteliği aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Ürün Olarak Eğitim

Toplumun gereksinmelerini karşılamak için kurulan tüm örgütler üç tür ürün elde ederler: mal, hizmet, düşünce. Bir örgüt bunlardan ya birini ya da birden fazlasını üretmek için kurulur. Ekonomide bunların tümüne birden «mal» denir.

Eğitim sisteminde öğretmen, yönetmen, eğitim uzmanı gibi eğitime emeği geçen tüm eğitimcilerin ürettiği ürün eğitim hizmetidir. Okul, halk eğitimi, hizmet içi eğitim bu hizmeti üretmek için kurulur, yapılır.

Kuruluşların ürettiği ürün genel olarak ikiye ayrılır. Birinci tür ürün insanın anında tüketileceği üründür. Yiyecekler, içecekler gibi anında ya da kısa sürede kullanılıp yok edilecek nesneler bunlar-

dandır. Eğitim sistemi insanı gelecek yaşamına hazırlamadığında bu tür ürün üretir. Öğrenilenler kısa bir süre sonra unutulur, eğitilenin değiştiği varsayılan davranışı değişmez, eğitim amaçlarını gerçekleştiremez. Geleneksel eğitime karşı yapılan eleştiriler bu yüzden dır.

İkinci tür ürün insanın uzun süre üretim için kullanmasına yarayan üründür. Bu tür ürüne yatırım malı denir. Çünkü insan bu ürünü kullanarak yeni ürünler elde eder. Üretimin hem niceliğini hem niteliğini yükseltebilir. İnsanın üretimini nicelikce, nitelikce artıracak eğitim bu türden bir üründür. Eğitim hizmeti böyle olduğunda bir yatırım malı olmaktadır. Bu tür eğitime harcanan para bir süre sonra eğitilene, dolayısıyla ulusal gelire yeniden artarak dönmektedir.

Üretilen eğitim hizmeti eğitilenlerin biyolojik gereksinmelerini doyuramaz. Bir ürün insanın biyolojik gereksinmelerini doyurduğunda ona karşı duyulan istek zorlama derecesine ulaşır. Eğitim insanın yaşamasına doğrudan gerekli olmadığından eğitilenlerce değişik düzeylerde alınır. Eğitilen kendine sunulan eğitim hizmetinden dilediğince yararlanır. Bir insan, eğitime başkalarına denk ya da onlardan çok para harcarsa bile onlara bakarak eğitimden daha az yarar elde edebilir. Bu yüzden bir sınıfta bulunan öğrencilerin

kendilerine sunulan eğitimden aldıkları paylar birbirinden farklı olabilmektedir.

Eğitime doyulmaz. İnsan diğer mallardan dilediği kadar aldığında doyar, artık o mala gerekmesi kalmaz. Ama eğitim ne kadar alınrsa alınsın doyulacak bir ürün değildir. İnsanın güçlerinin sınırı bilinmemektedir. Bu sınırsızlığın içinde insan gücünün yettiğince eğitim hizmetinden yararlanabilir. Böylece, eğitime doyum noktası koymak düşünülemez.

Eğitim kullandıkça artar, yenileşir. Diğer malların kullandıkça eskimesine karşılık eğitim kullandıkça eskimez, yenileşir. Çünkü insan eğitimle elde ettiği yeterliğini bir işe koşarken bir yandan da daha yüksek başarı elde etmek için yeterliğini artırır. Düşüncelerin yeni düşünceler çağırması, becerilerin yeni becerilerle birleşmesi insanın yaratıcılığının eseridir. İnsan bu yaratıcılığı ile eğitimini sürekli artırır, yenileştirir. Ama kulanılmayan eğitim unutulurak es-
kir.

Eğitimin Tüketimi

Satın alınan malın gereksinmeyi karşılamak için kullanılmasına tüketim denir. İnsan eğitimle aldığı yeterliği kendi gereksinmelerini doyurmak için kullanır. İnsan elde ettiği yeterlikle bir sorunu çözebilir; bir mal, düşünce üretebilir; kendine vereceği hizmette kullanabilir; mesleğini daha iyi yapabilir. Böylece insan belli bir be-

del ödeyerek satın aldığı eğitimi dilediği yerde kullanabilir, tüketebilir.

Eğitim bir tüketim malı olarak kullanılırken ilginç bir durum ortaya çıkar. Diğer mallar kullandığında ya yok olur ya da eskir. Ama bir ürün (mal) olarak eğitim, kullandıkça artar. Buna yukarıda da değinilmiştir. Kişinin satın aldığı eğitim kullanılmadığında yavaş yavaş tükenir. Eğitimin tüketimi asıl budur.

İnsan eğitimine harcadığı parayı, satın aldığı eğitimi kullanarak bir süre sonra geri kazanır. Ama satın aldığı eğitim kendinin ürün elde etmesine yarayacak türden bir eğitim olmalıdır. Bu tür eğitime yukarıda yatırım malı denmiştir. İnsanın aldığı eğitim, yalnız tüketmeye yarayan bir mal gibi, üretmeye yaramayacak türden olduğunda eğitime harcanan paranın geriye dönmesi olanaksızdır. Bu tür eğitim üretmek için değil süslenmek için tüketilir. Kişi gördüğü eğitimle övünür ama kişinin elinden bir iş gelmez.

İnsan satın aldığı eğitimi kullandıkça tüketemez, artırır ama giderek daha çok eğitim almak ister. Bir düzeyde görülen eğitim daha yukarı düzeylerdeki eğitime gerekseme yaratır. Böylece satın aldığı eğitimi kullanmayan daha üst düzeydeki eğitimi satın almaya eğilim göstermezken kullanan, daha çok para harcamayı gerektiren üst eğitime gerekseme duyar.

Eğitimin Üretimi

Eğitimin üretilmesi de diğer ürünlerin üretilmesine benzer; süre, emek, ortam ister. Bu üçünün de eğitimde kendilerine göre özellikleri vardır.

Eğitimin üretilmesi çoğunlukla diğer malların üretilmesinden daha uzun süre ister. Üretimi on yirmi yıl süren bir mal bulmak kolay değildir. Ama eğitimin üretimi bu denli uzun sürer. Çünkü eğitimi bir bütünlük içinde tam olarak sunmak zorunluluğu vardır. Bir insan bir bütün olan bir eğitimin bir parçasını aldığı anda eğitimi yarım kalan bir kişi olarak yapmak istediği işi, mesleği iyi yapamaz. İnsanın doyumunu sağlamak için eğitimin bir bütün olarak sunulması gerektiğinden, buna harcanan uzun süreyi de kabul etmek gerekmektedir. Bir eğitim ne denli uzun sürerse o denli masraflı olur.

Eğitimin üretilmesi emek ister. Eğitimin üretilmesi için emek harcayacak olanlar öğretmen, yönetmen, eğitim uzmanı gibi eğitimcilerdir. Eğitimciler uzun yıllar alan bir eğitimle yetiştirildikleri için çok pahalıya mal olurlar. Eğitim sistemi bunları oldukça yüksek maaşlarla çalıştırmak zorundadır. Bu yüzden eğitimin üretilmesi için harcanan emek, diğer birçok alanlara bakarak daha değerlidir.

Eğitimin üretilmesi için elverişli ortam, binalar, eğitim araçla-

rı, gereçleri, eğitim teknolojisinin gerektirdikleri, uygulama alanları ve benzerlerinin gerektiği biçimde bulunmasıyla sağlanır. Eğitimin üretilmesi için gereken ortam, diğer birçok ürünün üretilmesine gerekecek ortamdan daha pahalıya mal olur.

Eğitimin Maliyeti

Ekonomide maliyet bir birim ürünün üretilmesine harcanan paradır. Bu para ürünü üreten emeğe, araçlara, ürünün hammaddelerine, ürün için tüketilen elektrik, yakıt gibi fizik güçlere, kullanılan teknolojiye harcanır. Bir birim ürünün üretilmesi için işlenen, işleyen, tüketilen, kullanılan tüm girdiler ürünün maliyetini oluşturur.

Eğitimde bir birim ürün olarak çoğunlukla eğitilen kişi alınır. Eğitilen bir kişiye harcanan para eğitimin maliyetinin hesaplanmasında asıl olur.

Eğitimde işlenen hammadde eğitilen kişidir. Buna öğrenci denir. Eğitim sistemi diğer üretim alanlarının çoğunluğunda olduğu gibi işleyeceği öğrenciyi para vererek satın almaz. Öğrenci aynı anda eğitimi satın alan kişi olduğundan, eğitim sisteminin ödeyeceği bir bedel karşılığı okula girmez. Ancak eğitim sistemi bir öğrenciyi, yemek, yatak, barınma ve benzeri masraflarını ödeyerek okutuyor ise, bu bir bakıma işlenecek hammadde olan öğrencinin de satın alınmasıdır. Okulu bitirdikten

sonra öğrenci bundan bedelini ödeyerek kurtulabilir.

Eğitimde işleyen girdi insan-gücü ve araçlardır. Bundan önce söz konusu edildiği gibi eğitimdeki insangücü öğretmen, yönetmen, eğitim uzmanı gibi eğitimlerdir. Bunlar yüksek öğrenim gören uzmanlaşmış insangücü olarak emeklerini oldukça pahalı satarlar. Diğer yandan üretime dönük bir eğitim sisteminin en iyi araçları, gereçleri kullanması gerekir. Bunlar da pahalı araçlardır.

Isıtmada, aydınlatmada, temizlikte, denemelerde, uygulamalarda, sınıfta kısaca eğitimde kullanılan fizik güç oldukça pahalıdır. Bu güçlere harcanan para eğitimin maliyetini artırır.

Eğitim sisteminin öğrenciye, eğitmenlere, araç gereçlere, tüketilen güce ödediği para doğrudan harcadıklarıdır. Bunlara bakarak bir öğrencinin kaç mal olduğu bulunabilir. Ama bir de öğrencinin harcadığı para vardır. Buna dolaylı eğitim harcaması denilir.

Öğrencinin eğitime harcadığı para kendinin aldığı eğitim araç gereçlerine, giysisine, yiyeceğine, barınmasına ve benzerlerine harcadıklarıdır.

Öğrenci bir yandan eğitimin işlediği hammadde iken bir yandan da kullandığı bir güç kaynağıdır. Öğrencinin eğitilirken harcadığı emeğin değerini de hesaplamak gerekmektedir.

Eğitim sisteminin eğitime doğrudan harcadığı para ile eğitimin maliyeti bulunabilir. Ama bu maliyet yalnız eğitim sistemi açısından geçerlidir. Ulusal açıdan eğitimin maliyeti hesaplanmak istendiğinde eğitim sisteminin harcadığı paraya, öğrencinin eğitime harcadığı paranın ve emeğin değerinin eklenmesi gerekmektedir.

Eğitimin Etkililiği

Eğitim sistemi milli eğitimin amaçlarını elinden geldiğince en yüksek düzeyde gerçekleştirmek zorundadır. Bunun için eğitim sisteminin etkili olması gerekmektedir.

Eğitim sisteminin etkililiği eğitimin verimliliğini, sağlığını, dirikliğini ve yararlılığını amaçlarını gerçekleştirebilecek düzeyde sürdürmesidir. Etkililiği oluşturan bu dört kavram aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Eğitimde verimlilik, bir yandan eğitilen öğrencinin sayısı ve onlara kazandırılan yeterlik düzeyi yükseltilirken diğer yandan öğrenci başına düşen maliyetin düşürülmesidir. Böylece eğitimde verimlilik, daha ucuza, niteliği yüksek daha çok öğrenci yetiştirmektedir.

Eğitim sisteminin sağlığı demek sistemde çalışanların karşılıklı çatışmasını enaza indirmek demektir. Sağlıklı bir sistem çalışanların birlik, güvenlik, dayanışma duygusunun yüksek olduğu bir sistemdir. Böyle bir sistemde,

örgütün amacı, gücü, sorunları çalışanlarca iyice bilinir, sorunlar işbirliği içinde çözülür.

Eğitim sisteminin dirikliği, toplumsal değişmelere, bilimsel gelişmelere, eğitim teknolojisindeki yenileşmelere anında en etkin biçimde uyarlanabilme yeterliğidir. Eğitim sistemi bunu yapamadığında eskir, bitkisel yaşama girer. Böyle bir eğitim sistemi topluma karşı yüklendiği görevlerini yerine getiremeyerek işlevsizleşir.

Eğitimin yararlığı, bir eğitim programını bitiren kişinin edindiği yeterliği ürüne dönüştürebilmesidir. Bu ürün yalnız eğitilenlerin kendine yararlı ise eğitim programı toplumsal olmaktan çok kişiseldir. Eğer ürün toplumca da kullanılıyor ise eğitim hem eğitilene hem de kişiye yararlı olmaktadır. Ama eğitilen kişi bu iki tür yararı da sağlayamıyor ise yapılan eğitim boşuna yapılmış bir çalımadır.

Eğitimin etkililiği eğitime ayrılan kaynakların kıtlaşması sonucunda, 1950'den sonra çıkmış bir kavramdır. Amaç daha az parayla daha nitelikli bir eğitim yapabilmektir. Eğitimin etkililiğini oluşturan verimlilik, sağlık, diriklik ve yararlılık öğeleri için bilimlerin kılavuzladığı kurallar uygulandığında yukarıdaki amaca ulaşılır. Bu yüzden eğitim sisteminin ekonomi, eğitim, yönetim bilimlerinin kurallarına uygun yönetecek yönetmenlere büyük gerekmesi vardır.

Eğitimin Ekonomik İşlevi

Ulusal kalkınmaya katkıda bulunmayı amaçlayan bir eğitim sisteminin önemli işlevleri vardır. Ekonomi ulusal kalkınmanın başlıca kaynağıdır. Bu kaynağı hem desteklemek hem de bu kaynaktan yararlanmak eğitimin görevi ve hakkıdır. Bu yüzden eğitim bazı ekonomik işlevler yüklenir. Bu işlevler üç maddede toplanabilir :

1. Eğitilene üretim yeterliği kazandırmak. Kalkınma çabası içinde bulunan Türkiye'nin kalkınmaya katkıda bulunmayacak bir eğitimi benimsemesi olanaksızdır. Kalkınmaya katkıda bulunacak bir eğitim sistemi ise eğitilen her kişiye üretim yeterliği kazandırmak zorundadır. Üretim yeterliğinden kasıt eğitimin bir meslek, bir iş için kişiye gereken bilgi, beceri ve tutumları kazandırmasıdır. Bu amaçla hazırlanan bir eğitim programının gereklerini yerine getirmek çok pahalıdır. Ama eğitilenler üretime geçtiğinde eğitime harcananın kat kat üstünde gelir sağlayabilmektedir.

2. Eğitilene tutumluluk kazandırmak. Artık insanların kullandıkları kaynaklar eskisi gibi bol değildir. İnsanların gereksemelerini karşılayan her kaynak giderek kıtlaşmaktadır. İnsanların büyük çoğunluğu gelirlerini giderlerine denkleştirememektedir. İnsanların bu durumu yalnız kendilerine değil topluma da büyük zarar vermektedir. Hem insanı hem toplu-

mu huzurlu kılmak için insanların tutumlu olması gerekmektedir. Eğitim insanların tutumlu olmasını sağlayan en etkili araçlardan biridir. Tutumluluk eğitimi çok küçük yaşlardan başlamalıdır. Okullar bunu desteklemek için öğrencileri günlük yaşamları içinde sürekli tutumluluğa yöneltmelidir. Tutumluluk alışkanlığı uzun sürede, yakın denetimle sağlanabilir. Tutumlu insanların tüketimi azaltarak ulusal gelire ne denli büyük katkılarının bulunduğunu canlı örnekler göstermektedir.

3. Eğitim sistemini ekonomik çalıştırmak. Bu bölümün başında da açıklandığı gibi, eğitime ayrılan para giderek çoğalmasına karşın eğitime artan gerekseme yüzünden giderek yetersiz kalmaktadır. Eğitim sistemi bir yandan ekonomiyi eğitimi verirken diğer yandan ekonomik işlemenin örneğini vermek zorundadır. Savurgan bir eğitim sisteminin tutumlu insanlar yetiştirmesi olanaksızdır. Bu yüzden eğitim sistemi ekonomi kurallarına göre çalışmak zorundadır.

EKONOMİNİN EĞİTİME ETKİSİ

Eğitim sisteminin ürettiği eğitim hizmetini satarak kendine gelir kaynağı yaratması düşünülemez. Çünkü Türkiye’de eğitim devlet okullarında parasız verilir. Bu yasal gerekliliğin dışına yalnız üniversiteler çıkmıştır. Yükseköğretim Kanunu’na göre öğrenciler üniversitenin yaptığı harcamanın bir kesimine katılmak için para ödemek zorundadır. Bunun dışındaki tüm harcamalar bütçelerden karşılanır. Köy bütçesi, özel idare bütçesi ve genel bütçe eğitim sisteminin para sağladığı başlıca kaynaklardır.

Bütçelerin kaynağı vergilerdir. Yurttaşlardan toplanan vergilerin istenen düzeye çıkabilmesi ekonominin sağlıklı ve zengin olmasına bağlıdır. Yoksul ülkelerin devlet bütçeleri de yoksuldur. Devlet bütçesinden beslenen kuruluş-

ların da yoksul olması doğaldır. Bu yüzden eğitim sistemi, doğrudan ülkenin ekonomik yapısına dayanmaktadır. Ekonomik yapı bütün diğer üst yapı sistemlerinin olduğu gibi eğitimin de temelidir.

Ülkenin ekonomik yapısının geçmişe dayanan kökleri vardır. Ekonomik yapıyı tanımak için bu köklerin niteliğine de bakmak gerekir. Bu bölümde Türkiye’nin ekonomik yapısına kısaca göz atılacaktır.

Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik Kalıtı

Osmanlı İmparatorluğu 16. yüzyılda çağının, ekonomik yönden en güçlü ülkesi durumuna gelmişti. Osmanlı İmparatorluğu’nu bu duruma getiren başlıca ekonomik nedenler şunlardı:

1. Devlet mülkiyetine dayalı tımar - sipahi düzeniyle iyi çalışan

yüksek verime ulaşan bir toprak düzeni.

2. Ahilik düzenine dayalı, çağının en ileri teknolojisi ile çalışan bir endüstri yapısı.

3. Avrupa - Asya arasında güvenliği yüksek, ekonomik gereksinimleri karşılayabilen bir ticaret düzeni.

4. İmparatorluğun ekonomik yapısına katkıda bulunan, Ahiler eliyle yapılan bir meslek eğitimi sistemi.

5. Bütün bunları sağlayan adil, merkeziyetçi, örgütçü bir devlet yönetimi.

Diğer yan etmenlerle birlikte bu beş temel etmenin, 18. yüzyıldan başlayarak yozlaşması Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkmıştır. Diğer yandan, buhar gücünün bulunması ile gelişen Avrupa endüstrisi ve elde edilen ürünlerin buharlı gemilerle taşınmasının ucuzluğu, kolaylığı, güvenliği Anadolu ticaret köprüsünü çökertmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun bu gelişmeler karşısında kayıtsız kalması; üstelik gelişen Avrupa ülkelerine, İmparatorluk içinde gümrük, pazarlama, vergi indrimi ayrıcalıklarının (kapitülasyonların) verilmesi Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünü daha da hızlandırmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet dönemine, çökmüş bir sanayi ve yozlaşmış bir toprak düzeni devredilmiştir. Bu ekono-

mik yapının genel görünüşü özetle şöyledir :

Maden işleyen, dayanıklı malları (makine ve araçları) yapan endüstri yoktu. Var olan endüstri ancak besin maddeleri ile iç pazarlarda aranan tüketim mallarını üretmekteydi.

Tanzimat'tan sonra yabancı ülkelerden gelecek anapara ile kurulmaya çalışılan dayanıklı malların üretimi girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Endüstri şirketlerinin ancak % 2'si Devletin elindeydi, geri kalanların tümü özel şirketlerdi.

Özel şirketlerin anaparasının çoğunluğu yabancıların elindeydi. Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içinde doğup da müslüman olmayan pek çok rum, ermeni ve musevi, kapitülasyonların yabancı ülkelere verdiği haklardan yararlanmak amacıyla, bu ülkelerin elçilik ve konsolosluklarının kanadı altında özel şirketlerini çalıştırmaktaydı.

Endüstri ile tarımsal üretim arasında uyum, eşgüdüm bulunmamaktaydı. Tarımsal üretim çok güçsüzdü.

Dış ülkelerden alınan borçlar çok yüksek düzeye çıkmıştı. Devletin yaşayabilmesi için sürekli dış borçlar almak gerekmekteydi. Endüstri, hammadde, anapara, teknoloji ve makine alımında dış ülkelere bağımlıydı. Tüketim mallarının çoğunluğu yurt dışından sağlanmaktaydı.

Cumhuriyet Dönemi

Kurtuluş Savaşı'nın sonunda Cumhuriyet'in kurulması ile siyasal bağımsızlık elde edilmişti. Türk Ulusu'nun tam bağımsızlığı için ekonomik bağımsızlığın da kazanılması gerekmektedir. Bu yüzden, Cumhuriyet'in kurulmasından sonra yoğun bir ekonomik bağımsızlık savaşımına girildi.

Yabancı ülkelere, üretim, gümrük, pazarlama ve vergide ayrıcalık tanıyan kapitülasyon düzeni kaldırıldı. Ancak kapitülasyonun Türk ekonomisine verdiği zarar 1928'lere kadar silinemedi.

Osmanlı döneminden devir alınan ve Türkiye'nin payına düşen dış borçlar ödendi.

Ülkenin kalkınması için ekonomik bir model bulmak amacıyla, İzmir'de bir kongre yapıldı. Yabancı ülkelerin Türk ekonomisini sömürmelerine karşı önlemler getirildi. Bu kongrenin sonunda ulusal bankaların kurulmasına başlandı. 1927'de Sanayi Teşvik Kanunu çıkarılarak, endüstrinin geliştirilmesi için özel girişimlere vergi ve gümrük bağışıklığı, hükümet yardımı, arsa sağlamada kolaylık gibi destekleyici ve özendirici olanaklar verildi. Buna karşın, özel girişimlerin yaptığı endüstri yatırımları beklenen düzeye ulaşamadı.

Özel girişimin yatırım yapmadığı alanlarda devlet yatırımları başladı. Dokuma, maden, kâğıt, çimento, şeker ve benzeri dallar-

da devletçe fabrikalar yapıldı. Demiryolu ve elektrik ağı yapımına, maden ve petrol araştırmasına girildi. Yabancı şirketlerin tümü ulusallaştırıldı. Böylece Osmanlı döneminde % 2 olan devlet girişi % 10 dolaylarına çıkarıldı.

Eğitime çok önem verilmesine karşın, bu dönemde karşılaşılan ekonomik sorunlar ve bunalmalar yüzünden, eğitime ayrılan ödenekler ulusal gelirin ancak % 3 - 4 dolaylarında kaldı.

1940'lardan sonra, savaşa girilmedi fakat İkinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle Türkiye'de savaş ekonomisinin uygulanması başladı. Savaş ekonomisi, niteliği gereği, paranın özel ellerde birikimine yol açtı.

Türkiye'de 1950-60 döneminde, dış yardımlarla sağlanan ve özel kesimde biriken anaparanın yatırıma yönlendirilmesini amaçlayan bir siyasa izlenmiştir. Buna karşın, özel kesimin tüketim malları dışında, yatırım ve ara malları üreten endüstriye yönelmesi istenen düzeye ulaşmadığı gibi, Devlet yatırımlarının önemi de azalmamış, endüstrileşmede öncülüğünü korumuştur. Ancak, devlet yatırımları, özel kesimin desteklenmesi için, yatırım yapmak istemedikleri alanlarda özel kesime ham madde, yarı işlenmiş madde sağlamak yönünde yapılmıştır.

Tarımda makineleşme hızlanmış, makineleşme sonucu tarıma elverişli işlenmemiş toprak kalma-

miş fakat tarım işçilerinin işsizlik oranı yükselmiş, tarımsal üretim beklenen düzeye ulaşamamıştır.

Karayollarının yapımı şimdiye kadarki en yüksek düzeye ulaşmış, bunun sonucunda yurt içi nüfus hareketliliği ve üretimin dolaşımı hızlanmıştır.

Plansız bir ekonomi uygulandığından, endüstri ile tarım arasında uyum sağlanamamış, ekonomi dengesizliğini artırmış, para değerinin düşmesi ve pahalılığın yüksek düzeye ulaşması ile (enflasyonla) karşı karşıya kalınmıştır.

1960'dan sonra ekonomide planlı dönem başlar. Gerçi 1933 ve 1938 yıllarında iki kez plan yapılmıştı ama bunlar ekonomik planlar olmaktan çok devlet yatırım programları niteliğindeydi. Yeter kaynak bulunamadığı için de planların gerçekleştirilmesinde çok gerilerde kalınmıştı. 1962'den bu yana dört kez beş yıllık kalkınma planı yapılmıştır. Bu planlara göre her yıl Kaba Ulusal Gelirin (gayri safi milli hasılanın) % 7 oranında artması amaçlanmıştır. 1962 - 72 arasındaki on yılın kaba ulusal gelir artışı % 6,3'tür. 1972'den sonra bu oran düşmüştür. 1976'dan sonra ulusal gelir artışı sıfıra yaklaşmıştır.

Yirmi yıllık bir dönem içinde amaçlanan kalkınma hızına ulaşamamasının başlıca nedenleri şunlardır: 1) ekonomik gelişmede tarımsal ürünün egemen olması,

2) tarımın değişen hava koşullarına bağımlılığının sürmesi, 3) endüstri kesiminde yatırımların istenen yönde gelişmemesi, 4) kalkınma planının devlet kesiminde emredici olmasına karşın özel kesimde özendirici ve destekleyici olması, 5) kalkınma planlarının genişletilmiş bütçe anlayışından daha ileri bir plan niteliğine ulaşamaması.

Endüstriyel Yapı

Türkiye endüstrileşmiş bir ekonomi yapısına ulaşmış değildir. Bir ülkenin ekonomik gelişmişliğini belirlemede, o ülkenin yatırım, ara ve tüketim mallarının üretim verilerine bakmak gerekir. Yatırım malları makine yapan makineleri, ara malları yatırım mallarının yapılmasına yarayan araçları, tüketim malları ise insanlara bir süre kullanıldıktan sonra tükenen malları kapsamaktadır.

1972'de Türkiye'deki tüm üretimin % 47'sini tüketim malları, % 39'unu ara malları, % 14'ünü ise yatırım malları oluşturmaktadır. Geçmiş yıllara bakarak yatırım ve ara malların üretiminde artma, tüketim mallarının üretiminde azalma olmuştur. Bu durum sanayileşmede olumlu bir gelişmeyi gösterir. Ancak bu gelişme istenen düzeyde değildir. Çünkü, gelişmiş ülkelerdeki oranlara bakıldığında, Türkiye'de elde edilen bu gelişmenin çok gerilerde olduğu görülmektedir.

Gelişmiş ülkelerde, genel olarak tüm üretimin ortalama % 20'sini tüketim malları oluşturur. Bu Türkiye'deki oranın yarısından da azdır. Buna karşılık, gelişmiş ülkelerde, yatırım malları üretiminin tüm üretime oranı % 45'dir. Bu oran ise Türkiye'deki oranın üç katından fazladır. Birbirini desteklemesi gereken yatırım mallarının ve ara mallarının üretimi de, uyumlu gelişmediğinden Türk ekonomisinde dengesizlik yaratmaktadır.

Yatırım mallarının üretimi yetersiz olduğundan, ara ve tüketim mallarının, üretimi için gereken makineler dış ülkelere satın alınmaktadır. Türkiye'de yapıyor gibi görülenlerin de çoğunluğu kurma (montaj) sanayidir. Bu durum Türkiye'nin endüstrisinde dış ülkelere bağımlı kalmasına neden olmaktadır. Diğer yandan dış ülkelere alınan makinelerin çoğunluğu, en son teknolojiye göre yapılmış olanlar değildir. Dış ülkeler en son geliştirdikleri makineleri kendilerine sakladıklarından, Türkiye daha eskimiş bir teknoloji satın almak zorunda kalmaktadır.

Türkiye'de görülen yeni teknoloji, çokuluslu şirketlerin elindedir. Çokuluslu şirketler, birçok ülkelerde çalışan ve uluslararası bir nitelik kazanan dev şirketlerdir. Özellikle, tüketim mallarının üretiminde ve diğer malların yapımında çokuluslu şirketlerin Tür-

kiye'deki etkileri oldukça büyüktür.

Bir ülkenin gelişmiş bir endüstriye sahip olabilmesi, her şeyden önce kendi yatırım mallarını kendinin üretmesine ve gerekli teknolojiyi kendinin geliştirmesine bağlıdır. Bir ülke ne oranda başka ülkelere endüstri ürünleri ve teknoloji satın alıyorsa, o oranda da bu ülkelere ekonomik yönden bağımlı kalmaktadır. Bu bağımlılık, özellikle yurt savunması için gerekli araç ve gereçlerde, büyük sakıncalar doğurabilmektedir. Kalkınma planlarında Türkiye'nin endüstrileşmesi ulusal amaç olarak kabul edilmiştir. Bu amaca ulaşmak için Türkiye'nin en hızlı biçimde kalkınması bir ulusal yükümlülük, olmaktadır.

Tarımın Yapı

Türk ekonomisinde tarıma bağımlılık sürmektedir. Kalkınma planlarına göre, tarımın çağdaşlaştırılması bir diğer önemli amaç olarak kabul edilmiştir. Bu amaç için planlarda öngörülenler, on beş yıl içinde, istenen düzeyde gerçekleştirilememiştir.

Türkiye'nin dış ülkelere sattığı malların % 60'ını tarım ve hayvancılık ürünleri oluşturmaktadır. Maden satışının da azalmadığı düşünülürse, Türkiye'nin henüz daha dış satımlarda, endüstri ürünlerini egemen kılamadığı görülmektedir.

Tarımda çağdaşlaşmanın ölçütleri, kullanılan makine, kimya-

sal gübre, tarım ilaçları ve sulama teknolojisinin oranlarıdır.

1970 sayımlarına göre, Türkiye'de 300 hektara bir traktör düşerken, Yunanistan'da 5, İtalya'da 11, Fransa'da 19'dan fazla traktör düşmektedir. Türkiye'de, diğer makinelerin kullanılma oranı, başka ülkelere bakarak, daha da azdır.

Yine aynı yılda, Türkiye'de hektar başına kullanılan kimyasal gübre 24 kilogram iken, İtalya'da 82, Yunanistan'da 84, Fransa'da 204 kilogramdır.

Türkiye'de hektar başına 1,8 kilogram tarımsal ilaç kullanılırken, İtalya'da 5,2, Yunanistan 7,1 kilogram tarımsal ilaç kullanılmaktadır.

Türkiye'de tarıma elverişli toprağın büyük çoğunluğu sulanamamaktadır. Tarımın yağmura bağımlılığı, tarımsal üretimin kıtlık ile bolluk arasında gelgitler yapmasına yol açmakta, hangi yılda tarımsal gelirin ne kadar olabileceği bilinmemektedir.

Türkiye'de, toprağın çiftçiler arasındaki dağılımı, büyük bir sorun olma niteliğini sürdürmektedir. 1945'de yasalaşan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun gerekleri yerine getirilemediği gibi, o yıldan bu yana, her yıl ele alınan toprak ve tarım reformu kavramı henüz bir açıklık kazanamamıştır. 1973 yılında yasalaşan Toprak ve Tarım Reformu Kanunu'na göre yapılan işlerin istenen düzeye ulaşmadığı görülmektedir. Toprak

ve tarım reformunun nasıl olacağına ilişkin görüşler durulaşmış, belli bir siyasaya ulaşmış değildir.

Türkiye'de tarıma elverişli toprağın % 15'i, 1-30 hektarlık toprak işleyen küçük ve orta büyüklükte işletmelerin elindedir. Bu işletmeler çoğunlukla aile işletmesi niteliğindedir. 1970 yılında, bu işletmelerin tüm tarımsal işletmelere oranı % 60'tır. Geriye kalan tarıma elverişli toprağın % 85'i tüm tarımsal işletmelerin % 40'ı olan büyük işletmelerin elindedir. Büyük işletmeler, aile dışından tarım işçilerinin çalıştırıldığı çiftlikler niteliğindedir. Bu oranlara göre, Türkiye'de tarıma elverişli toprağın büyük çoğunluğu, çiftçilerin azınlığı olan büyük üreticilerin elindedir.

Büyük çiftçilerin hemen tümü, topraklarını yarımcılık, icarcılık, marabacılık gibi yöntemlerle işletmekte, doğrudan toprağını işleyen çiftçiler pek az bulunmaktadır.

Yanlış sulama, işleme, ilaçlama ve toprak aşınması gibi nedenlerle toprağın tarıma elverişsiz duruma gelmesi önemli tarımsal sorunlardır. Bunun yanında iyi damızlık ve tohumlukların geliştirilememesi, tarımsal araştırmaların yetersizliği, çiftçilerin eğitim gereksinimlerinin sağlanmaması tarımda çağdaşlaşmayı engelleyen diğer etmenlerdir.

Yeterli düzeyde endüstrileşememe, tarımı çağdaşlaştıramama, Türkiye'nin ulusal gelirini istenen

düzeye ulaştıramamaktadır. Bu yüzden, eğitime ulusal gelirden ayrılan pay kalkınma planlarında öngörülenden çok gerilerde kalmaktadır.

Gelir Dağılımı

Gelir dağılımını bulmak için uygulanan yöntemle göre, ülkedeki tüm aile sayısı gelirlerine göre sraya dizilmekte, yüzde yirmilik dilimlere bölünerek beş tabakaya ayrılmaktadır. Bu beş tabakanın her birine ulusal gelirden düşen pay bulunmaktadır.

Birinci beş yıllık kalkınma planının sonu olan 1968'de Devlet Planlama Teşkilâtı'nın araştırmasına göre Türkiye'nin gelir dağılımı özetle şöyledir :

Türkiye'de toplam aile sayısının yüzde yirmilik birinci dilimi olan en düşük gelirli aileler ulusal gelirin % 3'ünü, yüzde yirmilik ikinci dilimi olan düşük gelirli aileler ulusal gelirin % 7'sini, yüzde yirmilik üçüncü dilimi olan orta gelirli aileler % 10'unu, yüzde yirmilik dördüncü dilimi olan yüksek gelirli aileler % 20'sini, yüzde yirmilik beşinci dilimi olan en yüksek gelirli aileler ise ulusal gelirin % 60'ını paylaşmaktadır.

1963 yılında birinci dilimdeki en düşük gelirli aileler ulusal gelirin % 4,5'ini paylaşmakta iken 1968'de % 3'ünü paylaşır hale gelmiştir. Başka bir deyişle, en düşük gelirli ailelerin geliri, 1963'e oranla 1968'de daha aşağılara düşmüştür.

Buna karşın, 1963 yılında beşinci dilimde olan en yüksek gelirli aileler ulusal gelirin % 57'sini paylaşmakta iken 1968'de % 60'ını paylaşmaktadırlar. Bir başka deyişle, en yüksek gelirli ailelerin geliri, 1963 yılına bakarak 1968'de daha da artmıştır.

Böylece, 1963'e bakarak 1968'de Türkiye'de gelir dağılımı daha da genişleyerek dengesizliğini artırmıştır.

Gelir dağılımında ilgi çekici durum, yüksek gelirli ailelerle en yüksek gelirli aileler arasındaki farklılıktır. En yüksek gelirli aileler, yüksek gelirli ailelerden üç katı daha fazla ulusal gelirden pay almaktadırlar. Böylece varlıklı ile en varlıklı aileler arasında büyük bir uçurum bulunmaktadır.

Diğer yandan en yüksek gelirli aileler bütün diğer ailelerin toplamından üçte bir katı daha fazla gelire sahiptir. Başka bir deyişle, her 100 aileden 80'i, ulusal gelirin % 40'ını alırken, diğer 20 aile, bunların toplamından daha fazla, % 60'ını almaktadır.

Devlet Planlama Teşkilâtınca 1973 yılında yapılan diğer bir araştırmaya göre, 1963'ten 1973'e kadar geçen 10 yıl içinde gelir dağılımındaki genişlik, bütün önlemlere karşın daha da artmıştır. Kalkınma planlarında gelir dağılımının genişliğini azaltarak dengesizliği kaldırmak amaçlanmaktadır. Kalkınma planlarında öngörülenlerin yerine getirilemediği, ak-

sine gelir dağılımındaki dengesizliğin yüksek boyutlara ulaştığı görülmektedir.

Bu araştırmaya göre, 1973 yılında ulusal gelirin tümü 170 milyar 260 milyon liradır.

Bu ulusal gelirin % 3'ü olan 5 milyar 108 milyon lirayı Türkiye'deki tüm aile sayısının binde kırk biri olan en düşük gelirli 280.463 aile paylaşmaktadır. Bu ailelerin her birinin aylık geliri, 0-2500 lira arasında değişmekte; yıllık gelirlerinin ortalaması ise 18.212 liradır. Başka bir deyişle bu ailelerin ortalama aylık gelirleri, 1500 lira dolayındadır.

Diğer yandan, yukarıda belirtilen ulusal gelirin % 10.2'si olan 17 milyar 368 milyon lirayı tüm aile sayısının binde altısı olan en yüksek geliri 45.095 aile paylaşmaktadır. Bu ailelerin her birinin yıllık geliri 200 bin liradan yukarıda bulunmakta, her aileye yılda ortalama olarak 385.143 lira gelir düşmektedir. Başka bir deyişle, bu ailelerin her birinin ortalama aylık geliri, 32.095 liradır.

En yüksek gelirli ailenin ortalama geliri, en düşük gelirli ailenin ortalama gelirinden 21 katı daha fazladır. Araştırma raporunda, Türkiye'de gelir dağılımının bu denli dengesiz olmasının toplumsal bunalım ve kavgalara yol açtığı; Türkiye'nin gelir dağılımında «eşitsizlikten en uzak ülkeler» arasında yer aldığı belirtilmektedir.

Dördüncü beş yıllık planın sonuna doğru bu eşitsizliğin daha da bozulduğu gözlenmektedir. Kalkınma planlarının 20 yıllık dönemi içinde gelir dağılımı daha da dengesizleşmiştir.

Türkiye'de ulusal gelirden en yüksek pay alanlar endüstri işletmecisi, büyük çiftçi ve tüccardır. Ulusal gelirden en düşük pay alanlar ise küçük çiftçi, tarım işçisi ve düz işçilerdir.

Devletten maaş alanlara bakarak, bir işverenden ücret alanların durumu daha değişiktir. Bunların gelir dağılımı genel gelir dağılımından daha dar bir sınır içinde kalmaktadır.

1963 yılında yapılan bir araştırmaya göre, yüzde yirmilik birinci dilimde bulunan en düşük gelirli, maaş ve ücretlerin toplamının % 7'sini paylaşırken yüzde yirmilik beşinci dilimde bulunan en yüksek gelirli % 48'ini paylaşmaktadırlar. Böylece, en yüksek ücret alanların geliri, en düşük ücret alanların gelirinden 7 kat daha fazla olmaktadır. Oysa bu oran, genel gelir dağılımında 21 kata kadar yükselmektedir.

Burada ilgi çeken en belirgin nokta ise, en yüksek gelirli ile yüksek gelirli arasındaki belirgin farklılıktır. Yüzde yirmilik beşinci dilimde bulunan en yüksek gelirli, yüzde yirmilik dördüncü dilimde bulunan yüksek gelirli-den, % 28 oranında daha fazla ücret almaktadır. Genel gelir dağılı-

mındaki bu durumun maaş ve ücretlere de yansıdığı görülmektedir. Başka bir deyişle yüksek maaşlarda bulunan memurlar ile işçiler, diğerlerine bakarak, daha yüksek gelir sağlamaktadırlar.

1976'da ayda ortalama olarak sigortalı bir işçi 2100 lira, bir memur 1800 lira, bir tarım işçisi 1100 lira almaktadır.

Genel olarak bakıldığında, 1976 yılında, Türkiye'de ortalama olarak kişi başına düşen kaba ulusal gelir, on beş bin lira dolayındadır. Bu gelir, Avrupa Ekonomik Topluluğuna üye ülkelerindeki kişi başına düşen ortalama gelirden düşüktür. Gelişmiş ülkelere göre ise daha da düşüktür.

Hem kişi başına düşen kaba ulusal gelirin düşüklüğü hem de ulusal gelirin katmanlar arasında dengesiz dağılımı yüzünden, yurttaşın eğitim isteği de dengesizlik göstermektedir. Yoksulluğu arttıkça, yurttaşın eğitime karşı isteği, ilgisi de azalmaktadır. Buna karşılık varlıklı aileler çocuklarına daha yüksek düzeyde, nitelikte eğitim satın alma isteğindedir. Bu yüzden, eğitim sisteminin veremediği eğitimi, özel okul ve kurslardan sağlama çabası giderek artmaktadır.

Yoksul çevrelerde yurttaşların zorunlu eğitim olanaklarından bile gerektiği oranda yararlanamadığı görülmektedir. Bu çevrelerde ortaöğretim ve yükseköğretim olanaklarından yararlanma düzeyi

çok düşüktür. Üstelik bu çevrelerin okulları nitelik ve nicelikçe de geridedir. Yüksek okullara devam eden öğrenciler üzerinde yapılan araştırmalar, ailenin ekonomik zenginliğinin öğrenci oranlarına yansıdığını göstermektedir. Varlıklı ailelere bakarak yoksul aileler yüksek okullara çocuklarını daha az oranda göndermektedir.

Bölgelerin Gelişim Dengesi

Türkiye'de ekonomik ve toplumsal gelişmeyi engelleyen en önemli etmenlerden biri de bölgelerin arasındaki gelişme dengesizliğidir. Gelişmiş bölgeler, yatırımın hemen tümünü çekerek, daha nitelikli insangücü sağlayarak bu dengesizliği yıldan yıla daha da artırmaktadır.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda gelişmede geri olan bölgeler için bölge planlamasının yapılması; yatırım yerlerinin bu bölgelerden seçilmesi; kamu yatırımlarında bu bölgelere öncelik verilmesi; bu bölgelere yatırım yapılacak özel girişimlere vergi bağışıklığı sağlanması gibi önlemler yer almıştır. İkinci ve üçüncü beş yıllık planlarda bu önlemlere rastlanamamaktadır.

Planlı dönemin başlamasından bu yana geçen on beş yıl içinde, bölgeler arasındaki dengesizlik daha da artmıştır.

Bölgeler arasındaki ekonomik dengesizlik eğitime de yansımıştır. Eğitim olanaklarının, nicelikçe ve nitelikçe Trakya'dan Doğu Anado-

lu Bölgesine gidildikçe zayıfladığını eğitim araştırmaları ortaya çıkarmaktadır. Yüksek okullara ve üniversiteye giren öğrenciler için yapılan araştırmalar da, batıdan doğuya doğru gidildikçe yüksek öğrenime devam eden öğrencilerin sayısının azaldığını göstermektedir.

Türkiye'deki ekonomik yapının istenen gelişmişliğe ulaşamamasının baskısı ve etkisi eğitim sisteminin üstünde bütün ağırlığı

ile duyulmaktadır. Türkiye'de eğitim sisteminin gerek nicelikçe gerekse nitelikçe istenen düzeyden geride olmasında tek neden olmasa bile, ekonomik geri kalmışlığın büyük etkisi vardır. Diğer yandan ekonomik kalkınmanın bir aracı olarak eğitimi kullanmanın savsaklanması da gelişmeleri engellemektedir. Böylece, ekonomi ile eğitimin birbirine yardım etmede yetersiz kalmaları, Türkiye'nin yüz yüze bulunduğu ağır bir sorundur.

EGİTİMİN EKONOMİYE ETKİSİ

Bir ülkenin ekonomisi zenginleştikçe eğitimi de nicelik ve nitelikçe gelişir. Eğitimin yaşama kaynağı ülkenin ekonomisidir. Eğitim bu denli ekonomiye bağlıdır. Ama bu bağlılık tek yönlü değildir. Ekonomi de ülkenin eğitimine bağlıdır. Eğitim ekonomiye gereken insangücünü yetiştiremediğinde ekonomi gelişemez, yaşayamaz. Bu yüzden ekonomik kalkınma demek bir bakıma yeterli insangücüne sahip olmak demektir. Bu bölümde önemli yönleriyle eğitimin ekonomiye katkısı ele alınacaktır.

Eğitimin Ekonomik Değeri

Eğitimin ekonomik değerini bulmanın en kanıtlayıcı yolu gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkelerin karşılaştırılmasıdır. Bu karşılaştırma, gelişmiş ülkelerin eğitim sistemlerinin de gelişmiş; geri kalmış ülkelerin eğitim sistemlerinin de geri kalmış olduğunu göstermektedir.

Geri kalmış ülkenin eğitim sistemi hem nitelikçe hem de nicelikçe geridir. Geri kalmışlığın nicel yönü eğitim sisteminden geçen öğrenci sayısının azlığında ve eğitiminde fırsat eşitliğinin yokluğunda görülmektedir. Geri kalmış eğitim sistemi toplumun ancak bir kesimine eğitim olanağı verebilmektedir. Toplumun diğer büyükçe kesimi ya ilkökul düzeyinde eğitimle yetinmekte ya da büsbütün eğitimden yoksun kalmaktadır.

Geri kalmış eğitim sistemi nicel yönden yaygınlık gösterse bile nitel yönden yetersizlik göstermektedir. Bu tür eğitim sistemlerinde genel olarak üç sorun görülmektedir.

1. Ekonomik kalkınma için gereken insangücünü yetiştirmek istese bile çok düşük düzeyde kalmaktadır. İnsangücü yetiştirecek okulları açma çok pahalıya mal olduğu için, buna kolay kolay

yaklaşılmamaktadır. Açılanlar da eğitimin düzeyi yönünden endüstrinin ilerlemesine ayak uyduramamaktadır.

2. Geri kalmış eğitim sistemi geleneksel eğitim programlarından kurtulamamaktadır. Kamu hizmetlerine ve üniversiteye ancak bu tür programları uygulayan okulları bitirenler girebilmektedir. Gerçi meslek okullarını bitirenlere de üniversite açık gibi görünmektedir. Ama üniversiteye giriş sınavları ancak geleneksel okulları bitirenlere göre düzenlenmektedir.

3. Geri kalmış eğitim sistemi çok az kişinin devam edebileceği ayrıcalıklı okullar açmaya eğilim göstermektedir. Sözelimi fen, yabancı dil ağırlıklı ve bazı dersleri yabancı derslerle yapılan okullar ancak belli bir sayıda öğrenci almak için kurulmaktadır.

Bu okulları bitirenlerin kendi alanlarında bilim adamı açığını kapatacağı varsayılmaktadır. Oysa bu okullara girenlerin tek amacı üniversite sınavlarında daha yüksek puan alarak diledikleri fakülteye girebilmektir.

Böylece geri kalmış bir eğitim sistemi nitelikçe ve nicelikçe yetersiz eğitim programlarıyla ülkenin kalkınmasına katkıda bulunamamaktadır. Oysa gelişmiş ülkelerin eğitim sistemlerinde okullar hem aynı düzeyde hem de doğrudan insangücü yetiştiren eğitim programları uygulamaktadır. Bu

da ülke düzeyinde iyi eğitimin iyi kalkınma sağladığını, eğitimin değerini ortaya koymaktadır.

Eğitimin ekonomik değerini ortaya koyan diğer bir kanıt eğitimin süresiyle ilgilidir. Gelişmiş ülkelerin eğitim görenlerinin eğitim süreleri geri kalmış ülkelerin eğitim görenlerin eğitim sürelerinden ortalama yıl olarak daha uzundur. Daha uzun süre eğitim görmek ekonomik kalkınmaya daha çok yardım etmektedir. Gelişmiş ülkelerin tümünde zorunlu öğrenimin süresi en az dokuz yıldır.

Eğitimin ekonomik değerini gösteren üçüncü kanıt eğitimin insanın ekonomik gelirin yaptığı katkısıdır. Toplumda eğitilmişler ile eğitilmemişlerin kazancı bir olmamaktadır. Bir insanın eğitimi bir meslek dalında ne denli uzun olursa eğitimi bitirdiğinde elde ettiği gelir o denli yüksek olmaktadır. Kuşkusuz, belli bir eğitimi gerektirmeyen bazı meslekler bunun dışındadır.

Eğitimin ekonomik değerini gösteren dördüncü kanıt ise bir işyerinde eğitilmiş insan ile eğitilmemiş insan arasındaki görülen verimlilik farkıdır. Eğitilmiş insan-gücü işyerinde hem nitelikçe hem nicelikçe eğitilmemişinden daha yüksek verim elde edebilmektedir. Eğitimin düzeyi işten işe değişmektedir. Ama herhangi bir işte uzun süre eğitilmiş insan daha kısa süreye eğitilmişinden genel olarak daha verimli olmaktadır.

Bütün bunlar eğitimin ekonomik değerini kanıtlamaktadır. Bu yüzden ekonomistler eğitimi de kalkınmanın önemli bir etmeni olarak ele almışlardır. Ekonomistlerin eğitimle ilgilenmeleri ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlamıştır. Savaşın yıkımını tez elden ortadan kaldırmak için hızlı kalkınmaya gerekseme duyulduğundan, bunun yolları aranmış ve eğitimin değeri ortaya çıkmıştır. Eğitimin ekonomik değeri ortaya çıktıktan sonra ekonomistler eğitimi çalışma alanlarına almışlardır. Bu yüzden hem ekonomi eğitim için, hem de eğitim ekonomi için çalışmak zorunda kalmıştır.

Ekonomik Kalkınma Sorunu

Her beş yıllık kalkınma planının gerekçesinde, Türkiye'nin hızlı bir kalkınmaya gerekmesinin olduğu gerekçeleriyle birlikte açıklanmaktadır. Ama her beş yıllık planın bitişinde de ulaşılması gereken hedeflerin gerisinde kalındığı bildirilmektedir.

Cumhuriyetin kurulduğu günden bu yana Türkiye ekonomik değişme sürecinin içinde bulunmaktadır. Ancak bu sürecin hızı Türkiye'yi, üyesi olmak istediği Avrupa Ekonomik Topluluğu ülkelerinin ekonomik düzeyine ulaştıracak niteliğe kavuşmamıştır. Bu nitelikte bir ekonomik yapı ile bu topluluğa üye olmanın, Türkiye'ye yarar yerine zarar vereceği kanısı ve görüşü gittikçe güçlen-

mektedir. Kalkınma hızının ileriki yıllarda daha yüksek oranlara çıkması zorunluluktur. Bu konudaki sorunlar şöyle özetlenebilir.

Hizmet kesiminde, memur sayısının gereğinden fazla olması yüzünden gizli işsizlik vardır. Gizli işsizliğin ve savurganlığın fazla olması yüzünden de hizmet kesimi, genel bütçenin yarısına yakın kısmını kullanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde hizmet kesimi, genel bütçelerin ancak % 30'dan aşağılarda bir payını kullanmaktadır. Bu durum Türkiye'de yatırıma ayrılacak parayı dar sınırlara sokmaktadır.

Kamu kesiminde yapılan yatırımlar, elde edilen gelişmeler, hemen her yıl, kalkınma planlarında öngörülenden aşağı düzeyde kalmıştır. Özellikle, kamu ekonomi kuruluşları (devletçe işletilen işletmeler), her dönemde zarar etmektedir. 1977 yılında bu kuruluşların 19 milyar TL. açık verdikleri, bütçe kanununun gerekçesinde belirtilmektedir. 1980'de bu açık daha da artmıştır.

Özel kesimin ürettiği mallara istedikleri anda zam yapmalarına karşın, kamu kuruluşlarının ürettiği mallara zam yapılmasının, siyasal düşüncelerle hükümetlerce durdurulması, bu kuruluşların zarar etmelerine yol açmaktadır. Bu zararın karşılığı ise, genel bütçeden ödenmektedir. Ayrıca, siyasal etkilerle kamu kuruluşlarına gereğinden fazla personel alınması, bu

kuruluşlarda gizli işsizliği yüksek düzeylere ulaştırmıştır. Gizli işsizlik, savurganlık ve özel kesimin kullandığı teknolojiye daha eski teknoloji ve işletme yöntemi uygulama, bu kuruluşların zarar etmelerinin başlıca nedenleridir.

Özel kesimde yapılan yatırımlar ve elde edilen gelişmeler, hemen her dönemde, kalkınma planlarında öngörülenden yukarıda olmuştur. Fakat bu gelişme, yatırım ve ara mallarının üretiminden çok tüketim mallarının üretiminde daha çok görülmektedir.

Yatırım ve ara mallarının üretimi, özel kesimde hiçbir zaman planın istediği düzeye çıkamamıştır. Vergi bağışıklığı, banka kredisi, yüksek kâr olasılığı ve benzeri özendirici, destekleyici olanaklar özel kesimi aracılık yapmaya, tüketim malları üretmeye itmiştir.

Tarım kesiminde, kalkınma planlarında öngörülen düzeye ulaşamamış, artan nüfusa oranla tarımsal ürünlerin artışı yetersiz kalmıştır. Bunun başlıca nedeni, toprak ve tarım reformunun gerçekleştirilememesi; tarımı hava koşullarından kurtarma çabalarının yeterli düzeye ulaşamaması; tarımsal üretimin planlanamaması yüzünden bir yıl kıt olan bir ürünün diğer yıl gereğinden fazla ekilmesi, tarımda çalışan işçilerin güvenceye ulaştırılamaması ve benzerleridir.

Bunların yanı sıra, gittikçe büyüyen dış borçlar, dış ticaret açığı; endüstrinin gerek anapara gerekse teknoloji yönünden ülke dışı kaynaklara bağımlılığı; çok uluslu ülkeler arası dev işletmelerin Türk endüstrisine baskısı; yeraltı ve yerüstü kaynakların yeterli düzeyde kullanılamaması, yurt içinde işlenememesi; sürekli olarak Türk parasının değerinden düşmesi; pahalılığın durdurulamaması ve benzerleri, Türkiye'nin ekonomik gelişimini engelleyen önemli sorunlardır.

Bütün bunlara karşın bilimsel bir yaklaşımla ele alındığında sorunların çözümleneceğine, Türkiye'nin daha hızlı bir kalkınmaya elverişli insangücüne, kaynaklara sahip olduğuna ilişkin elde bulunan kanıtlar çok güçlüdür. Asıl sorun Türkiye için geçerli bir kalkınma planlaması yapabilmektedir. Gözlenen gelişmeler hazırlanan bilimsel raporlar, Türkiye'nin kendi toplumsal ve ekonomik yapısına uygun bir kalkınma planlamasına doğru gelişmeler gösterdiğini, ekonomik ve siyasal bağımsızlığını zedelemekten hızlı bir gelişme gösterebileceğini, gelişmiş ülkeler düzeyine çıkabileceğini ortaya koymaktadır.

Eğitim sisteminin kalkınmaya tüm gücüyle katkıda bulunabilmesi için tepeden tırnağa yenileşmesi gerekmektedir. Kalkınma ulusal bir erek olunca eğitimin bu siyasaya uygun bir nitelik kazanması da zorunlu olmaktadır.

İnsangücü Planlaması

Kalkınma için ön koşul insan-gücünün sağlanmasıdır. Bu koşu-lun yerine getirilmesi için ülkenin insangücü planlamasının yapılma-sı gerekir. İnsangücü planlaması için genellikle şu basamaklar iz-lenir.

1. Uzun bir dönem içinde eko-nomik gelişmenin hedeflerinin sap-tanması. Bu süre yirmi yıl dolayın-dadır. Bu sürede ne kadar ekono-mik büyüme sağlanacağı daha ön-ceden bilimsel yöntemlerle saptan-malıdır. Bu gelişmenin siyasası be-lirlenmelidir.

2. Bu süre içinde gereken in-sangücünün saptanması. Yirmi yıllık süre içinde hedeflenen eko-nomik gelişmenin gidişine ilişkin kestirimler yapmak zordur. Bun-dan da zor olanı bu gelişmenin hangi meslekte, hangi düzeyde ne kadar insangücünü gerektireceği-nin ortaya çıkarılmasıdır. Ama bu engellerin ortadan kaldırılması, bu kestirimlerin bilimsel yöntemlerle yapılması gerekir.

3. Ülkede var olan insangücü-nün saptanması. Gerekecek insan-gücü ile var olan insangücünün birbiriyle karşılaştırılması gerekir. Bu karşılaştırma ile var olan in-sangücünden açık olan insangücü-ne, yeniden yetiştirme yoluyla kaydırılabilecekler bulunmaya ça-lışılır. Böylece daha kısa sürede daha ucuza insangücü sağlanmış olur. Ayrıca işsizlik de azaltılabilir.

4. Yetiştirilmesi gereken in-sangücünün saptanması. Uzun sü-reli ekonomi planına gereken in-sangücünden var olan insangücü çıkarılarak bu süre içinde gereke-cek insangücü bulunur.

5. İnsangücü sağlama planının yapılması. Gereken insangücünün yıllara göre nasıl sağlanacağı plan-lanır. Bunlardan hangilerinin okul eğitimi, halk eğitimi ve hizmet içi eğitimle yetiştirileceği belirlenir. Bu yetiştirme için gereken para, yer, eğitmen ve benzerlerinin sağ-lanması da bu planda yer alır. Eko-nomik gelişmenin ivedi insangücü gerekmesinden başalanarak ön-celiklerine göre insangücü yetiştirme sürdürülür.

Kalkınma yalnızca endüstri-leşme demek değildir. Kalkınma ekonomik yönden ele alınsa bile yalnız endüstrinin değil tarımın da aynı önemi taşıdığını unutma-mak gerekir. Kaldı ki kalkınmanın toplumsal, yönetsel ve kültürel yönleri de vardır. İnsangücü pla-nının kalkınmanın bütünlüğüne yanıt verebilecek biçimde düzen-lenmesi zorunludur.

İnsangücü gerekmesini iyi planlamak ve buna göre iyi yetiştirme kadar önemli olan diğer bir durum da insangücünü yerinde kullanmaktır. Yetiştigi alanda kul-lanılmayan ve iş bulamayan bir tek insan bile olsa büyük bir ulu-sal değer kaybıdır. İnsangücünün kullanılmasında görülen savurgan-lık kadar ulusal kalkınmaya zarar

veren başka bir etmen yoktur. Çünkü insan bir ülkenin en değerli zenginliğidir.

İnsangücü Yetiştirme

1950'lere kadar, eğitimin, yalnızca insanları kültürlü ve iyi vatandaş yetiştirmesi gerektiği kanısı yaygın durumdaydı. İnsanlığın, İkinci Dünya Savaşı'nda edindiği yaşantılar ve savaşın yıkıntılarını temizleyip ülkeleri yeniden kurma uğraşları, insanın yalnızca kültürlenmesinin ve toplumsallaştırılmasının yetmeyeceğini; bunun yalnızca «bilen insan» yetiştirmeye yarayacağını, fakat «bildiğini yapan insanı» yetiştirmeyeceğini ortaya çıkarmıştır.

Bir ülkenin gereksediği insan gücünün nasıl yetiştirilmesi gerektiğine ilişkin değişik görüşler vardır. Bunlardan üçü çokça yandaş bulmaktadır. Bunlar aşağıda açıklanmıştır :

Önder insan yetiştirme yaklaşımı. Bu başlık altında toplanabilen görüşler, bir ülkenin kalkınmasını sağlamada, toplum adına toplum kalkınmasını gerçekleştirecek «önder»ler yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

Önderler toplum kalkınması için gereken bilimsel bulguları, yöntemleri bilen ve bunları uygulayabilen kimselerdir. Önderler büyük halk kitlelerini harekete geçirebilecek, onlara toplum kalkınması için neler yapılacağını gösterecek ve yaptıracak yüksek

nitelikli bir kadrodur. Bunlar, yandan çok yol göstericilerdir.

Önderlerin emri altında, asıl toplum kalkınması için çalışacak olan büyük kitle, temeleğitimden geçmiş zanaatların, fabrikaların gerektirdiği teknik bilgileri ve becerileri kazanmış olmalıdır. Bunların daha yüksek öğrenim görmeleri pek gerekemeyebilir. Yalnız iyi kültürlenmiş ve toplumsallaşmış olmaları gerekir.

Bu görüşler, çalışan insangücünü önder - işçi olarak ikiye ayırmaktadır. Önderlerin yüksek düzeyde, işçilerin ise işe yeterli düzeyde yetiştirilmesini istemektedir.

Üretici insan yetiştirme yaklaşımı. Bu kümeye giren görüşlerde, insan - üretim ilişkisinin çok yegınleştiği görülmektedir.

İnsanın dünyaya geliş nedeni, doğanın olanaklarına emeğini katarak, topluma yararlı araç ve gereçleri üretmektir. Eğitim insanlara yeni üretimler yaratacak gücü vermelidir. Yeni üretimler yaratmanın ve üretimi çoğaltmanın tek yolu da teknolojidir. Çocuklar küçük yaşlardan başlayarak üretici olmak için mesleki ve teknik eğitimden geçirilmeli, yeterli becerileri alıncaya dek eğitilmelidir. İnsanların önderler ve çalışanlar olarak ikiye ayrılması olanaksız ve gereksizdir. Çünkü çalışanların kendi kendilerini yönetmesi zorunludur.

İnsanların mutlu olması ancak yeter oranda üretime ulaşması ile olanaklıdır. Her insan yeter eğitim gördüğü takdirde üretici olabilir, insanlar arasındaki ayrıcalıklar da kalkmış olur. İnsanların zenginliğinden çok toplumun zenginliği önemli olduğundan üretim toplum için yapılmalı, üreticiler paylarına düşeni almalıdır.

Yaratıcı insan yetiştirme yaklaşımı. Yukarıdaki iki kümeye giren görüşler, birbirine zıt uçlarda olan görüşlerdir. Birisi önderler ve çalışanlar olarak insanları ikiye ayırmakta; öteki ise insanları çalışan bir makine olarak kabul etmektedir. Bu kümeye giren görüşler ise, üretimde insanın yaratıcı gücünden yararlanmayı ön plana almaktadırlar.

Demokratik ülkelerde, insanın, kültürel ve toplumsal yönden gelişmesi kadar kendine bir iş, bir meslek seçmesi, bu yönde de yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla göre insan, toplumun kültürel değerlerini benimsemiş; başkaları ile iyi işbirliği ve ilişkiler kurma yeteneğine ulaşmış; kişiliğini geliştirmiş; kendi ilgi, istek ve yeteneklerine uygun bir iş, bir meslek sahibi olarak üreticilik niteliklerine de ulaşmış olmalıdır.

Toplumda önderlik niteliğine sahip insanların önder olması doğaldır. Ama belli bir kümenin ön-

der olarak yetiştirilmesi insan ve toplum yapısına aykırıdır.

İnsan bütün yaşamı boyunca üretici olarak bir makine gibi çalışmak zorunda bırakılmamalı, üretmen olduğu oranda yaşamını zevkli bir hale getirecek güvenceye, özgürlüğe, boş zamanlara ve güzel uğraşılara da sahip kılınmalıdır.

Ekonomik kalkınma, herkesin yeterliği oranında, işbirliği içinde planlı olarak yapacağı çalışmalarla gerçekleştirilebilecek bir iştir. Doğal kaynaklardan, insangücünden, anaparadan planlı bir şekilde yararlanmak gereklidir. Ama ne doğal kaynakların, ne emeğin, ne de anaparanın sömürülmesine ya da sömürmesine izin vermeyen bir kalkınma süreci uygulanmalıdır. Bu tür kalkınmaya araç olacak eğitim de «kalkınma eğitimi»dir. Bu eğitim, insanın yaratıcılığını geliştirmeli ve insanları yetenekli oldukları alanda yeni araçlar, gereçler, yöntemler yaratarak kalkınmayı sağlamaya yöneltmelidir.

Bu görüşe göre, eğitim tüm vatandaşlara eşit olanaklarla sunulmalı, insanlar arasında hiçbir ayırım yapılmamalı, ancak insanlar arasındaki ayrılıklar insanların kalıtımla getirdikleri yetenekleri oranında kendiliğinden oluşmalıdır. Başka bir deyişle, insanlar istekleri, ilgileri, yetenekleri oranında eğitim görmesinin ötesine zorlanmamalıdır.

Tutumluluk Eğitimi

Eğitim sisteminin, ülkenin kalkınmasını gerçekleştirecek nitelikli insangücünü yetiştirme görevinin yanı sıra, bir başka görevi de, yurttaşlara tutumluluk (ekonomi) eğitimi vermektir.

Tutumluluk eğitimi, insanın, kendinin, ailesinin gelirini, giderini, sarsıntılara yer vermeyecek biçimde, düzenli olarak yürütme ve gereksinmelerini sınırlı olanaklarla en verimli bir sıraya göre karşılama yeterliğine ulaşmasını amaçlar.

İnsanın gelirini, giderini yönetmesini öğrenmesi, yaşamı için gereklidir. Çünkü insan bir ömür boyu, gelir ve giderini dengede tutmak için büyük uğraşlarda bulunmak zorunda kalacaktır. Kişi ve aile mutsuzluklarının çoğunluğu gelir, gider dengesinin iyi kurulamamasından doğmaktadır.

Tutumluluk eğitiminin amaçları şunlar olabilir :

1. Elde edilen besinleri, savurganlığa yol açmadan, besin değerlerini bozmadan tüketmek; gerektiğinde bunları saklamak, korumak yeterliği kazandırmak

2. Elde bulunan donatım, giysi ve üretim araçlarını korumasını, verimli bir biçimde kullanmasını öğretmek

3. Üretim araçlarını kullanarak yeni gelir kaynakları yaratmak

4. Kendi güçlerini en verimli bir biçimde kullanma, sürekli geliştirme yeterliği kazandırmak

5. Geçinme ve yaşama koşullarını iyileştirmede, üst düzeylere ulaştırmada paranın önemini bilerek, savurganlığa ya da cimriliğe kaçmadan, tutumlu biçimde, para yönetme alışkanlıklarını kazandırmak

Kendi parasını yönetemeyen, kendi malını koruyamayan, bunları verimli bir biçimde kullanamayan kişilerin, devlet parasını, malını daha iyi kullanabileceği, yürütebileceği varsayılmaz.

Tutumluluk eğitimi aile içinde başlar. Çocukların dört yaşından sonra kendilerine verilen harçlıklarını iyi yönetme alışkanlıklarını alabildikleri gözlenebilmektedir. Öte yandan, üç yaşından sonra da kendinin, ailesinin sahip olduğu araçları kullanmada, korumada, bazı yalın alışkanlıkları almaya başladıkları görülebilmektedir.

Tutumluluk eğitimi, kalkınma eğitiminin temel ögesidir. Eğitim programları ve okulun öğrenme ortamı öğrencilere tutumluluğu vermeye elverişli biçimde düzenlenmeli, tutumluluk eğitimi planlı olarak okullarda yürütülmelidir.

Ö Z E T

Gelişmiş, gelişmemiş tüm ülkeler, günümüzde birçok yönlerden kaynak kıtlığı çekmektedir. Bu denli önemli kaynak kıtlığında eğitimin ekonomi kurallarına göre çalışması zorunlu olmaktadır. Çünkü eğitim toplumun en yaygın, en büyük bir kurumudur. Böyle bir kuruma ayrılan kaynaklar özenle kullanılmalıdır.

Eğitim, eğitime emeği geçen öğretmen, yönetmen, uzman gibi eğitim mesleğinde ustalaşmış kişilerin ürettiği bir hizmettir. Eğitim insanın nicelikce ve nitelikce yükselmesini sağlayan bir yatırımdır. Eğitimden aynı koşullar altında bile olsa insanlar, değişik oranda yararlanabilmektedir. Eğitim insanların hiçbir zaman doymayacağı bir üründür. Eğitim aynı anda kullandıkça artan bir üründür.

Eğitim, insanın bir sorununu çözmek, bir gerekmesini karşılamak için kullanarak tükettiği bir üründür. Ama eğitimin tüketim malı olarak ilginç bir yanı vardır. Eğitim tüketicilikçe (kullandıkça) artar.

Eğitimin üretilmesi için emeğe, süreye ve elverişli ortama gerekseme vardır. Eğitimin üretilmesinin bir maliyeti vardır. Eğitimde maliyet birimi öğrencidir. Bir öğrencinin kaç mal olduğu de-

ğişik yöntemlerle araştırılabilir. Bu hesaplamada doğrudan ve dolaylı harcamaların birlikte ele alınması yararlı olmaktadır.

Eğitimi etkili kılmak eğitim yönetiminin görevidir. Eğitimin etkililiği kavramı, eğitim sisteminin verimliliğini, sağlığını, yararlığını ve dirikliğini içermektedir. Eğitim böyle bir etkililiğe kavuştuğunda ulusal değerini daha çok artırabilmektedir.

Eğitimin ekonomik işlevi, eğitime üretilen yeterli kazandırma, tutumluluk kazandırmak, eğitim sistemini ekonomik çalıştırmaktır.

Türkiye'nin ekonomik yapısının temelleri Osmanlı İmparatorluğu döneminde atılmıştır. Bu kalıt Cumhuriyet döneminde düzeltilmeye çalışılmıştır. Ama bu kalıtın kötü etkileri henüz silinmemiştir. Cumhuriyet dönemindeki çalışmalar da Türkiye'yi endüstriyel gelişmeye ulaştıramamıştır. Bu yüzden Türkiye'nin endüstriyel ve tarımsal yapısı pek çok sorunlarla doludur.

Türkiye'de gelir dağılımı dengeli değildir. 1962'den 1982'ye kadar dört kez yapılan beş yıllık planlar, gelir dağılımını düzeltmeye tersine daha da kötüleştirmiştir. Türkiye'nin bölgeleri gelişmişlik yönünden çok farklıdır.

Eğitimin ekonomik değeri çok yüksektir. Bu değer birçok kanıtlarla kanıtlanmaktadır. Türkiye'nin pek çok kalkınma sorunu vardır. Bu sorunların ortadan kaldırılması kalkınma için gereken insangücünü yetiştirmeye dayanmaktadır. Bunun için bilimsel yön-

temlerle kalkınma sorunları ele alınmalı, gereken insangücü gereksinmesi ortaya çıkarılmalıdır. Türkiye'nin tümüyle kalkınması ise tüm yurttaşların tutumluluk yeterliğine kavuşturulmasını gerektirmektedir. İnsana tutumluluk yeterliği veren eğitime tutumluluk (ekonomi) eğitimi denir.

OKUMA LİSTESİ

Bu ünite ile ilgili seçilen Türkçe kitapların adları yazar soyadı sırasına göre aşağıda gösterilmiştir. Başka kitaplar ve bu kitapların basıldığı tarih ve yer adları için kitabın arkasındaki Türkçe kitaplar listesine bakınız.

Mahmut Adem, **Eğitim Planlaması**

Mahmut Adem, **Türk Eğitiminin Ekonomik Politikası**

Mahmut Adem, **Kalkınma Planının Eğitimimizin Hedefleri ve Finansmanı**

Suat Aksoy, 100 Soruda Türkiye'de Toprak Meselesi

Cevat Alkan, Mesleki ve Teknik Öğretimde Reform

Sadun Aren, İktisada Başlangıç

Sadun Aren, 100 Soruda Ekonomi El Kitabı

Sinan Artan, Endüstri İşletmelerinde Yöneticilerin Yetiştirilmesi ve Türkiye'de Uygulama

Memduh Aytür, Kalkınma Yarışı ve Türkiye

Korkut Boratav, 100 Soruda Gelir Dağılımı
Kenan Bulutoğlu, Kamu Ekonomisine Giriş

İsmail Cem, Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi

Philip H. Coombs, Eğitim Planlaması Nedir?

Alev Damalı, Türkiye'nin Ekonomik Düzeni

Toker Dereli, Aydınlar, Sendika Hareketi ve Endüstriyel İlişkiler Sistemi

Hıfzı Doğan ve diğer., Mesleki ve Teknik Eğitim Prensipleri

Hıfzı Doğan, Ülkemizde Endüstrileşme ve Teknik Eğitim

ESEKH, Ekonomik Geliştirmeyi Hızlandıran Etken Olarak Eğitim

Kasım Gömeçoğlu, Kalkınan Ülkelerin İşgücü, İstihdam ve Sorunları

F. Harbison, Eğitim Planlaması ve İnsan Kaynağını Geliştirme

Harun Karadeniz, Eğitim Üretim İçindir

Yalçın Küçük, 100 Soruda Planlama, Kalkınma ve Türkiye

Amiran Kurtkan, Eğitim Yoluyla Kalkınma Esasları

D. V. McGranahan, Kalkınmanın Tanımı
Dündar Sağlam, Türk Ekonomisi: Yapısı ve Temel Sorunları

Necdet Serin, Eğitim Ekonomisi

Tunç Tayanç, Sanayileşme Sürecinde 50 Yıl

İsmail Hakkı Tonguç, Canlandırılacak Köy
Özkan Uluatam, Makro İktisat
Grant Venn, İnsan, Eğitim ve İş

Eğitimin Yönetsel Temelleri

6

Eğitimin iyi yurttaş yetiştirmedeki öneminin anlaşılması ancak bir iki yüzyıl öncesine kadar inebilmektedir. Bundan önceki çağlarda ülkeyi yönetenler ya eğitime özel ilgi duydukları için ya da soylu, zengin çocukları yetiştirmek için eğitim olanakları açmışlardır. Bu olanaklar da çok dar bir sınır içinde kalmıştır.

Yirminci Yüzyılda eğitimin yönetsel açıdan önemi birdenbire artmıştır. Hangi tür yönetimle yönetilirse yönetilsin, bilinebilen tüm ülkelerin eğitime siyasal bir araç olarak önem verdikleri görülmektedir. Ülkemizde de eğitim, iyi yurttaş yetiştirmenin, yurttaşın ülke yönetimine katılmasını sağlamanın bir aracı olarak görülmektedir. Bu üniteye Devlet ile eğitimin ilişkisini belirleyen yönetsel öğeler üzerinde durulacaktır.

Ünite dört bölümden oluşmaktadır :

Birinci bölümde devlet, hükümet, yönetim, eğitim hakkı kavramları ele alınarak tanıtılmış, bunların eğitimle ilişkisi, eğitime etkisi irdelenmiştir. Daha sonra, eğitimin iyi yurttaş yetiştirmede ve demokrasi eğitimi vermede üzerine düşen işlev açıklanmıştır.

İkinci bölümde eğitimin tarihi kaynağı ele alınmıştır. Bir ülkenin eğitim sistemi tarihi kalıtlarına ve birikimine göre biçimlenir. Tarihi kalıt ve birikim aynı anda yönetimin ürünüdür. Bu yüzden Türk Eğitim Sistemini biçimlendiren yönetsel ve eğitimsel kalıtın tanınmasına gereklilik vardır. Selçuklular'dan günümüze kadar, eğitime ilişkin tarihi olaylardan en önemlileri kısaca tanıtılmıştır.

Üçüncü bölümde eğitimin yasal dayanağı üzerinde durulmuştur. Eğitim hukuku, Anayasa, yasalar, kalkınma planı ve diğer yasal belgeler kısaca tanıtılmış, bunların eğitime getirdiklerinden en önemlileri açıklanmıştır. Eğitimin dayanağı olan yasal belgeler eğitimi etkileyen en önemli yönetsel (siyasal) etkenlerdendir.

Dördüncü bölümde, eğitimi etkileyerek yönlendiren kurullar tanıtılmıştır. Bunların en önemlisi kuşkusuz eğitim şûralarıdır. Bunların ilki olan Eğitim Kurullarında alınan kararlar, oldukça ilginçtir. Eğitim şûralarının tarihleri ve inceleme konuları, alınan kararlar kısaca açıklanmıştır.

DEVLET VE EĞİTİM

Devlet eğitimle iki yönden ilgilenmek zorunda kalmıştır. İlk eğitimin iyi yurttaş yetiştirmede etkili bir araç olduğu keşfedilmiştir. İkinci olarak insanın evrensel haklarının kabulünden sonra halkın eğitim gerekmesinin giderek artması, devleti bu gereksemeyi karşılamaya zorlamıştır.

Devlet, kendine içten bağlı iyi davranışlı yurttaşlar ister. Eğitimin yurttaş yetiştirmedeki öneminin anlaşılmasından önce, yurttaşın yönetenlere bağlılığı, telkinlerle, korkuyla ve zorla sağlanmaktaydı. Böyle yetişen bir yurttaşın yönetime bağlılığı geçici olmaktaydı. Yurttaş olmanın yolu bilinçli bir bağlılığa dayandığından eğitim bu bilinci yaratacak bir güç olarak kullanılmaya başlandı.

Demokrasi kavramının giderek gelişmesi ve yayılması, yurttaşın haklarını, özgürlüğünü, giderek genişletti. Demokratik olmayan devletin yaşama olanakları da kurumaya başladı. Yaşamak isteyen devlet yurttaşın eğitim hakkını, özgürlüğünü tanımak, bunun gereğini yerine getirmek zorunda kaldı. Bu yüzden eğitimi demokratik biçimde yaymak ve yurttaşı götürmek devletin görevi olmaya başladı.

Bu bölümde devletin eğitime ilişkin görevleri, devlet ile eğitimin ilişkileri ele alınacaktır.

Devlet

İnsanlar soy, kültür, iş, amaç gibi ortak bağlarla birleşerek toplumu oluştururlar. Bu ortak yaşayışı güvenceye almak için de bir yönetim altında birleşirler. Böyle yapmakla canlarını, mallarını, haklarını, özgürlüklerini korumaya, güvenli yaşamaya çalışırlar. Toplu yaşamının gerektirdiği ölçüleri, kuralları koyarlar. Bu birlikte yaşama kuralları, toplumun hukuk kurumunu oluşturur. Toplumun hukuk kurumunun yarattığı birim ise devlettir.

Devlet belli bir siyasal sınır içinde, bir yönetim altında birleşen insanların koydukları hukuk kurallarının uygulanmasını sağlayan erklerdir. Bu erk soyuttur, ancak devleti oluşturan öğelerde ve bunların birimlerinde somutlaşır. Bir siyasal sınır içinde devlet en yüksek erklerdir, devletten daha güçlü bir erk yoktur. Devlet hukuk kurallarını bozan, bu kurallara göre davranmayan insanlar için zor kullanma tekelini elinde bulundurur. Siyasal sınırlar içinde devletten başkası, insanlara zor kullanma hakkına sahip değildir. Hukuk kurallarını yürüten erk yalnız devlettir. Hiç kimse devletçe görevlendirilmedikçe hukuk kurallarını kendi başına yürütme hakkına ve gücüne sahip olamaz. Çünkü devlet erkinin kaynağı, ulusal egemenliktir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın beşinci maddesine göre «Devletin temel amaç ve görevleri, Türk Milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak; kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişilerin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.»

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın yüz dördüncü maddesine göre de «Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir.»

Böylece soyut bir erk olan Devlet, Cumhurbaşkanı'nın makamında somutlaşmaktadır. Devlet erkinin somutlaştığı diğer üç öge de yasama, yürütme ve yargılama birimleridir. Anayasaya göre «Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Bu yetki devredilemez.» «Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından, Anayasa ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.» «Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.»

Yurttaşın eğitim hakkı ve özgürlüğü Devletin güvencesi altındadır. Bu yüzden eğitim Devletin yasama, yürütme ve yargılama birimleriyle doğrudan ilişkilidir. Yurttaşın eğitim hakkı ve özgürlüğü bu birimlerce sağlanabilir.

Diğer yandan yurttaşın eğitimi Devletçe yüklenilmiş bir görevdir. Devlet yurttaşın «refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak», hak ve özgürlüklerini kısıtlayan engelleri kaldırmak için Anayasa ile görevlendirilmiştir. Yurttaşın yaşaması için zorunlu olan eğitim de bu görevin içindedir.

Devlet yasama, yürütme ve yargılama birimleri eliyle eğitimi etkileyen, yönlendiren, düzenleyen en büyük erklerdir. Bu yüzden eğitim Devletin bir aracıdır. Devlet bu aracı kendi ulusal amaçları için dilettiği biçimde kullanabilme hakkına Anayasa ile sahip olmuştur.

Hükümet

Diğer devlet işlerini olduğu gibi eğitim işlerini yürüten, yöneten hükümettir. Hükümet başbakan ve bakanlardan oluşan bakanlar kuruludur.

Bakanlar kurulu genellikle siyasal erki elinde bulunduran siyasal partinin isteklerine göre kurulur. Siyasal erk Millet Meclisinde üye çoğunluğuna sahip olan partinin elindedir. Bu partiye iktidar partisi denir. Bir partinin siyasal erke sahip olmadığı dönemlerde, birden çok parti ortaklaşa-

rak iktidara geçebilir. Bu durumda bakanlar kurulunun üyeleri bu partilerin istekleri doğrultusunda oluşur.

Hükümet, siyasal erkin ülke yönetimine ilişkin geliştirdiği görüşleri uygulamak, gerçekleştirmek için kurulur. Hükümet, Anayasanın, yasaların sınırları içinde kalmak koşuluyla ülke yönetiminde kendi siyasal partisinin benimsediği görüşü uygular. Bu amaçla hükümet bir program yapar. Bu programa diğer gerçekleştireceği işlerle birlikte eğitim işlerini de koyar.

Hükümet bağlı olduğu siyasal erkin doğrultusunda işlerini programlayıp yürüteceği için, eğitimde de bu erkin görüşlerine uygun olarak çalışmak zorundadır. Bu yüzden hükümetin eğitim işlerinde yansız olması söz konusu değildir.

Her siyasal partinin eğitim görüşü, doğal olarak birbirinden farklıdır. Siyasal parti iktidara geçtiğinde bu görüşünü uygulamaya koyup eğitim işlerini yürütmek ister. Bu yönüyle hükümet yanlıdır. Ama kendi görüşünü uygularken tüm yurttaşlara yansız davranmak zorundadır.

Hükümetler, eğitim işlerini yürütmekten devlete karşı sorumludur. Aynı anda hükümetler eğitim işlerini yürütmekle de görevlidir. Bu sorumluluk ve görev hükümetin eğitim üzerinde büyük bir etkisinin olduğunu gösterir.

Buna ek olarak her hükümet eğitimi kendi eğitim görüşü doğrultusunda yönetir. Bu da her yeni hükümet kurulmasında eğitimin siyasasında, niteliğinde, niceliğinde değişmeler olacağını gösterir. Bu değişmeler eğitime bir değişkenlik getirir. Eğitimde değişkenlik çoğu kez yararlıdır, bazen de zararlı olabilir. Hükümetlerin sık değiştiği dönemlerde eğer siyasal erk de sık değişiyor ise eğitim öylesine çok yön değiştirir ki, eğitimi uygulayanlar şaşırırlar. Bu sonuca bakarak bazı eğitimciler, eğitimin siyasasının hükümetlere göre değişmemesini isterler. Bu hem olanaksızdır hem de böylesine durgunlaştırmak eğitime çok zarar verebilmektedir.

Eğitimde hükümetin tutumu kadar, milli eğitim bakanının tutumu da önemlidir. Milli eğitim bakanı, bakanlar kurulunun bir üyesi olarak hükümet adına eğitim işlerinden sorumludur. Bakan siyasal bir kişidir. Milli eğitim bakanı eğitimci olsun olmasın, üyesi olduğu siyasal erkin eğitime ilişkin görüşünü uygulamak için görevlendirilmiştir. Siyasal partinin istediği yönde eğitimi yürütemez ise, partisine hesap vermek zorunda kalır.

Milli eğitim bakanı, eğitimi sisteminin başıdır. Eğitime ilişkin tüm kararlar onun eliyle, onayı ile yürürlüğe girer. Eğitimi yöneten denetleyen milli eğitim bakanıdır. Yaptıklarının hesabını ancak hükümete ve Türkiye Büyük Millet

Meclisine verir. Bu yüzden bakanın eğitim görüşü, kişiliği, yönetimdeki yeterliği ve benzeri nitelikleri eğitime etkisi yönünden büyük önem taşır. Cumhuriyet döneminde önemli atılımlar yapan bakanların adları, yıllar geçmesine karşın, günümüzde övgüyle anılmaktadır.

Yönetim Biçimi

Türkiye, Anayasası ile yönetim biçimi olarak demokrasiyi seçmiştir. Türkler için demokrasi bir yaşam görüşü, bir yaşama yolu olmuştur. Bu yüzden hem eğitimin demokrasi ile yönetilmesi, hem de demokrasinin eğitim yoluyla eğitilenlere benimsetilmesi gerekmektedir.

Demokrasinin en yalın ve açık tanımı, «halkın halk için halk tarafından yönetilmesidir.» Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın altıncı maddesine göre «Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir. Türk Milleti egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır. Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye, veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz.»

Yönetim biçiminin demokratik olabilmesi için en azından şu yedi ilkenin uygulanması gerekmektedir:

1. İnsanın kişiliğine saygı
2. İnsanın özgür yaşaması gerektiğine inanç

3. İnsanın ussallığına güvenme

4. Yurttaşlara karşı eşit işlem

5. Yurttaşlara uygulanacak kuralların yasalarla düzenlenmesi

6. Kuralların yurttaşlara adil uygulanması ve adil yargılama

7. Anayasaya ve anayasal yönetime inanma.

Demokrasinin bu yedi temel ilkesinin geçerli olabilmesi için aşağıdaki beş alanda da uygulanmaya konması gerekmektedir.

1. **Siyasal demokrasi.** Yurttaşların devlet yönetimine ilişkin verilecek kararlara katılması sağlanmalıdır. Yurttaşların belli bir yaştan sonra devlet yönetiminde söz sahibi olmak için seçilme, seçme ve benzeri haklarını özgürce kullanması gerekmektedir.

2. **Bireysel demokrasi.** Herhangi bir yurttaş anayasa haklarının, özgürlüklerinin elinden alınmasına ve kendine yapılacak suçlamalara karşı kendini savunabilmesidir, haklarına, özgürlüklerine kavuşabilmesidir.

3. **Ekonomik demokrasi.** Her yurttaş yasal kurallara uygun olarak yeterli olduğu bir işte çalışabilmelidir, kendi geçimini sağlayabilecek bir iş bulabilmelidir. Böylece insanca yaşayabilmek için, kendine ve ailesine gereken besini, giyeceği, konutu, eğitimi, sağlık olanaklarını ve benzerlerini sağlayabilmelidir.

4. Toplumsal demokrasi. Her yurttaş, siyasal, kişisel, ekonomik haklarını, rengine, soyuna, dinine, inançlarına, siyasal düşüncesine, kadın erkek oluşuna bakılmaksızın eşit olarak alabilmeli, kullanabilmelidir.

5. Örgütsel demokrasi. Her yurttaş, yasal olmak koşuluyla örgütlere girebilmeli, örgüt içinde yeterliğine uygun bir iş bulabilmeli, kendini yetiştirme, geliştirme olanağı bulabilmelidir. Örgüt içinde çalışma hakları ve sorumlulukları tanınmalı ve verilmelidir. Her yurttaş yönetilme kadar yönetme haklarını da kullanabilmelidir. Yükselmek isteyen kişilere yükselme olanakları sağlanmalıdır. Kişilerin eğitimsizlikten doğan yetersizliklerini kaldırmaları için eğitim yapma olanakları açılmalıdır.

Demokrasi eğitime geniş özgürlük getirir. Eğitimde özgürlüğün amacı, insanın kişiliğini yeteneklerinin sonuna kadar geliştirmesine izin vermek ve olanak hazırlamaktır.

Eğitim Hakkı

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın kırkikinci maddesine göre «Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.» Böylece her yurttaşın eğitim ve öğrenim hakkının olduğu kesin olarak Anayasa'da yer almaktadır. Bu hakkı destekleyen diğer bir yasa ise Milli Eğitim Temel Kanunudur. Bu yasanın yedinci maddesine gö-

re «Temeleğitim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır.»

Anayasa eğitim hakkını böylece belirledikten sonra bu hakkın nasıl kullanılacağına ilişkin bazı sınırlamalar getirmektedir. Anayasa'ya göre «Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.» «Eğitim ve öğrenim hürriyeti, Anayasa'ya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.»

Anayasa, eğitimi bir hak olarak tanımaktan ötede eğitim görmeyi yurttaşlara bir ödev olarak da vermektedir. Ama bu ödev yalnız ilköğretim görmekle sınırlandırılmıştır. Anayasa'ya göre «İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.» İlköğretim ve Eğitim Kanuna göre ilköğretimin süresi, beş yılı ilkokulda olmak kaydıyla 7 - 14 yaşları arasında sekiz yıldır. Bu zorunlu öğrenim çağında ilkokuldan sonra ortaokula devam etmeyen öğrencilere meslek kazandıran kursların açılması gerekmektedir. Yasaya göre bunlar, açılan kurslara devam etmek zorundadır. Ama yasanın çıktığı 1961 yılından bu yana yasanın bu hükmü yerine getirilememiştir.

Eğitim hakkı verilirken, hiç kimseye ayrıcalık tanınmamıştır. Soy, cins, inanç, din, mezhep, görüş farkına bakılmaksızın tüm yurttaşlara aynı hak verilmiştir. Ancak özel eğitimi gerekseyen yurttaşlara, durumlarına göre ge-

reken eğitimin yapılması Anayasa-sada yer almıştır.

Eğitim hakkının kullanılması için eğitimde fırsat ve olanak eşitliğinin gerçekleştirilmesi zorunludur. Her yurttaş eşit eğitim olanaklarının götürülmesi, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması henüz daha gerçekleşmemiştir.

Türkiye'de zorunlu öğrenim çağında bulunan çocukların tümü okula kavuşturulamamıştır. Ortaokul çağındaki çocukların yarısından fazlası, ortaöğretim çağındaki gençlerin dörtte üçüne yakını okula gidememektedir. Yakın zamana kadar da bunların oranında büyükçe bir değişikliğin olacağı sanılmamaktadır. Ancak, 1980'den sonra yapılan çalışmaların yönü okumaz yazmazlığı ortadan kaldırmaya, zorunlu öğrenim çağındaki çocukların tümünü ilkokula kavuşturmaya doğrudur.

Eğitimin Siyasal İşlevi

Devletin eğitimden bekledikleri Anayasa ve yasalarla gösterilmiştir. Hükümetin eğitimden bekledikleri ise hükümet programında gösterilir. Hükümet programı Millet Meclisinde benimsendikten sonra siyasal erlmin görüşü olarak uygulamaya konulur.

Genel olarak devletin eğitimden bekledikleri ile hükümetin eğitimden bekledikleri arasında bir ayrılığın olmaması gerekir. Çünkü hükümetin programının Anayasaya ve yasalara uygun olarak hazırlanması beklenir. Ama

gerek Anayasa ve yasalarda eğitime ilişkin işlevlerin genelde kalıp özele inememesi, gerekse her hükümetin yasal olmasına karşılık eğitimin bazı yönlerine daha çok önem vermesi, bir hükümetin eğitim programını diğer hükümetin eğitim programından farklılaştırır. Bu farklılaşma değişik siyasal erkin hükümet programlarında daha da çoğalır. Bu yüzden hükümetlerin programlarında eğitime ilişkin işler özelde oldukça birbirinden farklılık gösterir.

Bu farklılıklara karşılık Devlet ve Hükümetlerin eğitime yükledikleri siyasal işlevler iki kümede toplanabilir. Yurttaşlık ve demokrasi eğitimi. Bunlar aşağıda kısaca açıklanmıştır.

1. İyi yurttaş yetiştirmek. Siyasal açıdan iyi yurttaşın anlamı, yasalara ve toplumun kurallarına karşı gelmeden yaşayan insan demektir.

Devletin başta gelen görevi ülkenin yönetimini sağlamaktır. Yönetimin yolundan sapmaması ve hızını yitirmemesi için, kurulan yasal kurallara uygun olarak işletilmesi zorunludur. Bu kurallara uymayan davranışlar yönetimin hızını kesebilir, yolundan sapmasına yol açabilir. Buna izin vermemek için insanın küçük yaşından başlayarak, devlete bağlı, devletin koyduğu kuralları uygulayan, yasal davranış kalıplarını benimseyen bir yurttaş olarak yetiştirilmesi gerekmektedir.

İnsanı toplumsallaştırmanın, kültürlemenin amacı ona toplumsal ve kültürel davranış kalıplarını benimsetmektir. İnsanı iyi yurttaş olarak yetiştirmenin amacı ise, ona yasal davranış kalıplarını benimsetmektir. Bu amaca bakarak bu tür eğitime insanı yasal davranacak biçimde eğitmek denilebilir.

Yurttaşlık eğitiminin içeriğini, yurttaşın anayasal ve yasal görevleri, hakları ve sorumlulukları oluşturur. Eğitilenin, bunları öğrenip gereğini yapabilecek yeterliğe ulaştırılması gerekmektedir. Özellikle anayasal ve yasal hakların eğitilene öğretilmesi onun başkalarıyla eşitlik içinde yaşayabilmesi için zorunludur.

Yurttaşın, yurdu için çalışmanın kıvancına ulaşması, yurdunu savunmanın, korumanın, güzelleştirmenin, zenginleştirmenin bilincine ulaşması, kendi mutluluğunun yurdun her yönden gelişmesine bağlı olduğunu algılaması yurttaşlık eğitimiyle sağlanabilir.

2. Demokrasi eğitimi yapmak. Demokrasi yaşanarak öğrenilir. Eğitimin demokrasi eğitimi açısından görevi eğitilene demokrasiyi yaşatarak öğretmektir.

Genel olarak ülkelerin eğitim

düzeyleri ile yönetim biçimleri karşılaştırıldığında, eğitim düzeyi yüksek olan ülkelerin demokrasiyle yönetildiği gözlenmektedir. Ancak bu genellemeye girmeyen ülkeler de vardır. Sözgelimi İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Almanya ve Japonya eğitim düzeyleri en yüksek olan ülkeler arasındaydı. Ama bu ülkeler kendilerine yönetim biçimi olarak otokrasiyi seçmişlerdir. Bu da gösteriyor ki, demokrasi küçük yaştan yaşanarak öğrenilen bir yönetim biçimidir.

Eğitimle demokrasinin yakın ilişkisi, demokrasinin eğitimle insanlara yaşam yolu olarak öğretilmesinden doğmaktadır. Eğitim demokrasiyi öğretmek için yapıldığında, insanlar çok darda kalsalar bile, başka yönetim biçimini demokrasie üstün tutup benimsememektedir.

Demokrasinin yaşanarak öğrenilmesi zorunlu olduğundan ilkin ailenin, daha sonra okulların ve insanın içinde çalıştığı örgütlerin demokrasi kurallarına göre işlemesi gerekmektedir. Bunlar demokratik biçimde işlemediğinde demokrasi eğitimi gerçekleşemez. Okulda yapılan demokrasi eğitimi yalnız başına kaldığı için de etkisizleşir.

EĞİTİMİN TARİHİ KAYNAĞI

Türk eğitim sisteminin şimdi ki yapısı, tarihsel uzanımı içinde, birçok aşamalar geçirerek biçimlenmiştir. Eğitim zaman zaman

önem kazanmış ya da öneminden yitirmiştir. Eğitime değer verildiği çağlarda, eğitimin topluma yararı ve katkısı daha yüksek olmuş,

böylece Türk Ulusu kültürel, toplumsal ve ekonomik alanlarda öteki uluslardan daha yüksek düzeylere ulaşmıştır.

Cumhuriyet devrinde, eğitime verilen önemin artması, Türkiye'nin şimdiki düzeye ulaşmasında önemli bir etmen olmuştur.

Tarih boyunca halkın eğitime büyük önem verdiği görülmektedir. Eğitime, bilgiye, okumaya, öğrenmeye ilişkin atasözleri, öğütler Türk Kültüründe büyük yer tutmaktadır.

Belgelerin bulunmaması yüzünden Türk eğitim tarihi birçok yönleri ile karanlıkta kalmaktadır. Bu yüzden, tarihsel belgelerin toplanmayışı, bulunanların ise bir araya getirilmeyişi önemli bir sorundur. Aşağıda Türk eğitiminin geçirdiği aşamalar ve bunların belirgin özellikleri özet olarak verilmiştir.

Selçuklular'dan Önceki Çağ

Eğitim yönünden belgelerin çok az bulunduğu çağ Selçuklular'dan önceki çağdır. Bu çağa ilişkin bulunan belgeler Türkler'in askerlik eğitimine büyük önem verdiğini göstermektedir. Türklerin törelerine önem vermesi yüzünden ailede ve halk okulu olan «oda»larda kültürel, toplumsal konularda çocukların yetiştirildiği anlaşılmaktadır. Anadolu'da, birçok köylerde bu «oda»ların süregeldiği görülmektedir.

Bu çağda örgün eğitimden çok halk eğitiminin ağır bastığı, ço-

cukların usta kişiler yanında çıraklıktan ustalığa doğru yükseldikleri görülmür.

Selçuklular Çağı

Bu çağda örgün eğitimin ilk birimleri olan medreseler kurulmaya başlandı. Temelde din eğitime dayanmasına karşın, bu medreselerin Türk Kültürünün etkisiyle bilimlere önem verecek biçimde kurulması dikkat çekicidir. Batı ülkelerinde örneğine rastlanmayan medreseler, din eğitiminin yanı sıra, matematik, astronomi, tıp, fen alanlarında çağının bilgilerini veren okullar olmuştur. Özellikle, medrese öğrencilerinden, bu çağda, el becerilerinin ve bazı ustalıkları öğrenmelerinin istenmesi, buna ilişkin derslerin olması ilginçtir. Anadolu'nun pek çok yerinde kurulan medreseler ilk halk üniversiteleridir.

Bu çağda mesleki ve teknik eğitim, ahilerce verilmekteydi. Ahilik, şimdiki sendikaların ilk görüntüleridir. Ahiler ve bunların başı ahi baba, hem zanaat kuruluşlarının gelişmesi hem de zanaatkarların yetişmesinde etkin kimiselerdir. Zanaat öğretilmek için usta yanına verilen çırakların eğitiminden ustalar ve ahiler birlikte sorumluydular.

Anadolu'nun bu çağda yüksek düzeyde bir uygarlığa ulaşmasının en etkin nedenleri medreselerin bilimsel, ahilerin de mesleki ve teknik eğitim vermeleri idi. Ancak, bu iki eğitim sisteminin birbirinden

giderek uzaklaşması, birbirini hor görmesi, yadsıması ikisinin de sönmesine yol açmıştır.

Osmanlı Yükselme Çağı

İlk Osmanlı medresesi, Devletin kuruluşundan 30 yıl kadar sonra, Orhan Gazi tarafından kuruldu. Osmanlı, eğitime önem vermektedir. Bu çağda eğitime verilen değere ilişkin öyküler dilden dile çağımıza kadar ulaşmaktadır. Özellikle Fatih Sultan Mehmed'in eğitime verdiği önem çok yüksekti.

Bu önemin ilk örneği «Enderun» okulunun kurulmasıdır. 1455 yılında Fatih Sultan Mehmed tarafından kurulan Enderun'da, medreselerde okutulan konulardan başka, beden eğitimi, Türk töreleri, görgü kuralları, askerlik, müzik, resim, yabancı dil, toplum ve yönetim konuları öğretiliyordu.

Enderun, medreseden farklı olarak laik bir okuldu. Bunun için, enderunda eğitilmiş kimseler din, dil, ırk dikkate alınmaksızın bilgi ve yeteneklerine göre Osmanlı politik sistemi içinde yerlerini alabiliyordu.

Enderuna öğrenci seçimi ve öğrencilerin bir üst sınıfa geçme sınavları bilim adamları tarafından yapılıyordu. Okul yedi sınıfa ayrılıyordu. Enderunun amacı, Türk toplumunda ileride görev alacak yönetici ve devlet adamlarını eğitmek, onları güzel konuşan, dürüst, kibar ve âdil kişiler olarak yetiştirmektir.

Öte yandan, bu çağda medreseler de nitelikçe gelişmişler ve çok iyi örgütlenmişlerdi. Bunlara devletin yardımı büyüktü. Ayrıca medreseleri yürütmek için büyük vakıflar, akarlar kurulmuştu. Medreseler dinsel özellikteydi. Öğrenciler müslüman halktan seçilirdi. Öğrencilere yemek ve harçlık verilirdi. Öğrenimin sınıflandırılmış olmasına karşın, kişisel başarıya önem verilirdi. Başarılı öğrenciler daha ileri sınıflara alınabilirdi.

Medreselerde dinsel konulara ek olarak dinbilgisi, mantık, metafizik, matematik, astronomi, tıp ve bazı bilimler öğretilirdi.

Kadı, imam, tıp doktoru, astronomist, matematikçi ve ulemalar (din bilginleri) medreselerden yetişen aydınlardı. Medreseler Osmanlı toplumunun bürokrat, asker, doktor, yargıç gibi her türlü eğitilmiş insangücünü sağlıyordu.

Onaltıncı yüzyıla kadar medreseler, dünyanın her yerinden öğrenci çekiyordu. İbni Sina, Gazâli, Farabi, Kâtip Çelebi gibi ünlü bilginler medreselerde eğitilmişlerdir.

Medreseler ilkokuldan üniversiteye kadar tüm öğretimi kapsamaktaydı. Bunun yanında medreseye gitmeyecek ya da gidemeyen çocuklar için «sıbyan» okulları açılmıştı. Sıbyan okulu öğretmenlerinin ayrı yetiştirilmesi, ilk, Fatih Sultan Mehmed tarafından buyrulmuştu.

Sıbyan okullarının amacı öğrencilere Kur'an okutmak, namaz

ayetlerini ezberletmek, namaz kılmasını öğretmek, biraz da yazı yazdırmaktı. Sıbyan okullarında çocuklar parasız okurlar, yemek yerler, giyinirlerdi. Bunlara harçlık da verilirdi.

Osmanlı Gerileme Çağı

Eğitime verilen önem giderek azalmış ve medreseler onaltıncı yüzyıldan sonra bozulmaya başlamıştır.

Medreselerde doğal ve fen bilimlerine ilişkin dersler teker teker ortadan kalkıyor, bunların yerini din bilgileri alıyordu. Üstelik medreseler vergi kaçırıcıları, askerden kaçanları barındıran yerler oldu. Buralara işsiz, aylak kimseler dolmaya başladı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun kara ve deniz savaşlarında üst üste yenilgiye uğraması, yeniçerilerin yerine daha güçlü bir ordu yetiştirmeyi zorunlu kıldı. Bu durum, devlet adamlarını yeni okullar açmaya zorladı. Batı anlayışında açılan bu okullar, eğitimde ilk çağdaşlaşma çabaları olarak görülür.

1773'te deniz, 1776'da da topçu ve istihkâm subaylarını yetiştirmek için okullar açıldı. 1824'te Sultan II. Mahmut'un bir fermanı ile ilköğretimin yayılmasına çalışıldı. 1830'lardan sonra Avrupa ülkelerine özellikle Fransa, İngiltere ve Avusturya'ya öğrenciler gönderilmeye başlandı.

1838'de eğitim sorunları üzerinde de çalışacak bir kurul oluşturuldu. Bu kurulun verdiği kara-

ra dayanarak, çağdaş görüşlere uygun olarak eğitim veren «rüşdiye»ler kurulmaya başlandı.

Tanzimat devrine geçilmeden önce, Osmanlı İmparatorluğu'nda bir yandan din esasına göre eğitim veren sıbyan okulları ile medreseler, diğer yandan çağdaş görüşte askeri okullar ile genel eğitim veren okullar bulunmaktaydı. Eğitimde yaratılan bu ikilik Cumhuriyet çağına kadar sürecektir.

Tanzimat Dönemi

1839'dan sonra «Tanzimat» denilen düzenleme döneminin başlamasıyla eğitimde de çağdaşlaşma çabaları hız kazanmıştır. Bu dönemde eğitime getirilen belli başlı yenilikler şöyle özetlenebilir:

1846'da kurulan geçici eğitim kurulu, eğitimin ilk, orta ve yüksek kademelerde kurulmasını; ilk öğretimi verecek sıbyan okullarının geliştirilmesini; ortaöğretim için rüşdiye okullarının yaygınlaştırılmasını kararlaştırmıştır. Bu okulların kitaplarını yazdırmak üzere bir komisyon kurulmuştur. Ayrıca sürekli olarak eğitim sorunları üzerinde çalışacak eğitim genel kurulu da kuruldu. Bu kuruluşun yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığının başlangıcı olan «Me-kâtib-i Umûmiye Nezareti» kuruldu.

Tarihte ilk kez 1847'de ilkokulun program ve yönetmeliği hazırlanarak yayımlandı.

Fatih Sultan Mehmed'den sonra savaşılan, öğretmen yetiştir-

me sorununa çözüm getirmek üzere 16 Mart 1848'de öğretmen okulu açıldı.

Bütün bu yenileşme çabaları yapılırken Medrese de boş durmamış, bu yeniliklere karşı baskısını artırmıştır. Rüşdiyelerin çoğaltılması durdurulamamış, ancak hızı yavaşlatılmıştır.

1859'da ilk kez Kız Rüşdiyesi açıldı. 1858'den sonra da meslek ve sanat (tarım, orman, maden, telgraf, ticaret ve sanat) okulları açılmaya başlandı.

1869 yılında Saffet Paşa'nın eğitim bakanı olduğu sırada kabul edilen, «Maarif-i Umûmiye Nizamnamesi» olarak adlandırılan, eğitim genel yönetmeliğinde, Fransa eğitim sistemi örnek olarak alınarak, eğitime önemli yenilikler getirilmiştir. Bu yenilikler kısaca şöyledir.

1. Çocukların ilköğretime devamları zorunlu tutuluyordu.

2. Okullar, ilk, orta ve yüksek olarak üç kademeye ayrılıyor-du.

3. Öğretim yöntemleri düzene sokuluyordu.

4. Öğretmenlerin yetiştirilmesi, bilgilerinin artırılması ve maddi olanaklarının iyileştirilmesi için önlemler getiriliyordu.

5. Bakanlık örgütünün genişletilmesi ve yeniden düzenlenmesi ile birlikte illerde örgüt kurulması sağlanıyordu.

6. Öğrencinin yetişmesini gü-

düleyecek kural ve yöntemler getiriliyordu.

7. Eğitim için halktan genel bir vergi alınması öngörülüyordu.

Bunların yanı sıra okulların eğitim programlarına dini bilgiler yanında, aritmetik, tarih, coğrafya dersleri alınmıştı.

Bu yeni okullar vakıf sisteminin dışında gelişme gösterecekti. Çünkü halk bu okullara yardım yapmıyordu. Çevre halkı eski din okullarını besliyordu. Bunların masrafını devlet bütçesinden karşılamak gerekti. Bunun için de zaman zaman özel vergiler kondu. Okulların köy ve mahalle halkı tarafından yapılması için hükümler getirildi.

1876'da çocukların ilkokullara devam zorunluluğu, ilk kez «Anayasa»ya konuldu.

Mutlakiyet Dönemi

Bu dönemde Tanzimatla eğitime gelen yeniliklerin büyük bir kesimi kaldırıldı. Öğrenciler çok sıkı bir denetim altına alındı. Okulların eğitim programlarında yeni olan bütün dersler ya kaldırıldı ya da bunlara ayrılan saat azaltıldı. Bütün kötülüklerin din ve ahlak eğitimine ayrılan sürenin ve verilen önemin azalmasından ileri geldiği savunularak bu derslere ayrılan süre büyük ölçüde çoğaltıldı.

Bu dönemde bilimsel çalışmaların durdurulduğu, okullarda fen, insan ve doğa bilimlerine ilişkin derslerin yasaklandığı, ancak zo-

runlu durumlarda sınırlı olarak bu derslere yer verildiği bilinmektedir.

Bu dönemde görülen ilerleme okulların sayısının çoğalmasındır. İllerde, ilçelerde ve büyükçe kasabalarda okulların açılması hızlandırılmıştır. Ama bu okullarda uygulanan eğitim programları yukarıda özetlenen niteliklere sahiptir.

Meşrutiyet Dönemi

1908'de Meşrutiyet ilân edildikten sonra Mutlakiyet Döneminde eğitimde görülen gerilemenin durdurulması ve gelişmenin yeniden sağlanması için çalışmalar yapılmıştır. Öğretmenlerin yetiştirilmesi ele alınmıştır. Eğitim programları yeni dersleri de içerecek biçimde yeniden düzenlenmiştir. Önemli eğitim yasaları çıkarılmıştır. Bunların en önemlisi Cumhuriyet Döneminde de bazı maddeleriyle uygulanan ilköğretim yasası (Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu-ı Muvakkat)dır.

Cumhuriyete geçerken değişik yapıya sahip iki eğitim sistemi vardı. Birincisi batı eğitim sistemine benzeyen eğitim sistemi, diğeri ise din esasına dayalı medrese sistemi.

Avrupaya benzeyen sistemin kademeleri ve özellikleri şöyle özetlenebilir :

Okulöncesi eğitim. Bağımsız ya da ilkokulun bünyesinde, isteğe bağlı 4 - 6 yaş çocuklarının karma olarak devam ettikleri anaokulla-

rı vardı. Bunların sayıları pek azdı.

İlköğretim. İlköğretime 7 - 12 yaş çocukları devam ederdi. Kimi yerde 5, kimi yerde de 6 yıllık ilkokullar bulunmaktaydı. Öğrencilerin ilkokula devam etmesi yasal olarak zorunluydu. Ancak ilkokullar az sayıda ve kentlerle büyük kasabalarda bulunuyordu. İlkokullarda genel olarak dinbilgisi ve bunun yanında da dilbilgisi, aritmetik, geometri, tarih, coğrafya dersleri okutulurdu. Okuma yazma Arap alfabesi ile yapıldı.

Ortaöğretim. Ortaöğretim genel olarak dört yıllık birinci devreden (şimdiki ortaokul karşılığı) ve üç yıllık ikinci devreden (şimdiki lise karşılığı) oluşmaktaydı. İkinci devre fen ve edebiyat bölümlerine ayrılmaktaydı. Bu okullardan mezun olanlar üniversiteye gidebilirlerdi.

Ayrıca üç yıllık (ortaokul düzeyinde) orman, tarım, ticaret ve sanat okulları vardı. Bunların lise dengi kademesi olmadığı gibi buralardan mezun olanların yüksek öğrenime gitme olanağı da yoktu.

Öğretmen yetiştirme dört yıllık ilk kısmı (ortaokul), iki yıllık ikinci kısmı (lise) ve üç yıllık yüksek kısmı olan öğretmen okullarında yapılmaktaydı. İlkokul öğretmeni olmak için ilkokulla birlikte 12 yıl, ortaöğretim öğretmeni olmak için de 15 yıl öğrenim yapmak gerekiyordu. Kızlar, ancak kız öğretmen okulunda, ilk-

okulla birlikte 12 yıl öğrenim gö-rerek ilkokullara öğretmen olabil-mekteydiler.

Ortaöğretimde kızlar ve er-kekler ayrı okullarda öğrenim ya-parlardı. Kızların, ortaöğretim yı-lı erkeklerinkine denkti. Fakat yüksek öğrenime gitmeleri olanak-sızdı.

Yükseköğretim. Genel olarak üniversite üç yıllıktı. Yalnız tıp beş yıllıktı. Üniversitede edebiyat, fen ve hukuk fakülteleri vardı. Ayrıca öğretmen okulunun da üç yıllık bir yüksek kısmı vardı.

Medrese sisteminin görünüşü ise şöyleydi :

Medreselerin ilköğretim kade-mesinin yılı belirsizdi. Mahalle mekteplerinden mezun olan ço-cuklar dört yıllık birinci kade-meye, sonra dört yıllık ikinci kade-meye ve dört yıllık üçüncü kade-meye geçerlerdi. Medresenin iki yıllık kısmında «tefsir - hadis, fıkıh ve kelâm - hikmet» bölümleri var-dı.

Cumhuriyet Çağı

Cumhuriyet çağına geçiş yı-lında eğitimi, Osmanlı kalıtı üç yasa düzenlemekteydi : 1910 tarih-li Ortaöğretim Kararnamesi, 1913 tarihli İlköğretim Kararnamesi. Bu kararnameler yasa gücündeydi. 1913 tarihli İl İdaresi yasası.

Bu yasalara göre, medreseler ve vakıf ilkokulları din öğretimi yapmakta ve din makamlarına bağlı bulunmaktaydı. Bunlara Ba-kanlık karışmazdı.

Ortaöğretim okulları Bakan-lığa bağlıydı. Bu okulların dene-timi, gelirlerinin sağlanması bir kurul eliyle yapılmaktaydı. İl İda-resi yasasına göre bu kurul vali-nin başkanlığında toplanırdı. Ku-rulun üyelerinin çoğunluğunu din adamları ile yerel «eşraf» oluşt-u-rdu.

Böylece, Cumhuriyetin kurul-duğu tarihte eğitim sistemi, daha çok yerel güçlerce denetlenmekte ve yürütölmekteydi.

16 Temmuz 1921'de ulusal eği-tim sorunlarına çözümler getirmek amacıyla bir eğitim kurulu (Hey-et-i İlmiye) kuruldu. Kurtuluş Sa-vaşından başarılı çıkmanın ve yur-du yeniden kurmanın ön gerekli-liği olarak eğitime inanılıyordu.

Cumhuriyetin kurulduğu yıl-larda eğitimin nasıl bir görüşle ele alındığını, ATATÜRK'ün 1924 yılında yaptığı şu konuşma an-lamlı biçimde özetlemektedir.

«... Erkek ve kız çocuklarımızın, eği-tim içinde ve bütün öğrenim kademelerin-deki eğitim ve öğretimlerinin pratik niteliğinde olması önemlidir. Yurt çocukları her öğrenim kademesinde, ekonomik hayatın-da yapıcı, etkili ve başarılı olacak biçim-de yetiştirilmelidir. Ulusal ahlakımız, uy-garlık ilkeleriyle, özgür düşüncelerle ge-liştirilmeli ve güçlendirilmelidir. Bu çok önemlidir, özellikle dikkatinizi çekerim. Korkutma ilkesine dayandırılan ahlak, ahlak değildir; bir erdem olmadıktan ba-ga, güvenilmeye de değmez... Hiçbir za-man hatırlarınızdan çıkmasın ki, Cumhu-riyet sizden fikri hür, vicdanı hür, ırfanı hür, nesiller ister.»

1924 yılında, sorunlar yaratan değişik yapıya sahip ikili eğitim sisteminden kurtulmak için «Tevhid-i Tedrisat» (eğitimi bütünleştirme) yasası kabul edildi. Böylece köhneleşmiş olan medreseler kaldırılarak çağdaş eğitim sisteminin yurt düzeyinde yaygınlaştırılmasına girişildi.

1928 yılında Türk Alfabesi kabul edildi. Millet Mektepleri açılarak yeni alfabe ile okur yazarların sayısı beş milyon üzerine çıkarıldı.

1930'dan sonra, kalkınma eğitimine büyük önem verildi. Genel eğitim kurumlarının yaygınlaştırılmasının yanı sıra, kalkınma eğitimi üç alanda yoğunlaştırıldı: köy eğitimi, teknik eğitim ve halk eğitimi.

Köy eğitimi için yapılan çalışmalar, köyün eğitim, sağlık, tarım, elsanatları ile toplumsal, ekonomik ve kültürel sorunlarını çözmeyi içermekte, köyü kalkındırmayı amaçlamaktaydı. Bu sorunları çözmek için yetiştirilecek kişilerin köylü ve köyün koşullarını yaşamış olması gerekmektedir. Bu kişilerin genel eğitimleri yanında, eğitim, sağlık, tarım, elsanatları gibi köye dönük alanlarda bilgili ve becerikli olarak yetiştirilmesi sağlanmıştı.

Köy kalkınmasını gerçekleştirecek olan örgüt titizlikle düzenlenmişti. Bu örgüt, en küçük köylerde açılacak üç yıllık eğitimli köy okullarından, yukarıya doğru

beş yıllık köy okulları; ilkokulu bitirenler için dört yıllık bölge köy okulları; yıl boyunca sürekli eğitim yapan beş yıllık köy enstitüleri; üç yıllık Yüksek Köy Enstitüsü ve köy eğitim sistemi için karar verme yetkisi olan Yüksek Köy Enstitüsü Yönetim Kurulundan oluşmaktaydı.

Ayrıca öğretmen ve eğitmenlere sürekli yardım edecek gezici başöğretmenler ve her köy enstitüsünün kendi bölgesi içinde çalışan kesim müfettişleri vardı. Bu örgütün ana işlevi köyün sorunlarını çözebilecek nitelikte, köy çocuklarını ve toplum önderlerini yetiştirmektir.

İlk yetiştirilenler eğitmenlerdi. Eğitmenler askerliğini çavuş olarak yapmış köylülerden seçilmekteydi. Bunlar, okuma yazmayı öğretebilecek ve tarımdaki yeni yöntemleri köye götürebilecek nitelikte yetiştirilmekteydi. Eğitmenli köy okulları ilkokulun üçüncü sınıfına kadar öğretim yapmaktaydı.

1935'ten 1947'ye kadar 8675 eğitmen yetiştirildi, 7090 köyde eğitmenli köy okulu açıldı.

İkinci olarak, köy öğretmenleri yetiştirilmeye başlandı. Öğretmenler ilkokuldan sonra beş yıllık bir eğitimle yetiştirildiler. Bunlar köy enstitülerinde yıl boyunca sürekli eğitim görmekte, yıl içinde sırayla bir aylık izin kullanmaktaydı. Öğretmenler, ortaöğretim okullarının genel eğitim ve kül-

tür konularından başka kendi tarımsal üretimlerini yaparak tarımda, kendi binalarını kendileri yaparak marangozluk, demircilik, yapıcılık gibi bir sanat kolunda yetişmekteydiler.

Yasaya göre yetiştirilen öğretmenlerin görevi hem okulda öğretim yapmak hem de tarımda ve elsanatlarında köylüyü yetiştirmektir. Bu öğretmenler, eğitimde, tarımda ve sanatta yenilikleri öğrenmek için, yaz aylarında sıra ile köy enstitülerine çağırılmakta böylece, hizmet içi eğitimden geçirilmekteydiler. Ayrıca gezici başöğretmenler, kesim müfettişleri öğretmenlere sürekli olarak yardım ederek, onların işbaşında eğitimini yapmakta, karşılaşılan sorunlara birlikte çözümler aramaktaydılar.

1947 yılına kadar on yedi binden fazla öğretmen yetiştirildi ve sekiz binden fazla köy okulu açıldı.

Köy öğretmenlerinden başarılı olanlar, bölge köy okullarında görevlendirilmekteydi. Bölge köy okulu, köyün gereksindiği tarım ve sanat ustalarını yetiştirmek için kurulmuştu. Köylü gençler burada, genel kültür ve toplum bilgisi yanında bir tarım ya da sanat kolunda usta olarak yetiştirilmekteydi. Bunun ilginç yönü, gençlerin köy adına ve köylü eliyle yetiştirilmesi idi. Yetenekli, istekli gençler köyce seçilmekte, bunların bölge köy okulundaki

masrafları köyce karşılanmaktaydı. 1945 yılı sonuna kadar 578 bölge köy okulu açıldı.

Üçüncü olarak, sağlık memuru ve ebeler yetiştirilmeye başlandı. Bunlar köy enstitülerinin sağlık bölümünde, temizlik, vücut bakımı, beslenme, sağlığı koruma ve hekimni gerektirmeyen hastalıkların iyileştirilmesi konularında yetişmekteydi. 1947'ye kadar köy enstitülerinde 521 sağlık memuru ve ebe yetiştirilmiştir.

Köy enstitüleri girişimi, köye yalnız öğretmen yetiştirmek için yapılmamıştı. İşe öğretmen yetiştirmeden başlanması, bu yıllarda eğitime verilen önem yüzündendi. Köy eğitim sistemi, köyün eğitim ve sağlık hizmetleri için olduğu kadar, tarımda, sanatta, kooperatifçilikte ve benzeri insangücü gereksinmesi olan alanlarda toplum önderlerini yetiştirmek için kurulmuştu. Türk ulusunun kendine özgü ve yapısına uygun bu girişim 1947'den sonra baltalanmaya başlandı, 1953'te de tümüyle ortadan kaldırıldı.

Teknik Eğitim, yine bir «enstitü» olan sanat enstitüleri eliyle gerçekleştirilmeye çalışıldı. Bunlar kızlar ve erkekler için ayrı ayrı açıldılar. Cumhuriyet'in kurulduğu yıllarda erkekler için teknik eğitim veren okulların sayısı 13 idi. 1950'ye kadar açılan teknik eğitim veren okulların sayısı erkekler için 200'ü, kızlar için 150'yi aşmıştı.

Teknik eğitimin amacı bir yandan ulusallaştırılan yabancı endüstri kuruluşlarının, diğer yandan 1930'lardan sonra başlayan ulusal endüstrileşmenin gerektirdiği insangücü gereksinmesini karşılamaktır. 1950'lere doğru sanat enstitülerinin endüstri ile gereken işbirliğini yapamaması yüzünden enstitüleri bitirenlerin iş bulamaması sorunu ortaya çıkmaya başladı.

Halk Eğitimi köyde köy okulları ve halk odaları, kentte halkevleri eliyle gerçekleştirilmeye çalışıldı. Köy enstitüsü mezunu köy öğretmenlerinin bir diğer görevi de halk eğitim işlerini yürütmektir. Bu amaçla köyün gereksinmesi olan alanlarda, ulusal oyunlardan sanat ve tarım alanlarındaki konulara değin, kurs ve diğer etkinliklerle halkın eğitim gereksinmesini karşılamayı yüklenmişlerdir. Kentlerde ise, halkevleri genellikle (edebiyat, müzik, ulusal oyunlar, resim - heykel, tiyatro ve benzeri gibi) kültürel konularda, gerektiğinde de elsanatları konularında halka eğitim olanakları hazırlamaktaydı. 1950'lere kadar hemen tüm il ve ilçelerde halkevleri, pek çok köylerde de halk odaları açıl-

mıştı. 1950'den sonra, tıpkı köy enstitüleri gibi, halkevleri de siyasal çıkarlara araç edilerek kapatıldı.

1950'den sonra genellikle ilköğretim, ortaokul ve liselerin, imam - hatip okullarının yaygınlaştırılmasına ağırlık verildi. 1960'tan sonra ise, kalkınma planlarının etkisiyle ağırlık mesleki ve teknik eğitime kaydırılmaya çalışıldı, fakat bu alandaki hedeflerin gerisinde kalmıştı.

1970'ten sonra eğitimin birçok alanlarında reform uygulamalarına girişildi. Bunlardan ancak 8 yıllık temeleğitim okullarının açılması konusunda ilerleme görülebildi. Türkiye'de zorunlu eğitimi 8 yıla çıkarmayı ve kalkınma eğitimine ağırlık vermeyi amaçlayan temeleğitim girişimi 1970'ten sonra gözlenebilen en önemli atılımdır.

12 Eylül 1980 Harekâtı'ndan sonra eğitim alanında görülen sorunları çözmek amacıyla büyük çabalar harcanmıştır. Eğitimde yapılacaklar için beş yıllık bir plan yapılmıştır. 1981 ve 1982'de yapılan iki şurada alınan kararların bu planla uygulanması tasarlanmıştır.

EĞİTİMİN YASAL DAYANAĞI

Devlet eğitimle ilgisini yasalarla belirler. Yasaların istediği uygulamalar da tüzük, yönetmelik,

kararname, genelge, yönerge gibi yasal belgelerle düzenlenir. Yasal dayanaklar aşağıda açıklanmıştır.

Eğitim Hukuku

Bir ülkede eğitimde devletin ve kişilerin uyması, uygulaması gereken kurallara eğitim hukuku denir. Eğitim hukuku, eğitimde yapılacak eylemlerin, işlemlerin genel çerçevesini verir. Eğitime ilişkin görevler bu çerçeve içinde yapılır. Bu çerçeve içinde gösterilmeyen durumlarda eğitimi yönetenler ve uygulayanlar, görevlerinin gerektirdiği kararları vermekte serbesttir.

Eğitim hukukunun kuralları- nı veren üç genel kaynak vardır. Bunlar aşağıda kısaca açıklanmış- tır.

Gelenek hukuku, toplumca uzun bir süredir kabul edilmiş doğ- ruluğuna, uyulması gerektiğine toplumun çoğunluğunca inanılmış olan, yazılı hukuk kurallarına ay- kırı olmayan ve yazılı hukukun boşluklarını dolduran kurallardır. Örneğin, öğrencilerin öğretmenle- rine karşı göstereceği davranışla- rın birçoğu yazılı hukukta yok- tur. Bunlar gelenek hukuku ku- rallarına göre değerlendirilir. Bir öğrencinin öğretmenine karşı say- gısızlığı, yazılı hukukta olmasa bile, gelenek hukuku kurallarına göre yargıçlarca cezalandırılabilir.

İçtihat hukuku, eğitim huku- kunun önemli kaynaklarından- ır. Danıştay ve Yargıtay dairelerinin aynı hukuk konusunda ayrı ka- rarlar almaları olanaklıdır. Bu durumda ayrı ayrı uygulamaların

ortadan kaldırılması için, bu yargı organlarınca «içtihadı birleştirir- me» kararları alınır. Bu kararlar yönetimi ba ğ l a y ı c ı niteliktedir. Bunlar Resmi Gazetede yayımla- narak yürürlüğe girer. Diğer mah- kemelerin de bu tür kararları ola- bilir. Bunlar bağlayıcı değil yol göstericidir.

Yazılı hukuk, yetkililerce ka- bul edilen hukuk kurallarını ya- zılı olarak duyuran belgelerdir. Yazılı hukukun kendi içinde mer- tebe sırası vardır. En üstte Anaya- sa, sırasıyla yasa, tüzük, yönetme- lik, kararname, yönerge ve genel- ge gelir. Bunlar aşağıda kısaca açıklanmıştır :

Anayasa

Türkiye Cumhuriyeti Anaya- sası'nın onbirinci maddesine göre «Anayasa hükümleri, yasama, yû- rütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk ku- rallarıdır. Kanun Anayasaya ay- kırı olamaz.»

Eğitime ilişkin yasalar Ana- yasa'ya uygun olmak zorundadır. Yasaların Anayasa'ya uygun olup olmadığını Anayasa Mahkemesi denetler.

1982 Anayasası'nda eğitimle doğrudan ve dolaylı ilgili olan bir- çok hükümler bulunmaktadır. Anayasa'nın kırkikinci maddesi eğitim ve öğretim hakkı ve ödevi- ne ilişkindir. Bu maddeye göre eği- tim ve öğretime ilişkin ödevler şunlardır.

«Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.»

«Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenlenir.»

«Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.»

«Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne surette olursa olsun engellenemez.»

«Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası anlaşma hükümleri saklıdır.»

Anayasa'nın yirmidördüncü maddesinde eğitimle ilgili aşağıdaki hüküm yer almaktadır.

«Din ve ahlak eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışında din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır.»

Yasalar

Anayasadan sonra en güçlü yazılı hukuk metni yasalardır. Yasalar Türkiye Büyük Millet Meclisince (TBMM) kabul edilen ve Cumhurbaşkanınca yürürlüğe konulan hukuk kurallarıdır. Yasalar T. C. Resmi Gazetesi'nde yayımlanarak yürürlüğe konulur. TBMM'ne yasa önerisi ancak Bakanlar Kurulunca ve milletvekilleriince yapılabilir. Yasalar TBMM'nin içtüzüğünde gösterilen yöntem ve kurallara göre çıkarılır.

Eğitime ilişkin pek çok yasa vardır. Bunlar ciltler doldurmaktadır. Ama bunlardan Milli Eğitim Temel Kanunu eğitimi bütünüyle ele alan ve düzenleyen yasadır. Bu yasanın getirdiği temel ilkeler Türkiye'de eğitimin niteliğinin nasıl olması gerektiğini belirlemektedir. Milli eğitimin bu temel ilkeleri olduğu gibi aşağıya alınmıştır.

1. Genellik ve eşitlik. Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din gözetmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümre veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

2. Ferdin ve toplumun ihtiya-
yaçları. Milli eğitim hizmeti, Türk
vatandaşlarının istek ve kabiliyet-
leri ile Türk toplumunun ihtiyaç-
larına göre düzenlenir.

3. Yöneltilme. Fertler, eğitim-
leri süresince, ilgi, istidat ve kabi-
liyetleri ölçüsünde ve doğrultu-
sunda çeşitli programlara veya
okullara yöneltilerek yetiştirilir.

Milli eğitim sistemi her ba-
lumdan, bu yöneltmeyi gerçekle-
ştirecek biçimde düzenlenir.

Yöneltilmede ve başarının öl-
çülmesinde rehberlik hizmetlerin-
den ve objektif ölçme ve değer-
lendirme metotlarından yararlanı-
lır.

4. Eğitim hakkı. Temeleğitim
görmek her Türk vatandaşının
hakkıdır.

Temeleğitim kurumlarından
sonraki eğitim kurumlarından va-
tandaşlar ilgi, istidat ve kabili-
yetleri ölçüsünde yararlanırlar.

5. Fırsat ve imkân eşitliği.
Eğitimde kadın, erkek herkese fır-
sat ve imkân eşitliği sağlanır.

Maddi imkânlardan yoksun
başarılı öğrencilerin en yüksek
eğitim kademelerine kadar öğre-
nim görmelerini sağlamak ama-
cıyla parasız yatılılık, burs, kredi
ve başka yollarla gerekli yardım-
lar yapılır.

Özel eğitime ve korunmaya
muhtaç çocukları yetiştirmek için
özel tedbirler alınır.

6. Süreklilik. Fertlerin genel

ve mesleki eğitimlerinin hayat bo-
yunca devam etmesi esastır.

Gençlerin eğitimi yanında,
hayata ve iş alanlarına olumlu bir
şekilde uymalarına yardımcı ol-
mak üzere, yetişkinlerin sürekli
eğitimini sağlamak için gerekli
tedbirleri almak da bir eğitim gö-
revidir.

7. Atatürk inkılapları ve Türk
milliyetçiliği. Eğitim sistemimizin
her derece ve türü ile ilgili ders
programlarının hazırlanıp uygu-
lanmasında ve her türlü eğitim
faaliyetlerinde Atatürk inkılapla-
rı ve Anayasa'nın başlangıcında
ifadesini bulmuş olan Türk milli-
yetçiliği temel olarak alınır. Milli
ahlâk ve milli kültürün bozulup
yozlaşmadan kendimize has şekli
ile, evrensel kültür içinde korunup
geliştirilmesine önem verilir.

Milli birlik ve bütünlüğün te-
mel unsurlarından biri olan Türk
diline, eğitimin her kademesinde,
özellikleri bozulmadan ve aşırılığa
kaçılmadan öğretilmesine önem
verilir; çağdaş eğitim ve bilim di-
li halinde zenginleşmesine çalı-
şılır ve bu maksatla Milli Eğitim
Bakanlığınca tedbirler alınır.

8. Demokrasi eğitimi. Güçlü
ve istikrarlı, hür ve demokratik bir
toplum düzeninin gerçekleşmesi
ve devamı için yurttaşların sahip
olmaları gereken demokrasi bilin-
cinin, yurt yönetimine ait bilgi,
anlayış ve davranışlarla sorumlu-
luk duygusunun ve manevi değer-
lere saygının her türlü eğitim ça-

lışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır; ancak, eğitim kurumlarında Anayasa'da ifadesini bulan Türk Milliyetçiliğine aykırı siyasi ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasi olay ve tartışmalara karıştırılmasına hiçbir şekilde meydan verilmez.

9. Laiklik. Türk eğitiminde laiklik esastır.

10. Bilimsellik. Her derece ve türdeki ders programları ve eğitim metotlarıyla ders araç gereçleri, bilimsel ve teknolojik esaslara ve yeniliklere, çevre ve ülke ihtiyaçlarına göre sürekli olarak geliştirilir.

Eğitimde verimliliğin artırılması ve sürekli olarak gelişme ve yenileşmenin sağlanması bilimsel araştırma ve değerlendirmelere dayalı olarak yapılır.

Bilgi ve teknoloji üretmek ve kültürümüzü geliştirmekle görevli eğitim kurumları gereğince donatılıp güçlendirilir; bu yöndeki çalışmalar maddi ve manevi bakımdan teşvik edilir ve desteklenir.

11. Planlılık. Milli eğitimin gelişmesi iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma hedeflerine uygun olarak eğitim - insangücü - istihdam ilişkileri dikkate alınmak suretiyle, sanayileşme ve teknik eğitime ağırlık verecek biçimde planlanır ve gerçekleştirilir.

Mesleklerin kademeleri ve her kademenin unvan, yetki ve sorumlulukları kanunla tespit edilir ve her derece ve türdeki örgün ve yaygın mesleki eğitim kurumlarının kuruluş ve programları bu kademelere uygun olarak düzenlenir.

Eğitim kurumlarının yer, personel, bina, tesis ve ekleri, donatım, araç, gereç ve kapasiteleri ile ilgili standartları önceden tespit edilir ve kurumların bu standartlara göre optimal büyüklükte kurulması ve verimli olarak işletilmesi sağlanır.

12. Karma eğitim. Okullarda kız ve erkek karma eğitim yapılması esastır. Ancak eğitimin türüne, imkân ve zorunluluklarına göre bazı okullar yalnızca kız veya yalnızca erkek öğrencilere ayrılabilir.

13. Okul ile ailenin işbirliği. Eğitim kurumlarının amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak için okul ile aile arasında işbirliği sağlanır.

14. Her yerde eğitim. Milli eğitimin amaçları yalnız resmi ve özel kurumlarında değil, aynı zamanda evde, çevrede, işyerlerinde, her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır.

Kalkınma Planları

Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayından geçtikten sonra uygulanmaya konulduğu için yasalardan sonra gelen diğer bir yasal metin de beş yıllık kalkınma planlarıdır. 1983 yılına kadar dört kez bu beş yıllık kalkınma planı yapılmıştır.

Kalkınma planları eğitimin siyasasından çok eğitimin ekonomik kalkınma ile bağı, uyumunu kurmaya çalışan belgelerdir. Eğitimin siyasasını Milli Eğitim Bakanlığı yapar ve uygular. Bu yüzden kalkınma planı ulaşılacak sayısal hedefler gösterir. Kalkınma planlarının gösterdiği hedeflere ulaşılma durumu aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967). Beş yıllık kalkınma planı yapılmadan önce eğitimdeki sorunlar saptanmıştır. Bu sorunların arasında en önemlileri şunlardır :

Eğitim ile ekonominin gereksinimleri arasında ilgi kurulamamıştır. Eğitim sistemini oluşturan okullar ve bunların kademeleri arasında düzenli bir ilişki yoktur. Eğitim toplumsal gelişmelerin gerisinde kalmıştır. İş alanlarının istediği nitelikte insangücünü okullar yetiştirememektedir. Yurt düzeyinde eğitim olanakları dengeli dağılmamıştır, eğitimde fırsat eşitliği yoktur.

Bu sorunların ortadan kaldırılması için alınacak önlemler konulduktan sonra bu kalkınma planında beş yıl içinde ulaşılması gereken hedefler de şöyle gösterilmektedir :

Endüstri için nitelikli insangücü yetiştirilecektir. Bunun için mesleki ve teknik eğitime alınan öğrencinin sayısı yükseltilecektir. Mesleki ve teknik eğitim endüstri

ile bağlantılı çalışacaktır. Öğretmen yetiştirineye öncelik verilecektir. Öğretmen yetiştiren okulların sayısı artırılacaktır. Ortaokul üst öğrenime öğrenci yetiştirecektir. Ortaokula alınan öğrencinin sayısı yükseltilecektir.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. (1968 - 1972). Bu planda, geçen beş yıllık planda gösterilen hedeflerin gerisinde kaldığı belirtilerek eğitim için ulaşılacak yeni hedefler konmaktadır.

Zorunlu öğrenim çağına gelen tüm nüfusa ilkökul açılmaya çalışılacaktır. Köy ilkokulunun eğitimi nicelik ve nitelik yönünden kentlerdekilerin düzeyine ulaştırılacaktır. Kalkınmanın gerektirdiği insangücü açığını kapatmak için ortaöğretim ve yükseköğretim olanakları seferber edilecektir. Mesleki ve teknik eğitime ağırlık verilecektir. Yaygın eğitim endüstriye kısa yoldan insangücü yetiştirmek için yeni eğitim programları açacaktır. Okuma yazma eğitimine önem verilecektir.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973 - 1977). Bu kalkınma planında da geçen plan döneminde gösterilen hedeflerin gerisinde kaldığı yinelenerek, endüstrinin gerektirdiği insangücünü sağlayacak yeni hedefler gösterilmektedir.

Dönemin sonuna kadar zorunlu öğrenim çağı çocuklarının yüzde yüzünün okula kavuşturulması istenmektedir. Ayrıca ortaokul çağındaki nüfusun yüzde elli-

sinin, lise çağındaki nüfusun yüzde yirmibeşinin, yükseköğretim çağındaki nüfusun yüzde dokuzunun okula kavuşturulması hedeflenmektedir.

Bu dönemde uzun süreli eğitim amaçları da gösterilmektedir. Sözelimi sekiz yıllık eğitimi kapsayan temeleğitimin 1995 yılına kadar zorunlu öğrenim çağındaki çocukların tümüne açılması amaçlanmaktadır.

Ayrıca yaygın eğitime, mesleki ve teknik eğitime ağırlık verileceği, endüstri ile mesleki ve teknik eğitim okullarının ortaklaşa çalışması gerektiği, insangücü yetiştirecek kısa süreli kursların açılması gerektiği bu planda da yinelenmektedir. Eğitime en çok yer ayıran bu plandır.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979 - 1983). 1978 yılı plansız geçmiştir. Dördüncü plan 1979 yılında başlamıştır. Bu planın eğitime getirdiği bir yenilik yoktur. Ulaşılabilecek hedefler kısaca şunlardır :

Ortaöğretimde mesleki ve teknik eğitime alınacak öğrencilerin oranı yüzde altmış beşe çıkarılacaktır. Okulların fiziki olanakları sonuna dek kullanılacaktır. Öğretmenlerin yurt düzeyinde dağılımı dengeli yapılacaktır ve öğretmen gücünden en yüksek düzeyde yararlanılacaktır. Öğrenciler üretim sistemine katkıda bulunabilecek biçimde yetiştirilecektir. Yükseköğretimin önüne öğrenci yığılma-

sını önleyecek koşullar hazırlanacaktır.

Beşinci beş yıllık kalkınma planı hazırlanırken, bundan önceki dördünde yapılan yakınmalar ve sorunlar yinelenmektedir. Planın hazırlanması için yapılan çalışmalar kalkınmanın gerektirdiği insangücünü yetiştirmeye yönelik hedeflerin aranmadığını göstermektedir. Bu çalışmalar, eğitim niteliğini klasik öğretime doğru çekmeye yönelik olarak değerlendirilmektedir.

Yukarıdaki durumuna bakıldığında, genelde kalkınma planlarının Türkiye'nin insangücü açığının kapatılmasında; yetiştirilen insangücünün işyerlerine yerleştirilmesinde; işsizliği önlemede belirgin bir etkinliğinin olmadığı söylenebilir. Çünkü, yirminci yılını dolduran planlı kalkınmanın yirmi birinci yılına başlarken, üzerinde durduğu sorunlar başlangıçtan farklı değildir. Ama beş yıllık kalkınma planları, olumlu olumsuz da olsa eğitim sistemini etkileyen, biçimlendiren, yönlendiren yasal etkenlerden biri olmaktadır.

Diğer Yasal Belgeler

Eğitimi düzenleyen yasal dayanaklar yalnız yukarıdakiler değildir. Güçleri sınırlı da olsa başka yasal belgeler vardır. Bunlar güçlülük sırasıyla tüzük, yönetmelik, kararname, yönerge ve genelgedir. Milli eğitim sisteminde yürürlükte olan yüzlerce yönet-

melik, genelge ve yönerge vardır. Bunların listesi bile sayfalar tutar. Burada bunların sayılması yerine ne olduğu kısaca açıklanacaktır.

Tüzük, yasalara uygun olarak yasalarca belirtilen konularda bakanlar kurulunca çıkarılan metindir. Tüzük, Danıştay'ın incelemesinden, Cumhurbaşkanının onayından ve Resmi Gazete'de yayımlanmasından sonra kesinleşir. Eğer tüzüğün içinde yürürlük tarihi belirtilmemiş ise tüzük, yayımından 45 gün sonra yürürlüğe girer. Tüzük yasaların uygulanmasına ilişkin yöntemler ve açıklamalar getirir. Bu tüzük yasalara aykırı ya da tüzüğün hazırlanması yasalarca istenmemiş ise yargı organlarıncı bozulur. Yasalarda gösterilmeyen bir konuda tüzük hazırlanamaz.

Yönetmelik, bakanlıklarca ya da yönetmelik çıkarmaya yetkili tüzel kuruluşlarca, yasa ve tüzüklere uygun olarak çıkarılan metindir. Yönetmelik yasa ya da tüzüklerin uygulanmasına ilişkin yöntem ve açıklamalar getirerek, bir işin nasıl yapılacağını, bir kuruluşun nasıl işleyeceğini gösterir. Yönetmelik Bakan ya da Tüzel Kuruluşun yetkili yönetiminin onayı ve Resmi Gazete'de yayımı ile kesinleşir. Yönetmeliğin yürürlüğe girme tarihi kendi içinde belirlenir. Yasalara aykırı olan yönetmelik

yargı organlarının kararı ile yürürlükten kaldırılır. Bundan başka bir de bir kuruluşun iç düzenini sağlayacak içyönetmelik hazırlanabilir. Bu tür yönetmelik, kuruluşun yetkili yönetmeninin onayı ile yürürlüğe girer.

Kararname, bakanlar kurulunca ve bakanlıklarca çıkarılan metindir. Kararname yasalarca yetki verilen konularda, uygulamalara yöntem ve açıklık getiren, yön veren, personel atamalarını gösteren, yetki devri yapan ve benzeri durumları gösteren yönetim kararıdır. Kararname yasalara aykırı olamaz. Yasalara aykırı olan kararname yargı organlarıncı bozulur. Kararname onaylandığı tarihte yürürlüğe girer. Bakanlar kurulunun bazı kararnameleeri Resmi Gazete'de yayımlanır.

Yönerge ve genelge, yönetmeliklerde belirlenmiş konulara, yönetimin genel eylem ve işlemlerine açıklık getirmesi için bakanca, birimin en yüksek yönetmenince hazırlanan metinlerdir. Yönerge çoğunlukla bir işlemin basamak basamak nasıl yapılacağını buyuran yaptırım metnidir. Yönerge kuruluşun genelini ilgilendirmeyen, yalnız bir bölümünü ilgilendiren bir işlemi de düzenleyebilir. Ama genelge çoğunlukla kuruluşun tümünü ya da büyük bir çoğunluğunu ilgilendiren buyruktur.

EĞİTİM KURULLARI

Türk Eğitim Sistemine yön vermede Milli Eğitim Bakanlığı'na yardımcı olan dört eğitim kurulu vardır. Bunlar Milli Eğitim Şûrası, Yüksek Öğretim Kurulu, Mesleki ve Teknik Öğretim Yüksek Danışma Kurulu, Türk Dili Danışma Kuruludur. Bunlar aşağıda kısaca tanıtılmıştır.

Milli Eğitim Şûrası

Türk eğitiminde şûraların özel ve önemli bir yeri vardır. Yasasına göre 1970'den önce dört yılda bir, daha sonra da her yıl toplanması gereken milli eğitim şûrası, her toplantısında eğitimin önemli sorunlarını ele almış ve Milli Eğitim Bakanlığına çözüm önerileri yapmıştır. Şûraya, bilim adamları, yönetmenler, öğretmenler ve uzmanlar katılmaktadır.

Cumhuriyet'in başlangıcından beri şûra on bir kez toplanmıştır. Buna üç kez toplanan ve Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında eğitime ilişkin önemli kararlar alan Eğitim Kurulunu (Heyet-i İlmiye'yi) de eklemek gerekir. Bu kurulun ve şûraların toplantı yılları ile aldığı kararların özeti aşağıdadır.

Birinci Eğitim Kurulu (1923). Cumhuriyet'in ilanından iki ay kadar önce toplanan bu Kurul, okuma yazmanın yaygınlaşması, okulların açılması için bir eğitim pla-

nı yapmaya çalışmıştır. Ayrıca eğitimde yararlanılacak kaynak kitaplar saptanmıştır. Türkçe'nin öğretilmesi, Türkçe dilbilgisi ele alınan önemli konulardandır. İlkokul programı baştan sona gözden geçirilmiş, ilkokulu bitirenlerin üretime geçmelerini sağlayacak eğitim programları tartışılmıştır. Öğretmen yetiştirmede, eğitimin denetlenmesinde, yapılacak işler için öneriler geliştirilmiştir. Ayrıca lise programı da gözden geçirilmiştir.

İkinci Eğitim Kurulu (1924). Kurulun bu toplantısında ilkokulun altı yıldan beş yıla, ortaöğretimin yedi yıldan altı yıla indirilmesi, ilköğretmen okulunun ilkokul üzerine dört yıldan beş yıla çıkarılması kararlaştırılmıştır. İlkokul, ortaokul, lise ve ilköğretmen okulunun eğitim programları yeniden ele alınarak önemli oranda değiştirilmiştir. Ayrıca ders kitaplarının yazdırılması için yapılması gerekenler kararlaştırılmıştır.

Üçüncü Eğitim Kurulu (1925-1926). Bu toplantıda her kademedeki okula başvuran öğrencilerin tümünün alınması kararlaştırılarak; bunun için eğitime ayrılan paranın en etkin biçimde nasıl kullanılacağı tartışılmıştır. Ortaöğretim okullarının elverişli il merkezlerinde toplanması, böyle-

ce zayıf lise, meslek okulu, ilköğretmen okulu yerine bunların bir çevrede güçlü olarak açılması önerilmiştir. Bu toplantıda okulların birleştirilerek tek bir eğitim sistemi oluşturulması da kararlaştırılmıştır. Diğer önemli bir karar da yatılı okullar dışında diğer okulların kız erkek bir arada karma eğitim yapmasıdır. Ayrıca eğitim programlarında konuların okulun çevresinden alınması, öğrencilerin üretime katılacak biçimde yetiştirilmesi, kızların eğitimine ağırlık verilmesi alınan kararlar arasındadır. Köy eğitimine önem verilmesi de bu toplantıda kararlaştırılmıştır.

Birinci Milli Eğitim Şurası (1939). Bu yıllarda köy eğitiminin, endüstri eğitiminin önem kazanması üzerine bir şura oluşturmak gerekmiştir. Bu şurada eğitim planlaması, planlama ilkeleri, eğitim programları ve yönetmelikler ele alınmıştır. Alınan kararlar arasında en önemlileri şunlardır. Bütün okullar Milli Eğitim Bakanlığı'nın yönetiminde toplanacaktır. Köy ilkokullarının eğitim süresi üç yıldan beş yıla çıkarılacaktır. Ortaokuldan liseye geçme sınavla olacaktır. Ortaokulda genel kültür dersleri yanında meslek derslerine de yer verilecektir. İlkokul mezunlarına mesleğe yöneltici kurslar ve okullar açılacaktır.

İkinci Milli Eğitim Şurası (1943). Bu şurada okullardaki halk eğitimi, türkçe ve tarih öğretimi

mi ele alınmış, bu konularda öneriler yapılmıştır.

Üçüncü Milli Eğitim Şurası (1946). Bu şurada alınan en önemli karar ilkokulun süresinin beş yıldan sekiz yıla çıkarılmasıdır. Bu kararın ardından sekiz yıllık ilköğretim için eğitim enstitülerinde öğretmen yetiştirmeye de başlanmıştır. Bu şurada ayrıca mesleki ve teknik eğitime ilişkin eğitim programları ve yönetmelikler de ele alınarak geliştirilmiştir.

Dördüncü Milli Eğitim Şurası (1949). Öğretim süresi dört yıla çıkarılan klasik lisenin eğitim programı bu şurada ele alınmıştır. Ayrıca ilkokul, ortaokul programları, sınavların nesnel araçlarla yapılması bu şuranın konuları arasındadır. Bu şurada ortaokul tartışmalarının ana konusudur. Ortaokulun ilkokula yaklaştırılması, ilkokulun eğitim anlayışının ortaokulda da uygulanması, ortaokulun, öğrencilerini hem üst eğitime hem de iş alanlarına hazırlayacak biçimde düzenlenmesi kararlaştırılmıştır.

Beşinci Milli Eğitim Şurası (1953). Bu şurada okulöncesi eğitim, ilköğretim ve özel eğitim konuları tartışılmıştır. Bu konularda eğitime önemli ölçüde yön verecek kararlar alınmıştır.

Altıncı Milli Eğitim Şurası (1957). Halk eğitimi, mesleki ve teknik eğitim bu şuranın en önemli konuları olmuştur. Bu konularda ayrıntılı, kapsamlı ve önemli

kararlar alınmıştır. Bu kararların pek çoğu 1960'tan sonra uygulanma alanına konulmuştur. Ayrıca, ortaöğretimde sınıf geçme yerine ders geçme yönteminin uygulanması da bu şûrada kararlaştırılmıştır.

Yedinci Milli Eğitim Şûrası (1962). 27 Mayıs 1960 Devriminden sonra yapılan bu şûranın gündemi oldukça yüklü olmuştur. Bu şûrada alınan kararlar özet olarak şunlardır: Eğitimin yaygınlaştırılması için beş yıllık dönemleri içeren bir eğitim planı hazırlanacaktır. Mesleki ve teknik okullar Türkiye'nin insangücünü yetiştirmede önemli görevler alacaktır. Liselerin, üst öğretime olduğu kadar iş alanına da öğrenci yetiştirecek biçimde düzenlenmeleri sağlanacaktır. Liseyi bitiren öğrencilerden üst öğretime alınacaklar «olgunluk» sınavından geçirilecektir. Meslek liselerinin içinde açılan ortaokullar, öğrencilerine meslek dersleri açacaktır. Ortaokul, öğrencileri hem üst öğretime hem de iş alanına hazırlayacaktır. Bunun için ortaokul programlarında zorunlu ve seçmeli dersler yer alacaktır. İlköğretmen okulunun ve eğitim enstitülerinin öğretim süresi birer yıl uzatılacaktır.

Sekizinci Milli Eğitim Şûrası (1970). Bu şûranın gündemini ortaöğretim sisteminin yeniden kuruluşu ve öğrencilerin yüksek öğretime geçişi oluşturmıştır. Ortaokul bu şûrada, ilkokulun bir de-

vamı olmaktan çekilerek ortaöğretimin bir parçası yapılmıştır. Ortaöğretim ortaokul ve liseden oluşacak ve kültürlü yurttaşlar yetiştirecektir. Bütün ortaokullarda tek tip eğitim programı uygulanacaktır. Öğrenciler ilgilerine göre yükseköğretime ve iş alanına yöneltilceklerdir. Ortaokulun programında zorunlular yanında seçimlik dersler bulunacaktır. Liselerin birinci sınıfı öğrencileri yöneltmek için düzenlenecektir. Nüfusu, az olan yerlerde çokamaçlı liseler açılacaktır.

Dokuzuncu Milli Eğitim Şûrası (1974). Bu şûranın ele aldığı sorun yine öğrencilerin yükseköğretimin önünde yığılmasını önlemektir. Ortaöğretimde uygulanacak programların neler olması gerektiği, bu programlara öğrencilerin nasıl yönlendirileceği tartışılmıştır. Ortaokulun bu kez, temel eğitimin üst parçası olması kararlaştırılmıştır. Cumhuriyet'ten sonra ikinci kez ortaokul yine, ilkokulla birleştirilmiştir. Ortaöğretimde öğrencileri üst öğretime, iş alanlarına hazırlayan okullar belirlenmiştir. Bunlarda ortak, mesleğe yönelten, ilgiye göre alınan derslerin olması kararlaştırılmıştır. Yine lisenin ilk yılı öğrencileri yöneltmeye ayrılacaktır. Eğitim programları arasında öğrencilerin dikey ve yatay geçişleri sağlanacaktır. Öğrencilerin sınıf yerine ders geçmeleri uygulanacaktır.

Onuncu Milli Eğitim Şûrası (1981). 12 Eylül 1980 Harekâtı'ndan

sonra yapılan bu şûrada, Türk Milli Eğitim Sistemini yeniden düzenlemek amaçlanmaktadır. Bu şûrada Türk Eğitim Sistemine, sistemde yer alacak eğitim programlarına, sistem içinde öğrenci akışına ilişkin düzenleyici pek çok önemli kararlar alınmıştır. Sekiz yıllık süre içinde bütünleştirilen temel eğitim ile lise ve mesleki teknik okuldan oluşan ortaöğretim, ilk kez birden çok eğitim programı uygulayan çokamaçlı eğitim düzeyleri olarak ele alınmıştır. Bu eğitim düzeylerinin okuldan ayrılmışlara, mezunlara ya da hiç okula gitmemişlere yeniden kapısını açması da diğer önemli bir karardır.

Onbirinci Milli Eğitim Şûrası (1982). Bu şûrada, önceki şûrada benimsenen eğitim sistemini başarıya ulaştıracak yönetmen, öğretmen ve eğitim uzmanlarının durumları ve sorunları ele alınmıştır. Bunların hizmet öncesinde, hizmet içinde yetiştirilmeleri, karşılaştıkları sorunların çözülmesi, toplum içindeki yerlerinin yükseltilmesi için alınacak önlemler ve yapılacak yeni düzenlemeler kararlaştırılmıştır. Öğretmen ve uzman yetiştirme ilk kez bu denli kapsamlı olarak ele alınmış ve işlenmiştir.

Yükseköğretim Kurulu

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile 1981 yılında kurulan Yükseköğretim Kurulu, Türkiye'nin tüm yükseköğretimini düzenleyen

ve yükseköğretim kuruluşlarının çalışmalarına yön veren bir kuruldur. Bu kurul, Cumhurbaşkanınca, Bakanlar Kurulunca, Genelkurmay Başkanlığınca, Milli Eğitim Bakanlığınca, Üniversitelerarası Kurulca seçilen toplam yirmi beş üyeden oluşur. Yükseköğretim Kurulu üniversiteleri düzenleyen, yönlendiren, etkileyen en üst kuruldur.

Mesleki ve Teknik Öğretim Yüksek Danışma Kurulu

Bu kurulun görevi, ülkenin gereksinmesine uygun olarak mesleki ve teknik eğitimin siyasasını oluşturmaya yardım edecek öneriler hazırlamaktır. Kurul, endüstriden, iş ve hizmet alanlarından, eğitim sisteminden ve bilim alanından çağrılan üyelerle oluşur. Endüstrinin, iş ve hizmet alanlarının insangücüne ilişkin sorunları ele alınarak eğitim sisteminin bunların çözümüne nasıl yardım edeceği araştırılır. Kurul 1981'de ve 1982'de olmak üzere iki kez toplanmıştır

Türk Dili Yüksek Danışma Kurulu

Türkçe'nin öğretimi, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması konularında öneriler hazırlayan bu kurul ilk kez 1982'de toplanmıştır. Bu toplantıda okulöncesi, temeleğitim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarında Türk dili eğitiminin programları ele alınmış, öğ-

retmenlerin yetiştirilmesine ilişkin öneriler geliştirilmiş ve ders ki-

taplarında özen gösterilecek noktalar saptanmıştır.

Ö Z E T

Son yüzyılda eğitimin iyi yurttaş yetiştirmedeki öneminin anlaşılması ve yurttaşların eğitim haklarını kullanmak için baskıda bulunması, devletin eğitimle ilgilenmesine yol açmıştır. Devlet belli bir siyasal sınır içinde, bir yönetim altında birleşen insanların koydukları hukuk kurallarının uygulanmasını sağlayan bir erktir. Bu erk Cumhurbaşkanında ve devletin yasama, yürütme, yargılama birimlerinde somutlaşır. Yurttaşın eğitim hakkı ve özgürlüğü bu erkin güvencesi altındadır.

Hükümet, devletin yurttaş verdiği eğitim hakkını ve özgürlüğünü kullanabilmesi için eğitim olanakları yaratan yönetimdir. Milli eğitim bakanı hükümetin bir üyesi olarak eğitim işlerini düzenlemekten sorumludur. Hükümetler siyasal erkin eğitime ilişkin görüşlerini Anayasa ve yasaların koyduğu sınırlar içinde uygulamaya çalışır. Bu yüzden hükümetlerin eğitim görüşleri, eğitim sisteminin çalışmasını önemli ölçüde etkiler. Eğitim, devletin olduğu kadar siyasal erkin de bir etkileme aracı olarak kullanılır.

Yönetim biçimleri ile eğitimin yakın ilişkisi vardır. Eğitimin niteliği ve eğitim sisteminin yönetimi ülkenin yönetim biçimine göre

değişir. Eğitim hakkının ve özgürlüğünün tüm boyutlarıyla kullanıldığı yönetim biçimi demokrasidir.

Anayasa'nın kırkikinci maddesine göre «kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.» Ancak, yurttaşın eğitim hakkını tam olarak kullanmasına henüz olanak yoktur. Eğitimde fırsat eşitliği sağlanamamıştır.

Eğitimin siyasal işlevi iyi yurttaş yetiştirmek ve demokrasi eğitimi yapmaktır. Eğitimin bu işlevini iyi yapabilmesi için demokrasiyi eğitilene yaşayarak öğretmesi gerekmektedir.

Eğitimin yönetsel temelinin en güçlüsü ülkenin eğitimine ilişkin tarihi kalıtları ve birikimleridir. Eğitim kendini kolay kolay bu tarihi kalıttan kurtaramaz. Tarihi kalıtlar ve birikim eğitimin hem biçimlenmesine hem de zenginleşmesine yol açar. Bu yüzden eğitimin bilinebilen ilk başlangıcından bu güne dek tüm önemli tarihi olayları göz önünde tutmak, bunlardan yararlanmak gerekmektedir.

Eğitimin yasal dayanakları Anayasa, yasalar, kalkınma planı ile tüzük, yönetmelik, kararname, yönerge, genelge gibi diğer yasal belgelerdir. Eğitim hukuku bu ya-

sal dayanaklarla eğitimin ilişkisini araştırır. Eğitimin işleminde en önemli etken bu yasal dayanaklardır.

Türk Eğitim Sisteminde eği-

tim kurullarının önemli bir yeri vardır. Bunlar eğitim şurası, Yükseköğretim Kurulu ve benzerleridir. Bunların eğitim sistemini etkileme gücü oldukça yüksektir.

OKUMA LİSTESİ

Bu ünite için Türkçe kaynaklardan seçilen kitapların adları, yazarlarının soyadı sırasına göre aşağıda gösterilmiştir. Bunların basıldığı yer ve tarihleri ile diğer kaynak kitaplar kitabın sonunda yer almaktadır.

Emine Akyüz, **Eğitim Hukuku**
 Kenan Akyüz, **Encümen-i Danış**
 Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi**
 E. Altınkaynak, **Bütün Cepheleriyle Yedinci Milli Eğitim Şurası**
 Nevzat Ayasbeyoğlu, **T.C. Milli Eğitiminin Kuruluşları ve Tarihçeleri**
 Osman Nuri Ergin, **Türkiye Maarif Tarihi I**
 Şevket Gedikoğlu, **Evreleri, Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri**
 Erdoğan Göğer, **Hukuka Başlangıç Dersleri**
 A. Şeref Gözübüyük, **Türkiye'nin İdari Yapısı**
 M. Rauf İnan, **Anayasalar ve Eğitim**
 Nafi Atuf Kansu, **Türkiye Maarif Tarihi**
 Hasan Ali Koçer, **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi**

Hasan Ali Koçer, **Eğitim Tarihi I**
 MEB, **Türk Milli Eğitimindeki Gelişmeler**
 MEB, **Sekizinci Milli Eğitim Şurası**
 MEB, **Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası**
 MEB, **Onuncu Milli Eğitim Şurası**
 MEB, **Onbirinci Milli Eğitim Şurası**
 MEB, **Milli Eğitim Bakanlığı Beyaz Kitabı (1981-82)**
 Mümtaz Soysal, **100 Soruda Anayasanın Anlamı**
 Engin Tonguç, **Devrim Açısından Köy Enstitüsü Yılları**
 İsmail Hakkı Tonguç, **Mektupla Köy Enstitüsü Yılları**
 TÖS, **Devrimci Eğitim Şurası**
 Sevim Tunç, **Türkiye'de Eğitim Eşitliği**
 Faik Reşit Unat, **Türkiye'de Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihî Bir Bakış**

Eğitim Sisteminin İşleyişi

7

Bundan önceki beş ünite de eğitimin toplumsal, felsefi, psikolojik, ekonomik ve yönetsel temelleri üzerinde duruldu. Bu temellere oturan eğitim kurumu etkisini her yurttaş üzerinde önemli ölçüde gösterecek derecede güçlüdür. Ancak bu toplumsal kurumun gözle görülebilen en etkili yönü, oluşturduğu toplumsal birimdir. Eğitim kurumunun yarattığı toplumsal birim ise Eğitim Sistemi'dir.

Eğitim sisteminin işleyişinin etkililiği bundan önce sayılan temellerinin güçlüğüne bağlıdır. Eğitimin temelleri ne denli güçlü ise eğitim sistemi de o denli güçlüdür. Bu yüzden eğitim sisteminin işleyişini ülkenin genel niteliğinden so-yutlamak olanaksızdır.

Bu ünite de yedi bölüm bulunmaktadır :

Birinci bölümde örgün ve yaygın yönüyle Türk Eğitim Sistemi ve eğitim örgütü tanıtılmaktadır.

İkinci bölümde, eğitim sisteminin can veren, onu işleten eğitim yönetimi ele alınmaktadır. Bu

bölümde eğitim yönetiminin süreçleri olan planlama, örgütleme, iletişim, eşgüdüm, denetleme, değerlendirme kısaca açıklanmaktadır.

Üçüncü bölümde, eğitim programı üzerinde durulmuştur. Türk Milli Eğitiminin amaçları, eğitim teknolojisi, eğitsel kollar, eğitim programının değerlendirilmesi tanıtılmıştır.

Dördüncü bölümde, devam, sağlık, rehberlik, özel eğitim ve disiplin işleriyle öğrenci hizmetleri açıklanmıştır.

Beşinci bölümde, öğretmen, yönetmen, denetmen, uzman ve diğer yardımcı görevliler eğitim işgörenleri başlığı altında tanıtılmıştır.

Altıncı bölümde, okulun yapımı, donatımı, bakımı ve temizliğine ilişkin sorunlar ve yönetsel görevler ele alınmıştır.

Yedinci bölümde ise, eğitimin işleminde yaşamsal kaynak olan bütçeler tanıtılmıştır.

EĞİTİM SİSTEMİ

Türk Eğitim Sistemi 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununa göre, iki büyük parçadan oluşmaktadır. Birincisi okulları kapsayan örgün eğitim, ikincisi ise okul dışındaki yurttaşlara eğitim olanakları sağlamaya çalışan yaygın eğitimidir. Bunlar alt parçalarıyla aşağıda açıklanmıştır.

Örgün Eğitim

Örgün eğitim, okulöncesi eğitimden yükseköğretime kadar tüm okulları içine almaktadır. «Örgün» sözü örgütlenmiş, yapısallaştırılmış anlamındadır. Örgün sözü oldukça durağanlaşmış, değişmeyen bir yapıyı anlatmaktadır. Uzun süre yapısını koruyan ve alışılan eğitimi kastettiği için örgün eğitim dendiğinde okul eğitimi akla gelir.

Türk okul sistemi dört basamaktan oluşmaktadır: okulöncesi eğitim, temeleğitim, ortaöğretim, yükseköğretim.

Okulöncesi eğitim. Çocuğun doğumundan beş yaşının (altmışıncı ayının) sonuna kadar yapılan eğitime okulöncesi eğitim denilmektedir. Daha önce bu dönem yedi yaşına kadar sürerdi. Onuncu Milli Eğitim Şurası, bu süreyi beşinci yaşın sonuna indirdi. Bu dönem de kendi içinde ikiye ayrılır. Çocuğun ikinci üçüncü yaşının sonuna kadar yapılan eğitim yuva (bakımevi, kreş) eğitimidir. Bun-

dan sonra yapılan eğitime ise ana okulu denir. Bu eğitim, temeleğitim okulunda yapıldığında anasınıfı adını alır.

Bu eğitim ilkokulun geleneksellesmesinden ve başlangıç okulu olarak benimsenmesinden sonra toplum tarafından gereksinilip açıldığı için okulöncesi adını almıştır. Yoksa bu eğitim de diğer basamaklardaki eğitim gibi belli bir eğitim yerinde yapılan planlı, örgütlenmiş bir eğitimidir.

Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre bu eğitim basamağının amaçları şunlardır:

1. Çocukların beden, zihin, ve duygu gelişmesini, iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak
2. Onları temeleğitime hazırlamak
3. Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı yaratmak.
4. Çocukların Türkçe'yi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamak.

Okulöncesi eğitimin önemi çok büyüktür. Çocuğun, kişiliğinin gelişmesinde çok önemli bir dönem olan 1-6 yaşında, planlı olarak usta ellerde eğitilmesi gerekmektedir. Özellikle çalışan anaların çocuklarına, çevre koşulları eğitime elverişli olmayan ailelerin çocuklarına, korunmayı gereksinen

çocuklara okulöncesi eğitimin açılması ulusal bir görevdir.

Temeleğitim. Bu eğitim basamağı çocuğun altı yaşından on dört yaşının sonuna kadar uzanan süreyi kapsamaktadır. Daha önce ilkokul yedi yaşından başlamakta idi. 1982'de toplanan Onuncu Milli Eğitim Şûrası temeleğitimin başlama yaşını altıya indirdi. Milli Eğitim Bakanlığı bu kararı uygulamak için bir plan yapmıştır. Belli bir süre sonra temeleğitime altı yaşında başlama yaygınlaştırılacaktır.

Temeleğitim basamağı kendi içinde ikiye ayrılır. Bu dönemin ilk beş yılı, ilkokul, ikinci üç yılı ise ortaokuldur. Bu iki okulun temeleğitim olabilmesi için, eğitim programlarının temeleğitimin amaçlarına uygun olarak hazırlanmış ve birbiriyle bütünleşmiş olması gerekmektedir. Bu tür temeleğitim okulu eski ilk ve orta okullardan çok farklı olduğundan yeni bina, öğretmen ve eğitim araçları istemektedir. Bu yüzden de pahalıya mal olmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı temeleğitim okullarını yaygınlaştırmak için beş yıllık bir plan yapmıştır.

Temeleğitim çok amaçlı bir okuldur. Temeleğitim okulu, zorunlu öğrenim çağında bulunan çocuklara olduğu kadar, çağın dışına çıkmış yetişkinlere de eğitim programları açmak için görevlidir. Okumaz yazmazlar, temeleğitimi bitirmemiş yetişkinler temeleğitim okulundan yararlanabileceklerdir.

Diğer yandan özel eğitimi gereksinim kişilere yine bu okullarda eğitim verilebilecektir. Böylece temeleğitim okulunun zorunlu öğrenim çağı çocuklarına, özel eğitimi gereksinim kişilere, okumaz yazmaz ya da temeleğitim görmemiş yetişkinlere kapısını açması gerekmektedir.

Ortaöğretim. Onuncu Milli Eğitim Şûra'sında ortaöğretim adının ortaegitim olarak değiştirilmesi benimsenmiştir. Ancak yasa henüz değişmediği için bu ad kullanılmamaktadır.

Onuncu Milli Eğitim Şûrası'nın kararlarına göre ortaöğretim iki türde okuldan oluşmaktadır. Birinci tür okul lisedir. Bu okul içinde değişik eğitim programları uygulanabilen bir «çok amaçlı» okuldur.

Diğer tür okul ise, mesleki teknik okuldur. Bu okul öğrencilere meslek kazandıran okuldur. Ama bu okuldan mezun olan öğrenci dilerse yükseköğretime de gidebilecektir. Mesleki teknik okul da aslında çok amaçlı bir okuldur. Bu okulda çok değişik mesleklerde insan gücü yetiştirmek için değişik içerikli eğitim programları uygulanabilecektir.

Ortaöğretim basamağı on beş yaşından onsekiz yaşına kadar gençlerin devam ettiği okulları kapsamaktadır. Ortaöğretimin genel amacı, yükseköğretime öğrenci hazırlamak ve gençleri bir meslekte yetiştirmektir.

Bu amaçların ikisi de gerektiğince yerine getirilememektedir. Öğrencileri üniversiteye hazırlama, üniversitelerin çok az öğrenci almasından dolayı gerçekleştirilememektedir. Öğrencilere bir meslek kazandırma ise olanakların elverişsizliği yüzünden sağlanamamaktadır. Bu durumuna bakıldığında ortaöğretimin amaçlarına uygun olarak çalışmasını engelleyen pek çok sorunlarının olduğu söylenebilir.

Yükseköğretim. Eğitimin bu basamağı yüksek düzeyde insan-gücünü yetiştirmektedir. On yedi, on sekiz yaşından sonra başlayan bu eğitim dönemi kendi içinde dörde ayrılmaktadır.

Ön lisans eğitimi iki yıl sürelidir. Bazı meslekler bu sürede kazandırılabilir. Sözelimi temeleğitime sınıf öğretmeni yetiştiren eğitim yüksekokulları üniversitenin ön lisans yapan okullarıdır.

Lisans eğitimi dört yıl sürelidir, fakültelerde, yüksekokullarda yapılır. Genelde üniversiteler lisans eğitimi yapmak için kurulmuştur. Dört yıllık eğitim pek çok meslek için yeterlidir. Sözelimi dal öğretmenleri lisans düzeyinde öğrenim görerek yetişmektedir.

Yüksek lisans eğitimi iki yıl kadar sürer. Lisans yaptıkları alanda uzman olmak isteyenler yüksek lisans öğrenimi yaparlar. Eğitim uzmanı, yüksek mühendis

gibi ünvanlar yüksek lisans öğrenimini bitirenlere verilir.

Doktora eğitimi üç yıl kadardır. Yüksek lisans yaptıkları alanda, bilimsel çalışmalar yapmak isteyenler, daha derinliğine uzmanlaşmak isteyenler doktora öğrenimi yaparlar. Doktora bilim adamlığı ünvanını veren bir öğrenimdir. Bazı mesleklerde doktor olmadan çalışmak olanaksızdır. Hekimlik, üniversite öğretim üyeliği bunlardandır. Çağımızda doktora yapmaya zorlayan birçok meslekler doğmaya başlamıştır. Atom mühendisliği, elektronik araçlarla çalışan meslekler, ekonomi gibi alanlar bunlardandır.

Yükseköğretim çok pahalı bir eğitim basamağıdır. Diğer yandan bu pahalı eğitimi görmüş insan-gücüne de büyük gereksinim vardır. Ulusal kalkınmada yükseköğretim görmüş insan-gücü açığı oldukça yüksektir. Buna karşılık yükseköğretim görmüş insanlar iş bulmakta büyük zorluklarla karşılaşmakta, hatta iş bulamamaktadır. Buradaki çelişki insan-gücü açığına göre yükseköğretime öğrenci almamaktan ve yetiştirememekten doğmaktadır. Bu yüzden çok pahalıya mal olan bu eğitimden mezun olanlar iş bulduklarında çoğunlukla kendi alanlarında değil değişik bir alanda çalışmak zorunda kalmaktadır.

Yaygın Eğitim

Eğitim sisteminin öbür çenedi olan yaygın eğitim, örgün eğitimin

herhangi bir okulunda okumamış, bu okulların herhangi birini bırakmış ya da bitirmiş tüm yurttaşlara açık eğitim programları uygulamak üzere görevlendirilmiştir.

Onuncu Milli Eğitim Şurası'nda alınan kararlara göre, örgün eğitimdeki her okul, aynı anda yaygın eğitim de yapacaktır. Temeleğitim, ortaöğretim okulları, kendi öğrencilerinin dışında diğer yurttaşlara da Bakanlıkça uygun bulunan eğitim programları açmaktadır. Bunun ilk uygulaması meslek liselerinde başlamıştır.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununa göre yaygın eğitimin görevleri şunlardır:

1. Okuma, yazma öğretmek, eksik eğitimlerini tamamlamaları için yurttaşlara sürekli eğitim olanakları sağlamak
2. Çağımızın bilimsel, teknolojik, iktisadi, sosyal ve kültürel gelişmelerine uyumlarını sağlayıcı eğitim olanakları hazırlamak
3. Ulusal kültür değerlerimizi koruyucu, geliştirici, tanıtıcı, benimsetici nitelikte eğitim yapmak
4. Toplu yaşama, dayanışma, yardımlaşma, birlikte çalışma ve örgütlenme anlayış ve alışkanlıklarını kazandırmak
5. İktisadî gücün artırılması için gerekli beslenme ve sağlıklı yaşama şekil ve usullerini benimsetmek
6. Boş zamanları iyi bir şekilde değerlendirme ve kullanma alışkanlıkları kazandırmak

7. Kısa süreli ve kademeli eğitim uygulayarak ekonomimizin gelişmesi doğrultusunda ve istihdam politikasına uygun meslekleri edinmelerini sağlayıcı olanaklar hazırlamak

8. Çeşitli mesleklerde çalışmakta olanların hizmet içinde ve mesleklerinde gelişmeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmak.

Yaygın eğitim kendi içinde mesleki teknik ve genel olmak üzere iki temel bölümden oluşmaktadır.

Örgün eğitimin dışında kalan, başka bir deyişle bir okulda öğrenci olmayan nüfusun eğitimi, örgün eğitimin sorunlarından daha ağır ve önemli bir sorun olarak çözüm beklemektedir. Türkiye'de yedi yaşından yukarıdaki nüfusun % 25'i okuma yazma bilmemektedir.

Temeleğitim görmemiş nüfusun oranı ise çok yükseklerde çıkmaktadır. Temeleğitim yurttaşların alacağı en düşük düzeyde ve her yurttaşın alması gereken eğitimidir. Çünkü en azından temel eğitim, bir yurttaşın kendini anlatabilecek düzeyde Türkçeyi ve sayıları kullanabilmesini, yurttaşlık hak, görev ve sorumluluklarını öğrenebilmesini, işine, mesleğine yararlı olabilecek fen ve teknik kavramları edinmesini amaçlamaktadır. Örgün eğitimde bu temel bilgileri alamamış kişilerin, halk eğitimi yoluyla alması gerekmektedir.

Ancak yaygın eğitim çalışmalarına bakıldığında, Türkiye'de yapılanların çok yetersiz kaldığı, yapılanların ise ancak ya okuma yazma düzeyinde kaldığı ya da boş zamanları hoşça geçirebilecek bazı etkinlikleri içerdiği görülmektedir. Oysa yaygın eğitimin, siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel alanlarda, değişme ve kalkınmayı sağlayabilecek, halkın hızla değişen dünyaya uyum göstermesine yardım edebilecek bir içerikte olması gerekir. Kalkınma çabalarında halk eğitimi, örgün eğitim kadar güçlü bir araçtır.

Eğitim Örgütü

Cumhuriyet Döneminde ilk kez 1933 yılında çıkarılan 2287 sayılı «Maarif Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun» ile eğitimin örgütü oluşturulmuştur. Bu kanunu değiştiren, buna ek olarak çıkarılan pek çok kanun vardır. Bu kanunlar asıl örgüt yasasını köklü olarak değiştirmekten çok oluşturulan örgüte eklemeler yapmaktadır.

Eğitim örgütünü büyüten, karmaşıklaştıran yalnız çok sayıda çıkarılan yasalar değildir. Bunlara ek olarak her milli eğitim bakanının günün gereklerine göre kendi onayı ile kurduğu, eklediği birimler de Bakanlığa alabildiğine büyüttürmüştür.

Türkiye'nin en yaygın ve büyük sistemi olan eğitim sisteminin örgütünün de büyük olması doğaldır. Eğitim sisteminin en uzak

köyde, en küçük yerleşme biriminde okulu, uzantısı vardır. Bu denli büyüyen eğitim sisteminin iyi yönetilmesi, kurulan örgütün elverişli olmasına bağlıdır. Ama şimdiye kadar eğitim sisteminin örgütlenmesinden memnun olan milli eğitim bakanı hemen hiç görülmemiştir. Bu yüzden her yıl Bakanlığın yeniden örgütlenmesinden söz edilir.

En son örgütlenme 1982 yılında yapılmıştır. Bundan hemen sonra yeniden örgütlenmek için çalışmalar başlamıştır. Bu yüzden örgütlenmeyi bir yerde dondurmak da olanaksızdır. 1982 yılında yapılan yeniden örgütlenmeye göre eğitim örgütü kısaca aşağıdaki gibidir.

Eğitim örgütü aşağıdan yukarıya doğru okul, ilçe, il ve Bakanlık olmak üzere dört basamaktan oluşmaktadır. Bu basamaklar, Bakanlıktan başlayarak aşağıda kısaca açıklanmıştır:

Bakanlık örgütü. Türkiye'nin eğitim sistemi Milli Eğitim Bakanlığınca yürütülür. Türkiye'deki tüm okullar Milli Eğitim Bakanlığına bağlıdır. Bunlardan yalnız askeri okullarla, bazı bakanlıkların açtığı meslek okulları Milli Eğitim Bakanlığına doğrudan bağlı değildir. Bunların eğitim programları da Bakanlıkça onaylanır.

1982'de yapılan örgütlenme ile Bakanlıkta bulunan birimler üç türe ayrılmıştır:

1. Esas birimler. Bunlar doğrudan eğitimi yürüten birimlerdir. Okulöncesi ve Temeleğitim Genel Müdürlüğü, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü gibi.

2. Danışma ve denetim birimleri. Bu birimler esas birimlere danışmanlık ve denetim hizmetlerini veren birimlerdir. Talim ve Terbiye Başkanlığı, Teftiş Kurulu Başkanlığı gibi.

3. Yardımcı birimler. Bunlar da diğer birimlerin iyi çalışabilmesi için destek hizmetler verenlerdir. Planlama, bütçeleme, genel hizmetler, personel ve benzeri işleri yapan birimler gibi.

Bakanlıktaki makamlar bir sıradizin içinde sekiz basamaktan oluşmaktadır. En alt basamaktaki makamın adı «memurluk»tur. Memurlar kısım şefine bağlıdır. Kısım şefleri şube müdürüne bağlıdır. Şube müdürleri grup başkanına, grup başkanları daire başkanına, daire başkanı genel müdüre, genel müdürler müsteşara bağlıdır. Müsteşar ise en yüksek üst olan Bakan'a bağlıdır.

Her genel müdürlükte yeterince memurluk, kısım şefliği, şube müdürlüğü bulunmaktadır. Daire başkanlığı bazı genel müdürlüklerde bulunmaktadır.

Şubat 1982'deki düzenlemeye göre Milli Eğitim Bakanlığında on iki genel müdürlük ile on altısı bağımsız olmak üzere kırk sekiz daire başkanlığı vardır.

Onuncu Milli Eğitim Şurası, Bakanlık örgütünü **karmaşıklık**tan kurtarmak için bazı eğitim işlerinin illere doğru kaydırılmasını, Bakanlığın yüksek düzeyde eğitim işleriyle uğraşmasını salık vermeyi kararlaştırmıştır. Kararda sayılan görevler eğitim programlarında, öğrenci işlerinde, personel hizmetlerinde, bütçeleme işlerinde ve yapım, onarım eğitim araçları işlerinde, siyasa düzenlemeye, plan yapmaya ilişkin yüksek ve Türkiye genelinde olan görevlerdir. Bakanlıktan illerin yapabileceği işleri illere vermekle bu denli karmaşık bir merkez örgütüne gerek kalmayacağı, eğitim işlerinin daha çevik bir süreçle yapılabileceği şürece belirtilmiştir.

İl milli eğitim örgütü. Milli Eğitim Bakanlığının ildeki örgütü il milli eğitim müdürlüğüdür. Milli eğitim müdürlüğü il sınırları içinde tüm örgün ve yaygın eğitim kuruluşlarının başıdır. Milli eğitim müdürü, il idaresi kanununa göre, il yönetiminde bir şube başkanıdır, valiye bağlıdır. Bu yüzden Bakanlık buyruklarını doğrudan doğruya valiliğe, valilik de milli eğitim müdürlüğüne iletir.

Onuncu Milli Eğitim Şurası Bakanlığın bir kısım işlerini il milli eğitim müdürlüğüne göçermesini salık vermiştir. Böylece il milli eğitim müdürlüğü, eğitim programlarının, öğrenci hizmetlerinin, personel işlerinin, bütçenin okul yapımının, onarımının yöne-

timinde daha çok yetkili ve sorumlu kılınarak etkin bir duruma getirilmek istenmiştir.

İlçe milli eğitim örgütü. 1982'den önce ilçede okulöncesi eğitimden ve ilköğretimden sorumlu bir ilköğretim müdürü bulunmaktaydı. Ortaöğretim okulları doğrudan il milli eğitim müdürüne bağlıydı. Yeni yapılan düzenlemeyle her ilçede bir ilçe milli eğitim müdürlüğü kuruldu. İlçe sınırları içindeki tüm okullar, eğitim kuruluşları ilçe eğitim müdürlüğüne bağlandı.

İlçe milli eğitim müdürü, İl İdaresi Kanunu'na göre kaymakama bağlıdır. İliden gönderilen buyruklar kaymakam eliyle ilçe milli eğitim müdürüne iletilir.

Onuncu Milli Eğitim Şûrası'nın kararlarına göre «ilçe», eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde ve eğitim yatırımlarının gerçekleştirilmesinde etkin bir yönetim birimi haline getirilecektir. «Bunun için ilçe eğitim örgütü eğitim programlarının, öğrenci hizmetlerinin, personel işlerinin, bütçenin, okul yapımının, onarımının, donatımının yönetilmesinden şimdikinden daha etkin daha yetkili bir yönetime kavuşturulacaktır.»

Eğitim işlerinin yaygınlığı ve büyüklüğü ilçeyi daha iyi örgütlemeyi gerektirmiştir. Öğretmene

yardım edecek uzmanlık hizmetlerinin ilçeye kadar götürülmesi zorunludur. Eğitim hizmetlerinin etkinliğini yerinde izleyebilmek için yönetimin okullara yaklaşması gerekmektedir. Yurttaşların eğitime ilişkin işlerinin onlara yakın yerde yapılması onlara daha çabuk, etkili hizmet götürmek için gereklidir. Bu yüzden ilçe eğitim örgütünün iyi yönetmenle, eğitim uzmanlarıyla ve elemanlarla güçlendirilmesi Şûra'ca Bakanlığa önerilmiştir.

Okul örgütü. Eğitim hizmetinin üretildiği işlik okuldur. İl, ilçe, Bakanlık düzeyindeki örgütler okulda yapılan eğitime yardım için kurulmuştur. Bu yüzden okul örgütünün çok iyi ve etkili olması zorunludur.

Bir okulda yönetmen ve yardımcılarından başka öğretmenlere yardım edecek uzmanlara da gereklilik vardır. Onbirinci Eğitim Şûrası okul, ilçe, il düzeylerinde hangi eğitim uzmanlarının çalışacağını belirlemiştir.

Okul, eğitim programının, öğrenci işlerinin, bütçenin, genel hizmetlerin yönetiminde şimdikinden daha etkili olacak biçimde yeterli yetki ve sorumlulukla donatılmalıdır. Onuncu Milli Eğitim Şûrası okulun en etkili biçimde örgütlenmesini salık vermiştir.

EĞİTİMİN YÖNETİMİ

Genel tanımıyla yönetim, bir örgütte çalışan insanların eylemlerini düzenli bir işbirliği içinde, eşgüdümleyerek örgütün amaçlarını gerçekleştirmek için onları etkilemektir.

Buna göre eğitimde yönetim, okulda (bir eğitim örgütünde) çalışanların eylemlerini, düzenli bir işbirliği içinde eşgüdümleyerek eğitimin amaçlarını gerçekleştirmek için onları etkilemektir.

Böylece eğitimde yönetimin görevi milli eğitimin genel ve özel amaçlarını hukuk kuralları içinde gerçekleştirmektir. Eğitim yönetiminin uğraşı alanı ise, eğitim programlarının, öğrencilerin, okulda görevli kişilerin, eğitim araç ve gereçlerinin binaların, okulun bütçesinin ve tüm eğitime katkıda bulunabilecek okul ve çevre etkenlerinin yönetimidir.

Eğitim sisteminde eğitim yönetmeni, okulun ya da eğitim örgütünün başında bulunan müdür, yardımcıları ve benzerleridir. Ancak her öğretmen, çoğunlukla sınıfını, eğitsel kollardan birini, bir eğitim bölümünü yönetmede de görevlendirilir. Bir bakıma bunlar da yönetmendir.

Eğitim yönetimi dendiğinde, daha çok okul yönetimi akla gelir. Çünkü, okul yönetimi eğitim yönetiminin temelidir. Okulu yönetmesini bilemeyen bir kişinin

daha üst düzeyde eğitimi yönetmesi olanaksız olmasa bile çok zordur. Bu yüzden okul yönetimi eğitim yönetiminin en zor ve asıl parçasıdır.

Eğitimin yönetimi bir sorun çözme sürecidir. Okulda karşı karşıya kalınan sorunun çözülmesi eğitim yönetiminin temel işlevidir. Bunun içinde bazı alt süreçler de yer alır. Yönetim sürecini oluşturan planlama, örgütlenme, iletişim, eşgüdüm, denetleme, değerlendirme süreçleri aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Planlama

Okulun amaçlarını gerçekleştirmek için yapılacak eylemlerin, rastlantılara bırakılması düşünülemez. Her yönetmen, okulunu akılsal yöntemlerle yürütmek zorundadır. Bu yüzden yönetmen, bir işe girişineden önce, inceleme, soruşturma, araştırma yapmak, eylem kararlarına varmak gereğini duyar.

Plan bir dizi içinde, eylem kararlarından oluşur. Karar ise okulun işleyişini etkileyen, değiştiren, okulda çatışmaları önleyen, sorunları çözen yargılardır.

Okulun amaçlarına dönük çalışması, öğrenci başarısının artmasına, yönetmenin vereceği kararların geçerli, güvenilir ve akılsal olmasına bağlıdır. Bir karar verilirken çözülecek sorunun iyi

tanınması; gerekli bilgilerin toplanması; yorumlanması; tüm çözüm yollarının ortaya konması ve bunlardan en güvenilir olanının seçilmesi gerekir.

Okulun şimdi ve gelecekteki işleyiş sorunlarına ilişkin seçilen çözüm yolları, birer karar olarak, okulun yönetim planını oluşturur. Bu kararların, bir yıl gibi kısa bir süre içine yerleştirilmesi kısa süreli planı; birkaç yıl gibi uzun süreye içine yerleştirilmesi ise uzun süreli planı verir. Planda ne yapılacağını, niçin ve nasıl yapılacağını, kimin yapacağını, ne zaman ve nerede yapılacağını somut kararlar halinde gösterilmesi gerekir.

Örgütlenme

Bir okuldaki tüm görevliler, ortak bir amaca yönelmişlerdir. Bu ortak amaç, öğrencileri milli eğitimin genel ve okulun özel amaçlarına göre yetiştirmektir. Bu ortak amaç için görevlilerin kullanabileceği eğitim araç gereçleri, bina, donatım ve okulun bütçesi yardımcı kaynaklardır.

Bir ortak amaç için bir araya gelmiş kişilerin, bu amaca yardımcı olacak tüm kaynakların kaynaştırılıp bütünleştirilmesine örgütlenme; bütünleştirilmiş biçimine ise örgüt denir. Böylece örgütlenme, bir süreç içinde eylemler dizisini; örgüt ise bir biçimi, bir çerçeveyi anlatır.

Örgüt değişik öğeleri toplayıp kaynaştıran bir yapı, örgütlenme ise bu yapıyı oluşturmaktır. Okul,

içinde bulunan görev yerleri ile bir örgüttür. Okuldaki tüm görevlileri ve yardımcı kaynakları kaynaştırıp bütünleştirme ise örgütlemedir.

Örgütlemenin amacı, okulda bulunan tüm eğitici güçleri ve yardımcı kaynakları, okulun amaçlarını gerçekleştirmek için seferber olacak güce ve bütünlüğe kavuşturmaktır. Bunun için, 1) okuldaki her görevlinin görevini yapabilecek yetenekte olması; 2) görevliler arasındaki yetki ve sorumlulukların yönetmenden hizmetliye kadar paylaşılması; 3) görevlerin iyi yapılması için özendirici koşulların belirlenmesi; 4) her görevlinin ne yapacağını açık seçik bilmesi gereklidir.

İletişim

Okulun iç ve dış çevresiyle bağını iletişim ağı sağlar. İletişim görevle ilgili bilgilerin ve bildirimlerin, yönetmenden en uçtaki görevliye, en uçtaki görevliden yönetmene, görevlerin birbirine bozulmadan iletilmesidir. Böylece her görevli, diğer görevlilerin her birinin, amaçlar için yaptığı eylem ve işlemlerden, aldığı yeni kararlardan bilgi edinmiş olur.

Okullarda böylesine bir eşgüdüm ve iletişim sağlandığında, her öğretmen ya da görevli birbirlerinden habersiz, ne yaptıklarını bilmez duruma düşmezler. Okuldaki görevlilerin birbirleriyle anlaşabilmeleri, kaynaşabilmeleri, bütünleşebilmeleri, birbirleri arasında eşgüdümü ve iletişimi sağlaya-

bilmelerine bağlıdır. Bunun için görevlilerin olduğu kadar yönetmenin de yeterli olması gerekir.

Eğitim sisteminde iletişimin aracı yapılan yazışmadır. Yazışma düzeninin iyi çalışması, yazıların iletişimi bozmayacak biçimde açık, seçik anlaşılır olması zorunludur. Bu yüzden her eğitim yönetmeni çalıştığı okulda, örgütle iletişim ağını nasıl kuracağını, bunu nasıl çalıştıracığını iyi bilmek zorundadır.

Eşgüdüm

Okulda görevlilerin birbirlerine yardım etmelerine; yaptıklarından birbirlerine haber vermelerine; işlerini bir bütünlük içinde yapmalarına eşgüdüm denir.

Ortak amaçlar için bir araya gelen görevlilerin, birbirlerine bilgi vermeden; emek yardımlaşması yapmadan; işin bütünlüğünü sağlayacak biçimde birlikte uğraşı göstermeden, amaçlarına ulaşmaları olanaksızdır. Okuldaki görevliler arasında eşgüdüm sağlanmadığında yönlendirme zorlaşır. Eşgüdüm ise görevliler arasında iyi çalışan iletişime dayanır.

Eğitim için bir araya gelen insanların güçlerinin eşgüdümlemesinin amacı, bunların eğitim amaçlarını gerçekleştirmek için yönlendirilmesidir. Örgütlenme ile kaynaştırılan ve bütünleştirilen görevlileri, yardımcı kaynakları, okulun amaçlarına doğru yönlendirme gücüne, çabasına yönlendirme denir.

Okulun öğrenci yetiştirmede, nitelik ve nicelikçe en yüksek verimlilik düzeyine ulaşması, okulda bulunan tüm insangücünün, diğer yardımcı kaynakların, etkili biçimde amaçlara yönlendirilmesi ile olanak kazanır. Bunun için, şunlar yapılmalıdır. 1) Okulda çalışanların eğitim ve yönetim kararlarına katkıda bulunması sağlanmalıdır. 2) Yapılacak işi, görevlilerin anlayacağı biçimde açık ve seçik olarak ortaya koymalıdır. 3) Yapılacak işin yararlı ve gerekli olduğuna görevlileri inandırmalıdır. 4) Görevlilerin güdülenmesini sağlamak için özendiriciler koymalıdır. 5) İşin yapılması sırasında ve sonunda, ne oranda başarı elde edildiğini tüm görevlilerle birlikte değerlendirmelidir. Yönetmenin yaptırım yetkisi, yetenekleri ve kişilik özellikleri yönlendirmede en önemli etkidir.

Denetleme, Değerlendirme

Okulda yapılan çalışmaların eğitimin amaçlarını ne oranda gerçekleştirebildiğini, planlanan işlerin ne etkinlikte yürütüldüğünü izlemek denetim, ortaya çıkarmak ise değerlendirmedir. Değerlendirme denetleme ile ortaya çıkarılan verilere dayanır.

Demokratik ilkelerle işleyen bir okulda denetim ve değerlendirme yalnızca yönetmen ve müfettişlerin görevi değildir. Okulda çalışan tüm görevlilerin kendi kendilerini denetimi, eleştirmesi

ve değerlendirmesi yüksek başarı elde etmenin temel koşullarıdır. Böyle bir niteliğe ulaşan okulda yönetim, özyönetim aşamasına

ulaşmış sayılır. Özyönetimin işlediği okullarda öğrencilerin başarıları en yüksek düzeye ulaşabilmektedir.

EĞİTİM PROGRAMLARI

Bir okulda eğitimin niteliğini, uygulanan eğitim programları belirler. Eğitimin yönetimi demek, bir bakıma eğitim programlarının yönetimi demektir. Bu yüzden eğitim yönetmeni bütün gücünü ve işlerini eğitim programlarını etkili olarak uygulamak için kullanmalı, düzenlemelidir.

Türk Eğitim Sisteminde eğitim programları Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanır. Yakın zamana kadar Bakanlıkça hazırlanan programlar, dersleri ve derslerin konularını (müfredatını) veren yazılı metinlerdi. 1960'lardan bu yana, bu metinlerin bazı okullar için daha nitelikli eğitim programlarına dönüştürülmeye çalışıldığı gözlenmektedir. Bakanlıkça hazırlanan son eğitim programları incelendiğinde dersler ve ders konularının dışında öğretmenlere kılavuzluk edecek başka bilgi ve öğelerin yer aldığı görülmektedir.

Bir eğitim programı, gösterilen milli eğitimin amaçlarına ulaştıracak her türlü etkinlikleri, yöntemleri kapsar. Eğitim programı öğretmenlere bunları kılavuzlayacak bir yapıda olmalıdır. Böyle bir eğitim programında en azından şu bilgilerin yer alması gerekir.

1. Milli eğitimin ve okulun amaçları

2. Milli eğitimin ve okulun eğitim ilkeleri

3. Okutulacak dersler ve haftalık süreleri

4. Derslerin, öğrenci davranışlarına dönüştürülmüş amaçları

5. Derslerin konuları ve her konu ile öğrenciye kazandırılacak davranışlar

6. Konulara verilecek ağırlık ve süre

7. Konuların öğrenilmesine yardım edecek eğitim araç gereçleri ve eğitim teknolojisi

8. Okuldaki öğrencilerin gelişim özellikleri ve konuların bu özelliklere uydurulma yolları

9. Konular ile çevrenin toplumsal, ekonomik, kültürel yapısının ve öğrencilerini gelecek yaşamlarının ilgisi

10. Eğitim programının yönetimi ve eğitim programı için okulda hazırlanacak ortama ilişkin ilkeler

Türkiye'de eğitim programlarının hazırlanmasında birçok sorunlar vardır. Bunlardan en önemlisi, Bakanlığın program hazırlarken yalnız başına davranmasıdır. Öğretmenlerin, üniversitenin ve ana - babaların görüşlerine hemen

hiç yer verilmemektedir. Diğer önemli bir sorun da son yıllarda eğitim programlarının hazırlanmasında siyasal yanlılığın (partizanlığın) gereğinden fazla ağırlığını göstermesidir.

Eğitim programlarının, ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerin hızına ayak uyduramaması halinde, çabucak eskidiği görülür. Oysa eğitim programları bu gelişmelerden daha ileri bir düzeyde olmak zorundadır. Eğitimin eskimiş programlarla yürütülmesi, eskimiş çağa insan yetiştirmektedir. Toplumsal, ekonomik ve kültürel gelişmelerin bilimsel araştırmalarla ortaya çıkarılması, kalkınmayı hızlandıracak yenilik ve etmenlerin ortaya konması ve eğitim programlarının bunlara göre düzenlenmesi gereklidir. Bunun için de eğitim programlarının hazırlanmasına toplumun her kesiminden yetenekli kişilerin katılması zorunludur. Özellikle öğretmenlerin kendi uygulayacakları programda söz sahibi olmaları sağlanmalıdır.

Eğitimin Amacı

Bir eğitim programı, yasalarda gösterilen eğitimin amaçlarından bir kesimini gerçekleştirmek için hazırlanır. Tüm eğitim programlarının milli eğitimin amaçlarına uygun olarak hazırlanması yasa gereğidir. Türk Milli Eğitiminin Amaçları, Milli Eğitim Temel Kanunu'nda gösterilmiştir. Bu amaçlar olduğu gibi aşağıya alınmıştır.

Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini,

1. Atatürk inkılaplarına ve Anayasa'nın başlangıcında ifadesini bulan Türk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan milli, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumu-

nun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

Milli eğitimin bu amaçlarına «genel amaçlar» denir. Özel amaçlar ise okulöncesi eğitim, temeleğitim, ortaöğretim, yükseköğretim için ayrı ayrı belirlenmiştir. Bundan başka, bir eğitim programında, eğitim programı ile ulaşılabilecek eğitim amaçları ile, eğitim programında gösterilen derslerin, konuların amaçları da belirlenir.

Eğitim programlarında dersler, konular da gösterilir. Dersler ve konular eğitimi amaçlarına ulaştıracak araçlardır. Asıl olan eğitimin amaçlarıdır. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için değişik araçlar kullanılabilir. Bu yüzden, eğitim programlarında, öğretmenlerden çevre ile ilgili olan konular bulması da istenir. Öğretmen eğitimi amaçlarını gerçekleştirebilecek çevre konularını da öğretim planına ekler.

Eğitim Teknolojisi

Teknoloji (yapım bilim, uygulamalı bilim) bilimlerin bulgularının nasıl uygulanacağını; malın, hizmetin üretiminde nasıl kullanılacağını; işlerin nasıl yapılacağını gösteren bir bilimdir. Eğitim bilimlerinin bulgularının eğitime nasıl uygulanacağını, eğitimin na-

sıl yapılacağını da eğitim teknolojisi gösterir.

Eğitim teknolojisi, eğitilenin öğrenmeye güdülenmesini; öğrenmesini kolaylaştırmak için gereken eğitim araç gereçlerinin etkili biçimde kullanılmasını; öğreneceği konuya uygun öğretim yöntemlerinin uygulanmasını kapsamaktadır.

Eğitim programının yönetiminin ve uygulanmasının başarıya ulaşması büyük oranda eğitim teknolojisinin gerektirdiklerinin yeterince uygulanmasına bağlıdır. Çağımızda eğitim araçları şaşırtıcı biçimde gelişmiştir. Bilgisayarlar bile eğitim sürecine katılmışlardır. Televizyondan radyodan yararlanma en yüksek düzeyine ulaşmıştır. Yaparak, yaşayarak öğrenmenin değişik yolları, yöntemleri bulunmuştur. Laboratuvar eğitimi kaçınılmaz olmuştur. Bütün bunlar eğitimi güçlendirmiştir. Eğitilenler ne denli etkin olabilirler ise öğrenmedeki başarıları o denli yüksek olmaktadır.

Eğitsel Kollar

Bir okulun eğitim etkinliklerini yalnız eğitim programında gösterilenler oluşturmaz. Eğitilenlerin, eğitim amaçlarını gerçekleştirmelerinde eğitsel kol çalışmalarında da güçlü bir yoldur.

Okulların yönetmelik ve eğitim programlarında öğrencilerin yürütecekleri eğitsel kollar gösterilmiştir. Bu eğitsel kolların amaçları, öğrencilere, çevre ve ülke so-

runlarını tanıtmak; bunların çözümlmesine katkılarda bulundurmamak; okul ve kendilerine ilişkin sorunları birlikte çözdürmek; okulun yönetimine katılarak yardım ettirmek; demokratik kurallara göre yaşamayı ve boş zamanları yararlı biçimde değerlendirmeyi öğretmektir.

Bu amaçlarla çalışan eğitsel kollardan, öğrencilere kazandırdığı davranışların değeri derslerin kazandırdıklarından daha az değildir. Ancak okulların, eğitsel konuların bu değerinden yararlanmadığı ve eğitsel kol çalışmalarını savsakladığı gözlenebilmektedir.

Özellikle kooperatifçilik, sağlık, temizlik, araç gereçleri koruma, ağaçlandırma, okul ve çevreyi güzelleştirme, trafik, spor, kitaplık ve benzeri eğitsel kol çalışmalarının öğrencilerin gelecek yaşamlarında da yararlı olacak bilgi, beceri ve tutumları kazandırabileceği kuşkusuzdur. Diğer yandan öğrencilerin yararlı etkinliklere yönlendirilmeleri, okulun disiplin olaylarını azaltmaktadır.

Eğitsel kol çalışmalarında öğrencilerin, kendi kendilerine örgütlenmeleri, çalışmaları, yönetmeleri asıldır. Öğretmenlerin görevi bu örgütlenme ve yönetme işleminde, onlara takıldıkları yerlerde kılavuzluk etmektedir. Eğitsel kol etkinlikleri öğrenci etkinlikleridir, öğretmenin etkinliği yalnızca yardımcıdır.

Bu konuda en önemli sorunlar

eğitsel kol çalışmalarına önem verilmemesi ve bu çalışmalar için yer, araç, gereç gibi olanakların sağlanamamasıdır.

Eğitim Programının Değerlendirilmesi

Eğitim programlarının ne değerinde olduğunun bilinmesi zorunludur. Eğitim programları da değişen bilimsel, toplumsal koşullara uymak zorundadır. Böyle olduğunda, eskiyen eğitim programları geleceğe değil, geçmişe dönük, insan yetiştirme araçları olur. Bu yüzden eğitim programlarının sürekli gelişme içinde olması gerekmektedir.

Eğitim programının değerini bulmak için şunlar yapılabilir :

1. Eğitim için konulan amaçların ve hedeflerin geçerliği saptanır. Milli eğitimin amaçlarına genel amaçlar denir. Genel amaçlar okullara ve derslere göre paylaştırıldığında eğitimin özel amaçları gösterilmiş olur. Öğretmenin öğretim planına koyduğu davranışları ise eğitim hedefleridir. Bunlar öğretim planı uygulandığında eğitilenlerin kazanacağı yeterliklerdir. Bu yeterliklerin eğitilen için toplum için değerinin bulunması ile eğitim amaçlarının geçerliği saptanmış olur .

2. Eğitim amaçlarının gerçekleştirilmesi için yapılan eğitim uygulamasının değeri bulunur. Eğitim programının başarısız olmasına her zaman eğitim amaçlarının yanlış konması yol açmaz. Ki-

mi zaman bu başarısızlığa öğretim planının yapılmaması, eğitimin istenen düzeyde gerçekleştirilememesi, eğitim ortamının oluşturulmaması gibi sorunlar da yol açar. Eğitim teknolojisine uygun eğitimin yapılamaması eğitimin yetersizliğinden doğar. Eğitim programının değerlendirilmesinde bunun önemli bir yeri vardır.

3. Eğitilenlerin öğrenmedeki başarısının düzeyi saptanır. Bir eğitim programının değerini doğrudan eğitilenlerin başarısına bakarak kestirmek olanaklıdır. Ama bu eğitimin oluşumundaki sorunları tanımadan eğitimin sonucuna göre yargılamaya gitmektir. Asıl eğitim hedeflerinin, eğitim uygulamasının ne değerinde olduğunu

tanımak gerekmektedir. Eğitilenlerin başarı düzeyini saptamak, eğitimin hedefleri ile eğitilenin gelişim düzeyinin uygunluğunu tanımaya yardım eder. Eğitim için konulan hedef, eğitilenin ulaşamayacağı bir düzeyde olduğunda başarısızlığı kaçınılmazdır.

Türkiye'de eğitim programlarının geliştirilmesi çok ağır işleyen bir süreç içinde yapılmaktadır. Ama eğitim programlarındaki değişme çok hızlı olabilmektedir. Eğitim programlarının geliştirilmesi bilimsel yollarla yapılır. Oysa eğitim programlarında değişme siyasal amaçlarla her an yapılabilir. Bu yüzden okulların eğitim programlarının geliştiği çok az, ama değiştiği çok sık görülebilmektedir.

ÖĞRENCİ HİZMETLERİ

Eğitimin var oluş nedeni eğitilenlerin var olmasındandır. Bu yüzden öğrenci hizmetlerinin örgütlenmesi ve yönetilmesi eğitimde önemlidir. Öğrenci hizmetleri, eğitilenin eğitim yerine girmesinden çıkmasına kadar onun için yapılacak tüm hizmetleri kapsar. Bunlardan en önemli olanlar aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Devam İşleri

Eğitilenin öğrenimine devamı için yapılacak işler şunlardır:

1. Eğitime başlamadan önce yapılacak işler. Öğrenci nüfusunun sayımı, eğitime alınacakların be-

lirlenmesi, ön kayıt, adaylık, eleme, seçme, kesin kayıt gibi işler bu kümeye girer.

2. Öğretim sırasında yapılacak işler. Devamın denetimi, sınavlar, sınav sonuçlarının kaydı, başarı belgesi, öğrenci karnesi ve benzeri işler bu kümeye girer.

3. Öğrenimi bitirme işleri. Diploma, sertifika, belge ve benzeri işler de bu kümeye girer.

Eğitilenin eğitime devamına ilişkin işler, özlük işlerinden sayılır. Bu yüzden bu işlerin özenle yapılması gerekir. Bu işlerin saklanması eğitilenin hakkının zara uğramasına yol açabilir.

Sağlık İşleri

Eğitimde sağlık işleri iki yönden önemlidir. Birincisi eğitim, eğitime sağlıklı yaşama yeterliği kazandırmakla yükümlüdür. İkincisi ise eğitim boyunca eğitilenin sağlığını korumak eğitimin ödevidir.

Eğitilenlerin hastalıklardan ve kazalardan korunması için eğitimin yapacağı işler şöyle sıralanabilir.

1. Günlük, aylık ve yıllık sağlık denetimleri yaparak eğitilenlerin sağlığını tanımak, gereken önlemleri almak.

2. Eğitilenlerin sağlığı konusunda ilgililere bilgi vermek.

3. Beden özürü bulunanların bu özürünü düzeltmelerine yardım etmek.

4. Beslenme bozukluğu gösterenlerin beslenmesine ve dengeli beslenme olanakları kazanmasına yardım etmek.

5. Hastalıklarda ve kazalarda ilk yardımı yapmak.

Okullarda sağlık işleri en düşük düzeyde yürütülmektedir. Bu denli önemli olan sağlık işlerine önem verilememesi, olanak yaratılamaması büyük bir sorundur.

Rehberlik

Bir eğitim programının amacına ulaşabilmesi için eğitilenlerin öğrenmesini engelleyen sorunlarından arınmaları gerekmektedir. Öğrenmeyi engelleyen sorunlar öğrenenin kişisel sorunları ola-

bildiği gibi eğitim sırasında öğreneneceği davranışlarla ilgili sorunları da olabilir. Bu iki sorun kaynağını birbirinden ayırmak olanaksızdır. Bu yüzden eğitilenin öğrenmesini ve kişilik gelişimini engelleyen sorunlarını bir bütün olarak görmek gerekmektedir.

Rehberliğin amacı eğitilen kişinin karşılaştığı sorunlarını çözmesine yardım etmektir. Eğitilenin sorunlarını çözmesine yardım etmek onun yerine sorunu çözmek değildir. Eğitilenin kendi gücünü tanımasına, gereksinmelerini bilmesine, sorunları için çözüm seçeneklerini aramasına, sorununa ussal yaklaşmasına, kendi gücünü geliştirmesine, kendini değerlendirmesine yardım aynı anda onun sorunlarını çözmesine yardım demektir.

Rehberliğin bu denli önemli olması yüzünden son çeyrek yüzyıldan beri okullarda rehberlik hizmetinin açılmasına ve yaygınlaştırılmasına çalışılmaktadır. Yasalarda, yönetmeliklerde, birçok şura kararlarında rehberliğin etkili kılınmasından söz edilmektedir. Ancak okullarda rehberlik uzmanlarının bulunmayışı, bu amaçla atananların rehberlik uzmanı olmayışı, okulların kayıtsızlığı rehberlik hizmetlerinin istenen düzeyde verilmesini engellemektedir.

Özel Eğitim

Bir eğitim programına alınanların tümü de özürsüz değildir. Eğitilenlerin bir kesiminin görme,

işitme, konuşma, beden yönünden özürlü olması doğaldır. Kimi kişi üstün kimisi de geri zekalıdır. Böyle birbirinden özel yönde ayrılan kişilerin eğitimi de özellik gösterir. Herhangi bir özürü ya da özelliği yönünden başkalarından oldukça ayrılık gösteren kişilere verilen eğitime özel eğitim denir. Her yüz kişiden on üçünün özel eğitimi gereksediği varsayılmaktadır.

Türkiye'de körler, sağırılar, ortopedik özürü olanlar için ayrı okullar vardır. Ama bunlar bu tür özürü olanların tümünü alacak genişlikte değildir. Ayrıca bunların dışında diğer özürleri olanlar da vardır. Bunlar için ayrı eğitim yerleri açılmış değildir.

Özel eğitim uzmanları özel eğitimi gereksinen insanların, diğer insanlardan ayrı olarak eğitilmesinin sakıncalı olduğunu söylemektedir. Bunların toplumdan soyutlanması olanaksız olduğuna göre eğitimlerinin de diğerleriyle birlikte yapılmasının gerektiği savunulmaktadır. Ancak bunlara, özürlerine ya da özelliklerine göre ayrıca bir özel eğitim uzmanı tarafından yardım edilmesi önerilmektedir. İşte eğitim yerlerinde ve okullarda özel eğitim uzmanlarına gereklilik bu yüzden doğmaktadır.

Türkiye'de özel eğitimi gereksinen kişilere özel eğitim olanaklarının açılması çok dar sınırlar içinde kalmaktadır. Özellikle okullarda bu tür öğrencilere yardım

edecek özel eğitim olanaklarının açılması, uzmanların çalıştırılması gerekmektedir.

Disiplin

Eğitimde disiplin eğitilene hangi davranışın yapılması gerektiğini öğretmek; eğitilenin bu davranışı yapıp yapmadığını denetlemek; beklenenden iyi yaptığında onu ödüllendirmek; beklenenden kötü yaptığında da ceza vermektir. Bu anlamda disiplin öğretmek demektir, öğrenmeyle eş anlamlıdır.

Disiplinin amacı eğitilene kendi davranışını denetleme, değerlendirmeye yeterliği kazandırmaktır. Eğitilen, toplumun, eğitim yerinin koyduğu kurallara uymayı bu yolla öğrenir. Eğitilen başkasının baskısı, denetimi olmadığında da bu kurallara uygun olarak davranmak zorunluluğunu özdenetim yoluyla duyabilmelidir.

Bir eğitim yerinde eğitilenin disipline uyması isteniyor ise şunlar yapılmalıdır :

1. Disiplin kuralları anlaşılacak biçimde önceden konulmalıdır.
2. Disiplin kuralları kararlı biçimde kesiksiz uygulanmalıdır.
3. Disiplin kuralları yansız, adil uygulanmalıdır.
4. Disiplin kuralları ussal, insancıl, demokratik olmalıdır.

İnsanlar disiplinli yaşamayı istemektedir. İnsanların karşı olduğu disiplin değil, disiplin ku-

rallarının yanlı ve kararsız uygulanmasıdır. İnsanlar yalnız başlarına olduklarında bile kendilerine özgü kurallar geliştirerek disiplinli yaşamaktadır. Oysa bir toplum-

da yaşadıklarında disipline daha büyük gerekseme duymaktadır. Bu yüzden adil ve demokratik disiplin kuralları yaşamının bir parçasıdır.

EGİTİM İŞGÖRENLERİ

Bir eğitim yerinde, bir okulda eğitimin amaçlarını gerçekleştirmek için çalışan insanlara eğitim işgöreni denir. Eğitim işgöreni dendiğinde ilk akla gelen öğretmendir. Ama diğer eğitim işgörenleri de öğretmene yardım etmeleri oranında önem taşırlar. Bunlar beş kümede aşağıda kısaca tanıtılmıştır.

Öğretmen

Planlı bir eğitimden söz edilebilmesi için ilkin eğitilen kişiye sonra da eğiten kişiye gereklilik vardır. Bu ikisi olmadığında eğitim de yoktur. Bu yüzden öğrenci gibi öğretmen de eğitim sisteminin temel ögesidir.

Öğretmenlik günümüzde yüksek öğrenim isteyen bir meslektir. Milli Eğitim Temel Kanunu'nda öğretmenlik şöyle tanımlanmaktadır.

«Öğretmenlik, Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir. Öğretmenler bu görevlerini Türk Milli Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlüdürler.»

«Öğretmenlik mesleğine hazırlık genel kültür, özel alan eğitimi

ve pedagojik formasyon ile sağlanır.»

«Yukarıda belirtilen nitelikleri kazanabilmeleri için, hangi öğretim kademesinde olursa olsun, öğretmen adaylarının yüksek öğrenim görmelerinin sağlanması esastır. Bu öğrenim lisans öncesi, lisans ve lisans üstü seviyelerde yatay ve dikey geçişlere de imkân verecek biçimde düzenlenir.»

Aynı yasada öğretmenin nitelikleri ve seçimi için de şu hükümler yer almaktadır :

«Öğretmen adaylarında genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon bakımından aranacak nitelikler Milli Eğitim Bakanlığınca tesbit olunur.»

«Öğretmenler, öğretmen yetiştiren kurumlardan, akademilerden ve üniversitelerin ilgili fakülte, enstitü ve bölümlerinden ve bunlara denkliği Milli Eğitim Bakanlığınca kabul edilen yurt dışı kurumlardan mezun olanlar arasından Milli Eğitim Bakanlığınca seçilirler.»

Yükseköğretim Kanunu ile öğretmen yetiştiren bütün okullar üniversitelere devredilmiştir. Bundan böyle her dereceli okul için

öğretmen yetiştirme görevi üniversitelerindir. Milli Eğitim Temel Kanunu'nun öğretmenliğe ilişkin diğer hükümleri de şöyledir :

«Yüksek öğrenimleri sırasında pedagojik formasyon kazanmamış olanların ihtiyaç duyulan alanlarda, öğretmenliğe atanmaları halinde bu gibilerin adaylık dönemi içinde yetiştirmeleri için Milli Eğitim Bakanlığınca gerekli tedbirler alınır.»

«Hangi derece ve türdeki eğitim, öğretim, teftiş ve yönetim görevlerine, hangi seviye ve alanda öğrenim görmüş olanların ne gibi şartlarla seçilebilecekleri yönetmelikle düzenlenir.»

Öğretmenlik mesleği, sürekli yetiştirmeyi gerektiren bir meslektir. Çünkü bir yandan ülkenin siyasal, kültürel, ekonomik ve toplumsal yapısı hızla değişmekte, bir yandan endüstri ve teknik hızla gelişmekte, diğer yandan da eğitim bilimleri yeni bulgularla donatılarak hızla gelişmektedir. Bu kadar hızlı değişen dünyada öğretmenin öğrencilerini eskimiş yöntem ve bilgilerle yetiştirmesi, kendini yenilememesi, öğrencilerine yenilikleri sunmaması olanaksızdır.

Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu kendilerini yetiştirmeyi arzulamaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalar, öğretmenlerin % 85'inin, kendilerini yenilemek için hizmet içi eğitim ya da öğrenim olanaklarından yararlanmak istediklerini ortaya çıkarmaktadır.

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda bu konuda şu maddeler yer almaktadır :

«Öğretmenlerin daha üst öğrenim görmelerini sağlamak üzere yaz ve akşam okulları açılır veya hizmet içinde yetiştirilmeleri maksadıyla kurslar ve seminerler düzenlenir.»

«Yaz ve akşam okulları öğretmen yetiştiren kurumlarca açılır; bunlara devam ederek yeterli krediyi dolduran öğretmenlere o kurumun belge veya diploması verilir.»

«Milli Eğitim Bakanlığınca açılan kurs ve seminerlere devam edenlerden başarı sağlayanlara belge verilir. Bu belgelerin, öğretmenlerin atama, yükselme ve nakillerinde ne ölçüde ve nasıl değerlendirileceği yönetmelikle düzenlenir.»

«Yurt içinde ve dışında daha üst öğrenim yapmak veya bilgi, görgü ve ihtisaslarını artırmak isteyen öğretmenlerin belli şartlarla, aylıklı veya aylıksız izinli sayılmaları sağlanır; bu şartlar, milli eğitimin ihtiyaçları gözönünde tutularak, hazırlanacak yönetmelikle belirtilir.»

Yasanın bu buyruğuna karşın, kendini yetiştirmek isteyen öğretmenlere yeterli düzeyde olanakların sağlanamadığı görülmektedir.

Türkiye'de öğretmenlik mesleği çekici değildir. Öğretmenlere ödenen ücret ve sağlanan olanaklar yeterli düzeye çıkmamıştır.

Türkiye'de en uzak köylere ve en küçük yerleşme birimlerine kadar hizmet götürülenler, öğretmenlerdir. Bu yerler pek çok uygarlık olanaklarından yoksundur. Yoksunluklarla yüzyüze olan öğretmenler, verdikleri hizmetin karşılığını alamamaktadır. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu, görev yaptıkları yerlerde üst okullar bulunmadığı için, çocuklarının öğrenimlerini başka yerlerde yaptırmak zorundadır. Eğitime hizmet veren kişilerin, kendi çocuklarını eğitime olanğından yoksun olması çok acıdır.

Yönetmen

Ülkemizde okullara ve üst örgütlere yönetmen atanırken, daha çok öğretmenler arasından seçim yapılmaktadır. Öğretmen olmanın eğitim yönetiminde de yeterli olacağı görüşü yaygındır. Eğitim yönetmeni olmanın da, ilköğretim dışında belli bir ölçütü yoktur. Yalnız ilköğretimde okul müdürü olmak için yönetmeliğe göre, öğretmenlikteki başarıdan dolayı yüksek puan almak gerekmektedir. Bu uygulamada bile zaman zaman yönetmeliğin dışına çıkılarak siyasal amaçla, kayırma yoluyla yönetmen atandığı görülmektedir.

Onbirinci Milli Eğitim Şûrası, eğitim yönetmeninin tanımına, yetiştirilmesine ve görevlerine açıklık getirmiştir. Şûra'nın yaptığı tanıma göre «Eğitim yönetmeni, değişik sistem, kurum ve kademelerde eğitim hizmetlerini yönetmeye ye-

terli olacak nitelikte kuramsal alanda ve uygulamada yetiştirilmiş uzmandır.» Şûra, yönetmenin görevlerini de şöyle belirlemiştir :

«a. Eğitim yönetmeni değişik eğitim kurumlarında, okullarda, eğitim kademelerinde eğitim programlarını; öğrenci hizmetlerini; işgören hizmetlerini; bütçe işlerini; eğitim bina, araç ve gereçlerine ilişkin işleri yönetir.»

«b. Yönettiği kurum, okul veya kademenin yönetsel ve eğitsel amaçlarını gerçekleştirmek için yönetim süreçlerini (kararlaştırma, planlama, örgütlenme, eşgüdümleme, iletişim, denetleme, değerlendirme gibi süreçleri) etkin biçimde işletir.»

«c. Yönettiği örgütün alt sistemlerinin bir bütün olarak örgütsel amaçları gerçekleştirecek biçimde çalışmasını sağlar.»

Bu görevleri yapacak bir yönetmenin, yönettiği öğretmenlerden daha yüksek bir öğrenim görmesi, ya da en azından bir yeterlik eğitiminden geçmesi zorunludur. Bu yüzden Onbirinci Milli Eğitim Şûrası, eğitim yönetmenlerinin yönetimde yüksek lisans öğrenimi görmelerini, bu da olmazsa en azından yönetimde sertifika almalarını kararlaştırmıştır.

Öğretmen ve yönetmenler üniversitelerce yetiştirilmektedir. Tüm öğretmen yetiştiren kuruluşlar üniversitelere bağlanmıştır. Bundan böyle üniversitelerin eğitim olanakları bunlara da açılmıştır.

Diğer yandan Türk Eğitim Sisteminin niceliğe ilişkin sorunları oldukça azalmıştır. Artık eğitimin nitelik sorunlarının ele alınması zamanı gelmiştir. Üniversitelerin yetiştireceği nitelikli öğretmen ve yönetmenlerle eğitimin nitelik sorunları da çözülebilir.

Denetmen

Eğitim denetmeni (müfettişi) eğitimin yasal belgelere ve eğitim programlarına göre uygulanmasını izler. Onbirinci Milli Eğitim Şûrası, eğitim denetmenini şöyle tanımlamıştır: «Eğitim denetmeni, değişik sistem, kurum ve kademelerde eğitim hizmetlerini denetlemeye yeterli olacak nitelikte kuramsal alanda ve uygulamada yetişmiş uzmandır.» Şûra'nın eğitim denetmenleri için uygun bulduğu görevler de şöyledir:

«a. Eğitim denetmeni değişik eğitim kurumlarında, okullarda ve eğitim kademelerinde eğitim programlarını; öğrenci hizmetlerini; işgören hizmetlerini; bütçeleme işlerini, eğitim bina, araç ve gereçlerine ilişkin işleri denetler ve değerlendirir.»

«b. Denetlediği kurum, okul veya kademenin yönetsel ve eğitimsel amaçlarını gerçekleştirmek için denetim, değerlendirme, eşgüdümleme, iletişim süreçlerini etkin biçimde kullanır.»

«c. Örgütün alt sistemleri ile üst yönetmenler arasındaki iletişimi etkinleştirerek sorunların çözülmesine yardım eder.»

Öğretmen ve yönetmenleri denetleyecek olan denetmenin, onlardan daha yüksek eğitim, denetmenlik eğitimi görmesi gerekir. Bu yüzden Onbirinci Milli Eğitim Şûrası, denetmenlerin yönetim alanında yüksek lisans ya da sertifika eğitimi görmesini gerekli bulmuştur.

Uzman

Planlı eğitimde, eğitimin niteliğini yükseltmenin en önemli yolu eğitim uzmanlarından yararlanmaktır. Eğitim alanı pek çok uzmanlık alanlarından oluşmaktadır. Bir öğretmenin kendi alanından başka diğer uzmanlık alanlarında da yeterli olması beklenebilir. Öğretmene bu uzmanlık alanlarında yetişmiş kişilerin yardım etmesi gerekmektedir. Onbirinci Milli Eğitim Şûrası'nın kararlarında eğitim uzmanı şöyle tanımlanmaktadır:

«Eğitim uzmanı, değişik sistemlerde, kurumlarda ve kademelerde öğretme - öğrenme ortamını en etkili biçimde oluşturarak eğitimin amaçlarını gerçekleştirmede yönetmenlere, öğretmenlere, öğrencilere, velilere kılavuzluk ve yardım edecek nitelikte, eğitim bilimlerinin bir dalında, kuramsal alanda ve uygulamada uzmanlaşmış kişidir.»

Onbirinci Milli Eğitim Şûrası eğitim yönetimi ve eğitim denetiminden başka diğer uzmanlık alanlarını da şöyle saptamıştır: eğitim planlaması, eğitimde reh-

berlik, eğitimde program geliştirme, özel eğitim alanı, eğitim teknolojisi, beslenme eğitimi, halk eğitimi, eğitimde ölçme değerlendirme, okul işyeri ilişkileri.

Şûra'nın kararlarına göre eğitim uzmanı olabilmek için eğitimde lisans öğrenimi görmüş ya da bir yüksek öğrenim veren okuldan öğretmen olarak çıkmış bir kimse'nin eğitim bilimlerinin birinde yüksek öğrenim yapması gerekmektedir. Ama bazı alanlarda sertifika almış öğretmenlerin de belli bazı alanlarda çalıştırılması benimsenmiştir.

Eğitime Yardımcı Görevliler

Eğitmen olmayan ama eğitime

yardım eden kişiler de eğitmenler kadar eğitimde önemlidirler. Bunlar yönetimde çalışan memurlar, sağlık işlerini yürütenler, teknik hizmetleri yapanlar, temizlik işlerinden sorumlular ve benzerleridir.

Eğitmen olarak yetişmeyen bu görevlilerin eğitim yerinde, okulda eğitilenlere, öğrencilere yaptıkları etkiler oldukça büyük ve önemlidir. Bu yüzden bunların da eğitime en etkili biçimde yardım edecek nitelikte olması gerekmektedir.

Hizmet içi eğitimin yalnız öğretmenlere, yönetmenlere değil eğitime katkıda bulunan diğer kişilere de açılması gerekmektedir.

GENEL HİZMETLER

Eğitim sisteminde genel hizmetlerin içine okulun yapımı, onarımı, donatımı, bakımı, ısınması, aydınlatılması, temizliği, büro işleri ve benzerleri girer. Bunlara ilişkin işler aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Okul Yapımı ve Donatımı

Okulun yapımı, onarımı ve donatımı, genel olarak Milli Eğitim Bakanlığınca ve il yönetimince sağlanan paralarla yapılır. Temel eğitim ve ortaöğretim okullarının daha önceden hazırlanmış planları vardır. İklim koşullarına ve bölgelere göre hazırlanmış bu okul planları aynı anda öğrenci nüfusuna göre de ayarlanmıştır.

Genel olarak ortaöğretim okullarının nerede ne tipte yapılacağına Milli Eğitim Bakanlığınca karar verilir. İlkokulların nerede yapılacağına ise valilik karar vererek Bakanlığa önerir. Son yıllarda temeleğitim okulunun nerede yapılacağına da Bakanlık karar vermektedir.

Yükseköğretimde binaların yapımı tip projelerden çok özel yapılmış projelere göre sürdürülmektedir. Kimi kez üniversiteler binalar için proje yarışması da yapmaktadır.

Bir okulun donatımı, tıpkı mimari projenin yapılması gibi bir uzmanlık alanıdır. Eğitime en el-

verişli, en sağlam ama en ekonomik donatım araçlarını, gereçlerini seçmek, yapmak ve yerleştirmek uzmanlık istemektedir. Okulun donatımı için Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanmış kılavuzlar yoktur. Bu konuda uzman yardımı da sağlanamadığından çoğunlukla yönetmenlerin, öğretmenlerin görüşüne göre okul donatılmaktadır. Bu yüzden bir okulun donatımı başka bir okulunkine benzememektedir. Kimi kez de eğitimsel işlevi düşük ama pahalı olan donatıma gidildiği görülmektedir.

Okulun Bakımı ve Temizliği

Genel olarak okul binaları kısa sürede onarıma gereksinime göstermektedir. Bunda okul binalarının sağlam yapılmamasının olduğu kadar okulun bakımının da iyi yapılamamasının etkisi vardır.

Okula nasıl bakılacağı çoğunlukla bilinmemektedir. Okul bakımı teknik bir iştir. Bu işte yeterli kişilerin çalışması gerekmektedir.

dir. Oysa okulun en pahalı ve teknik yeterlik isteyen işlerinde bile teknik yeterliği olmayan kişilerin çalıştığı görülür.

Okulun ısınma, aydınlatma işleri de rastgele ve yetersiz kişiler eliyle yapılmaktadır. Kaloriferi olan okulların kaloriferci kadroları yetersiz kişilerce doldurulmaktadır. Aydınlatma, öğrencilerin göz sağlığını koruyacak biçimde düzenlenmesi gerekirken, elektrikçinin yaptığı gibi kalmaktadır.

Okulun temizliği en önemli sorunudur. Temizlik işlerini yürüten hizmetlilerin çoğunluğu okul temizliğinin nasıl yapılacağına ilişkin herhangi bir eğitim görmüş değildir. Milli Eğitim Bakanlığının hizmet içi eğitim etkinlikleri incelendiğinde temizlik konusunda hemen hiç eğitim yapılmadığı görülmektedir.

Okullarda genel hizmetlerin yönetimi büyük önem taşımaktadır. Çoğu kez kendi haline bırakılan bu hizmetler eğitim, sağlık ve alışkanlıklar yönünden eğitilenlere büyük etkide bulunur.

EĞİTİMİN BÜTÇESİ

Eğitimin geliri üç bütçeden sağlanır : genel bütçe, özel idare bütçesi ve köy bütçesi. Bu bütçelerin olanakları sınırlı olduğu için okullar kendi başlarının çaresine bakmak için bazı girişimlerde bulunurlar. Bunların yasal olanı kuruma dernekleri, kantinler ve bağışlardır.

Genel Bütçe

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre, Devletin gelir ve giderlerini gösteren bir Genel Bütçe hazırlanır. Bu bütçede Milli Eğitime ayrılan para da gösterilir. Genel Bütçe Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin onayından sonra yürürlüğe girer.

Milli Eğitime ne kadar para ayrılacağı, hükümetin eğitime verdiği öneme göre yıldan yıla değişir. Ama genel olarak Kalkınma Planının öngördüğü orana yakın bir para ayrıldığı gözlenmektedir.

Genel Bütçe'nin hazırlanmasında Milli Eğitim Bakanlığı'nın tutumu da önem taşımaktadır. Bakanlık eğitime yapılacak harcamaları ne denli araştırmalara dayandırarak önerir ise bunların bütçede yer alma olasılığı o denli yükselmektedir. Bunun için eğitim bütçesinin okuldan yukarıya doğru önerilmesi gerekmektedir. Eğitime gereksinilen parayı en iyi bilen yer okul yönetimidir. Okul müdürlerinin gerekçeleriyle birlikte önerecekleri bütçenin dikkate alınması eğitim bütçesini daha geçerli kılmaktadır.

Genel Bütçe'den eğitime ayrılan paranın büyük çoğunluğu ortaöğretime ve yükseköğretime gitmektedir. İlköğretimde öğrenci sayısı çok olduğu ve ilköğretim zorunlu olduğu halde, Genel Bütçe'den ilköğretime ayrılan para diğer eğitim basamaklarına bakarak çok azdır.

İl Özel İdare Bütçesi

Eğitimin diğer bir gelir kaynağı da illerin özel idare bütçeleridir. Her yıl il meclisince kabul edilen il bütçesinde eğitime de belli bir oranda para ayrılır. Bu para ilin özel idaresince harcanır.

İl özel idare bütçesi hazırlanırken ilin milli eğitim müdürlü-

ğünce eğitim hizmetleri için gereken para da gerekçesi ile valiliğe bildirilir. Valilik yerel seçimlerle oluşan il meclisinden önerilen bütçeyi geçirdikten sonra yürürlüğe koyar.

1970'den sonra illerin geliri giderek düşmüştür. 1975'den sonra Genel Bütçeden yardım almayan il kalmamıştır. Bu yüzden iller eğitime para ayıramaz duruma gelmiştir. 1982'de çıkarılan yasalarla illerin gelirinin artacağı varsayılmaktadır.

İl özel idare bütçesinden en çok yararlanan ilköğretimdir. Çünkü yasalar ilköğretimin parasının sağlanmasını il özel idarelerine görev olarak vermiştir. Ama yukarıda belirtilen nedenle il özel idaresinin eğitime ayırdığı para giderek sifıra düşünce Milli Eğitim Bakanlığı Genel Bütçe'den yardım yapmak zorunda kalmıştır.

Köy Bütçesi

Her yıl köy meclisinin kabul ettiği köy bütçesinde yasalara göre eğitime de para ayrılması gerekmektedir. Cumhuriyetin başlangıcından 1950'ye kadar köy bütçelerinden eğitime ayrılan para Türkiye'nin ilköğretimini temelini kurmuştur. Bu dönemde yalnız köy bütçesinden değil, köylülerin yaptığı imecedan da okul için büyük oranda yararlanılmıştır. Köylü okuluna bu dönemde dört elle sarılmış, bütün olanaklarını okuluna sermiştir.

1970'den sonra köy bütçeleri de zayıfladığından okulun kaynağı da kurumaya başlamıştır. Bu yüzden köy okulları giderek bakımsızlaşmış, yoksullaşmıştır. İlköğretimin yükünün köy bütçelerinden alınması gerekmektedir.

Diğer Kaynaklar

Bütçelerden ayrılan ödeneklerin yetersizliği okul yönetmenlerini başka para kaynakları aramaya yöneltmiştir.

Bunlardan en önemlisi hemen her okulda kurulan okul koruma derneğidir. Okul aile birliklerince para toplanması yasaklandığı için okullar buna benzer ikinci bir derneği kurmak zorunda kalmışlardır.

Okul koruma derneklerinin üyeleri yılda belli bir oranda üye ödentisi ödemektedir. Bu ödenti en yüksek oranında ödense bile yeterli değildir. Bu yüzden gerek üyeler gerekse üye olmayanlar okula bağış yoluyla para vermektedir. Aslında bağışın gönüllü olanlardan toplanması gerekirken

çoğunlukla öğrenci velilerinin tümünden toplandığı görülmektedir. Bu da oldukça sıkça görülen yatkınlara yol açmaktadır.

Diğer bir kaynak ise okulun kendi etkinlikleri ile topladığı gelirlerdir. Kantin işletme, müsamerre düzenleme, piyango çekme, okul işliklerinde yapılanı satma gibi okul etkinlikleri bazı okullarda oldukça büyük bir gelir sağlamaktadır.

Yeterli ödeneğin olmaması, gelirin kıt olması eğitim sisteminin genel ve önemli bir sorunudur. Bakanlıktan okullara varıncaya dek tüm eğitim sistemi para darlığı çekmektedir. Bazı okullar çevrelerinin zengin olması yüzünden kendilerine gerekli parayı bağış yoluyla toplamaktadır. Ama bu yolun yoksul çevrelerde tıkalı olduğu düşünüldüğünde eğitim eşitliği yoksul çevrelerin zararına giderek daha çok bozulmaktadır.

Nitelikli insan gücü yetiştirmek için eğitimi de nitelikli kılmak gerekmektedir. Nitelikli eğitim ise yeterli parayı gerektirmektedir.

Ö Z E T

Türk Eğitim Sistemi, örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere iki çenetlidir. Örgün eğitim çenedi okulöncesi eğitim, temel eğitim, ortaöğretim, yükseköğretimden ve bunlara bağlı okullardan oluşmaktadır. Yaygın eğitim örgün eğitim okullarına devam et-

meyen diğer yurttaşların eğitimini kapsamaktadır. Bu çenette halk eğitimi başlıbaşına bir önem taşımaktadır.

Türk eğitim örgütü dört basamaktan oluşmaktadır. Aşağıdan yukarıya doğru, okul, ilçe eğitim örgütü, il eğitim örgütü, Milli Eği-

tim Bakanlığı yer almaktadır. Onuncu Milli Eğitim Şurası milli eğitim örgütünün her basamağında yapılacak görevleri tek tek ele alarak belirlemiştir

Milli eğitim sistemine can veren, etkinlik kazandıran yönetimdir. Eğitimin yönetimi bilimsel ve etkili olmak zorundadır. Eğitim yönetimi bir sorun çözme sürecidir. Bu süreç içinde planlama, örgütleme, iletişim, eşgüdümleme, denetleme ve değerlendirme önemli yönetim süreçleridir. Eğitimin etkili olması eğitimi yönetenlerin yönetimde yeterli olmalarına bağlıdır. Bu yüzden eğitim yönetminde bulunması gereken niteliklerden biri de eğitim yönetimi alanında yetişmiş olmasıdır.

Eğitim yönetiminin etkili olabilmesi için eğitim programlarının, öğrenci hizmetlerinin, eğitim işgörenlerinin, genel hizmetlerin ve eğitim bütçesinin etkin biçimde yönetilmesi gerekmektedir.

Eğitim programı kavramına Türk Milli Eğitiminin Amaçları, bu amaçları etkin olarak gerçekleştirmeye yardım edecek eğitim teknolojisi, öğrencilerin eğitiminde önemli bir araç olan eğitsel kol çalışmaları, öğrencilerin başarısını da kapsayan eğitim programının değerlendirilmesi girmektedir.

Eğitimin var olmasının nedeni öğrencilerdir. Öğrencilerin okula

devamı, sağlık, rehberlik, disiplin işlerinin öğretime en elverişli ortamı sağlayacak şekilde yönetilmesi zorunludur. Özel eğitimi gereksinen öğrencilerin eğitimi için tüm eğitim olanaklarının hazırlanması eğitimde eşitliğin bir gereğidir.

Eğitimi gerçekleştiren öğretmendir. Ancak öğretmenin bu önemli görevinde yalnız bırakılmaması gerekmektedir. Eğitim yönetmeni, denetmeni, uzmanı öğretmene ve öğrencilerine yardım eden görevlilerdir. Bunların görevleri de öğretmeninki kadar önemli ve eğitime gereklidir. Ayrıca eğitime yardım eden diğer işgörenlerin bu katkılarını artırmak için eğitilmeleri gerekmektedir.

Eğitim ortamının yaratılmasında eğitim yerinin önemi büyüktür. Bu yüzden okul binasının yapımı, onarımı, donatımı, bakımı, temizliği, ısınması, aydınlatılması önemli bir yönetim alanıdır. Yönetmenlerin bu alanda da yeterli olmaları gerekmektedir.

Eğitimin belli başlı dört kaynağı vardır. Genel Bütçe, il özel idare bütçesi, köy bütçesi ve bağışlardır. Bütçelerin eğitime ayırdıkları ödenekler yetmediği için, okulların bağışlara dayanma oranını giderek artmaktadır. Eğitim bütçesinin okulların gereksinmesi dikkate alınarak düzenlenmesi gerekmektedir.

OKUMA LİSTESİ

Bu ünite ile ilgili Türkçe kitaplardan seçilen okuma listesi yazarlarının soyadı sırasına göre aşağıya alınmıştır. Diğer Türkçe kaynaklar kitabın arkasındaki listede yer almaktadır.

- Cevat Alkan, **Eğitim Teknolojisi**
 Rasim Bakırcıoğlu, **Temel Eğitim ve Orta Eğitimde Rehberlik**
 İbrahim Ethem Başaran, **Hizmet İçi Eğitim Araştırması**
 İbrahim Ethem Başaran, **Türkiye'de Zorunlu Öğrenim Sorunları ve Çözüm Yolları**
 İbrahim Ethem Başaran, **Örgütsel Davranışın Yönetimi**
 Zühtü Bayar, **Eğitim Sorunlarımız Üzerine Bir İnceleme**
 Feriha Baymur, **Rehberlik**
 Cezmi Tahir Berklin, **Çocuklarda ve Gençlerde Davranış Bozuklukları**
 Cavit Binbaşıoğlu, **Rehberlik**
 Ziya Bursalıoğlu, **Eğitim İdaresi**
 Ziya Bursalıoğlu, **Eğitim Yönetiminde Teori ve Uygulama**
 Ziya Bursalıoğlu, **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış**
 Doğan Çağlar, **Geri Zekalı Çocuklar ve Eğitimi**
 Doğan Çağlar, **Ortopedik Özürlü Çocuklar ve Eğitimi**
 Kâmuran Çilenti, **Eğitim Teknolojisi**
 Hıfzı Doğan, **Analiz ve Program Hazırlama**
 Mitat Eng ve diğer., **Özel Eğitime Giriş**
 Cevat Geray, **Haşk Eğitimine Giriş**
 Birsan Gökçe, **Kimsesiz Çocuklar Sorunu**
 Burhan Gümüş, **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**
 Yahya Kemal Kaya, **İnsan Yetiştirme Düzenimiz**
 Yıldız Kuzgun, **Meslekleri Tanıtma Rehberi**
 Süleyman Çetin Özoglu, **Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma**
 Yahya Özsoy, **Eğitimde Gruplama ve Grupla Çalışma Teknikleri**
 Yahya Özsoy, **Yeni İlkokul Programını Nasıl Uygularım**
 Yahya Özsoy, **Konuşma Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri**
 Haydar Taymaz, **Teflis**
 Haydar Taymaz, **Hizmet İçi Eğitim**
 C. E. Turner ve diğer., **Okul Sağlığı ve Eğitimi**

Türkçe Kitaplar

Ünitelerin sonundaki okuma listesi ile birlikte salık verilen diğer yararlanılabilecek Türkçe kitaplar aşağıda sıralanmıştır.

ADEM, Mahmut. **Türk Eğitiminin Ekonomik Politikası**. Ankara : Bilim Matbaası, 1977.

— **Eğitim Planlaması**. Ankara : A. Ü. Eğitim Bilimleri Fak., 1981.

— **Kalkınma Planlarında Eğitiminizin Hedefleri ve Finansmanı**. Ankara : A. Ü. Eğitim Bilimleri Fak., 1982.

ADLER, Alfred. **Güç Çocuğun Eğitimi**. (Çev. : N. Önal) İstanbul Varlık Yay., 1968.

— **İnsan Tabiatını Tanıma**. (Çev. : A. Yörükân) Ankara : Tur Yay., 1973.

AKARSU, Bedi. **Çağdaş Felsefe Akımları**. İstanbul : MEB, 1979.

— **Felsefe Terimleri Sözlüğü**. Ankara : Türk Dil Kurumu, 1975.

AKSOY, Suat. **100 Soruda Türkiye'de Toprak Meselesi**. İstanbul : Gerçek Yayınevi, 1969.

AKYÜZ, Emine. **Eğitim Hukuku**. Ankara : A. Ü. Eğitim Fakültesi, 1981.

AKYÜZ, Kenan. **Encümen-i Danış**. Ankara : A. Ü. Eğitim Fak., 1975.

AKYÜZ, Yahya. **Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişimdeki Etkileri 1848 - 1940**. Ankara : 1978.

— **Türk Eğitim Tarihi (Bağlançtan 1982'ye)**. Ankara : A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, 1982.

ALAYLIOĞLU, Ruşen, Ferhan OĞUZKAN. **Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü**. İstanbul : İnkılap ve Aka Basımevi, 1976.

ALKAN, Cevat. **Mesleki ve Teknik Öğretimde Reform**. Ankara : Baylan Basım ve Ciltlevi, 1971.

— **Eğitim Teknolojisi : Kuramlar, Yöntemler**. Ankara : Şenyuva Koop. Evleri, Merhale Sok. No : 37/3, 1977.

— **Eğitim Ortamları**. Ankara : A. Ü. Eğitim Fak., 1979.

ALTINKAYNAK, E. **Bütün Cepheleriyle Yedinci Millî Eğitim Şurası**. İstanbul : Çan Yayınları, 1963.

AREN, Sadun. **İktisade Bağlanç**. Ankara : Sevinç Matbaası, 1965.

— **100 Soruda Ekonomi Elkitabı (3. basım)**. İstanbul : Gerçek Yayınevi, 1972.

ARICI, Hüsnü. **İstatistik Yöntemler ve Uygulama**. Ankara : H. Ü. Basımevi, 1968.

ARTAN, Sinan. **Endüstri İşletmelerinde Yöneticilerin Yetiştirilmesi ve Türkiye'deki Uygulama**. Eskişehir : ETTİA, 1976.

ATAÖV, Türkkaya. **Bilimsel Araştırma El Kitabı**. Ankara : Balkanoğlu Matbaası, 1969.

ATEŞ, Toktamış. **Demokrasi : Kavram - Tarihî Süreç - İlkeler**. İstanbul : Der Yayınları, 1976.

AYASBEYOĞLU, Nevzat. T. C. Millî Eğitiminin Kuruluşları ve Tarihçeleri. Ankara : MEB, 1948.

AYKAN, Cevdet. **Aklın Sağlığı ve Hastalığı**. Ankara : Bağnur Mat., 1969.

- AYTAÇ, Kemal. **Politeknik Eğitim Reformları**. Ankara : A. Ü. Dil, Tarih, Coğrafya Fak., 1971.
- **Avrupa'da Okul Reformları ve Demokratikleşme Temayülleri**. Ankara : MEB, 1972.
- **Çağdaş Eğitim Akımları**. Ankara : A. Ü. Dil ve Tarih, Coğrafya Fak., 1976.
- AYTUNA, Hasip A. **Genel Öğretim Bilgisi**. Ankara : MEB, 1961.
- AYTÜR, Memduh. **Kalkınma Yarışı ve Türkiye**. Ankara : Bilgi Yayınevi, 1970.
- AVCIOĞLU Doğan. **Türkiye'nin Düzeni : Din, Bugün, Yarın**. 10. Basım, İstanbul : Tekin Yayınevi, 1976.
- BAKIRCIOĞLU, Rasim. **Buh Sağlığı**. Erzurum : Kâzım Karabekir Eğitim Enstitüsü, 1976.
- **Temel Eğitim ve Orta Eğitimde Rehberlik**. Ankara : Demetevler P. K. 34, 1982.
- BALKANLI, Ali Kemal. **Sosyal Sonuçları Bakımından Terbiye**. Ankara : Mars Matbaası, 1964.
- BALTACIOĞLU, İsmayıl Hakkı. **İçtimai Mektep**. İstanbul : 1960.
- **Pedagojide İhtilal**. İstanbul : Anadolu Mat., 1964.
- BAŞARAN, İbrahim Ethem. **Hizmet İçin Eğitim Araştırması**. Ankara : MEB, 1966.
- **Türkiye'nin Zorunlu Öğrenim Sorunları ve Çözüm Yolları** (Doktora Tezi, Çoğaltma) Ankara : A. Ü. Eğitim Fak., 1975.
- **Beş Bakanlıktaki Yönetmenlerin İnsan İhtiklerine İlişkin Tutumları** (Doçentlik Tezi, Çoğaltma) Ankara : A.Ü. Eğitim Fak., 1979.
- **Örgütsel Davranış**. Ankara : A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, 1982.
- **Örgütsel Davranışın Yönetimi**. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fak., 1982.
- **Temel Eğitim ve Yönetimi**. Ankara : A. Ü. Eğitim Bilimleri Fak., 1982.
- **Eğitim Psikolojisi : Modern Eğitimin Psikolojik Temelleri**. Ankara : Kızılay P. K. 77, 1982.
- **Psikoloji**. Ankara : Kızılay P. K. 77, 1983.
- BAYAR, Zühtü. **Eğitim Sorunlarımız Üzerine Bir İnceleme**. Ersa Matbaacılık, 1964.
- DAYMUR, Feriha. **Lise ve Dengli Okullara Devam Eden Öğrencilerin Problemleri**. Ankara : MEB, Talim ve Terbiye Başk., 1961.
- **Genel Psikoloji**. İstanbul : İncilap ve Aka, 1969.
- **Okullarımızda Önemli Bir Sorun : Rehberlik**. Ankara : H. Ü. Basımevi, 1971.
- BERKER, Aziz. **Türkiye'de İlköğretim**. Ankara : MEB, 1965.
- BERKTİN, Cezmi Tahir. **Eğitim Amaçları, Çocuklarımız ve Biz**. Ankara : Türkiye İş Bankası, 1969.
- **Çocuklarda ve Gençlerde Davranış Bozuklukları**. Ankara : T. İş Bankası, 1974.
- BİNBAŞIOĞLU, Cavit. **Rehberlik**. Ankara : Binbaşıoğlu Yay., 1975.
- **Eğitim Düşüncesi Tarihi**. Ankara : Binbaşıoğlu Yay., 1982.
- BİNYAZAR, Adnan. **Kültür ve Eğitim Sorunları**. İstanbul : Varlık Yayınları, 1976.
- BLOOM, Benjamin, S. **İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme**. (Çev. : D. A. Özgelik). Ankara : MEB Yay., 1979.
- BODUR, Şükrü ve Osman ÖZÜLÜ. **Kamu Görevlileri ve Öğretmenlerin Disiplin Cezaları**. İstanbul : Seda Mat., 1976.
- BORATAV, Korkut. **100 Soruda Gelir Dağılımı**. İstanbul : Gerçek Yayınevi, 1972.

- BOZKURT, Ömer. *Ayrımsal Sosyoloji ve Toplumsal Yapı*. Ankara : TODAİE, 1972.
- BULUTOĞLU, Kenan. *Kamu Ekonomisine Giriş*. İstanbul : Sermet Mat., 1971.
- BURSALIOĞLU, Ziya. *Eğitim İdaresi*. Ankara : Kalaba Yayınevi, 1967.
- *Eğitim Yönetiminde Teori ve Uygulama*. Ankara : A. Ü. Eğitim Fakültesi, 1971.
- *Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış*. Ankara : A.Ü. Eğitim Fak., 1972.
- CEM, İsmail. *Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi*. İstanbul : Cem Yayınevi, 1973.
- COOMBS, Philip H. *Eğitim Planlaması Nedir? Çeviren : Cemal Mihçioğlu*. MEB, 1973.
- ÇAĞATAY, Tahir. *Günün Sosyolojisine Giriş*. Ankara : DTCF, 1968.
- ÇAĞLAR, Doğan. *Öğrenciyi Tanıma Tekniklerinden Gözleni*. Ankara : Kalite Mat., 1975.
- *Sosyometrik Metot*. Ankara : Çağdaş Eğitim Kitapları, 1977.
- *Geri Zekalı Çocuklar ve Eğitimi*. Ankara : A. Ü. Eğitim Fak., 1979.
- *Ortopedik Özürlü Çocuklar ve Eğitimi*. Ankara : A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, 1982.
- ÇİLENTİ, Kâmuran. *Eğitim Teknolojisi*. Ankara : Kadioğlu Mat., 1979.
- ÇİZENEL, Tahsin ve diğ. *Milli Eğitimle İlgili Dertler ve Dilekler*. İstanbul : Osman Yalçın Mat., 1961.
- DALAT, Mahmut Ziya. *Okul Psikolojisi, Öğrenci Dertleri*. Ankara : Yargıçoğlu Mat., 1964.
- DAMALI, Alev. *Türkiye'nin Ekonomik Düzeni*. Ankara : Devlet Planlama Teşkilatı, 1974.
- DAVER, Bülent. *Siyaset Bilimine Giriş*. Ankara : Doğan Yayınları, 1969.
- DEMİR, Ahmet. *Çağdaş Teknolojik Gelişmeler*. Ankara : A.Ü. Basımevi, 1970.
- DEWEY, John. *Özgürlük ve Kültür*. Çev : Vedat Günyol. İstanbul : Kurtuluş Mat., 1962.
- DİVİTÇİOĞLU, Sancer. *Asya Üretim Tarzı ve Osmanlı Toplumu*. İstanbul : Köz yayınları, 1972.
- DOĞAN, Hıfzı. *Türk Ortaöğretim Sisteminin Değerlendirilmesi*. İstanbul : MEB Basımevi, 1972.
- *Türk Ortaöğretim Programlarının Değerlendirilmesi*. Ankara : MEB Yayınevi, 1972.
- *Ülkemizde Endüstrileşme ve Teknik Eğitim*. Ankara : A. Ü. Eğitim Fak., 1977.
- *Analiz ve Program Hazırlama*. Ankara : A. Ü. Eğitim Bilimleri Fak., 1982.
- DOĞAN, Hıfzı, Cevat ALKAN, İlhan SEZGİN. *Mesleki ve Teknik Eğitim Programları*. Ankara : A.Ü. Eğitim Fak., 1980.
- DOTTRENS, Robert. *Eğitim ve Demokrasi*. (Çev : M. Baha Arıkan) İstanbul : İzmir Mat., 1958.
- EASTMOND, Jefferson. *Türk Eğitiminde Varılan Seviyeler*. 1964. (Çev : Ekrem Dorukman) Ankara : MEB, Test ve Araştırma Bürosu, 1964.
- *Türkiye'de Okulların Gelişmesine Tesir Eden Faktörler*. Ankara : MEB, Test ve Araştırma Bürosu, 1964.
- EGEMEN, Bedü Ziya. *Terbiye Felsefesi, Terbiye İminin Ana Meseleleri*. II. cilt. Ankara : Yaprak Basımevi, 1951.
- ENÇ, Mitat. *Kuhbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara : Türk Dil Kurumu, 1974.
- ENÇ, Mitat, Doğan ÇAĞLAR, Yahya ÖZSOY. *Özel Eğitime Giriş*. Ankara : A. Ü. Eğitim Fak., 1975.

- ERCAN, Ahmet Rahmi. *Çocuklarımızı Başarıya Ulaştırma Yolları*. Ankara : T. İş Bankası Yay., 1975.
- ERDENER, Sabahattin. *İnsan ve Eğitim*. Ankara : Ayyıldız Mat., 1967.
- ERDOĞAN, Hasan, Mehmet URAL, Müfide TÜZÜN. *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara : Gül Yayınevi, Adem Yavuz Sok. No : 11, 1980.
- ERGİN, Osman Nuri. *Türkiye Maarif Tarihi I*. İstanbul : 1939.
- ERTÜRK, Selahattin. *On Yıl Öncesine Kiyasla Öğretmen Davranışları*. (Çoğaltma) Ankara : MEB, PAKD Başkanlığı, 1970.
- *Eğitimde «Program» Geliştirme*. Ankara : Hacettepe Üniversitesi Basımevi, 1972.
- *Diktacı Tutum ve Demokrasi*. Ankara : Yelkentepe Yay., 1981.
- ESEKH, Ekonomik Geliştirmeyi Hızlandıran Etken Olarak Eğitim. İstanbul : Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, 1966.
- FEYZOĞLU, Osman Güngör. *Atatürk İlkeleri ve İnkılabımız*. İstanbul : MEB, 1981.
- FİDAN, Nurettin. *Eğitimde Yeni Kavramlar ve İlkeler*. Ankara : Rehber Dağıtım, P.K. 429, Ulus, 1977.
- *Öğrenme ve Öğretme*. Ankara : Rehber Dağıtım, P.K. 429, Ulus, 1977.
- FİŞEK, Kurthan. *Yönetim*. Ankara : Siyasal Bilgiler Fak., 1975.
- GEÇTAN, Engin. *Çağdaş İnsanda Normaldışı Davranışlar*. Ankara : A. Ü. Eğitim Fak., 1978.
- GEDİKOĞLU, Şevket. *Evreleri, Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri*. Ankara : İş Matbaacılık ve Ticaret, 1971.
- *Kemalist Eğitim İlkeleri, Uygulamalar*. İstanbul : Çağdaş Yay., 1978.
- GERAY, Cevat. *Planlı Dönemde Köye Yönelik Çalışmalar*. Ankara : TODAİE, 1974.
- *Halk Eğitimine Giriş*. Ankara : A.Ü. Eğitim Fak., 1978.
- GOODE, W. J., P. K. HATT. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Metotları*. (Çev. : Ruşen KELEŞ) Ankara : TODAİE, 1973.
- GOODYKOONTZ, Bess. *Çocuklarımız Okulda Başarıya Nasıl Ulaştırılabiliriz?* (Çev. : F. İrfaneri) Ankara : MEB Yay., 1964.
- GÖGER, Erdoğan. *Hukuk Başlangıç Dersleri*. Ankara : Hukuk Fakültesi, 1976.
- GÖKALP, Ziya. *Türkleşmek, İslamlaşmak, Müasırlaşmak*. Ankara : Serdengeçti Yay., T. Y.
- *Millî Terbiye ve Maarif Meselesi*. Ankara : 1961.
- *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul : MEB, 1000 Temel Eser Dizisi, 1970.
- GÖKÇE, Birsan. *Kimsesiz Çocuklar Sorunu*. Ankara : SSY Bakanlığı, 1971.
- GÖMEÇOĞLU, Kasım. *Kalkınan Ülkelerin İlgücü, İstihdam ve Sorunları*. Ankara : Ünal Mat., 1975.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref. *Türkiye'nin İdari Yapısı*. Ankara : TODAİE, 1969.
- GÜMÜŞ, Burhan. *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara : Gül Yayınevi, Adem Yavuz Sok. No : 11, 1977.
- GÜNÇE, Gülseren. *Çocukta Zihin Gelişimi*. Ankara : Baylan Mat., 1973.
- GÜNDÜZALP, Fuat. *Öğretmen Meslek Kılavuzu (4 Cilt)*. Ankara : MEB, Öğretmen Kitapları, 1981.
- GÜVENÇ, Bozkurt. *İnsan ve Kültür*. İstanbul : Remzi Kitabevi, 1974.
- *Sosyal ve Kültürel Değişme*. Ankara : Hacettepe Üniversitesi Yay., 1976.

- HACIEMİNOĞLU, Necmettin. *Milliyetçi Eğitim Sistemi*. Ankara : Töre - Devlet Yayınevi, 1976.
- HARBISON, F. *Eğitim Planlaması ve İnsan Kaynağını Geliştirme*. (Çev.: H. Doğan) İstanbul : MEB Yayınevi, 1973.
- İNAN, M. Rauf. *Çocuğa Göre Okulda Eğitim ve Erdirim*. İstanbul : İnkılâp Kitabevi, 1952.
- *Çocuğa Göre Okul ve İlk Sınıf*. İstanbul : İnkılâp Kitabevi, 1952.
- *Anayasalar ve Eğitim*. Ankara : Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Fedarasyonu Yayını, 1960.
- *İnsan Hakları, Eğitim ve Kültür, Çocuk Hakları*. Ankara : A. Ü. Basımevi, 1970.
- *Bir Üstün Adam*. Ankara : Teknik Öğretmenler Derneği Yayını, 1976.
- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem. *Sosyal Değişmenin Psikolojik Boyutları*. Ankara : Sosyal Bilimler Derneği, 1972.
- KANSU, Nafı Atuf. *Türkiye Maarif Tarihi*. Ankara : 1931.
- KANTEMİR, Enise. *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara : A. Ü. Eğitim Fak., 1981.
- KAPTAN, Saim. *Bilimsel Araştırma Teknikleri*. Ankara : Rehber Dağıtım, 1977.
- *Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri*. Ankara : Rehber Dağıtım, 1981.
- KARADENİZ, Harun. *Eğitim, Üretim İçindir*. İstanbul : Gözlem Yayınları, 1975.
- KARASAR, Niyazi. *Araştırmalarda Rapor Hazırlama Yöntemi : Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara : Bahçelievler P. K. 33, 1981.
- *Bilimsel Araştırma Yöntemi : Kavramlar İlkeler, Teknikler*. Ankara : Bahçelievler, P.K. 33, 1982.
- KAYA, Yahya Kemal. *İnsan Yetiştirme Düzenimiz : Politika, Eğitim, Kalkınma*. Ankara : Nüve Matbaası, 1978.
- *Eğitim Yönetimi*. Ankara : TODAİE, 1979.
- KAVCAR, Cahit. *Edbiyat ve Eğitim*. Ankara : A. Ü. Eğitim Bilimleri Fak., 1982.
- KEPÇEOĞLU, Muharrem. *Rahberlik Anlayışını Oluşturan İlkeler ve Kavramlar*. Ankara : MEB Yay., 1975.
- KISAKÜREK, M. Ali. *Üniversitelerimizde Yenileşme : Programlar ve Öğretim Açısından*. Ankara : A. Ü. Eğitim Fakültesi, 1976.
- *Sosyal Bilimlerde Lisans Program Modelleri*. Ankara : A.Ü. Eğitim Fak., 1981.
- KOÇ, Nizamettin. *Liselerde Öğrencilerin Akademik Başarılarının Değerlendirilmesi Uygulamalarının Etkiğine İlişkin Bir Araştırma*. Ankara : A.Ü. Eğitim Fak., 1981.
- KOÇER, Hasan Ali. *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773 - 1923)*. İstanbul : MEB, 1970.
- *Türk Milli Eğitim Teşkilatı I*. Ankara : Eğitim Fakültesi, 1975.
- *Eğitim Tarihi (İlk Çağ) I*. Ankara : A. Ü. Eğitim Fak., 1980.
- KONGAR, Emre. *Toplumsal Değişme : Kuramlar, İlkeler*. Ankara : Bilgi Yayınevi, 1982.
- *İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*. İstanbul : Cem Yayınevi, 1976.
- KURTKAN, Amiran. *Eğitim Yoluyla Kalkınmanın Esasları*. İstanbul : 1972.
- KUZGUN, Yıldız. *Meslekleri Tanıtma Rehberi*. Ankara : Üner Yay., Ulus P. K. 666, 1980.
- *Mesleki Rehberliğin Bireylerin Yetenek ve İlgilerine Uygun Meslekleri*

- Tanımlarına Etkisi**, Ankara : A. Ü. Eğitim Bilimleri Fak., 1982.
- KÜÇÜK**, Yalçın. 100 Soruda Planlama, Kalkınma ve Türkiye. İstanbul : Gerçek Yayınevi, 1971.
- KÜÇÜKAHMET**, Leyla. Öğretmen Yetiştiren Kurum Öğretmenlerinin Tutumları. Ankara : A.Ü. Eğitim Fakültesi, 1976.
- LIVINGSTONE**, Richard. Eğitimde Geleceğe Bakış. (Çev. : Turhan Oğuzkan.) Ankara : MEB Eğitim Birimi Md., 1969.
- MAKAL**, Mahmut. Eğitimde Yolumuz Nereye?. Ankara : İstiklâl Mat., Öğretmen Dergisi Yayınları, 1961.
- Mc GRANAHAN**, D. V. Kalkınmanın Tanımı. (Çev. : Zeki Kuşçu.) Ankara : Devlet Planlama Teşkilatı, 1974.
- MEB**, Türk Milli Eğitimindeki Gelişmeler. c. I. Kısım 1 - 2. Ankara : Talim ve Terbiye Dairesi, 1970.
- Sekizinci Milli Eğitim Şurası. Ankara : MEB, 1971.
- Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası. İstanbul : MEB, 1975.
- Onuncu Milli Eğitim Şurası. Ankara : MEB, 1981.
- Onbirinci Milli Eğitim Şurası. Ankara : MEB, 1982.
- Milli Eğitim Bakanlığı Beyaz Kitabı. (1981 - 1982) Ankara : MEB, 1982.
- NİRUN**, Nihat. Türkiye'nin Sosyal Yapısına Göre Eğitimde Verimlilik. Ankara : Türk Kadınlar Kültür Derneği, 1975.
- OĞUZKAN**, A. Ferhan. Eğitim Üzerine. Ankara : Ülkü Yay., 1966.
- Eğitim Terimleri Sözlüğü. Ankara : Türk Dil Kurumu. 1974.
- Öğretmenliğin Üç Yönü. Ankara : Tekişik Mat., 1976.
- OKAN**, Kenan. Eğitim Teknolojisi. Ankara : 1977.
- OKTAY**, Ayla. Orta Dereceli Okullarda Verilen Disiplin Cezaları Üzerinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme. İstanbul : Edebiyat Fakültesi, 1976.
- ONAY**, Perihan, Mustafa ÜSTÜNDAĞ. Yetişkinler Eğitimi Gelişme Süreci. Ankara : 1968.
- OZANKAYA**, Özer. Köyde Toplumsal Yapı ve Siyasal Kültür. Ankara : A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1971.
- ÖYMEN**, Hızırrahman Raşit. Türkiye'nin Ana Eğitim Problemleri : Devrimler ve Reformlar Açısından I. Ankara : Ayyıldız Mat., 1969.
- Doğulu ve Batılı Yönleriyle Eğitim Tarihi. Ankara : Ayyıldız Mat., 1969.
- ÖYMEN**, Münir Raşit. Yeni Okulda Öğretmen ve Öğrenci. İstanbul : Ahmet Sait Basımevi, 1951.
- ÖZALP**, Reşat, Aydoğan ATAÜNAL. Türk Milli Eğitim Sisteminde Teşkilat Düzenleme. İstanbul : MEB, 1977.
- ÖZBUDUN**, Ergun. Siyasal Partiler. Ankara : Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1974.
- ÖZÇELİK**, Durmuş Ali. Araştırma Teknikleri Düzenleme ve Analiz. Ankara : ÜSYM, 1981.
- ÖZDEMİR**, Emin, Adnan BİNYAZAR. Yazmak Sanatı Kompozisyon. İstanbul : Varlık Yay., 1971.
- ÖZDİL**, İlhan. Eğitim Felsefesi Üzerinde Bir Sempozyum. Ankara : 1976.
- ÖZGENTaş**, İbrahim (Editör). Türkiye'de Eğitim Araştırmaları 1973 - 1974. Ankara : MEB, Planlama, Araştırma ve Koordinasyon D., 1974.
- ÖZGÜNEŞ**, Mehmet. Milli Eğitim Bakanlığı Merkez Teşkilatı Üzerinde Bir İnceleme. Ankara : MEB Talim ve Terbiye D., 1962.

- ÖZGÜVEN, İbrahim Ethem. *Görüşme*. Ankara : Yıldıztepe Koop. 5/61, 1980.
- ÖZOĞLU, Süleyman Çetin. *Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. İzmir : E. Ü. Sosyal Bilimler Fak., 1982.
- ÖZSOY, Yahya. *Eğitimde Öğrencileri Tanıma Teknikleri*. Ankara : Temel Eğitim Kitapları, 1968.
- *Eğitimde Gruplama ve Grupla Çalışma Teknikleri*. Ankara : Temel Eğitim Kitapları, 1970.
- *Yeni İlkokul Programını Nasıl Uygulayalım*. Ankara : Temel Eğitim Kitapları, 1973.
- *Konuşma Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri*. Eskişehir : EİTİA İletişim Bilimleri Fak., 1982.
- ÖZTÜRK, Hüseyin. *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara : Utku Yayınevi, 1983.
- PEKÖZ, Müslim, Rifat HANCILAR. *Eğitimde Görme ve İşitme Araçları*. Ankara : Güvendi Mat., 1970.
- REUCHLIN, Maurice. *Okul Döneminde Çocuğu Yöneltilme*. (Çev. : T. Sarac, N. Enger.) İstanbul : MEB, 1970.
- RUMMEL, Francis J. *Eğitimde Araştırmaya Giriş*. (Çev. : Rezan Taşçıoğlu.) Ankara : MEB, Teknik Yayınlar, 1968.
- RUSSEL, Bertrand. *Felsefede İlimi Metod*. (Çev. : Hamdi Akverdi.) Ankara : MEB, 1940.
- *Terbiyeye Dair*. (Çev. : Hamit Dereli.) Ankara : MEB, 1964.
- *Eğitim ve Toplum Düzeni*. Çev. : Nall Bezel, İstanbul : Varlık Yayınları, 1976.
- SAĞLAM, Dündar. *Türk Ekonomisi : Yapısı ve Temel Sorunları*. Ankara : Sosyal Sigortalar Kurumu, 1976.
- SAĞLAMER, Emin. *Eğitimde Teftiş ve Teknikleri*. Ankara : MEB, Eğitim Bilimi Md., 1975.
- SANAY, Abdurrahman Ş. *Eğitsel Araştırmalar Üzerine*. Ankara : MEB, Test ve Araştırma Bürosu, 1961.
- SENCER, Muzaffer. *Osmanlı Toplum Yapısı*. İstanbul : ANT Yay., 1969.
- SERİN, Mehmet, William James'de Pragmatizmi. Kayseri : Erciyes B., 1947.
- SOYSAL, Mümtaz. *Halkın Yönetime Etkisi*. Ankara : TODAİE, 1968.
- *100 Soruda Anayasa'nın Anlamı*. İstanbul : Gerçek Yayınları, 1976.
- ŞAHİNKESEN, Ali. *Okullarımızda Teknoloji Eğitimi*. Ankara : A.Ü. Eğitim Bilimleri Fak., 1981.
- ŞAYLAN, Gencay. *Türkiye'de Kapitalizm, Bürokrasi ve Siyasal İdeoloji*. Ankara : TODAİE, 1974.
- TAN, E. Mine. *Toplumbilime Giriş*. Ankara : A.Ü. Eğitim Fak., 1981.
- TAN, Hasan. *Rehberliğin Esasları*. Ankara : Ayyıldız Matbaası, 1969.
- TAYANÇ, Tunç. *Sanayileşme Sürecinde 50 Yıl*. İstanbul : Milliyet Yay., 1973.
- TAYMAZ, Haydar. *Hizmet İçi Eğitim*. Ankara : A.Ü. Eğitim Bilimleri Fak., 1981.
- *Teftiş : Kavramlar, İlkeler, Yöntemler*. Ankara : A.Ü. Eğitim Bilimleri Fak. 1982.
- TEKELİ, İhan. *Sosyal Sistemler, Sosyal Değişme ve Yerleşme Yapısı*. İstanbul : Mimarlık Fak., 1969.
- TEKİN, Halil. *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara : Mars Mat., 1979.
- *Okullarımızda Türkçe Öğretimi*. Ankara : Mars Mat., 1980.
- TEZCAN, Mahmut. *Eğitim Sosyolojisine Giriş*. Ankara : A.Ü. Eğitim Fak., 1981.
- TİMUR, Sevim. *Türkiye'de Aile Yapısı*. Ankara : Hacettepe Üniversitesi, 1972.

- TONGUÇ, Engin.** *Devrim Ağasından Köy Enstitüleri ve Tonguç.* İstanbul : Ant Yayınları, 1969.
- TONGUÇ, İsmail Hakkı.** *Canlandırılacak Köy.* İstanbul : Remzi Kitabevi, 1947.
- *Mektupla Köy Enstitüsü Yılları.* Hazırlayan, Engin Tonguç, İstanbul : Çağdaş Yayınları, 1976.
- TOPSES, Gürsen.** *Eğitim Felsefesi Temel Sorunları.* Ankara : Dayanışma Yay., 1982.
- TÖS, Devrimci Eğitim Şurası.** Ankara : Türkiye Öğretmenler Sendikası, 1969.
- TUGAÇ, Ahmet.** *Kırsal Topluluklarda Değişmeler.* Ankara : DPT, 1971.
- TUNCER, Oya ve diğ., Çocuk ve Eğitim.** Ankara : TED Yay., 1980.
- TUNÇ, Sevim.** *Türkiye'de Eğitim Eşitliği.* Ankara : A.Ü. Eğitim Fak., 1969.
- TURGUT, Fuat.** *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları.* Ankara : Nüve Mat., 1977.
- TURHAN, Mümtaz.** *Maarifimizin Ana Davaları ve Bazı Hal Çareleri.* İstanbul : Bedir Yayınevi, 1964.
- *Kültür Değişmeleri.* İstanbul : MEB, 1000 Temel Elser Dizisi, 1969.
- TURNER, C. E., C. Marley Selery.** *Okul Sağlığı ve Sağlıklı Eğitim.* (Çev. : Y. Tunca.) İstanbul : MEB, 1971.
- TUTUM, Cahit.** *Türkiye'de Memur Güvenliği.* Ankara : TODAİE, 1973.
- *Personel Yönetimi.* Ankara : TODAİE, 1976.
- TÜKEL, Ahmet Rıza.** *Çocuklarına Nasıl Tanırım.* Ankara : MEB, Öğretmeni İlgisinde Yetiştirme Bürosu, 1961.
- TÜTENGİL, Cavit Orhan.** *Sosyal Bilimlerde Araştırma ve Metot.* İstanbul : İ.Ü. İktisat Fak., 1975.
- ULUATAM, Özkan.** *Makro İktisat.* Ankara : Siyasal Bilgiler Fak., 1976.
- UNAT, Falk Reşit.** *Türkiye'de Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış.* Ankara : MEB, 1964.
- UYSAL, Şefik.** *Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimi.* Ankara : A.Ü. Eğitim Fak., 1970.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya.** *Eğitim Felsefesi.* İstanbul : MEB, 1967.
- *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi.* İstanbul : Ülken Yayınları, 1979.
- VARİŞ, Fatma.** *Eğitim Bilimine Giriş.* Ankara : A.Ü. Eğitim Fak., 1981.
- VENN, Grant.** *İnsan, Eğitim ve İş.* (Çev. : Haydar Taymaz.) Ankara : MEB, Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları, 1968.
- YASA, İbrahim.** *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Temel Sorunları.* Ankara : TODAİE, 1973.
- YAVUZ, Fehmi.** *Memleketimizde Toplum Kalkınması.* Ankara : TODAİE, 1969.
- *Din Eğitimi ve Toplumumuz.* Ankara : Doğan Yayınları, 1969.
- YERASİMOS, Stefanos.** *Azgalımsızlık Sürecinde Türkiye.* İstanbul : Gözlem Yayınları, 1975.
- YURDUSEV, Hüsnü.** *Çocuk ve Çevresi : Eğitim Üzerine Düşünceler.* Bozhüyük : Bozhüyük Basımevi, 1959.
- YILDIRIM, Cemal.** *Eğitimde Araştırma Metotları.* Ankara : MEB, Eğitim Birimi Müdürlüğü, 1966.
- *100 Soruda Bilim Felsefesi.* İstanbul : Gerçek Yayınları, 1973.
- YILDIRIM, Hüseyin.** *Eğitim Problemlerimiz.* Ankara : Öğretmen Matbaası, 1961.

Kaynaklar

- ARGYRIS, Chris. **Personality and Organization**. New-York : Harper, 1951.
- ALLPORT, Gordon W. **Personality**. New York : Henry Holt, 1937.
- ASCD, **Education the Young People of the World**. Washington : Association for Supervision and Curriculum Development, NEA, 1970.
- AXFORD, Roger W. **Adult Education : The Open Door**. Scranton : International Textbook, 1969.
- BIGGE, Morris L. **Learning Theories for Teachers**. New-York : Harper, Row, 1971.
- BLOOM, Benjamin S. **Human Characteristics and School Learning**. New-York : Mc Graw-Hill, 1976.
- BRAMELD, Theodore. **Philosophies of Education**. New-York : Holt Rinehart, Winston, 1955.
- BREMBECK, Cole S. ve Timothy J. THOMPSON. **New Strategies for Educational Development**. Lexington : Heath, 1973.
- BRUBACHER, John S. **Modern Philosophies of Education**. New - York : Mc Graw - Hill, 1969.
- BRUNO, James E. **Emerging Issues in Education**. Lexington : Heath, 1972.
- CASS, Angelica W. **Basic Education for Adults**. New-York : Association Press, 1972.
- CRONBACH, Lee J. **Educational Psychology**. New-York : Harcourt, Brace, World, 1978.
- EHLERS, Henry. (Editör). **Crucial Issues in Education**. New-York : Holt - Rinehart and Winston Inc., 1969.
- GAGNE, Robert M. **The Conditions Of Learning**. New-York : Holt, Rinehart, Winston, 1970.
- GRIFFIN, Willis H. ve Ralph B. Spence. **Cooperative International Education**. Washington : ASCD, NEA, 1970.
- HILGARD, Ernest R., Gordon H. BOWER. **Theories of Learning**. New-York : Appleton - Century Crofts, 1974.
- KNELLER, George F. **Introduction to the Philosophy of Education**. New-York : John Wiley and Sons, Inc., 1964.
- LEONARD, George B. **Education and Ecstasy**. New-York : Delacorte Press, 1968.
- RUCH, Floyd L. **Psychology and Life**. Chicago : Scott, Foresman, 1963.
- SCHULTZ, Theodore W. **The Economic Value of Education**. New York : Columbia University Press, 1963.
- SCHWEBEL, Milton. **Who Can Be Educated?** New-York : Grove Press Inc., 1968.
- SMITH, Robert M. ve M. G. AKER, JR., KIDD. **Handbook of Adult Education**. London : The Mc Millan Com., 1970.
- VAIZEY, John. **Education in the Modern World**. New-York : Mc Graw-Hill Book Com., 1967.

Konu Dizini

- aile 56 - 60
ailenin yeri 60 - 61
Altıncı Milli Eğitim Şurası 194 - 195
amaç 19 - 21
Anayasa 186 - 187
AP 106 - 107
araştırma 38, güçlüğü 44
araştırma yeterliği 20, 120
Atatürk İnkılapları 188
aydın - halk 70
ayrımcılık okul 160

bakan 205
bakanlar kurulu 171 - 173
bakanlık örgütü 204 - 205
başarıya yöneltme 62 - 63
bebeklik 124
beceri 93
beslenme 215
Beşinci Milli Eğitim Şurası 194
bilgi 90, üretme 77, yayma 77
bilim 26
bilimsel bulgular 26 - 27, çalışma yolu 36 - 38, kestirim 37, kuramlar 129 - 131, yenilik 72, yöntem 37
bilimsellik 189
bireysel ayrılık 123
bireysel demokrasi 173
Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 190
birinci çocukluk 125
Birinci Eğitim Kurulu 193
Birinci Milli Eğitim Şurası 194
biyolojik güdüler 117 - 118
bölgeler dengesi 158 - 159

CHP 108 - 109
Cumhuriyet çağı 152 - 153, 182 - 185, 204
çalışma 65 - 66
çalışan nüfus 65 - 66
çevre 26, 116 - 117, değişmesi 22, toplumun 50
çevreye uyum 97
çocukluk 125
çocuk ayrımına 134
çok amaçlı okul 201
çözümleme 43 - 44

davranış 17 - 18, 44, değiştirilmesi 18, toplumsal 48 - 49, 56, 61
değerlendirme 136 - 138, 209 - 210, eğitimin programını 213 - 214
değer 53 - 54, geliştirmek 77, üretme 116
değişme, ekonomik 24, toplumsal 71
demokrasi 24, 77, 170, 173 - 174
demokrasi eğitimi 176, 188.
denetleme 209 - 210
denetmen 220
deney 39 - 41
devam işleri 214
devlet 170 - 171
devrimci yaklaşım 70
dil 69
DP 105 - 106
disiplin 218 - 217
doktora öğretimi 202
Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası 195
Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 191
Dördüncü Milli Eğitim Şurası 194

eğitenler 83
eğitilen 114
eğitilene tanıma 136 - 137
eğitim 67 - 69, kavramı 27, planlı 12, ürün olarak 145 - 146
eğitim amaçları 19 - 21, 88, 90 - 91, 94, 97 - 98, 100 - 101, 200, 211 - 212

- eğitim bilimleri 27
 eğitim bütçesi 222
 eğitimde araştırma 36, dengesizlik 68, ve-
 rimlilik 148, yenileşme 26-27
 eğitim ekonomisi ve planlaması 28-29
 eğitime tutum 61-62
 eğitim felsefesi 33, 83-84
 eğitim gereksinmesi 23-24
 eğitim istatistiği ve araştırma 29
 eğitim işgörenleri 217
 eğitim görüşü 83-84, 86
 eğitim hakkı 174-175, 188
 eğitim hukuku 30, 186
 eğitimin anlamı 14-15
 eğitimin çalışma yolu 36-38, ekonomik
 değeri 21-22, 159-161, ekonomik te-
 melleri 143, etkililiği 146, etkisi 118-
 119, 159
 eğitimin felsefi temelleri 81-83
 eğitimin görevi 20, 22-23, 203, 215, güçlü
 24-26
 eğitimin içeriği 88-89, 91, 95-96, 98,
 101-102
 eğitim ilkeleri 187-189
 eğitimin işlevi 54, 86-87, 119-120, 149-
 150, 175-176
 eğitimin kaynakları 224, maliyetli 147-148
 eğitimin niteliği 11, 17, önemi 26
 eğitimin psikolojik temelleri 113
 eğitimin sorunları 68-69
 eğitimin tüketimi 146, üretimi 147
 eğitimin tanımı 15-17
 eğitimin toplumsal temelleri 47
 eğitimin yararlandığı bölümler 35
 eğitimin yasal dayanağı 185
 eğitimin yönetimi 207
 eğitimin yönetsel temelleri 169
 eğitim kurulu 182, 193-194
 eğitim ortamı 62
 eğitim örgütü 204, 205, 206
 eğitim programları 210-211
 eğitim psikolojisi 30
 eğitim süreci 89, 91-92, 96, 98-99, 102
 eğitim tarihi 34, 176
 eğitim teknolojisi 32, 212
 eğitim sistemi 50, 148-149, geliştirilmiş
 159-161, 196, 200, işlevi 199
 eğitim sosyolojisi 33
 eğitim-toplum ilişkisi 52
 eğitim uzmanı 84-85, 220-221
 eğitim yönetimi ve teftişi 28
 eğitim yönetmeni 207
 eğitsel kollar 212-213
 ekonomi 35-36, 143, gereklilik 144-145
 ekonomik demokrasi 173
 ekonomik gelişme 24
 ekonomik kalkınma 161-162
 ekonomiklik 150 (bkz. tutumluluk)
 ekonominin etkisi 150
 enderun 178
 endüstri 36
 endüstriyel kültür 24, yapı 153-154
 ergenlik 126-127
 erinlik 125-126
 eşgüdüm 209
 eşin eğitim 189
 eşitlik 187-188
 etkileşim 18-19, 48, 50, 132
 felsefe 35, 87-88, 90, 93-94, 97, 100
 felsefi düşünme 87
 fırsat eşitliği 188
 gecekondü aile 58-59
 geçici değer 53
 geçmişe dayalı yaklaşım 75
 gelenek hukukcu 186
 geleneksel eğitim 160
 gelir dağılımı 156-158
 gelişim özellikleri 122-123, çağları 124
 gençlik 127
 genel bütçe 222-223
 genelge 192
 genel hizmetler 221
 genelleme 44
 genellik 187
 gereksinme 25, 72, 117-118 (bkz. güdü)
 görüşme 42
 gözlem 41-42
 güdü 25, 117-118 (bkz. gereksinme)
 güdülenme-kışık kuramları 131-132
 güzel sanatlar eğitimi 34-35
 halk eğitimi 13-14, 29-30, 185, 203
 hizmetiçi eğitim 13, öğretmeninin 218
 hizmet kurumları 70
 hizmet öncesi eğitim, öğretmenlerin 217-
 218
 hükümet 171-173

ırk 69 - 70

içerik tanımı, eğitimin 16

icthabat hukuku 186

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 190

ikinci çocukluk 125

İkinci Eğitim Kurulu 193

İkinci Milli Eğitim Şurası 194

ilçe milli eğitim müdürü 206

ilericilik 75 - 76

iletişim 208 - 209

iletişim yeterliği 20, 54 - 55

ilk çocukluk 26, 125

ilk ergenlik 126

ilke öğrenme 134

ilkokul 201

ilköğretim 181

il milli eğitim örgütü 205 - 206

inanç 69 - 70

insan 51, 100, 114 - 116, 164 - 165

insangücü, planlaması 163 - 164, yetiştir-
mek 159 - 160, 164 - 165

insanlararası ilişkisi 54, 72

işbirliği yeterliği 54

işgören 217

işlemsel öğrenme 134

işveren - işçi 70

kalkım 25 - 26, 114 - 115

kalkınma planı 189 - 191

kan gütmeye 70

kararname 192

karma eğitim 189

kavram öğrenme 134

kaynaklar, eğitimin 222 - 224

kente göç 64

kentsel aile 59 - 60

kırsal aile 57 - 58

kişilik 120, geliştirme 119 - 120, niteliği
121 - 124, özellikleri 26, sağlığı 124,
tanımı 121, yönü 123 - 124

konu 137 - 138

köy bütçesi 223 - 224

köy eğitimi 183 - 184

köy enstitüsü 183 - 184

kuram 37

kültür 50, 52 - 53, 87

kültürel değer 52, 53 - 54, yenilik 71 - 72

kültürleme 55, 57

kültürlenme 115 - 116

laiklik 189

lisans öğretimi 202

medrese 178 - 179

mesleğe yöneltme 62

mesleki ve teknik öğretim 68

mesleki ve teknik okul 201

Mesleki ve Teknik Öğretim Yüksek Da-
nışma Kurulu 196

merkez örgütü 204 - 205

MHP 104 - 105

milli eğitim bakanı 172, 205

milli eğitimin amaçları 19 - 20, 200, 211 -
212

milli eğitim müdürü 205, 206

milli eğitim şurası 193

milliyetçilik 188

MSP 104

müfettiş (bkz. denetmen)

nüfus 64 - 65

okul 12 - 13, ayrıcalıklı 160

okul - aile 189

okul başarıları 62 - 63

okul donatımı 221 - 222

okulöncesi eğitim 181, 200 - 201

okul örgütü 206

okul seçme 63

okul - toplum ilişkisi 26

okul yapımı 221 - 222

okumaz yazmazlık 67

okulun bakımı 222

okulun nitelikleri 23

Onbirinci Milli Eğitim Şurası 196

Onuncu Milli Eğitim Şurası 195 - 196

ortaokul 201

ortaöğretim 181 - 182, 201 - 202

orun, toplumsal 60 - 61

Osmanlı İmparatorluğu 150 - 151, 178 - 182

öğrenci hizmetleri 214

öğrenme 127 - 136, eylemi 136, kuramları
128 - 132, süreci 135

öğrenmede başarı 139 - 140

öğrenmenin tanımı 132 - 133, türleri 133 - 135

öğrenme yeterliği 20, 120

öğrenmeye güdülenme 135, hazarbulunusluk 135

öğrenmeyi değerlendirme 136

öğrenmeyi öğrenme 120

öğretim yöntemi 138

öğretimin planlanması 137 - 138

öğretme 136, ilkeleri 138 - 139

öğretmen 85, 217 - 219

ölçme ve değerlendirme 32 - 33

önder insan yetiştirme 164

ön lisans öğretimi 202

örgün eğitim 200

örgüt 204, 205, 206

örgütlenme 208

örgütsel demokrasi 174

özdeğer 53

özel değer 53

özel eğitim 31 - 32, 215 - 216

özel idare bütçesi 223

öztümleme 19

planlama 207 - 208

planlı eğitim 12

planlılık 189

program geliştirme 32

psikoloji 35

rehberlik 31, 215, önemi 139

sağlık 68 - 67

sağlık işleri 215

sağlıklı yaşama yeterliği 20, 120

seçimlik değer 53

Sekizinci Milli Eğitim Şurası 195

Selçuklular 177 - 178

simgesel öğrenme 133

siyasal demokrasi 173

siyasal erk (iktidar) 171 - 172

siyasal partiler 103 - 104, 172

siyasal bilim 35

son ergenlik 126 - 127

sorun çözme 39, 134 - 135, gücü 20

soruşturma 42 - 43

sözel çağırışım 134

süreç 21

süreç tanımı, eğitimin 16 - 17

süreklilik 188

tarımsal yapı 154 - 156

TBP 109 - 110

teknik eğitim 34, 184 - 185

teknoloji 26 - 27, 72

temeleğitim 201

TIP 107 - 108

toplum 48

topluma yardım 77

toplumbilim 35

toplumsal davranış 48 - 49, 56 - 61

toplumsal değişme 71, Türklerde 74 - 75, yaklaşımları 75 - 76

toplumsal değişimin, eğitime etkisi 76 - 77, nedenleri 71 - 73, niteliği 73 - 74, sürdürülmesi 75 - 76,

toplumsal demokrasi 174

toplumsal evrim 50

toplumsal birimler 51

toplumsal güdüler 118

toplumsal ilişkiler 69

toplumsal katman 61 - 63

toplumsal kurum 51, 72

toplumsallaşma 55 - 56, 57

toplumsal orun 60 - 61

toplumsal sınıf 61

toplumsal yapı 60 - 63

toplumun çevresi 50, eğitime etkisi 56, işlevleri 48 - 50, kaynakları 51 - 52, niteliği 54, üyeleri 48 - 50

tutumluluk 20, 149 - 150

tutumluluk eğitimi 166

Türkçe 69

Türk Dili Yüksek Danışma Kurulu 196 - 197

tüzük 192

ulamalı öğrenme 133

ulus 50

ulusal eğitim 27

uyaran - kargılık kuramları 128 - 129

uyuşum 19

uzman 220 - 221

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 190 - 191

Üçüncü Eğitim Kurulu 193 - 194

Üçüncü Milli Eğitim Şurası 194

üretici insan 164 - 165

üretim yeterliği 20, 149

ürün, eğitim 145 - 146

- yaratıcı insan 165
yardımcı görevliler 221
yasa 187 - 189
yasal belgeler 191 - 192
yaşamının kaynağı, insanın 117 - 118, toplumun 51-52
yaşam boyu eğitim 188
yaşantı 18 - 19
yaşlılık 127
yaygın eğitim 202 - 204
yazılı hukuk 180
Yedinci Milli Eğitim Şurası 195
yeni kuşaklar 51
yerleşim 63 - 64
yeterlik 137
yeterliği değerlendirme 138
yetişkinlik 127
yöneltme 188
yönerge 192
yöneten - yönetilen 70
yönetim 72, biçimi 173 - 174
yönetim bilimleri 36
yönetim süreçleri 207 - 210
yönetmelik 192
yönetmen 85, 219 - 220
yöntem 37
yurttaş 70, yetiştirmek 175 - 176
yüksek lisans eğitimi 202
yükseköğretim 182, 202
Yükseköğretim Kurulu 196
zenginlik 52
zorunlu öğrenim 67 - 68

YAZARIN DİĞER KİTAPLARI ve İSTEME ADRESLERİ

Psikoloji

(Ortaöğretim okulları için), Kızılay P.K. 77 Ankara.

Eğitim Psikolojisi: Modern Eğitimin Psikolojik Temelleri,

Kızılay P. K. 77 Ankara.

Eğitime Giriş,

Kızılay P. K. 77 Ankara.

Yönetime Giriş

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Cebeci—Ankara.

Eğitim Yönetimi,

Kızılay P. K. 77 Ankara.

Örgütsel Davranış,

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Cebeci—Ankara.

Örgütsel Davranışın Yönetimi,

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Cebeci—Ankara.

Temeleğitim ve Yönetimi,

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Cebeci—Ankara.

HAZIRLANMAKTA OLAN

Eğitimde İşgören Hizmetlerinin Yönetimi

Dağıtım

Gül Zeynep
Ademiyavuz Sok.: No: 11, Kızılay - ANKARA
Tel: 18 75 41

S. S.
Sağlık Sokak No 7 / Sıhhiye
Telefon: 31 86 02 ANKARA
Yeni V. D. KA-GB-3175